PANFJOROV

MEGINDULNAK A TRAKTOROK

SZIKRA

ZIKA

F. PANFJOROV

MEGINDULNAK A TRAKTOROK

SZIKRA
BUDAPEST 1950

Az orosz eredeti címe:

БРУСКИ III

Fordította

MAKAI IMRE

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

ELSŐ LÁNCSZEM

1

A park tisztásán máglyák lobogtak. Fényük, mint távoli tűzvész világa, nyaldosta a ráncoskérgű, vén tölgyeket és a nyírfák fehér oldalát. A visszfény messze, a Büdös Öböl dombos partjára vetődött; a lapály sűrű bozótja szinte lángra gyúlt. A tábortüzektől kissé arrább kenyér- meg uborkamaradék, mosatlan, üres lábosok, csészék, poharak és boroskancsók hányódtak a gyűrött abroszokon. A tűz mellett meg úgy pörögtek a kommunárok, mint a forgó szélvihar. Táncoltak és énekeltek; átugrálták a lobogó lángnyelveket. A parkot majd szétvetette a nagy kurjongatás, visongás és a harmonikák hetyke muzsikája. A dáridó kellős közepén Slenka repült körbe-körbe. Új kabátjának aljával úgy csapkodott, mint szárnyával a kövér liba. Táncolni cseppet sem tudott. Dobbantott egyet a jobblábával, aztán a balon ugrándozott, de nem hajlította be, akárha megdermedt volna. Karjával hirtelen alulról felfelé csapott, mintha riasztgatna valakit.

— Seje-haj! De rég voltam tizenhét esztendős — hujjogott és szeretett volna kivágni valamilyen újabb táncfigurát.

Nyomában Mityka Szpirin ropta a táncot. Valahol elvesztette sipkáját. Kopaszodó feje hol felbukkant, hol elmerült a tömeg között.

— Vendég vagyok ... vendég ... de azért mégis megmutatom a világnak!... — kiabálta és úgy cikázott Slenka körül, akár a partifecske.

Itt duhajkodott Jepiha Csáncev is. Ugrálni nem tudott, nem bírta a lába, hát csak csúszkált-mászkált a tisztáson összevissza; úgy vonított, mint az éhes eb, aztán feltérdelt, egyik kezével a földre támaszkodott, a másikkal üres palackokat dobált és pozdorjává zúzta őket egy vén tölgyfa törzsén.

— Jepih! Jepiska! — kiáltotta Ancsurka Kudejárova és széles tenyerével roppant dühösen Jepiha nyaka közé csapott. — Ne disznókodj itt a parkban, föld alá süllyednek szégyelletükben a gyermekek.

— Takarodj! — üvöltötte Jepiha. — Mars innét! Most mulatok!

Ancsurka megragadta a hátulját. Jepiha nem tudta mozgatni fájós lábát, de azért menekülni próbált az asszony keze közül, mint egy csínytevő kölyök. Ancsurka a bozót közé lódította és hosszú léptekkel a kommunárokhoz indult.

— Csak bujj elő mégegyszer! Majd a képedre mászok! — fenyegetőzött távoztában.

De Jepiha megint vinnyogni kezdett, összevissza csúszkált a kis tisztásokon, meg-megtapogatta az asszonyok farát. Észre sem vették a szilajon, boldogan dorbézoló, izzadt tömeg között.

A másik oldalról, a menyasszonyék felől, most közeledett a második csoport. A fiatal traktoros karonfogva vezette Dávidka Pánov félénken meg-megremegő fiatalabb lányát. Előttük a vendégek: barátok, barátnők, kommunárok, kommunárkák táncoltak, énekeltek és illegették magukat. Leghátul — Bogdánovval összeölelkezve — Katáj apó ballagott; tisztán, hófehéren, mint a hattyú tolla. Dűlöngélve, fenyegetve rázta ernyedt kezét, és sorsára panaszkodott. Legelől Nikoláj Pirjákin rúgta a port. Tarka rongyokat meg napraforgóvirágot tüzdelt magára dísznek. Dávidka Pánov erősen fogta a karját és bele-beleordított a fülébe:

— Ez aztán a lakzi, Nikoláj! Mert hát tudod, *én* adom férjhez a lányomat, úgy bizony! Fenyuska, az idősebbik, azt mondja: „Idehallgass, apám, én tanulni megyek", de ez a kisebbik, alig mult el tizenhét éves, odajön hozzám, aztán arra kér: „Adj feleségül Vologykához". Mit szólhattam volna ellene? Bánom is én, menjen hozzá.

— Mostanában tán kérdik az ilyesmit, mi? Csak azt lessed!

— Hát ez pedig odajött és kérte. Tanum rá az asszony is!

— Ne lefetyelj annyit! — Nikoláj előreiramlott, megint táncra perdült és víg dallal kísérte magát:

Szüntelenül imádkozott a barát,
Vénségére mégis nagyot vétkezett:
Elcsábított egy takaros apácát...

— Hopp! Megálljunk! — hagyta abba hirtelen. — Nincs itt a legfőbb emberünk! A legfontosabb ember nem jött el közénk!

A tivornya félbeszakadt. Mindenki tudta; kiről van szó, de tanácstalanok voltak: mit kéne tenni? Ekkor Nikoláj Pirjákin meg Katáj apó kivált a tömegből. Erősen fogadkoztak, hogy akár élve, akár halva, de a föld alól is előkerítik azt a legfontosabb embert és elindultak Sirokij Bujerák felé.

Sirokij Bujerákban már harmadnapja folyt a dáridó. Ivott mindenki: férfi, asszony, lány és gyermek egyaránt. Dőzsöltek mindenütt: bent a házban, kinn a szín alatt, a szérűn, a csűrben, az Aláj folyó partján, az öltözőfülkében, a Csalános Völgy szakadékaiban és az utcán, a kapu előtt. Az egész falu gajdolta zagyva dalait; bánatában mindenki rítt meg káromkodott, mert elszállt az ifjúság és nem teljesültek álmai. Mintha mindenki ünnepélyes, közös lakodalmat ülne és odatolakodnék, ahol ingyen ihat, amennyi jól esik. E nagy tivornyán Jegor Kuvájev, a kemencerakó evett-ivott és duhajkodott a legrakoncátlanabbul. Mindenünnen kikergették: a házakból, a kommunából, az öltözőfülkékből, de ő váratlanul ismét megjelent, lekapta az asztalról a pálinkás butykost, mentében vedelte a papramorgót, ruhája ujjával megtörölte arcát, bukdácsolva táncba lendült, szóval lábatlankodott mindenütt. Veszett haraggal, undorral ütötték-verték, kidobták a dáridóból, de ő erőszakkal megint betolakodott és torkaszakadtából üvöltözte:

— Félrébb az útból, jön Jegorka Kuvájev!

Hogy történt mindez, senki sem tudta megmagyarázni. Csak egyet tudtak: Kirill Zsdárkin előző este berobogott egy burgyáskai zugszeszfőzdébe, egy özvegyasszonyhoz. Úgy nyargalt az ügetővel, hogy az úton elvesztette a kocsi két hátsó kerekét. Régi cimborái éltek az alkalommal, mind odacsődültek, nagyot ittak a viszontlátás örömére, este pedig a népháznál sereglettek össze. Kirill Zsdárkin felkapaszkodott egy dombra. A hatalmas termetű, kócos hajú férfi szélesen szétvetette lábát. Sokáig némán állt a lengedező szélben, végigjártatta tekintetét a tömegen, mint aki fontos szónoklatra készül.

— Beszélni akar, beszélni akar — figyelmeztette a népet Záhár Kátájev és gondosan megigazgatta Kirillen az inget.

Kirill egyideig még szótlanul nézegette az embereket, a házsorokat és Záhárt, mintha először látná őket, aztán hirtelen felélénkült, teljes magasságában kihúzta magát és nagyot kiáltott:

— Ihaj-csuhaj! Együnk-igyunk, mulassunk, úgyis csak egyszer élünk!

Így kezdődött.

És mintha kidőlt volna a hombárok oldala, patakokban folyt

a piacra a búza, onnan visszafelé meg a szűzpálinka; nyájszámra hajtották vásárra a birkát, bárányt, kisborjút, kioldották a pénzeszacskó száját. „Együnk-igyunk, mulassunk, úgyis csak egyszer élünk!" — kiáltották a sirokij-bujerákiak és belevetették magukat a féktelen tivornyába. Sirokij Bujerák úgy tobzódott, mint egy lompos, részeg némber. Sirokij Bujerák példájára nagy dáridót csaptak a szomszéd falvak is, aztán mind tovább harapódzott a dőzsölés járványa, mint a tűz, amíg végül az egész körzetre kiterjedt.

Kirill agyára ezekben a napokban valami nyomasztó mámor nehezedett. Sokat ivott, hogy pálinkába fojtsa bánatát s hogy felüdüljön végre-valahára. De nem sikerült — sem ez, sem az. Néha kedve szottyant, hogy leereszkedjék régi barátaihoz: tapogassa az asszonyokat, ahogy ők tapogatják, verekedjék, ahogy azok verekszenek. De ez sem járt eredménnyel és Kirill kábán, gondolattalanul engedelmeskedett a mások akaratának. Így aztán egyik orgiából a másikba cipelték.

Egyszer véletlenül Márkel Bükovhoz került. Márkel vederszámra habzsolta az italt. Méhsörrel kínálta a vendéget.

— Igyál, Kirjusa — unszolta orrhangján — igyál, régi, volt szomszédom... Most már minden „volt" — te is csak voltál, a házam is csak volt. Nekünk ugyan béborult. Igyál, úgyis mindent elvesznek tőlünk.

— Feltétlenül elvesznek — incselkedett vele Záhár Kátájev, Kirill elmaradhatatlan kísérője. — Okvetlenül elvesznek mindent.

— Én is azt mondom! — kiáltotta Márkel. Mellel az asztalra dőlt és keservesen sírvafakadt. — Szerencsétlen ember vagyok én: hát ki ápolja ezután a méheket?

Ő volt az első, aki berúgott. Holtrészegen úgy érezte, hogy most már a sírig ilyen marad: nem fogad szót többé se keze, se lába és fülében örökké zúg a zaj. Fejét az asztalba verve jajgatott:

— Jaj, de szerencsétlen ember vagyok én!... Nini, a tyúkok! Nézd a tyúkokat! — bökdösött ujjával az ablak felé.

Az udvaron hosszú, iromba nyakú, pucérlábú, tépett tyúkok őgyelegtek. Összehúzták magukat, mintha szégyelnék pőreségüket. Márkel három évvel ezelőtt meggyre ágyazott vodkát készített. Kirill jöttének örömére megitták a pálinkát, a meggyet meg kidobálták. A tyúkok felcsipegették, cudarul berúgtak tőle és lábukat ég felé nyujtva fetrengtek a földön. A nagymama azt hitte, hogy megdöglöttek; letépte róluk a tollat és a szín mögé dobálta őket. De a tyúkok kijózanodtak és visszasettenkedtek az udvarra. Tyű, de megrőkönyödött erre a kótyagos fejű Márkel Bükov!

— Jaj-jaj-jaj! — kiáltotta mennydörgő hangon Kirill. — De szerencsétlen ember vagyok én: hát ki gondozza ezentúl a méheket? Nini, a tyúkok! Nézd a tyúkokat! — utánozta Márkelt és még duhajabbul részegeskedett. Alig szerzett tudomást arról, hogy mi történik Sirokij Bujerákban.

Sokat ivott. Teás pohárral vedelte a vodkát, olykor csak úgy a butykos szájából szívta, vagy cukortartóval merített az italból. Néha tálba öntötte a pálinkát, kenyeret aprított bele és a többiek nagy bámulatára úgy habzsolta, mint az okroskát.*

— Szegény megboldogult nagyapád: Artamon, vederszámra itta a vodkát — héncegett büszkén Jegor Kuvájev. — Maga elé állította a vedret és nyakalta az italt, aztán úgy terítette a földre a népet, akár a te kaszád a gabonát. Nem ismerte el az egyházat sem. Már akkor nagy istentagadó volt — mondta és cuppantott egyet csaknem mindig felrepedt, vastag ajkával.

Kirill hirtelen felkelt az asztal mellől és Bükov rimánkodására ügyet sem vetve, elindult a folyó partjára, ahol úgy nyüzsögtek a mulatozók, mint a hangyaboly. Birokra kelt a férfiakkal. Úgy hajigálta keresztül a vállán valamennyit, akár a kisbárányokat. A parton gyökerestül csavarta ki a fiatal égerfákat. Vízbe dobálta az asszonyokat. Körülnyalábolta és messze behajította őket a folyóba, mint egy pár tyúkot. Valahányszor nekirontott egy-egy sértett férj, barátságosan és gyöngéden azt is körülölelte és a férjem-uram máris repült a partról asszonya után. Kirill meg a tömeg közé rohant és a férfiakkal, asszonyokkal egyetlen eleven gomolyaggá gabalyodva, szintén vízbe vetette magát és szájával bugyborékolva, fulladozva üvöltötte:

— Ihaj-csuhaj! Együnk-igyunk, mulassunk, úgyis csak egyszer élünk!

— Butykost az asztalra, tölts és igyál! — kontrázott Jegor Kuvájev és hosszúkás tenyerével vékony lábikrájára csapott. Egy lépést sem maradt el Kirilltől, mint ahogy nem tágít gazdája mellől a hűséges kutya.

Kirill ma Nikita Gurjánov házában mulat. Nikita két napig csellengett a nyomában, csalogatta, édesgette magához és folyton rimánkodott: „Ürűt vágtam, Kirill Szenafontics, neked vágtam, kedves öcsém; halálosan megsértesz, ha nem jössz el hozzám." És most asztalfőn ül Kirill, mint legelső vendég, a ház meg tele van hívottakkal-hivatlanokkal. A vendégek az asztalnál vagy

---

* *Okroska:* hideg orosz levesétel. Kvászból, zöldségből és apróra vagdalt húsból készül. — *A ford.*

az ágyon üldögélnek. Némelyik felugrott a padokra és most szorosan összezsúfolódva, valamennyien isznak, gajdolnak, igyekeznek túlharsogni egymást, sírnak, káromkodnak, táncolnak. Gyakran előráncigálják az asztal mellől Kirillt és szoros gyűrűt vonnak köréje. Ő pedig átölel három-négy asszonyt, nagyokat dobbant a lábával, hogy csakúgy csörömpöl az asztalon a csésze, a pohár meg a tál; aztán ismét leül egy zsámolyra és iszik — sokat, nagyon sokat, akár a szakadt ló.

A mulatságon nem vett részt Ilja Gurjánov és Zinka. Azt mondják, holmi ügyeket intéznek Iljim-gorodban. Plakuscsev a szomszéd falvakban dáridózik egy bolond szerzetessel. Azt ígérte ma estére feltétlenül hazajön Sirokij Bujerákba. Hát csak jöjjön. Jeljka, Ilja felesége, a többi asszonnyal a lócán áll, dobog a lábával, lobogtatja színevesztett, sosem mosott, piszkos esküvői kendőjét és egy percre sem veszi le Kirillről tekintetét.

„Ej, hogy kelleti magát!" — gondolta Kirill és minden röstelkedés nélkül intett az asszonynak.

Jeljka gyorsan leugrik a padról és mellé ül a gyalogszékre. Kirill mereven bámul a menyecske szeme közé. Az asszony elsápad, sűrű szempillája riadtan remeg, orcáján sok kis vörös petty tűnik elő, mint apró tűszúrások nyoma. Majd kiszélesednek, szétfolynak a pettyek, és Jeljka orcája izgatott pírban ég. Kék karikás, de tiszta szürke szeme mintha még jobban beesett volna. Igen-igen, ez az a Jeljka, ez az a pajkos, kacér menyecske. Hány éve is már? Nyolc. Nyolc évvel ezelőtt, mikor a Vörös Hadseregből hazajött szabadságra, a Csalános Völgyben találkozott vele. Jeljka játékosan ugrálva ereszkedett lefelé a lapályra és olyan kedvesen mosolygott rá, hogy Kirill elvesztette fejét, gyorsan ölbe kapta a menyecskét és a vadmálna-bozótba vitte.

Jeljka akkor egy éve volt Ilja felesége...

— Jeljenyka, milyen gyönyörű vagy! De nagyon vágyódtam már utánad — suttogta, kivett a tálból egy paradicsomot és előrehajolt. Azt várta, hogy Jeljka majd hallgat, elfordul, vagy csupa illendőségből megereszt egy durva asszonyi tréfát.

— Én is teutánad — súgta vissza Jeljka és mélyet sóhajtott. — Kis híján otthagytam Ilját, Kirill Szenafontics; verni szokott... Zinka után szaladgál, mert Zinkának minden ládája tele.

— Hát akkor gyere velem. Én mindőtöket szeretlek: hiszen ti vagytok a mi virágszálaink.

— Mennék is én szívesen... Apám, édesapám — fordult hirtelen Nikitához, mert észrevette, hogy mindenki őket figyeli. — Igyál Kirill Szenafonticscsal, apám!

Nikita kioldotta övét. A nagy melegtől bíborvörösen hol felgyűrte, hol leengedte jobbkarján kabátja ujját. Mutogatta a duzzadt ereket, mintha ökölre akarna menni valakivel.

— Száz rubelt vetettek ki rám. Százat! És miért, miért? Felelj, Kirill Szenafontics. Mi nagy emberré tettünk téged, de te elszöktél Bruszkiba. Felelj nekünk! Lenin útja helyes, de az odáig vezető ösvényt belepte a rengeteg gaz. Mityka Szpirin, ez a gazember, meg a többi kommunista. A kommunista tiszta legyen, mint a csecsemő könnye. És ezek? .... Nézd ... itt a kezem. Mutasd a csizmád talpát és nézd az én tenyeremet! — Kifordította tenyerét. Olyan volt a színe, mint a túlcserzett bőré, mely örök feketeséget ivott magába. Kérges ujját nem tudta szétterpeszteni. — Itt van az én két mártírkezem!

— Hát ne dolgozz! — szólt hunyorogva Záhár Kátájev. — Ne dolgozz. Máma, tudod, vannak olyan ügyes emberek, akik megtalálták a kulcsot a szovjet hatalomhoz és vígan élik világukat. Hát keresd meg te is.

— Minálunk csak torzsalkodik mindenki: nem akarnak együtt élni. Ezért csüggedtem el. Meg is döglök nemsoká! — Nikita megtántorodott és panaszosan suttogta: — Azt beszélik, — én keményen fogom a gyeplőt. Hiába mondom: a *szovjet hatalom* nem engedi megbontani a rendet, sőt azt parancsolja, hogy gyarapítsuk a gazdaságot.

Mellettük táncoltak, kurjongattak, nagyokat dobbantottak; ajtón-ablakon másztak befelé és zsufolásig megtöltötték a hátulsó házat. Pálinkát követeltek. Az udvaron asszonyok jajveszékeltek. Odakintről verekedés lármája hallatszott.

— Megosztjátok a vagyont? — kérdezte Kirill.

— Igen — felelte Jeljka. Lesütötte szemét, de megint Nikitára emelte. Haragosan, szúrósan nézett ipára. — Inkább világgá megyek. Inkább három esztendeig a tíz körmömmel vájok magamnak egy földkunyhót, mintsem a sírig együtt éljek evvel a veres ördöggel.

— Földkunyhót? ... De az legalább a tied lesz, ugye?! — szólt Kirill és megsímogatta az asszony kérges, érdes kezét. A kéz lecsúszott térde kalácsáról és bágyadtan csüngött lefelé.

— Miért tartanak engem aktivistának? — mennydörgött ismét Nikita. — Miért? Én már ősz öregember vagyok ... A hatalom pedig nem engedi, hogy megbontsam a gazdaság rendjét. Én népnevelő vagyok ... Olyan zab terem a földemen, hogy csudájára járnak. Folyton nyaggatnak: hogy és mint? Hát mi vagyok én? Professzor? Krumplit is szereztem, mégpedig a „Leg-

jobb mi-mi-mi . . .” — Nikitát köhögés fojtogatta. Ádámcsutkája kidülledt, homlokán kidagadtak és megkékültek az erek. Mellé hez kapkodott, de nem tudta kiköhögni magát. Elsápadt és mintha meglökdösték volna, lassan lé ereszkedett a padra. Azt hitte volna az ember, csak rá kell fujni: szétrepül, mint a pitypang érett bóbitája.

— „Legjobb minőség” krumplit szereztél — segített neki Záhár és félig gúnyosan, félig komolyan tanácsolta: — Adj oda nekik mindent . . . Adj mindent a fiataloknak.

— Marhaságokat fecsegsz, Háhár Vavilics — szólalt meg Nikita. Mély lélekzetet vett. Háta mögé dugta a vodkás üveget a vendégek mohó szeme elől. — Itt még nagy gyomorégés lesz: restelnék megbántani akárkit is. Kérdezd meg a menyemet — Jeljkára mutatott — soha, de soha nem nyúltam hozzá egy ujjal sem, trágár szóval sose szidtam.

— Nem Háhár vagyok én, Nikita Szemjonics, hanem Záhár — vágott közbe Záhár. — Már azt is elfelejtetted, hogy hívnak? Fogadd meg a tanácsomat: adj oda nekik mindent, de kérjél tőlük havonta egy cservonyecet — urasan megélsz belőle. De így mihamar beledöglesz a munkába.

Nikita megtántorodott, nagyot lélekzett. Úgylátszik, szeget ütött a fejébe a csábító ajánlat. de nem mutatta, csak mennydörgött tovább:

— Nem leszek többet sem aktivista, sem népnevelő.

— Csak legyél: különben még háromszáz rubelt rántanak ki a zsebedből — vetette oda gúnyosan Záhár.

— De nem leszek! — fortyogott Nikita és végkép dühbe gurult. — A ti kommunátokba sem megyek be. Ha kettéhasítasz, akkor sem megyek. Szélnek eresztek mindent, aztán úgy maradok itt, mint a szedett fa.

Kirill gyöngéden megrántotta Jeljka ruháját és imbolyogva kiment az udvarra. Senki sem vette észre. Az éjszakában hűvösség remegett. Kirill átölelte a fészer cölöpét, sokáig állt ott, hallgatta Nikita Gurjánov mennydörgő hangját, meg a részeg ricsajt. A szín egyik szögletében guggon ült valaki és mélyen lehorgasztott fejjel, egyhangúan dúdolta:

Aranyágacskán de szépen
Énekelt a csalogány . . .

Mikor eldalolta, megint újra kezdte.

— Ejnye, de furcsa nótás ez — nevetett Kirill és az ablakon át Záhár szavára figyelt.

— Ülj le csak egy percre, Nikita Szemjonics — mondta Záhár sebesen, de azért minden szót külön megnyomott — hadd csevegek veled egy kicsit értelmesen. Ej, de fura emberformák vagytok ti! Ki látott már ilyen csudát?! Nagy bosszúság lenne éppen most elpatkolnod, öreg. Néha beleragódzok a hajamba és így tépem ki tövestül: bárcsak fiatalabb lennék vagy húsz esztendővel; tyű, de másképpen élnék én akkor, de másképpen sodornám meg a kötelet. Node, amit nem lehet, azt nem lehet. De nézd: némelyik paraszt fiatal és mégis örökké siránkozik. Az ilyennek azt szoktam mondani: bolond! Aranyat ér a fiatalságod, hát mi kell még egyéb?

— Különös ember — mondta Kirill és megkerülte az oszlopot, hogy egész magasságában lássa Záhárt.

Záhár összehúzta magát, mint a didergő kiscsirke és szaporán hadarta:

— Az ember nehezen tanul meg járni. Csak a malac jár azonnal: alig ugrik ki az anyjából, máris vígan szaladgál. De a disznó csak öt esztendeig él... Mi emberek pedig — akármilyen nehezen tanulunk is meg járni — most egész tengeren kelünk át. Egy tudós bebizonyította: Mózes tudta, hogy mikor válik ketté a víz és száraz lábbal vezette át a népet a tenger fenekén... Most is kettéválik a víz és a bolsevikok hívnak bennünket, hogy száraz lábbal keljünk át a tenger fenekén. Csak mi húzódozunk. Ne felejtsd el a szavam! Ej, a mindenségit! Fejszével kéne lefaragni rólatok azt a kemény burkot!

Záhár még sokáig beszélt. Beszédébe egy-két adomát, tréfás szólásmondást is vegyített. Az emberek elcsitultak, Kirill pedig — amint Záhárt hallgatta, teljesen elfelejtette miért is jött ki az udvarra. De akkor valaki megérintette a vállát. Kirill megfordult. A sötétségben Jeljka állt előtte. A fészer szögletében még mindig ott guggolt valaki és ugyanúgy dudorászott:

Aranyágacskán de szépen
Énekelt a csalogány...

— Jegor Kuvájev. Ez a nótája. Reggelig is így fujja egyfolytában — súgta Jeljka és halkan elnevette magát. — Mihelyt felönt a garatra, rögtön rágyujt az „aranyágacskára".

— Jeljenyka — szólt Kirill és hosszú karjával átölelte a menyecskét.

— Nem szabad — Jeljka megfordult, szétnézett, aztán kinyujtózott és kigyózó mozdulattal a férfi nyakába ugrott. Sovány és törékeny volt, mint egy süldőlány. Majd hirtelen ellökte magát

és a sötétben gyorsan felszaladt a szénatartó lépcsőjén, de megcsúszott és Kirill karjába pottyant.

— Milyen könnyű vagy! — mondta Kirill izgatottan csengő kacagással és odavitte az asszonyt, ahonnan a széna bódító illata és az éjszaka melegsége áradt kifelé.

— No szóval, hogy is van ez? — kérdezte kisvártatva, amikor Jeljka elcsendesedett és fejét Kirill vállára hajtva feküdt mellette.

— Megúháltam már ezt az ízetlen életet, Kirjusa. Mert lám, ti férfiak úgy bántok velünk, mint a hámmal: ha indulni kell, rádobom a lóra, ha megjöttem, lelököm.

— Ugyan-ugyan. Én nem vagyok olyan.

— Nem is rólad beszélek. Tudod, egész életemben kétszer éreztem jól magam: ott a Csalános Völgyben — emlékszel? — meg ma este. Dehát, ezt te nem érted meg, gyöngyvirágom!

„Szeretnek a parasztasszonyok, gyermekek, de a rangosabb személy foghegyről beszél velem" — gondolta Kirill. Nem is hallotta Jeljka utolsó szavait. Szorosan, gyengéden magához vonta az asszonyt.

2

Nikoláj Pirjákin és Katáj apó a szénatartóban találta Kirillt. Jeljka fürgén végigmászott a szín tetején. Alig tudott elrejtőzni.

A szobában Nikita Gurjánov duhajkodott. Egészen berúgott. Tömpe tenyerével keményen verte a pirosra festett ablakrámát, és tompán mormogta:

— A faluban senkinek sincs ilyen rámája!

— Ez jobboldali elhajlás! — szállt vitába vele Nikoláj Pirjákin. Szüntelen hátravetette homlokáról izzadtságtól csapzott gyér, fakó haját. — Mi a szocializmus munkálói vagyunk... Mi a baj?

Nikita nem látott, nem hallott, nem értett semmit. Kékesbarna tajték verődött ajkán. Mereven bámult az egyik sarokba, tenyerével konokul csapkodta a rámát és mindig ugyanazt hajtogatta: „Ilyen rámája senkinek sincs több a faluban!" Olyan emberre emlékeztetett, aki váratlanul sebet kapott, és minden figyelmét arra fordítja; vagy mint aki eszét vesztette.

— Kirill Szenafontics, gyere velem, az én heréltemen! Tyű, de szilaj táltos lett, a sintér nyúzza meg! — sürgött-forgott Mityka Szpirin és egy percre sem engedte el Kirillt maga mellől.

Kirill Jeljkára pillantott. Az asszony átöltözött. Új kék ruhát vett magára és hajába tűzte még leánykorából megmaradt rózsa-

színű fésüjét. Néhány perccel előbb, amikor Kirill bejött a házba, Jeljka a pitvarban elcsípte őt és halkan suttogott valamit. Kirill inkább csak ajka mozgásából értette meg, mit mond:

— Csak ne tégy csúffá, Kirjusa... Egyebet mindent eltűrök. Mondj egy jó szót, más nem is kell nekem.

Kirill ránézett a lecsillapodott, lehiggadt menyecskére, rá is mosolygott, de semmit sem értett a körülötte pezsgő, kavargó hajcihőből. Mindenki otthagyta az asztalt, az emberek csoportba verődtek, siettek valahová, kiabáltak. Az utcáról talyiganyikorgás, lónyerítés, káromkodás és asszonypityergés hallatszott be a nyitott ablakon. Kirill felülről nézte ezt az egész hűhót: jóllakottnak, elégedettnek és nyugodtnak érezte magát. Nem akart egyebet, csak odamenni Jeljkához, kezébe szorítani a menyecske fejét, így ni, tenyerébe venni ezt a sovány arcot és annyit mondani: „Boldog vagyok, Jelja, nagyon-nagyon boldog!"

Amikor a többiekkel ő is kirohant az utcára, meglepte, milyen rengeteg fogatot csődítettek össze. Volt ott mindenféle: törött sárhányójú, magas kocsi, Jepiha Csáncevre emlékeztető, lötyögő kerekű, rozoga cséza, ütött-kopott, nyikorgó hintó: a mult emlékei. A fogatok olykor tengelyt akasztva nyüzsögtek az utcán.

— Mi ez? — kérdezte Kirill. Fájóan és ködösen emlékezett vissza a polgárháború éveire, amikor kiürítés idején a falvakban, ugyanilyen kép tárult eléje.

— Bruszkiba megyünk! Az egész kompánia — felelte izgatottan Mityka Szpirin és a maga kötelekkel, madzagokkal átkötözött talyigája felé húzta Kirillt.

— Hazatér a tékozló fiú — mondta Katáj apó és nadrágját rángatva, tipegve elindult Kirill előtt. — Te csak itt mulatsz, felénk se nézel? Hát micsoda dolog ez? Pedig minálunk lakodalom van! Úgy bizony!

— Ülj fel, Kirill Szenafontics, ülj fel — huzigálta Mityka Szpirin. — Ülj fel mielőbb, mert lám, már jön is az a házsártos feleségem.

A kis viskóból egyenest a sövénytelen udvarra indult Jeléna Szpirina, majd lassan átvágott az utcán, odament a sárga herélthez és felszedte a földről a gyeplőt.

Mityka mind a két kezével a hasát tartotta, mintha valóban nagy pocakja lenne, és szemöldökét mogorván összevonva lépett az asszonyhoz.

— Mit akarsz itt, hallod-é?

— Most is vérben forog a szemed. Nem engedem, hogy többet igyál.

— „Nem engedem?" Hát ki az úr a háznál? Én vagyok itt a gazda, nem te! — Mityka megkerülte a heréltet és a ló hátán átnyúlva kirántotta Jeléna kezéből az egyik gyeplőszárat. Csakhogy Jeléna is húzta ám a magáét. A herélt, lapos tomporát riszálva, ficánkolt köztük. — Ereszd el, ereszd el! — sziszegte Mityka fenyegetően. — Ne szégyeníts meg ország-világ előtt. Ereszd el azt a szárat, te undok szipirtyó! — kiáltotta hirtelen. Hangjában a mély sérelem könnye rezgett.

— Gyerünk innen. Nézni se bírom ezt a gyalázatot — szólalt meg Katáj apó és tenyerével gyengéden arrább tuszkolta Kirillt.

— Na ereggy, ereggy, ne is lássalak! — könyörült meg férjén Jeléna. — Csak aztán vigyázz: a ló nem vesszőparipa: etetni kell. — Azután Kirillre nézett. Szemében ugyanaz a fény gyúlt ki, amely minden fehérnép tekintetében megcsillant, aki Kirillre nézett.

— Én csak Kirill Szenafonticsnak akarok kedveskedni... mert én... — Mityka hirtelen megfordította a heréltet Kirill előtt.

Kirill fellépett a talyigára.

„Igen. A nagy tivornyának vége. Haza kell térni" — villant át fején a gondolat. Behúnyta szemét és erősen markába szorította koponyáját.

Mityka rácserdített a lóra és kinyargalt a kertek alá. Utánaeredt a többi fogat is és az utcát akkora porfelleg lepte el, amekkorát csak az ijedt csorda ver fel, ha megkergetik. Eleinte valamennyien zárt sorban vágtattak, de mihelyt túljutottak a szérűkön, nekiiramodtak — ki-ki a maga virtusa szerint — és igyekeztek a többiek elébe vágni. Itt mutatta csak meg Nikita Gurjánov, mit tud. Felpattant ültéből, betyárosan megbiztatta a lovat az ostorral, mindenkit megelőzött, aztán lekanyarodott az országútról és a széles árokban robogott tovább. Számítással tette-e, vagy részeg fejjel már azt sem tudta, mit csinál — elég annyi, hogy valamennyien utána száguldottak, és mivel az árokban nem fértek el, a mezőn nyargaltak tovább. A kerék kifordította a földből és péppé zúzta a zamatos leves takarmányrépát.

— Én külön viszlek téged, akár egy tábornokot — dörmögte Mityka és mivel tudta, hogy a herélt a szabad terepen úgysem érné utól a többit, visszakanyarodott az országútra és egyenest Bruszkinak hajtott. — Tudd meg, Kirill Szenafontics: az ember úgy kapaszkodik az életbe — akármilyen legyen is — mint a bojtorján a gebe farkába. Itt vagyok például én. Kidőlt a kerítésem. „Egye fene — gondoltam magamba — minek nekem új sövény. Még jobb is így: legalább mindent látok az utcán." De nem! Csak piszkál

valami. Bizsereg a tenyerem: szeretném felállítani a sövényt. Tőled akarok vesszőt kérni hozzá. Borosmezőn hasznavétlen hányódik egy nagy csomó... Elhozhatom?...

— Hé! Gyere már. Hív apám!

Kirill felkapta fejét.

Már Bruszkiba értek.

Szinte megfoghatatlan kék pára kúszik a Volgántúlon, meg a Volga felett. Csendes a vén park. Az őszi nap fényárjában fürdik és csendesen, alázatosan engedelmeskedik az ősznek: lehullatja sárga lombját s beborítja vele a nyírfák meg a tölgyek tövét.

A park szélén, a Sztepán Ognyev háza felé vezető ösvényen áll Sztesa. Kezét kötője alá dugja.

— Hé! Gyere már. Hív apám! — mondja, mintha nem Kirillhez, hanem valaki máshoz intézné szavait.

— Engem? — kérdezi Kirill.

— Nem. A Mityka heréltjét — feleli Szteska és a park belsejébe indul.

Amint Kirill Szteska nyomában lépkedett és elnézegette az asszony pelyhes, napbarnította nyakát, szomorúan gondolta magában: „Már nem szólít nevemen."

— Elutazom — vetette oda Szteska és félig megfordult.

— Hová?

— Elutazom.

— Azt már hallottam. De hová?

— Moszkvába... Te meg csak maradj itt ezzel a...

— Kivel? — kérdezte Kirill. Mélyet lélekzett. Azt hitte, hogy Szteska már mindent tud Jeljkáról.

— Másával... Jól megiesztek itt a fenyőfák között.

— Ááá. Másával? Szó sincs róla! — vágott közbe halkan Kirill. Megnyugodott: közte és Másza közt nem történt semmi, amit a szemére lehetne lobbantani. Nagyon örült, hogy Szteska még mitsem tud Jeljkáról.

— Ne hazudj: mindent láttam.

„Aha! Ez hát a nyitja! Ezért viselkedik így!" — gondolta Kirill. Előbbre lépett és megfogta Szteska vállát. — Bosszút akarsz állni Sztesa. Kár lenne, hiszen tudod...

— Ne tapogass — szakította félbe az asszony, ledobta a válláról Kirill kezét és gyorsan felfutott a kislépcsőn. — Gazember! Koslató kan!

— Ej-ej, hogy mondhatsz ilyet, Szteska! — szólt Kirill és rögtön elmosolyodott. Megértette, hogy az asszony csak elkeseredésében beszél így.

Sztepán Ognyev a Katáj apó fonta karosszékben ült. Nagy keze erőtlenül hevert a térdén. Tojásdad feje oldalt billent. Szemében a tehetetlenség búbánata tükröződik.

Kirill sokáig állt az ajtóban és onnan nézte Ognyevet. Sztepán a kis asztalhoz fordult kivett belőle egy füzetet, beleírt valamit és odanyujtotta Kirillnek.

„Kortyintasz egyet?" — olvasta Kirill, és azonnal leírta a választ: „Igen. Iszok." Már-már odaadta az irkát Sztepánnak, de mikor elolvasta a feleletet, habozott egy pillanatig: „Hogy is kell ezt írni: iszok vagy iszom?" — töprengett.

De Sztepán kitépte a kezéből a füzetet, elolvasta ő is, tétován bámult rá egy darabig, aztán ezt írta:

„Mi az az «iszok»? Kínaiul* van ez, vagy mi a szösz?"

— „*Inni* tudunk, de *írni* nem" — válaszolta Kirill, sarkon fordult és szégyenpírban égő arccal kiment a kisházból.

Egyenest felfelé haladt a domboldalon. Keményen vágta sarkát a földbe, sárga levéltakaróba és le-letört egy száraz nyírfagallyat. Éktelen düh forrongott benne. Haragudott magára, a kommunárokra, Sztepán Ognyevre, Szteskára és az egész világra.

„Részeg vagy, mint a csap ... Aludd ki magad" — csillapítgatta önmagát, de mégsem akart lelohadni dühe. Amikor megigazította sapkáját, keze véletlenül arcához ért: orcáján könnycseppek gördültek végig. — "Ej, de hülye vagy!... Pfuj, te semmirekellő, pityergős fráter!" — szidta magát. Felnevetett és megállt.

A park tisztásán még mindig ott duhajkodtak a dorbézolók. Nikita Gurjánov köré csődültek. Nikita egy vén fatönkre állt és palackkal hadonászva bizonygatta:

— Tinálatok nincs rend! Bezzeg van Kínában! Az ám az igazi rend! Ott nem ismerik a zárat. Tárva-nyitva áll minden! De azért, ha például végigmegy az ember az országúton, hosszú sor karót lát az útfélen. Mindegyiken koponya. Ott az a szokás: mihelyt elcsípik a tolvajt, kitekerik a nyakát, mint egy csirkének, és karóra tűzik. De nincs is ott tolvaj. Ott ugyan nincs tolvaj!

— Eresszetek! Eresszetek! Hadd cirógassam meg azt a vereshajú ördögöt! — kiáltozta Nikoláj Pirjákin és kitépte magát Dávidka Pánov keze közül. Dühtől remegve ugrott Nikita elé. — Te fecsegsz rendről? Neked nem volt jó az országút, te veres ördög?! Tönkre gázoltattad a takarmányrépát!

— Mit toporzékolsz itt? — szakította félbe finnyásan Nikita.

---

* *Iszom* oroszul: пью (Kirill пю-nak írja), tehát hasonlít a rövid egyszótagos és hasonló hangzású kínai szavakhoz. — *A ford.*

— Mit sajnálod? Azt hiszed, hogy elveszik tőlünk és tinektek adják? Majd ha fagy! Nincs az a szovjet hatalom! . . . — kiabálta és rekedten, görcsösen felkacagott.

Nikoláj nekilendült és ököllel Nikita arcába sujtott. Erre a pimaszságra nem talált szavakat. Nikita felordított, lábujjhegyre emelkedett, mint a medve és átnyalábolta Nikoláj törékeny testét. Mindnyájan felugrottak és a csetepatéba vetették magukat. Közeledett Kirill Zsdárkin is. Előrenyujtotta hosszú kezét és mindenkit agybafőbe vert, aki csak keze közé akadt.

Kis idő mulva leült a Volga partján, a messziségbe bámult; kongó ürességet érzett magában.

— No, szép kis kalamajkát csináltál, hallod — pirongatta Silov. Óvatosan ment oda hozzá, akár a dögvészes lóhoz. — Tisztellek-becsüllek, de nekem, mint körzeti párttitkárnak, természetesen komoly intézkedéseket kell tennem. Gyere! Megjöttek az ellenőrző bizottság képviselői.

„No, kezdődik — gondolta fájdalmasan Kirill és Silov zömök, vaskos alakjára tekintett. — Ez a galád fickó ül majd törvényt felettem."

— Gyere. Ne makacskodj — mondta Silov és előreindult a kis ösvényen, felfelé. Nemsokára eltünt a sárgás lomb között.

Kirill is felment a parkba, de a kanyarban Sztepán kis házánál hirtelen a Büdös Öböl felé fordult.

Ha „iszok", hát „iszok"! — mondta önmagát gúnyolva, mikor eszébe jutott, amit Sztepánnal levelezett.

Ekkép töprengve szelte át a parkot egy elhanyagolt ösvényen. A park szélén, ott, ahol fiatal, zöld moha tenyészik a földön, észrevette Sztesát.

Minden jel arra vallott, hogy Sztesa kereste őt. Ezt már abból is kitalálhatta, hogy az asszony kiugrott a bozótból és előrehajolva nézelődött mindenfelé, majd amikor váratlanul összetalálkozott Kirillel, lehorgasztotta fejét.

— Mi az? — kérdezte Kirill. Meg sem állt.

— Semmi — felelte Sztesa és elindult mellette.

Áthaladtak a parkon, meg a Büdös Öbölnél emelkedő hegyen, átvergődtek a tüskés, kusza bozót között és észrevétlenül kijutottak a mocsárhoz, egy vén törpefenyő-erdőbe. Beavatottak állítása szerint mindegyik fenyő legalább száz esztendős, de mégis mind egészen alacsony: Kirillnél alig valamivel magasabb. Kicsinyek, vastagok, bütykösök, torzak ezek a fenyők, mintha púposak lennének. A fenyvesben, ahol a fák tövét hervadó moha bugyolálja be — síri csönd uralkodott. Úgy rémlett, mintha ez a törpe erdő

már rég meghalt volna : se mozgás, se nesz, se rikkantás, se madárdal — csak a száraz rőzse recseg érdesen a talp alatt.

Igy, szótlanul mentek az erdő mélyébe. Lábuk alatt nedvesség buggyant fel az ingoványos talajból, a moha ropogott, mint a finom szattyánbőr és finom citromillatot lehelt. Sztesa kék kabátját feketére festette a leszálló éjszaka. Az erdő sűrűjéből is feketén tekintett feléjük az éj.

— Milyen kihalt itt a táj — szólalt meg Kirill. — Biztosan a sírban is ilyen nagy csend van . . .

— Biztosan — felelte Sztesa és megkerült egy kidőlt fenyőt.

Ekkor Kirill szentjánosbogarat vett észre egy áfonyabokron. Sztesa gyorsan lehajolt, felvette és ruhája kihajtására tette. A szentjánosbogár a ruha hajtókáján hirtelen olyan éles fényt árasztott, mint egy távolban felbukkanó autó fényszórója . . . És Kirill előtt hirtelen minden élettel, zajjal telt meg . . . Izgatottan hajolt Sztesához.

— Lám, az imént úgy éreztem, hogy itt minden kihalt, üres . . és ez a kis bogár most mindenbe életet öntött. Ez talán nem is helyes . . . Dolgozni dolgozom, nagy kedvem van a munkához, de néha úgy rémlik — mindennek vége. Azért csaptam ilyen dáridót. Elfordultál tőlem — kihalt a világ. Mint ez az erdő, míg elő nem bukkant ez a szentjánosbogár . . . Most meg . . .

— Mi az, egy kis féreggel hasonlítasz össze? — nevetett fel Sztesa. — Na-na-na ! Hát féreg vagyok én?

„Vagy nem érti, vagy csak kényeskedik" — gondolta sértődötten Kirill és ugyanúgy lelohadt a lángja, mint ahogy kialudt a szentjánosbogár fénye Sztesa hajtókáján.

— Csakugyan túllőttem a célon — nevetett mesterkélten ; sarkonfordult és visszaindult Bruszkiba. — Ideje már . . . Így is messze elcsavarogtunk . . . Meg aztán engem már várnak !

— Másával messzebb mentetek !

— Ugyan ! Mása — szabad mint a madár, a te férjecskéd meg — úgy hallom — váratlanul hazaérkezett. Szentül meg kell tartani a családtörvényt, máskülönben még amiatt is felelősségre vonnak. Hisz most, hogy elestem, mindenki igyekszik jól belémrúgni.

— Ne estél volna el! — vetette oda mérgesen Sztesa.

Kirill hallgatott egy darabig, aztán a park felé indult. Olyan nagy léptekkel haladt, hogy Sztesa alig ért a nyomába. Messziről látta, amint Bruszki villanylámpái pajkosan hunyorognak.

3

A színpadon felállított hosszú, síma asztalhoz két férfi óvatosan felvezetett egy roskatag aggastyánt. A vén emberen állig gombolós, szürke kabát lötyögött. Mellén ernyedten csüngtek a zsebek mint a kecske kifejt tőgye. A ceruzával, jegyzetfüzetekkel telitömött zsebek, csaknem a hasáig lógtak és még lomhábbá petyhüdtebbé és szétfolyóbbá tették ezt az öreg embert.

„Tyű, de törékeny ember" — csodálkozott Kirill, mikor látta, hogy az aggastyán lassan leül az asztal mellé és nyomban elszundít.

Az aggastyán egyik kísérője kacsázva odamegy az emelvényhez, egy kis bőröndből iratcsomókat, vörös tőzeg- és viaszdarabokat, meg valami sötét folyadékkal telt üvegeket vesz elő, aztán ujjával úgy kaparász símára borotvált állán, mintha sűrű szakáll borítaná. Széles válla kissé csapott, akár a volgai rakodómunkásoké, homloka lejtősen ereszkedik szeme fölé. Úgy tetszik, mintha a szeme még mélyebben beesnék: messziről csak két sötét gödröcskének látszik. Mellkasa domború, termete kissé görnyedt. Rövid lábával olyan nehézkesen tipeg, forgolódik, mint egy kacsa.

„Ez lesz a főelőadó" — állapította meg Kirill és széke támlájának vetette a hátát. Ekkor kishíján felkiáltott. Az emelvényen álló férfi megköszörülte torkát, aztán gyorsan megvakarta előbb jobb-, majd balorcáját, mintha ráfröccsent sárcseppeket akarna lekaparni róla. És mindezt pontosan úgy csinálta, ahogyan Bogdánov szokta előadás előtt.

— Hát ez érdekes eset! — suttogta magában Kirill. Eszébejutott, hogy három nappal ezelőtt vált el Bogdánovtól, amikor kiléptek a párt Központi Bizottságának épületéből. Igenám, de ő egy kócosszakállú férfitól búcsúzott el, aki széleskarimájú, fekete kalapot, kopott — és nyilván sohasem mosott — állig gombolós kék kabátot viselt. Ez az ember pedig frissen borotválkozott, szürke öltönyt vett magára, sőt zöldpettyes, halványpiros nyakkendőt is kötött. Bogdánov csak ma reggel telefonált Kirillnek. Értesítette, hogy ideérkezett az ülésre: a Mezőgazdasági Akadémiába. Telefonálni telefonált ugyan, de aztán nyoma veszett, mintha elnyelte volna a föld. Kirillnek szokatlan volt ez az akadémiai környezet — nyomasztóan hatott rá a nagy csend, meg a kínos tisztaság. Bár elsőnek érkezett, behúzódott a legsötétebb sarokba és onnan figyelt mindenkit, aki csak belépett az előadóterembe. Magányosnak érezte magát ezek között a kopasz vagy kopaszodó férfiak között (érdekes: csak ezeket vette észre), több mint egy órán át fe

szülten várta Bogdánovot, bosszankodott a késés miatt és most — lássatok csudát! — ott áll az emelvényen egy ember, aki minden moccanásával Bogdánovra emlékeztet.

— Elvtársak! — kezdte a férfi. Tenyerét élére állítva, előrenyujtotta kezét. — Elvtársak! — Mindenki elhallgatott, a szónokon pedig hirtelen köhögőroham vett erőt. — Igen tisztelt professzorok, agronómusok, közéleti férfiak — folytatta, mikor rendbejött a torka. Erősen o-zó, volgai kiejtéssel beszélt. — Azért gyűltünk össze, hogy gyakorlatilag megvitassuk: a helyi tőzegtelep energetikai kiaknázása alapján miképpen lehetne egymillió hektáros területen egybehangolt gazdaságot létesíteni és szervezni, vagyis miképpen lehetne összekapcsolni egy óriási vasgyár felépítését a mezőgazdasággal.

A szónok olyan gyorsan mondta ki az utolsó szavakat, mintha félne, hogy valaki félbeszakítja.

— Mese a holdba! — suttogta Kirillnek a szomszédja és vékony fehér ujjával dobolni kezdett a szék támláján.

Kirill szomszédjára pillantott. Boriszov agronómust ismerte fel benne, aki a poldomászovói mezőgazdasági kísérleti állomást vezette. Ez az agronómus támadta a sajtóban Kirill és Bogdánov új intézkedéseit, ez szállt síkra a füvetlen ugar alkalmazása — mint fontos újítás — mellett.

— Persze. Honnan tudhatnánk, hogy meg lehet csinálni?! — felelte színlelve Boriszovnak. De rögtön hozzá akarta tenni: — Őrült, vagy talán még annál is rosszabb.

— E kérdés megoldása — folytatta az előadó az emelvényen — azt követeli tőlünk, hogy erőt és költséget nem kímélve dolgozzunk és egybehangoljuk mindazt, ami új, forradalmi vívmány a tudomány terén. Egyszerűbb szavakkal...

„Ahá! «Egyszerűbb szavakkal!» Hisz ez csakugyan a mi garabonciásunk" — gondolta Kirill. A szögletből az első sorba osont. Most már végkép felismerte Bogdánovot. „Lám, hogy átvedlett!" — irígykedett rá és végignézett magán: „ördögbőr"-nadrág, felgörbülő orrú, ütött-kopott borjúbőrcsizmát visel. Kitalálta, miért pisszegtek rá: úgy recseg a csizmája, mint a szélben hajladozó dúsnedvű nyírfa. — „No, ha «egyszerűbb szavakkal» is, de csak jól odamondogass ezeknek a vén kopaszoknak... Csudásan kicsípte magát, de azért a füle most is olyan, mint a keserűlapú levele."

Bogdánov pedig már arról beszélt: mennyire kinevették őt tizenöt évvel ezelőtt a helyi lakosok, sőt a helyi tudósok is, amikor először látogatta meg a „Brusznyicsnij Moh" és a „Selugyivije Topi"

tőzegmocsarakat. Ha akkor nem lett volna benne elég akarat és önbizalom, tüstént abbahagyta volna a kutatást.

— De miként most, akkor is igen tisztelt tanítónk, Viljamsz akadémikus életműve és tekintélye lelkesített. — Bogdánov egész testével az aggastyán felé fordult.

— Jó-jó — szakította félbe öblös basszus hangon az öreg ember — de tudja, kedves fiam, a tudományban nincsenek tekintélyek. A tekintély csak az ostobáknak való — mondta és csöppet sem sértő, tompa nevetésre fakadt. A kacagás átragadt az egész hallgatóságra, sőt magára Bogdánovra is. — Tessék, folytassa — fejezte be az aggastyán és megint mintha elszunyókált volna.

„Ahá ! Szóval ez az ! Ezer pud* egy gyeszjatyináról" — idézte emlékezetébe Kirill Bogdánov szavait Viljamszról és az álomszuszék, roskatag aggastyán, akit talán csak illendőségből cipeltek fel a színpadra, hatalmas, erős varázslóvá változott, aki ismeri a föld titkait.

— Mindnyájan tudjátok — folytatta Bogdánov és abbahagyta a nevetést — tudjátok, hogy előttünk, a mezőgazdaság dolgozói előtt egy fő feladat áll — a nap energiáját rejtett, potenciális energiává, vagyis emberi táplálékká átváltoztatni. Amint látjátok, a mi termelésünk alapanyaga nem egészen közönséges anyag — maga a napfény.

Kirill — Bogdánov utolsó szavait hallva — kitekintett az ablakon. Kintről vakító napsugár ömlött be, játékos fényfoltokat vetett Viljamsz elé az asztalra, meg a padlóra... Kirill elszégyelte magát Bogdánov miatt és vállat vont. „Szamárságokat fecseg... Túllő a célon..." — gondolta bosszúsan és körülnézett, mert azt hitte, hogy Bogdánov bogarain mindenki csak mosolyog. De mindnyájan figyelmesen hallgatták: még a jegyzetfüzetek lapjaival sem zörögtek. Viljamsz még mindig bóbiskolt; csak néha rázta meg a fejét, mintha légy szállt volna hatalmas koponyájára. Kirill itt nem értett semmit. A napsugarak vetette fényfoltokra bámulva, gondolatban váratlanul Bruszkiba szállt, ahol minden egyszerű volt és érthető. Egy darabig a Volgán, Bruszkin, meg azon a bolond histórián járt az esze, amely olyan váratlanul és viharosan zajlott le Sirokij Bujerákban és több tucat falut belerántott az események forgatagába. Eszébe jutott kisfia hirtelen halála is. A fiúcska temetése után teljesen elhidegült Uljkától, sőt Uljka is elidegenedett tőle. Minden vita nélkül elhatározták, hogy Uljka elutazik valahová és kitanulja a varrónői mesterséget. El is utazott.

---

* 1 pud = 16.38 kg. — *A ford.*

Kirill azóta egyszer sem gondolt rá. Aztán ismét továbbrepült gondolatban; ezúttal Moszkvába. Felidézte a legutóbbi napok eseményeit. Emlékezetében szinte kézzelfoghatóan megjelent a hármas Központi Ellenőrző Bizottság egyik tagja, Lemm, az öreg bolsevik: egy szélesszájú, boglyas, dereshajú, alacsony férfi. Lemm dühösen kiabált, noha voltak még néhányan abban a szobában, ahol Kirill és Bogdánov ügyét vizsgálták.

— Miért nem figyelmeztetted, Bogdánov elvtárs — remélem, nekem, mint a KEB tagjának jogom van megkérdezni — miért nem figyelmeztetted ezt a még nem öntudatos kommunistát, mikor kirobbant a faluban az a szégyenletes kalamajka? Miért nem figyelmeztetted? — támadt rá Bogdánovra.

Bogdánov sokáig hallgatott és csak aztán tört ki belőle a méltatlankodás:

— Furcsa ember vagy. Azt akarod, hogy puszta kézzel megfékezzem a tomboló tengert?

— Mit? Tengert? Miféle tomboló tengert? Felcsaptál fűzfapoétának?

— A kisbirtokos osztályt!

— Ahá! A kisbirtokos osztályt! Hol vannak itt a tárgyi okok? No, majd adunk mi neked „kisbirtokos osztályt"! — kiabált Lemm, hogy csakúgy freccsegett a nyála.

Kirill észrevette, hogy Lemm kiáltozásától senki sem ijed meg. Szeretett volna felállni, hogy megfogja ennek a hangoskodó emberkének a vállát és kiöntse előtte a szívét: „Teljesen egyetértek veled. Nem az osztályokkal volt ott baj, csak én rúgtam ki a hámból. De nagyon kérlek, kíméld már egy kicsit magad: ne üvölts itt, mint a sakál, mert még belészakadsz. És akkor honnan veszünk egy másik ilyen derék embert?"

A hármas tanács szigorúan megdorgálta mindkettőjüket.

Kirill örült, hogy puszta dorgálással megúszta a dolgot. Súlyosabb büntetést várt: attól tartott, hogy kizárják a pártból. Ezekben a hosszú téli hónapokban, mialatt a körzeti és kerületi bizottság kálváriáját járta, egészen „elsenyvedt belül" — miként maga panaszkodott — és mindig bosszúsan dörmögött, valahányszor Bogdánov incselkedett vele. De most éppen az ő vídámsága szúrt szemet Bogdánovnak.

— Minek örülsz? Úgy látom, hiányzik egy kereked — mondta Bogdánov és ujjával megkopogtatta a fejét. — Érted, miről van szó?

— Nem értek semmit.

— Nahát, akkor csak ne szólj egy szót se.

Késő éjjel, mikor a folyosón ismét összetalálkoztak Lemmel, Lemm karonfogta Bogdánovot és mogorva szeme közé nézett.

— No mi az, „Elvadult"? Jól elhúztuk a nótádat, ugye? És még most is propagandát folytatsz ellenünk a folyosókon?! Hallottam, hallottam. Tudom. Ne is tagadd. — Egyébként efféléket mondott másoknak is. — No de majd ezért is az orrodra koppintunk. Rosszul tette Lenin, hogy megdícsért. Csak elrontott vele. Először is: elszakadtál a párttól, másodszor — már három éve nem fizeted a tagdíjat.

— Én sem kaptam sehonnan egy fityinget sem!

— Ne mondd! — hökkent meg Lemm. — Hogyhogy nem kaptál semmit?... Nem, barátocskám, ezzel nem bújhatsz ki a felelősség alól. Leitattad a muzsikokat! Micsoda dolog ez?! — És megint mennydörgött, frecscsegtette a nyálát. De mikor Kirill elé ért, hirtelen torkára akadt a kiáltozás. Ámuldozva hátrahökölt.

— Tyű, de nagydarab ember vagy! Ilyen óriás nincs is! — mondta. Körüljárta és úgy vizsgálgatta Kirillt, mint egy sziklatömböt, amely véletlenül hengeredett valahonnan ide a folyosóra. — Nahát, ez csakugyan *tagbaszakadt* ember! Mondd: aztán nem nehéz cipelni magadat? Hön?

— Az arhangelszki erdőkben néha tizenegypudos deszkákat is cipelgettem — mondta Kirill egyszerűen, mintha egészen közönséges dologról beszélne. Lemm el is hitte. — Csakhát mostanában legyengültem egy kicsit.

— Mi? Legyengültél? Hehehe! — Lemm Kirill hasába bökött mutatóujjával.

— Hát az ilyen megtróbáltatásokat egy igavonó állat se viselné el — mondta Kirill és parasztos kiejtésre igazította nyelvét.

— Miféle „megtróbáltatásokat"?

— Hát például most is felelősségre vonnak bennünket, megdorgálnak, meg miegymás...

— Ahá! Nagyon az elevenedre tapintottunk? — kérdezte Lemm, mintha sajnálná és mivel a vállát nem érte el, a könyökét veregette meg. — Rendben van. Azaz nincs rendben... Csak hordozd magaddal ezt a dorgálást — tette hozzá sietve, mintha megörült volna valaminek. — Ez a kis feddés szolgáljon lámpásul: ha nagyon kirúgsz a hámból, ha elsötétül előtted a világ, csak jusson eszedbe ez a kis pirongatás — mindjárt fényes utat látsz magad előtt.. Nos hát: leitattad a falut, leitattad a kommunát... Nem olyan végzetes dolog... No, de én már futok is tovább. Mindíg így van ez — késő éjszakáig. „Elvadult"! — fordult Bogdánovhoz — igazán: gyere el hozzám, Fegya. Hol lakom? Még

mindig ugyanott, ahol laktam — mondta és a feleletet meg sem várva, gyorsan felszaladt a lépcsőn. Félretaposott csizmája sarka hangosan döngött a lépcsőfokon.

— Derék kis ember! — gyönyörködött benne Kirill. — Ugye?

— Á, dehogy! — legyintett Bogdánov. — Már közeledik ahhoz a korhoz, mikor az ember mindent világosnak, egyszersmindenkorra eldöntöttnek tart, tehát — úgy véli — nem is kell törődnie semmivel. De hol cipelgetted te azokat a deszkákat?

— Hol?! — Kirill gyermekien elmosolyodott. — Sehol, dehát csak hadd csodálkozzék. Úgyis biztosan unalmas az élete: mindig ugyanazt kell csinálnia.

— Hát csodálkozik is. Tudod mit: a titkárságon le kell ráznunk magunkról még ezt a megrovást is; nagy munkába fogtunk... Már pedig tudod: ha foltos — selejt a legfínomabb bőr is.

— Hát ha olyan nagyon ragaszkodsz hozzá, nem bánom!

— Mi? „Nem bánom"? Mit vigyorogsz, mint a fakutya? Egészen kivirultál.

— A fakutya nem hajt virágot...

Kirill csak itt, a Központi Ellenőrző Bizottságban látta először, milyen Bogdánov, ha haragszik. Elbiggyeszti ajkát, fürgén futkos kurta lábán, úgy gurul jobbra-balra, mint egy gömböc, mely már-már szétpukkad. Megtudta azt is, hogy a földalatti mozgalomban „Elvadult"-nak hívták Bogdánovot; hogy Svájcban valamikor együtt lakott Leninnel, és Lenin sokra becsülte őt; végül, hogy Lemmel keresztül-kasul bejárták Szibériát, a kényszermunkára ítélt száműzöttek Szibériáját.

„Lám, milyen derék ember! Lám, milyen derék ember!" — ismételgette magában Kirill, amikor készült, hogy elmondja beszédét a párt Központi Bizottságának titkárságában. Ezt a számára elérhetetlennek látszó fórumot sokkal szigorúbbnak képzelte, mint a Lemm elnöklete alatt ülésező fegyelmi bíróságot. Míg beszédén gondolkozott, gyakran felugrált az ágyról, sokáig írt, minél meggyőzőbb tényeket igyekezett felsorakoztatni. Többször átolvasta a fogalmazványt — innen kihúzott, oda betoldott valamit. Mind szélesebben hömpölygött a beszéd mint a megáradt folyó, mely minden útjában álló torlaszt és gátat elsöpör. „Ha jól beszélsz — szívesen hallgatnak, az időt is megtoldják, de ha rosszul beszélsz — öt perc alatt elintéznek" — figyelmeztette Bogdánov. És Kirill harcias beszédet szerkesztett; lassankint már egészen a beszéd hatása alá került: önkénytelenül is csak a jó oldalait

mutatta meg, a rosszakat ködös frázisokkal, parasztközmondásokkal leplezte, igyekezett ügyesen elsiklani a kényesebb pontok mellett. Nem csoda tehát, ha végül már maga is megsajnálta magát.

A gondos és kitartó beszéd fogalmazása után egy második Kirill született, akit Kirill Zsdárkin minden áron meg akart védelmezni; ez a második Kirill — nagyszerű ember, odaadó párttag, ártatlan, mint a maszületett bárány, makulátlan, akár a friss szeder. Egy darabig maga Kirill is túlságosan émelygősnek találta ezt az új Kirillt, de aztán eszébe jutott, hogy minden cigány a maga lovát dícséri, így hát meghagyta olyannak, amilyenné ezeken az álmatlan éjszakákon alakult...

Az ülés napján sokáig ült a várószobában, figyelmesen nézegette az asztalon álló, művésziesen megmintázott, vörösessárga festett lovakat. Sehogy sem fért a fejébe: mit keresnek itt ezek a lovak? Egyszer aztán az egyik várakozó, akit szintén berendeltek az ülésre, a lovak előtt álló csészébe dugta a cigarettacsutkát.

„Ahá, hamutartó" — találta ki Kirill és szemügyre vette az embereket. Sokan voltak. Csoportokba verődtek és várták, mikor szólítják őket az ülésterembe. Kirill izgatottan ismételgette: „Így mondom el! Pontosan így mondom el."

A teremből minden tíz-tizenöt percben jöttek ki emberek. Kirill az arcukról igyekezett leolvasni, hogyan érezték magukat odabent, a szorosan becsukott ajtó mögött. Néha úgy tetszett, hogy odabent vígan csevegnek, tehát nincs semmi baj, hiszen a teremből kilépők csillogó szemmel nevetnek. De néha végigfutott a hideg a hátán: némelyik ember csakúgy repült kifelé a teremből; csak sietve magukra kapták kabátjukat és egymásra sem nézve, gyorsan kiszaladtak a várószobából.

„Ezeket alaposan leforrázták — állapította meg, és elszorult a szíve. — Majd így forráznak le bennünket is — akár a svábbogarakat! Akkor aztán felfordulhatunk."

— Huszonhetedik pont — szólalt meg egy nő a telefonkészülékekkel telerakott asztalnál.

Kirill megrezzent és gyorsan az ajtó felé lépett.

— Nem lehet még! Várjon! — állította meg a nő.

— Miért? Hiszen Bruszkiról lesz szó...

— Igen, de magát majd csak a huszonnyolcadik napirendi pont tárgyalásakor hívják. A huszonhetedikről Bogdánov számol be.

Kirill visszaült a helyére. Örökkévalóságnak tetszett az a tíz-húsz perc, amelyet odabent Bogdánov által felvetett kérdés megvitatására fordítottak.

— Most bemehet — mondta végül a nő és nyájasan nézett Kirillre. — Az utolsó kérdés az öné.

Kirill azt várta, hogy mihelyt kinyílik az ajtó, mindenki azonnal felé fordítja figyelmét. De mikor belépett, senki sem hederített rá. Kirill óvatosan leült az első utjába eső székre és zavartan nézegetett szét.

Az óriási, világos teremben, a vörös posztóval borított hosszú asztalon túl — a posztó a sarkokon már kissé megkopott — a fal mentén, az elnök háta mögött sokan, nagyon sokan ültek. Voltak köztük olyanok, akiket az egész ország ismer, de voltak ismeretlenek is. A hírnevesek valahogyan kiemelkedtek a többiek közül. Kirill legalább is így érezte. Nem sejtette, hogy ezek az emberek csakis azért tűnnek ki a többiek közül, mert ismeri őket; egyiknek a fényképét sokszor látta már, másikkal együtt küzdött a fronton, a harmadikkal meg csak úgy véletlenül találkozott. De mintha mindettől függetlenül válnának ki az ülésezők közül.

Itt ül például a sarokban Szergo Ordzsonikidze. Feje hatalmas, háta széles, arca pedig olyan jóságos, hogy cseppet sem vág össze Szergo haditetteivel. Hát hogy tudott ilyen jóságos arcú ember harcba vezetni nagy vörös csapatokat, és hogy tudott olyan kíméletlenül leszámolni az ellenséggel? Amott meg lám, Lunacsárszkij közoktatási népbiztos ül. Egy pillanatig sem tud megülni tétlenül: vagy holmi iratokat olvas, vagy odasúg valakinek s megigazítja az orrán régimódi csiptetőjét. Kissé petyhüdt lett az arca. Bogdánov azt mondta róla: ragyogó szónok, híres polihisztor, de nagyon zavarosfejű ember. De Lunacsárszkij mégis hasonlít Bogdánovhoz: ugyanolyan egyszerűen viselkedik, hanyagul öltözik; olyanok, mint két öreg falusi tanító. Most Lunacsárszkij feláll és gyorsan az ajtóhoz megy. Ott üdvözli Mihail Ivánovics Kalinint, eltűnik a másik szobában, majd néhány perc mulva visszatér, a helyére ül és irataiba temetkezik. Akadtak itt olyanok is, akik később, a nép átkával terhelve, levonultak a színről. De Kirill ezt akkor még nem láthatta előre és őket is tátott szájjal bámulta. Itt áll például Zsárkov. Rág valamit. Minden ülésen állni és majszolni szokott. Hanyagul tekintget jobbra-balra. Egyszer járt Sirokij Bujerákban. Ő bonyolította le a községi szovjetválasztásokat. Kirill jól emlékszik erre. De ekkor még nem tudta, hogy Zsárkov minek köszönheti országos hírnevét: az októberi fordulat után az első napokban Pétervárott dolgozott. Nagy emberek, becsületes férfiak neve mellé írta néhányszor nevét — ezért kapta szárnyára a hírnév. Ezután még sokáig hordozta fején a babérkoszorút. Nem is lett volna semmi baj, de a legutóbbi párt-

kongresszuson külön gazdasági programmal lépett fel. Programja, helyesebben platformja fölöttébb zagyva — és amint később, kiderült — nagyon ostoba, sőt, politikai szempontból igen káros is volt. Igaz: nem ő találta ki, hanem mások sugalmazták neki. Attól fogva senki sem tartotta többé nagy hősnek. De ő még mindíg annak tekintette magát és büszkén magasra emelte fejét; mindíg azt remélte, hogy egyszer majd csak „észbekapnak" az őt méltatlanul mellőző emberek. Naivságában és lelki jóságában Kirill is ezt kívánta. Annál inkább, mert Zsárkov, mint kerületi pártbizottsági titkár működött Kirillék kerületében; most Bogdánov beszámolója kapcsán rendelték Moszkvába.

Az ülésen Szivásev elnökölt. A legutóbbi pártkongresszuson választották a KB tagjává, majd a KB egyik titkárává. Ez őt magát is egészen meglepte. Szivásev, mint később mesélte, sokáig húzódozott ettől az annyira megtisztelő és oly nagy felelősséggel járó tisztségtől: nincsenek tapasztalatai; ő csak a gyárban végezte el „a maga egyetemét" és most már öreg ahhoz, hogy elölről kezdje a tanulást. De egyszer odament hozzá Sztálin elvtárs:

— Sebaj. Majd támogatunk. Csak tanulj — mondta halkan és megértően nevetett befelé, mint mindíg, ha értékes embert látott maga előtt, olyat, akire szüksége van a pártnak.

Kirill másfél-két év óta nem találkozott Szivásevvel. Akkor látta utoljára, mikor mindketten Bruszkiba hajtattak és a téli áradás idején jeget törtek a folyón.

Szivásevnek akkoriban igen jó kedve volt. Most valahogy mogorva lett. Szeme alá nagy táskákat rajzolt a sok álmatlan éjszaka.

„Úgylátszik, csakugyan nekifeküdt a tanulásnak" — gondolta Kirill és figyelmesen nézte Szivásevet.

Szivásev most felemeli tekintetét az iratokról, elmosolyodik, kimutatja nagy fehér fogait; életöröm, sőt pajkosság sugárzik róla.

— Ááá, Bruszki — mondja, mikor megpillantja Kirillt.

És mindenki Kirill felé fordul. Egy szó morajlik végig a termen:

— Bruszki.

— Bruszki.

— Bruszki.

„Ahá. Ismernek bennünket. Tudnak rólunk. Mindnyájan ismerik az ügyet — villant át Kirill agyán. Maga sem tudta, hogyan történt, de tüstént kiröppent fejéből az az eszményi Kirill Zsdárkin, akit ő, az igazi Kirill mindenáron meg akart védeni. — Egyszerűen megmondom, hogy bűnös vagyok. Mi van abban?!" — határozta el Kirill és maga elé bámult. Csak Lemm boglyas fejét látta.

— Nos, elvtársak, minden vádlott itt van — jelentette be jó hangon Szivásev. — Ki akarja véleményét nyilvánítani?

Kirill lába hirtelen elzsibbadt, sőt mintha fatuskóvá merevedett volna. Elsápadt, nagyot sóhajtott, kereste az első szavakat amelyekkel mindjárt kezdenie kell felszólalását, de csak hamisan hangzó elcsépelt szavak akadtak a nyelvére és ez még jobban elkeserítette.

„Hát hol van ez a Bogdánov? Hová tűnt? — gondolta és szemével izgatottan kereste a teremben Bogdánovot. — Csak nem hagyott cserben?! Ahá! Ott van!" — állapította meg és erősen összehunyorította a szemét, amikor megpillantotta, hogy Bogdánov Szivásev háta mögött áll.

— Én szeretnék mondani valamit — szólalt meg halkan, sőt kissé selypítve Lemm és úgy tartotta fel a kezét, mint egy jelentkező iskolásfiú.

— De miért olyan halkan? — fordult hozzá Szivásev és mesterkélten, túlhangosan elnevette magát. Jelezni akarta, hogy valami miatt útálja Lemmet, ezt a boglyashajú, ősz emberkét.

— Azt szeretném mondani — Lemm hangja egyszerre olyan ércesen csengett, mintha egy legény szólalt volna meg. — Azt szeretném mondani, hogy ebben a döntő pillanatban, amikor a falu felébredt évszázados álmából (Kirill észrevette, hogy Szivásev, de kivált Szergo összeráncolja homlokát) amikor a falu felébredt évszázados álmából — hangsúlyozta mégegyszer Lemm — Kirill Zsdárkin felháborító tettet követett el: hanyatt-homlok belevetette magát a dorbézolásba, belesodorta ebbe a galádságba faluját sőt tucatszámra más falvakat is . . .

Szivásev krákogva szólt közbe:

— Ejha! Hát Kirill Zsdárkinnak olyan csudás ereje van, hogy le tud itatni több tucat falut? — mondta. Szeme alatt ismét nagy táskák keletkeztek és egész arca elkomorodott. — Én fiatal pártmunkás vagyok ebben a tisztségben — mondta volgamenti kiejtéssel és jobbjával Lemmre mutatott. — De ehol van Lemm. Ő régi ember itt. És mégis, milyen hülyeséget fecseg. Kirill Zsdárkin több tucat falut leitatott. Ismerem én Kirill Zsdárkint. Régóta ismerem. Teán kívül sosem iszik egyebet. De űnálla (még mindíg nem tudta megszokni, hogy *űnálla* helyett *őnálát* mondjon) űnálla most valami baj történt. Jól meg kell gondolni a dolgot. Különben a papíros legyőzi a józan észt. Lám, mekkora halom papír gyűlt már itt össze — mondta és mutatóujját végighúzta azon az aktacsomón, amelyen ez a felírás volt olvasható: „Kirill Szenafontics Zsdárkin ügye." Aztán imbolygó járással fel s alá sétálgatott az

óriástermetű, vasgyúró férfi. Szergo előtt állt meg. — Sztálin elvtárs elmondott nekem egy esetet. Másfél évvel ezelőtt egy volgamelléki parasztasszony levelet írt neki. Panaszkodott, hogy nem akarják befogadni a kolhozba. Sztálin elvtárs megkérdezte a hatóságoktól: hogy és mint? Válaszoltak. Nagy feneket kerítettek a dolognak: így és úgy, emígy és amúgy. A végén azt írták: amikor az első taggyűlést tartották a kolhoz ügyében, ez a parasztasszony előlépett, felrántotta a szoknyáját és azt mondta az elnökségnek: rakok a kolhozotokra. Sztálin elvtárs megint írt a hatóságoknak: „Bocsássátok meg neki ezt a gorombaságot és fogadjátok be a kolhozba." A minap újból kapott egy levelet. Kitűnt, hogy az egész kolhozban ez az asszony lett a legjobb rohammunkásnő. Sztálin elvtárs így neveli az embereket.

— Lemm pedig már vért követelt — mondta Szergo és ő is mogorván pillantott Lemmre.

„Miért csipkedik ennyire?" — gondolta Kirill. Szeretett volna cédulát írni Bogdánovnak, hogy megkérdezze. De nem lehetett, mert Szivásev továbbfolytatta:

— Igen. Őt — Lemmet — már egészen megvadította a sok papír. Néha bizony megesik nálunk, hogy a papiros diadalmaskodik az értelem felett. Hisz mi sem egyszerűbb: az *akta* megfogalmaztatott, a *pecsét* ráüttetett, a *melléklet* csatoltatott — hát csak tessék, nyugodtan ki lehet tekerni az *ember* nyakát! A lényeget sohasem nézi: vagy öreg már vagy nincs hozzá kedve.

— De lehet, hogy valami más oka van — ami ennél sokkal rosszabb — mondta Szergo és — ugyanolyan szigorúan — Zsárkovra tekintett.

— Ez is igaz, Szergo elvtárs. — Szivásev ismét elmosolyodott, kimutatta nagy fehér fogainak ép sorát és újból pajkosság sugárzott róla. — Hiszen a mi kedves Lemmünk nemrégen még azt hirdette, hogy a kulák békésen belenő a szocializmusba, sőt kiadta a jelszót: „Gazdagodjatok!"

— De visszavontam . . . Visszavontam — rikácsolta Lemm.

— Roppant gyakran vonogatod vissza hol ezt, hol azt. Visszaszívsz valamit, aztán megint ugyanarra a csapásra térsz, akár a nyúl.

„Ahá — kapott észbe Kirill. — Hát erről van szó! Hej, ha tudtam volna . . ."

De Szivásev megint nem hagyta, hogy továbbfűzze gondolatait.

— Akár a nyúl: letér a csapásról, aztán megint vissza . . . Nem akarsz a lényegbe tekinteni. Pedig a lényeg nagy dolog. A

lenyeg a fontos. Milliók mozdulnak most meg. Kik? A tegnapi birtokosok. Akikben két lélek lakik. Az egyik a kolhozba vonzza őket, a másik, az önző kisbirtokosi lélek meg azt súgja nekik: „Adj el mindent. Hajtsd a vásárba minden jószágodat és idd el az árát." Ez történik most falun. Nos, Kirill Zsdárkin is ebbe a kátyuba zöttyent bele. Még valami jelszót is világgá kiáltott! Hogy is van csak: Egyél-igyál... — Szivásev az iratokba pillantott és felolvasta: — „Együnk-igyunk, mulassunk, úgyis csak egyszer élünk"... Mi az, Zsdárkin elvtárs, hát csakugyan egyszer akartad még kitombolni magad, aztán — gyerünk a sírba? Mi? Hm?

— Mondd, mondd! Felelj! — támadt rá Lemm.

Kirill felállt és hosszú kezét a magasba lendítve, halkan, nagyon halkan megszólalt:

— Nem, nem... ugyan dehogy is. Már felfordul a gyomrom ettől az egésztől — mondta; szégyelletében lángvörös lett az arca.

— Lám-lám, én meg már azt hittem: elhatároztad, hogy még egyszer utoljára kirúgsz a hámból, aztán — szervusz világ! — mondta Szivásev; a többiekhez fordult és hozzátette: — Odanézzetek! Úgy elpirult, mint egy... kisgyerek.

Lemm pedig felugrott a helyéről és nyálát fröcskölve rikácsolni kezdett, mint ott, a hármas bizottságban, amikor Kirill ügyét tárgyalták.

— Meggyőzött Szivásev elvtárs, teljesen meggyőzött. Visszavonom javaslatomat.

— Meggyőztelek... Na hálistennek — Szivásev elnevette magát. Csendesen, befelé nevetett. Önkénytelenül is utánozta azt az embert, aki így szokott nevetni.— Akár visszavonod, akár nem — ez nem oldja meg a kérdést. Akkor sem dícsérjük meg Kirill Zsdárkint ezért a dorbezolásért — tette hozzá.

Erre a szóra Kirill torkában hirtelen nagyot kortyant valami. Már azt hitte, hogy minden elmúlt, hogy Szivásev fenntartás nélkül védi őt, Kirill Zsdárkint; hogy a „mártíromság"-nak végeszakadt és kiderül, hogy csak most kezdődik. Keserű nyálcsomó buggyant a torkába és kegyetlenül fojtogatta; lába pedig újból fatuskóvá meredt. A teremben pedig olyan síri csend uralkodott, hogy hallani lehetett, amint a mennyezet alatt nagy búgással repkedett egy betolakodott darázs.

— Nos, mit tegyünk, Szergo elvtárs? — törte meg a csendet Szivásev. Szergóhoz fordult, majd újból az iratcsomóba temetkezett. — Világos, hogy a tivornya miatt lakolnia kell — folytatta,

aztán Kirillre kacsintott, mintha azt mondaná: „ No még egy kis kitartás. Mindjárt vége lesz !"

Kirill nem látta, mikor állt fel Szergo a székről. Azt sem látta, hogyan ment oda hozzá Ordzsonikidze. Csak akkor emelte fel fejét, csak akkor pattant fel ültéből, mikor Szergo megérintette a vállát. De Szergo könnyed ujjnyomással megint leültette.

— Ülj le. Ismerünk mi téged. Tudjuk, mit végeztetek Bogdánovval. Nagyszerű dolgokat műveltetek. Beszámoltunk róla Sztálin elvtársnak is. Szivásev számolt be. Sztálin elvtárs szeretett volna fogadni benneteket de, amint ő maga mondta : „Egy kicsit el van foglalva mostanában."

Szergo visszament, leült a helyére. A teremben megint olyan csend lett, hogy hallani lehetett, amint a darázs az üvegnek ütődik. De Szergo hirtelen felugrott a székről és visszafojtott bosszúsággal fordult a többiekhez.

— Kitűnő kezdeményezés. Nagyszerű dolog ! . . . És én azt hiszem, minden egyebet el kell felejteni . . . El kell felejteni az „együnk-igyunk, mulassunk"-ot. Mintha nem is lett volna . . . — fejezte be.

— Nohát ! — tört fel Kirill melléből. — Szóval egyetlen karcolás nélkül megúszom . . . De azért jól megszorongattak — kiáltotta váratlanul, mikor szót kért.

— Nem kell sokat beszélni, úgy is látjuk, mi lakik benned — mondta Szergo.

— Úgy megtöltött, Szergo elvtárs, mint egy ágyút. Mint egy ágyút ! Csak ezért akarok köszönetet mondani . . . Én most . . .

— Világos — szakította félbe Szergo és tréfásan hozzátette : — Azért állított ide bennünket a párt, hogy úgy megtöltsük energiával, hűséggel az ilyen embereket, akár az ágyút lövedékkel. — Gondolkozott egy pillanatig, aztán Lemmre sandítva folytatta : — De Lemmet el kell küldeni hozzájuk : Bogdánovhoz és Zsdárkinhoz . . . hogy tanuljon.

Lemm elsápadt. Mélyet sóhajtott. Mondani akart valamit, de Szivásev szóhoz sem engedte jutni.

— Magának mi a véleménye, Zsárkov elvtárs? — fordult Zsárkovhoz.

Zsárkov mintha most ébredt volna fel szendergéséből, az asztal felé lendült, fogta kolbászos vajaskenyerét, nagyot harapott belőle és majszolva felelte :

— Mit szóljak? Ez a házigazda dolga ; nem rám tartozik.

— Hát te mi vagy? Cseléd? — vetette oda Szergo. — Kinél szolgálsz?

Zsárkov ebben a pillanatban elfehéredett, sőt megtántorodott. Megigazgatta orrán a szarukeretes szemüveget. Lefittyenő alsó ajka még lejjebb leffedt, akár a vén lóé. Ekkor hirtelen előkapott zsebéből egy csontolvasót, amelyet ideges embereknek szoktak ajánlani az orvosok. Amikor előrántotta az olvasót, gyorsan végigfuttatta ujját a szemeken és hirtelen megemberelte magát, sőt valahogy egészen nekiszilajodott. Ilyennek maradt meg Kirill Zsdárkin emlékezetében — örökre.

4

Kirill csendesen elnevette magát, mikor eszébejutott, hogyan készült a védőbeszédre. Tulajdon erejébe vetett hit és boldog öröm töltötte el. Tudta: mindezt annak köszönheti, hogy a párt Központi Bizottsága bízik benne. Ilyen meleg örömmel telve lendült előre és a szék támláját tenyerével enyhén megpaskolgatva nézett Bogdánovra.

Bogdánov egy pillanatra megállt, felvetette fejét, erősen hunyorgott, finom redőkbe vonta szeme körül a bőrt és oldalt billentette arcát, mint a vakok, ha ismeretlen helyen járnak. Kirill ismerte Bogdánovnak ezt a mozdulatát. Bogdánov most ravaszkodik.

— Ti tudjátok, elvtársak — folytatta Bogdánov — hogy a rozsot, a búzát, az árpát és a többi kultúrnövényt zöld gépnek szoktuk nevezni. E zöld masina többségének — amely az ember akaratától függetlenül jött létre — az a legfőbb hibája, hogy az ember táplálkozására alkalmas élelmiszernek csupán negyedét szolgáltatja. — Kirill felé pillantott, rákacsintott, Kirill pedig szétt árta karját, jelezve, hogy semmit sem ért az egészből. — Például — kezdte magyarázni Bogdánov és csak ekkor vette észre, hogy azok a tőzegdarabok, amelyeket szétosztogatott, még nem jutottak el az első sorokba — ha például egy hektár rozs száz pudot fizet szemestül, szalmástul, meg a gyökér maradékával együtt, akkor ebből a száz pudból átlagosan csak huszonötpudnyi — emberi táplálkozásra is alkalmas — terméket kapunk. Vagyis egynegyedét. A többi háromnegyed része pedig — a régi közgazdászok kifejezése szerint — nempiacképes termék.

— Ez már igaz! — mondta hangosan Kirill.

— De ez még semmi. Ennek a negyedrésznek is csupán a fele tartalmazza azt az energiát, amelyre az embernek szüksége van. Az ipari gép hatvan-kilencven százalék használható terméket ád,

a zöld gép pedig csak tizenkét és felet . . . De még ez sem minden. A mezőgazdaság, mostani formájában, átlagos technika alkalmazása esetén, évente csupán hetven-kilencven napi munkát ad, holott az ipari gép egész esztendőben működik. A mostani helyzetben tulajdonképpen ebben rejlik a különbség a város és a falu között. És ez a különbség mindörökre, változatlanul megmarad, ha a törpe parasztgazdaságokat nem egyesítjük kolhozokká, ha a zöld gép hasznos működését nem emeljük olyan magas fokra, amilyenre eddig még sohasem volt példa. A proletárállam — és ezt csakis a proletárállam teheti meg — világraszóló jelentőségű feladatokat tűz elénk, olyan feladatokat, amelyeknek megoldásán maholnap az egész földgolyó munkálkodik; a kollektivizálás, a technika legnagyobb fokú kihasználásán alapuló szovhoz-építés pedig olyan kulcsokat ád a Szovjetunió kezébe, amilyeneket eddig még nem ismert a világ.

— Úgy van! Igaza van! — robbant ki Kirillből a kiáltás, mert tökéletesen megértette Bogdánovot. Már-már tapsra csapta össze tenyerét, de mindenünnen rápisszegtek.

— Hé-hé! Ez nem szokás itt. Ez akadémia — súgta Kirillnek Boriszov, aki őutána szintén előrejött az első sorba.

— Akadémia — akadémia — dörmögte Kirill haragosan. — Úgy ülnek itt, mint legyek az őszi hidegben. Nem unalmas?

Gondolatban ismét elkalandozott a Volga mellé, Bruszkiba. Csodálkozott, hogy Bogdánov már tizenöt év óta foglalkozik a tőzeggel. Álmélkodott rajta, de neheztelt is Bogdánovra, amiért neki eddig még sohasem beszélt hasonló komoly dolgokról, hanem mindíg csak a hindu jógáról fecsegett mindenféle badarságokat. „Lám, milyen furcsa ember ez a Bogdánov. Vajjon miért borotváltatta le a szakállát? Szőrösen, gubancosan kedvesebb volt. Míg kócos szakállt viselt, mindíg föld- és kenderszag áradt róla, most meg olyan idegen: ahhoz sincs kedve az embernek, hogy odamenjen hozzá . . .”

5

Homály bugyolálja be a sztyeppét és a szakadékok mélyén betakarja a szűz havat. A kocsi kerekei alatt ropognak a homokkal keveredett jégszilánkok. A kocsi jobbra-balra csúszik, hányódik az úton, kis híján felborul. És mégis szép az éjszaka; valahonnan kesernyés, gyantás fenyőillatot hoz a szél: a fenyőkön most pattan ki a rügy. Valahol csermely csobog. Csacsogása gyermekkori emlékeket ébreszt: eszünkbe jut, hogyan játszogattunk a színben; visszaemlékezünk az avasszagú, aranyszínű szalmatetőkre.

Ilyen napokon az egész falu kint sütkérezik. A gyermekek a fészerben hancúroznak. A lesoványodott, vedlő barom a száraz halmokon szunyókál s odatartja hátát a csókák hadának. A fürge csókák lecsipegetik a szőrt, hogy kibéleljék vele fészküket. A jószág meg behúnyt szemmel élvezi a bizsergetést. Ilyen napokon néha még a vetésre készülődő házigazda is kilép a szeglet mögé és elálldogál ott egy darabig. Nem gondol semmire, csak hallgatja a föld tavaszhirdető dalát. A föld pedig szépen énekel ilyenkor ; az ő dala zeng a jégtáblák reccsenésében, pattogásában, a hólé csurranásában, a szántás cuppogásában ; a televény lágy és ragadós, akár a turó — a föld dalát harsogják a rügyek — milliárd és milliárd rügy feslik most a fenyő, a nyír és a zord tölgy gallyain — a föld énekel a füvekben, melyek a fény, a ragyogó, nyájas napocska felé törnek utat a rögök között. Még a nap is a föld örömét hirdeti. Bőven ömlik a napsugár, de nem tűz olyan cudarul, mint aratáskor, mikor elviselhetetlenül perzsel és éget. Olyankor szeretné az ember eltakarni, betömni forró lehelletű száját, vagy agyoncsapni, mint egy veszett kutyát. A nap most szelíd és nyájas, mint egy cirógató menyecske. A szerelmes menyecske fiút, az enyhe tavaszi nap bő termést ígér. És a gazda ott áll háza sarkánál. Odatartja vállát, arcát — hadd símogassa a tavaszi nap ! — és egész testével, egész valójával hallgatja a föld tavaszi üdvözletét . . .

— Hát igen, jön a tavasz . . . De ez más lesz, mint a többi, egészen más . . .

Kirill beburkolózik köpenyébe. Szeretne elszunnyadni, mint itt mellette Bogdánov, de . . .

Kirill még sohasem érezte azt, amit ezen a hűvös reggelen átélt.

Ma reggel egészen másnak látta a földet. Hány mezőt, síkságot, hegyet és halmot bejárt, beutazott már ! Arjoltól Perekopig, Perekoptól Varsóig vonult súlyos harcok közepette, mint vörös parancsnok ; a Volgától az arhangelszki erdőkig vándorolt — baltával a vállán. És bárhová került is, mindig ellenállhatatlanul vonzotta Sirokij Bujerák, akár vadlibát az enyhe dél. Hazafelé húzták a halmok, szakadékok, a hűs Csalános Völgy fenekén burjánzó illatos, kövér üröm és a keserűlapu-rengeteg. Hazahívta a görbederekú utca, ahol született, a csűr, ahonnan éjjelente bagoly száll ki a padláslyukon. Bármerre járt — ha harcba ment még a fronton is — mindig szentül hitte, hogy a sirokij bujeráki mezőkért, a Zsdárkinok családi jelével, a kereszttel megjelölt kis parcellákért küzd, meg az Aláj folyóért, ahol az árnyas öblökben fehérbóbitájú vizirózsa nő, és bolyhos bugájával mogorván zúg a nád ; ahol a tengersík réteken túl fenyves emelkedik, szamócaliget, vadmálna-

bozót, széleslevelű sóska, amarrább meg mocsári moha tenyészik, mely selymes és puha, mint egy gyermek szempillája. És bármerre járt, mindig arrafelé fordult, ahol mérhetetlen messziségben, hetedhét határon túl, egy meredek parton ott kuporog szülőfaluja. „Szülőföldem, édesanyám! Látlak-e még valaha?" — suttogta halkan.

Ha pedig hazatért — és cipelte rozsdás szögekkel, ajtósarkokkal, kopott fejszékkel és minden más lim-lommal teletömött, vaspántos ládáját — az ősi szokáshoz híven megállt Sirokij Bujeráktól három versztnyire és néhány percig elgyönyörködött szülőfalujában. Lázas remegés futott végig rajta, szeme könnybelábadt. Felmarkolt egy csomó porhanyós rögöt és megcsókolta.

Így volt ez valamikor. Béke, bánat és boldogság szállt a szívére, ha látta szülőfalva bogárhátú házait, a veteményeskertek lyukas sövényeit, az oldalt billent csűröket; ha a Csalános Völgy kanyargós ösvényein elindult, hogy meglátogassa rokonait; vagy ha esténként kedvére nótázott a karban, aztán leült háza előtt a magaácsolta padra.

Volt béke, volt boldogság, de volt irgalmatlan nyomor is: olyan kényszer, mely az arhangelszki erdőkbe kergette, a frontra dobta és harcba vetette Kirillt... Különben sohasem hagyta volna el szülőházát meg a hazai mezőket, halmokat, hegyeket. És talán... Talán most ő is akkora szakállt viselne, mint Nikita Gurjánov, kendernadrágot hordana s ünnepeken, ha felönt a garatra, megverné feleségét, rajta töltené ki veszett dühét, ordítozna a gyűléseken, mint Nikita, aki folyton ugyanazt kiabálja: „Mindig csak a mienket veszik el? Hát a szegényekéhez mikor nyúlnak már?"

Igen, régen béke volt.

Aztán kibővült a kör. Sirokij Bujerák meggyarapodott a „Bolsevik" cementgyárral, Bruszkival, Moszkvával. De néhány nappal ezelőtt, mikor vonatra ült, még mindig úgy izgult, mint a szabadságra utazó katona, ha elképzeli, hogy nemsokára újból visszaérkezik oda, ahol jó ismerőse minden ember és minden bokor. Tegnap, mikor az állomáson Dávidka Pánovval találkozott, megremegett; később egész úton arrafelé tekintgetett, ahol a Volga mentén Bruszki terül el. Úgy érezte, hogyha közelebb érnek Bruszkihoz, leborul a földre és megcsókolja, mint régen. Persze csak titokban, hogy senki se lássa. Furcsa lenne, ha még most is megtartanák az ősi hagyományokat! De ő feltétlenül megteszi, mert határtalanul örül. Ez az öröm parancsolóan a föld felé hajlítja és kényszeríti, hogy ajkával megérintse — lágyan, csendesen, ahogy alvó édesanyját csókolja meg az ember.

De most — ez a gondolat egészen váratlanul lepte meg — most nevetségesen ostobának tartotta a dédapáknak azt a szokását, hogy a földet csókolgatták. Amint szétnézett a siroki-bujeráki földeken, hirtelen eszébe jutott Moszkva. Emlékezetébe idézte a soha el nem csendesedő, zajos utcákat, a villamosok dübörgését, az autótülkölést, a magasban, valahol az emberáradat feje felett egybefonódó hangokat, az akadémiát, az udvarias professzorokat, a párt Központi Bizottságának titkárságát, hazafelé utazását, a vasutak kereszteződését, a városokat, falvakat, telepeket. Amint egyszer elvonultak előtte úti élményei, úgy érezte, hogy hirtelen megkeményedett a szíve mindennel szemben, ami „saját", ami „otthoni". Ugyanazokat a mezőket, utcákat, csűröket látta most is, de váratlanul elhidegült tőlük, mint ahogy elhidegült a valaha annyira szeretett Uljkától is. Igen, minden ugyanolyan, mint volt — az út, a szakadékok, az utcák vége, az ismerős bokrok — minden olyan, mint azelőtt, csakhogy minden kicsiny, szánalmas, csúnya és tehetetlen. Amikor például Aláj falura nézett, életében először észrevette a rengeteg sövényt: az egész falut keresztül-kasul fonták vesszőkerítéssel... És minden egészen másképpen nézett rá: Moszkva üzletei is, az a tavaszi víz vájta kis szakadék is — amott ni! — meg az a fenyves is, ahol egy órával ezelőtt megcsapkodták a lecsüngő gallyak: a városok, falvak is, melyeket látott, sőt Bruszki, Sirokij Bujerák és a kertek végében a pelyvás-színek is. De Kirill semmiképpen sem tudta meghatározni, mi történt vele. Ez egészen más volt, mint az a belső sivárság, mely időnként gyötörte. Nem! Kirill most ugyanolyan boldog és élénk volt, mint mikor kijött a Központi Bizottság titkárságának üléséről. De akkor tudta, miért s mitől olyan eleven.

És most? Fékezhetetlen vágyat érez, hogy leugorjék a kocsiról és táncolva dagassza lábával, a tavaszi vizek áztatta, pépes szántást, hogy térdig belesüppedve végigmenjen rajta és torkaszakadtából világgá kiabálja... De mit? Azt, hogy ezen a földön nemsokára orkán száguld végig, elsöpör a mezőről minden mezsgyét, jelet és cöveket, a Bruszki-kommuna pedig — mely most még csak kis szürke folt — ellenállhatatlanul szétterjed az egész határra. Igen, igen, meglesz az, amiről Bogdánov beszélt az Akadémián. Bogdánov! Bogdánov majd segít!... De vajjon zaklathatja-e Bogdánovot olyasmivel, ami még őelőtte sem egészen világos?

Bogdánov aludt. Ajka lefittyedt, nyakkendője hanyagul kicsúszott a köpeny alól. Arcát már szúrós sörte nőtte be.

„Megint kinőtt a szőre" — gondolta gúnyosan Kirill és oldalbalökte útitársát.

— Bogdánov! Nyisd ki a szemed! Itt van Bruszki, itt a mi földünk!

Bogdánov felriadt.

— Aha. A mi köztársaságunk. Kedves. Ugye?

— Persze. Idehallgass: miért nem mégy te Moszkvába?

— Moszkvába? Megkergültél?

— Nem. Nem tréfálok. Hiszen fejjel magasabb vagy azoknál, akik az Akadémiában ülnek.

— Én azt hiszem, mindegyik jó helyen ül. — Bogdánov értetlenül vállat vont.

— Hé, letérni, letérni! — szakította félbe Bogdánov szavát Dávidka Pánov rikkantása. — Letérni! — kiáltotta mégegyszer és megsuhogtatta a feje felett a szíjostort.

Kirill és Bogdánov összerezzent a váratlan kurjantásra. Egy-, két- és háromlovas parasztszekerek nyargaltak velük szembe. Mintha csak összebeszéltek volna, egyenest Dávidkának tartanak, de Dávidka nem tér ki egy tapodtat sem. Az aprótermetű emberke feláll a bakon, kihúzza magát és hevesen ostorozza mind a maga, mind a mások lovait. A bujerákiak pedig egyre közelebb vágtatnak, már majd elgázolják Kirillék fogatát, ordítoznak, suhogtatják az ostort, cifrán káromkodnak. Márkel Bükov fogata került az élre. Talyigája oldalához tarka tehén volt kötve. A lőcshöz szorított tehén a kiabálástól és ricsajtól egészen megbokrosodott; felágaskodott, mint egy ló, megmutatta kifejetlen, kemény, sárga tőgyét, csontos lábával csattogva átugrotta a kocsi kerekét és megint elbődült, mintha vágóhídra vonszolnák.

— Márkel, Márkel! A tehén, a tehén! — kiáltotta a kocsiról egy asszony.

Márkel felugrott — eddig szunyókált — és amikor felismerte Dávidkát, rekedtes orrhangján rákiabált:

— Mi az, mi az? Mit gázolsz árkon-bokron keresztül?! Szép kis kommunista párttag!

— Hát te nem tudod, hol kell hajtani? Előtted nincsen út? Úgy elheveredett itt a szekéren, mint a kemence tetején.

— Hé-hé, minek álltál meg? Tán bazár van ott, vagy mi a szösz? — kiáltotta Ilja Gurjánov és két pejlovas fogatával egyenest Dávidka felé vágtatott. Kucsmája alól hetykén lobogott ki legényes üstöke. Baljával erősen magához szorította a pirospozsgás, mosolygó Zinkát. — Térj ki az útból! — parancsolta fenyegetően, mert a szürkületben nem ismerte meg Dávidkát. — Térj, különben...

Szekerének cifra saroglyája beleakadt a kocsi sárhányójába.

A kocsi megreccsent, megnyikordult, de engedni nem engedett. Dávidka megpaskolta lovait és a cifra saroglya a sárba pottyant.

— Nesze neked „különben" ! — kiáltotta Dávidka.

— Jaj, te sátán! — sikította Zinka. Szép piros arca elkékült, megöregedett, ajka remegett.

Kirill — hogy el ne árulja magát — köpenye gallérja közé húzta a fejét. Szégyelte magát Zinka miatt : „Törvényes feleségem volt" — gondolta. De Dávidka már tovább nyargalt. Még mindig szembe száguldott vele a sok szekér, de ő hanyatt-homlok robogott. Valósággal torlaszt csinált a kocsiból. Ekkor a parasztok megkerülték és egymás elébe vágva vágtattak el mellette, mintha égne a házuk. A gyengébb fogatokat az árokba borították a nagy sietségben.

— Ördöngős fickók — szaladt ki Bogdánov száján. Hahotára fakadt. — Tyű, hogy hajtanak ! Nem engednének egy arasznyit. Összedűlne a világ !

— Nem bosszant? — kérdezte Kirill.

— Nem. Hiszen egyelőre még nem tudják, mi a jó, mi nem. Emlékszel, mit mondott Szivásev : két lélek lakik mindegyikben. Most a másik lélek hajszolja őket. Most kisbirtokosok, muzsikok.

— Hát, megvallom az igazat — kezdte Kirill, sutbadobva minden ravaszkodást — amikor a titkársági felszólalásra készültem, meg akartam mondani, hogy még bennem is a muzsik lakozik . . .

— Ez nem lett volna rossz . . . Hiszen így is van — hagyta rá váratlanul Bogdánov. Nem vette észre, hogy ezzel mennyire megsértette Kirillt. — De azt kérdezem, ki az ott?

A kocsiút mellett, az ösvényen Mityka Szpirin haladt. Nagy zsák terhe alatt görnyedezett. Mellette Jeléna. Most is állapotos, mint mindig. Kirill a zsák kidudorodásaiból megállapította, hogy Mityka kenyeret cipel a piacra. Mityka most megáll. letörli arca verítékét, ingerülten löki el magától Jelénát és előrerohanva kiabálja :

— Nikita ! Hé, te vagy az, Nikita ! Segíts, egyetlen cimborám ! Beteg lett a kis lovam, a piacra meg el kell menni.

Nikita Gurjánov tovanyargalt azzal az almásderes ügetővel, amelyik valamikor Kirillé volt. Erősen meghúzta a gyeplőt és úgy tett, mintha semmit se hallana, semmit se látna. Egy vassal megpántolt szekérből Ilja Maximovics Plakuscsev feje bukkant elő. Nagy, ősz szakállát válla mögé dobta a szél. Úgy összekucorodott, mintha korbácsolnák, s fel-fellöködött, ha döccent a szekér.

— Nesze neked „egyetlen cimbora" ! — nevetett Kirill, mikor utólérték Mitykát.

— Eh, Kirill Szenafontics — kiáltotta Mityka. Összeráncolta

homlokát, bosszúságában már-már sírva fakadt. Sapkáját dühösen a kis ösvényre csapta. — Örökké csak beadványokat kell szerkeszteni.

— Ereggy, ereggy — lökte meg Jeléna.

Mityka felvette sapkáját, a messze robogó Nikita Gurjánov után nézett és a teher alatt meggörnyedve megint útnak indult.

— No — fordult Kirill Bogdánovhoz — minden barátunkat egyszerre láttuk... Mégpedig pőrén.

— Poldomászovóba hajtják a lovakat a vásárra — dörmögte Dávidka, letörölte homlokáról az izzadtságot és megkönnyebbülten felsóhajtott. — A multkor nem volt elég hely a vásártéren, az utcákban is árulták a lovakat. Gyű, te, gyühé! — megcsapkodta a maga paripáit. — Az egyik elad, a másik vesz — mondta és a sarat szanaszét fröccsentve végignyargalt Sirokij Bujerák főutcáján. — Olyanok ezek — tette hozzá, hogy igazolja viselkedését — ha kitér előlük az ember, hát sárba tapossák.

Kijutottak a kertek alá.

Bruszki felett kigyúlt a hajnal piros fénye.

A vén park csupa lucsok. Játékos, fiatal nap csillog az esőcseppekben. Sugarai már alávájták a maradék havat a tölgy- meg nyírfa tövében, feltárták a tavalyi ősz nyomait — a megsárgult avart és a szétzúzott palackok cserepeit.

Bruszkiban csend volt és hideg, akár a méhteleltetőben. Ez a nagy csendesség meglepte Kirillt. Eszébe jutott Moszkva — a lármás, pezsgőéletű város. És úgy rémlett, hogy ez alatt a néhány nap alatt megvénültek, kisebbek, egészen aprók lettek a színek, istállók, sőt még az a tornyos kis ház is ott a parkban, ahol Sztepán Ognyev lakik.

Bruszkiban először Fenya Pánova szaladt elébük.

— Jó napot, Kirill Szenafontics Zsdárkin elvtárs! Magának is jónapot, bűbájos Bogdánovunk! — kiáltotta és játékosan mozgatta finom, rózsaszínű orrcimpáját. — Leborotváltatta a szakállát? — hökkent meg, amikor Bogdánov arcába pillantott. — Ez aztán a hőstett! Hurrá! Most már csak a nevét kell megváltoztatnia. Minek magának ez az „istenadta"* név? Le vele! Még ma indítványt teszek a Komszomolban.

— No, ereggy dolgodra, vigyen a lábad — ijesztette meg Dávidka tréfás szeretettel, aztán sapkája ellenzőjével megvakarta pergamenszínű kopasz fejét.

---

* Bogdánov neve a bog = *isten* és daty = *adni* szavakból származik. A szójátékot nem lehet visszaadni. — *A ford.*

— Mi meg már azt hittük, nem jönnek többet haza — szaladt ki Fenya száján a tapintatlan szo.

— És mégis hazajöttünk — mondta Kirill.

— No és most megint valami cécó következik?

— De még milyen! — mosolyodott el Kirill és Bogdánovra nézett. — Tűzzel-vassal pusztítjuk a bacillusokat. Igaz, Bogdánov? Mássz le már. Tán odafagytál?

— „Együnk-igyunk, mulassunk, úgyis csak egyszer élünk"? — kérdezte Fenya. Rájuk kacsintott, levett a kocsiról egy telegyömöszölt zsákot és a szobája felé szaladt.

— Megállj csak te, széllel bélelt! — kiáltott utána Dávidka és elkomorodott. — Majd adok én neked! . . . Lám, milyenek a mai fiatalok. Már pendelyes korában a torkára akar mászni az öregeknek. Ne haragudj, Kirill Szenafontics. Csak butaságból mondta.

— Hogy megnőtt! És hogy nő a többi is — mondta Kirill. Csöppet sem haragudott Fenyára, inkább irigyelte — fiatalsága miatt.

„Szeleburdi. Csakugyan szeles" — gondolta Bogdánov és gyönyörködve nézte, amint Fenya szélsebesen beszalad a házba . . .

MÁSODIK LÁNCSZEM

1

Az almásderes ügető, a farhám csörgőit rázva, teljes iramban nyargalt; fejét meg se moccantotta, olyan mereven tartotta a hám-iga tojásdad ívében, mintha bronzból öntötték volna. Nikita Gurjánov szorosan meghúzta a szíjgyeplőt és elragadtatással kiáltotta:

— Ez aztán a paripa! Ötkopekest tehet az ember a füle közé, nem ejti le! Úgy megy, mint kötéltáncos a kötélen. Biztosan jófajta. A vér sokat számít.

Plakuscsev hallgatott.

„Lám, az embernek is így kellene tartania a fejét szélben, viharban, vagy jószerencsében — ha ugyan olyan is van a földön — gondolta, amint az ügető paripára tekintett. — Csakhogy épp ez nincs vérében a muzsiknak: csupa csúszómászót lát az ember, akármerre néz" — bosszankodott. A vásárra veszettül vágtató emberek; a borzongató, de hűvösségében is kellemes szél; a paripa patája alatt beroppanó tavaszi jéghártya — mind-mind ugyanolyan közömbösnek, halottnak rémlett Plakuscsev szemében, akár az országút köve. Csak egyszer érezte így magát: negyven esztendővel ezelőtt, mikor Maxim Plakuscsev, az apja, kikergette a szülei házból s az utcán markába nyomott egy ostort: „Ereggy, amerre látsz. Itt az ostor. Ez a juss, kolyök!"

Ilja Maximovics tehát egy szál ostorra kezdte, de később lepipálta apját, Maximot: birodalmig vitte. Akkor aztán mindenki lekapta fejéről a kalapot, ha vele találkozott.

Akkor talált kivezető utat. De most? Talán a kor érezteti hatását? Hiszen betöltötte már a hatvanat. Ej, ha lelökhetne a válláról vagy húsz kis esztendőt sörétes puskájával de vígan járná az erdőket, mocsarakat!

„Vajjon min gondolkozik?" — próbálta kitalálni Nikita és továbbfecsegett:

— Láttad, Ilja Maximovics, hogy nyargaltak azok a szélhámosok?

— Kicsodák? — kérdezte Plakuscsev.

— Kicsodák?! Hát ezek! Kirjka Zsdárkin meg a cigányuk... az a... mezőgaza — mondta Nikita; az utolsó szót szántszándékkal, gúnyból torzította el. — Csak elvágtatnak mellettünk a kocsiban, nem akarnak kitérni senkinek. A kutyák!

— Ahá?! Szóval hazaeresztették őket? — Plakuscsev lejtős homlokán, az orra töve felett ráncokba gyűlt a bőr, szemöldöke megremegett. — Jól is van ez igy. Kár volt sárral megdobálni őket... De ki kiáltott neked az úton? — kérdezte, hogy más mederbe terelje a beszélgetést.

— Ki?! Hát Mityka Szpirin, a hóhér nyúzza meg! Mostanában kenyeret árul. Az asszony egész héten süti, ő meg viszi a piacra. Vörös feketéző! A minap azt mondom neki...

— Aztán mit kiabált?

— Segítséget kért... A minap azt mondom neki: „Hagyd abba ezt a mesterséget Mityka, mert majd üres zsákkal, üres zsebbel mégy haza a piacról." „Nem — azt mondja — a mult héten kevés híján egy cservonyecet kapartam össze." Odanézz: hogy cipekedik, Majd beleszakad.

— Csak hadd szakadjon: úgyis olyan rossz fajta.

— Tudjuk, milyen vér folyik a Szpirinekben: világéletükben mindíg koldusok voltak. De ez iparkodik kievickélni a nyomorúságból. Lovat szerzett. Nekem például földet adott, cserébe egy gebéért.

— Tudom.

— Nahát az a gebe szőröstül-bőröstül megeszi — mondta Nikita; nem akart beállni a szája. — Ment volna el cselédnek... Hanem, hallja, Ilja Maximovics, én sehogy sem értem magát... Miért pártolja a kolhozt?

— Mi bajod vele?

— Bántják a vallást... azok a kommunisták — siklott ki az egyenes válasz elől Nikita.

— A kolhoz nagy dolog. A vallást sem bántják a kommunisták. Inkább megtisztítják — ravaszkodott Plakuscsev is.

„Meghibbant — állapította meg Nikita. — Szóval, mielőbb nyélbe kell ütni a dolgot" — gondolta és a muzsikok elébe vágva, lekanyarodott a kövezetről a vásártér felé.

— A muzsik olyan, mint a csizmadiaszurok. Tudod, van olyan

anyag a világon — folytatta Plakuscsev, de mintha nem Nikitához, hanem máshoz beszélne. — Ha kézben moncsolod, megpuhul, ha földhöz vágod, eltörik. Hát a parasztot is csak hadd moncsolgassa, hadd vágja földhöz — már aki bírja. Azt gyúrhat belőle, amit akar.

— Nahát! Csakugyan! — álmélkodott Nikita. Egy szót sem értett az egészből. Újból megállapította, hogy Plakuscsev végkép „meghibbant" és így morfondírozott: „Hát én téged akarlak megmoncsolgatni, a te vagyonodat akarom a kezem közé kaparintani. Ebben fő most a fejem."

Az ügető most felfelé vitte őket a dombon. Ugyanolyan peckesen lépkedett, olyan mereven tartotta fejét, mint a síma úton, csak fel-felhorkant néha egy kicsit. Nikita észrevette, milyen irígyen néznek a parasztok a paripára.

— Gép ez, nem ló! Valóságos mozdony. Te meg el akarod adni. Én nem bánom, csak te meg ne bánd. Ilyen lóért az életemet is kockára tenném. Úgy bizony!

— Hát a te életed még egy vak lovat sem ér! — csipkelődött Plakuscsev és egy pillantást vetett Poldomászovo falvára.

A falu a folyó partján feküdt. Tavaszi trágyával végig potyogtatott, hosszú, lompos, görbe utcáival, szétbomlott ostorcsapóra emlékeztetett. Az apró viskókkal, roskatag sövényekkel teleszórt utcák a falu széléről sovány aknak látszottak, de a középpont felé haladva, gúla-tetejű nagy házakkal szinte meghíztak. A napfényben csakúgy ragyogott a sok cserép- és bádogtető meg a díszes kezdőbetű az ablakon ... A középpont felé, ahol a dombos piactéren ütött-kopott szentképes fa állott, mindenünnen parasztszekerek döcögtek.

Sokszor látta már Plakuscsev a falut erről a dombról, de még sohasem jutott eszébe olyan hasonlat, mint most.

Egyszer, amikor Poldomászovóból hazafelé ballagott a mezőn, észrevette, hogy az ösvényen átszalad egy tarantul. Tulságosan nagy volt és ragyás. Plakuscsev megállt, félrelökte botja végével. Meghökkent: a pók hátáról kölesnyi, apró porontyok potyogtak szerteszét. Rengetegen voltak. Plakuscsevet meglepte a pók szaporasága; az apróságokat mikor látta, hogy megint felkapaszkodnak acélkék színű, hosszú, ösztövér anyjukra, számolni kezdte. Most ugyanilyen anyapóknak rémlett előtte a falu, azok pedig, akik egymást megelőzve nyargaltak a piactérre — pókporontyoknak látszottak.

„Pfű! ... Ezek nőnek bele békésen a szocializmusba?! Azt ugyan leshetjük — nevetett és hol a falura, hol a vágtató muzsikokra, hol pedig Nikitára és rőt szakállára pillantott. — Itt van

például Nikita ... Kötéllel sem lehetne behúzni a kolhozba. Még akkor is rúgkapál, ha nyakára szorul a hurok, akkor is a maga zsebe felé nyúl. És hány Nikita van itt? Mind Nikita ez egytől-egyig — nézett végig a nyargaló parasztok szekérsorán. Ekkor hirtelen úgy érezte, hogy elszáll búskomorsága, megint életre kél, megszólal előtte minden. Megrázkódott, kényelmesebben ült és úgy kihúzta magát, mintha ezredei díszszemléjére hajtatna.

— Jó napot! Aggyisten! — kiáltotta, valahányszor megkerültek egy-egy muzsikot. — Él az anyapók! Akárhányat tapos agyon az ember ezekből a perontyokból, a tarantul mindig újakat tojik — tette hozzá suttogva. De aztán megfeledkezett magáról és hangosan folytatta: — A bolsevikok az anyapókot igyekeznek eltaposni ... Nemsokára eljön az idő: szétrombolják ezt a falut, felgyújtják a házakat. És akkor majd minden tótágast áll. Eljön még az ideje!

— Ha falu nem lesz, meg mi sem leszünk, akkor ők is megdöglenek — szóit közbe Nikita.

— Mi? Mi az? Hát mondtam én valamit.

— Azt mondod: felgyújtják a falut. Hát akkor mi is mehetünk Kukutyinba zabot hegyezni. Pedig mi vagyunk a világ közepe. Ki ád enni nekik? Mert újságpapírral bizony nem igen lakik jól az ember, ők pedig ... — Nikita nem fejezte be, amit mondani akart. Beértek a faluba és itt, a piaci tolongásban, nyüzsgésben, vigyázva kellett hajtani a lovat. Hol jobbra, hol balra kanyarodva kerülgette az árusok sorait.

A piactéren nem fért el a sok járműi. Úton-útfélen végesvégig felhajtott rúddal álltak a szekerek, talyigák és társzekerek. Itt árulták a krumplit, a gabonát, a kisbárányt. Amott agarakat vezet valaki. Ez Tapsifules volt. Ő agarakat, a felesége pedig macskákat tenyészt. Ezt a mesterséget űzik, mióta élnek. Nikita mindkettőjüket jól ismeri.

— Javában áll a vásár — mondja Plakuscsevhez fordulva. — Hát én hová hajtsak?

— Ahová szoktunk.

Nikita a szembejövőket kikerülgetve, a falu közepére kormányozta a paripát. A szentképesfa mellett, földre terített hacukákon és gyékényszőnyegeken aprócseprő holmikat: rozsdás szögeket, törött ajtókilincseket, elnyűtt lábbelit, gépalkatrészeket, csavarokat, gyűrött ernyőjű ócska lámpákat és egyéb limlomot árultak, amire senkinek sem volt semmi szüksége. A gyékény meg a gúnya mögött a volt nagykutyák ültek. Emitt egy másodosztályú kereskedő gúnnyaszt, amott meg — aj-aj-ajj! — Nyesszelrogye

grofnő kuporog. A rola elnevezett vasútállomást a mai napig is úgy hívják, mint régen. Az állomás melletti falu, Carevscsina, szintén még a grófnő dédapáitól kapta a nevét. Ő pedig itt ül és „limlomot" árul.

— Adjonisten, grófnő! — kiált oda Nikita és megállítja a paripát. — Árulgatsz, árulgatsz te is?

A grófnőt majd megveszi az isten hidege abban az ócska kacabajkában. Felemeli homályos tekintetű szemét és uras kiejtéssel válaszol:

— Árulgatok... Meg kell keresni a betévő falatot.

— Tudod mit?... Inkább koldusbotot végy a kezedbe és ereggy világgá — tanácsolta Nikita.

— Nem bírom én a gyaloglást.

— No-no? Tán már lejártad a lábad? Mondok valamit. Lakik nálunk egy Jepiha Csáncev nevezetű ember. Ismered? Nahát, hívjad azt is. Egy kicsit sántít ugyan, de csúszni-mászni nagyon ügyesen tud. Felültet egy kis kocsiba és még kiabál is helyetted: „Szánják meg szegény, szerencsétlen grófnőt." Aztán majd aki akar, az ád.

— Gyerünk már, te! Hajts tovább! — Plakuscsev dühösen oldalbalökte Nikitát és elfordult.

— Hát nem sajnálod szegényt? Egész életében fehér kalácson élt, most meg koldússorba csúszott.

— Eleget uraskodott azelőtt — lökte oda megvetően Plakuscsev.

— Nagyon megváltozott a világ — bólogatott rá élénken Nikita. — A minap találkoztam Garányinnal, a kereskedővel. Látom, hogy végigballag az öreg a piacon és valamit visz a zsákban. Eszembejutott: siheder koromban erővel az ő üzletébe küldött az apám inasnak. Mit tett velem akkor az a kutya Garányin? Kicipeltette a boltból a téglakemencét. No jó. Kicipeltem. A végén azt mondja, hogy „le is út, fel is út, nekem tovább nem kellesz". Kimentem az utcára és keservesen sírva fakadtam. No most hová menjek? Haza, az apámhoz? Beveri a fejem!... Szóval, amikor a minap megláttam, azt gondoltam magamban: mivel kellene beleszúrni ebbe a kutyába, de úgy, hogy keresztüldöfjem a lelkét „Maga az, Maxim Petrovics"? — kiáltok rá. — „Én" — azt mondja. — „Jól ismerlek, mert gyerekkoromban kihordattad velem a kályhát a boltból." — Úgy tett, mintha nem ismert volna meg. Pedig dehogynem tudja, ki vagyok: akkor is ilyen szeplős voltam, mint most. No, a fene egyen meg gondoltam, akkor majd a másik végéről fogom meg a dolgot. „Merre tartasz?" — „Az állomásra."

A zsákban nagy teher lehetett. Pedig valamikor sérve volt és az orvos megtiltotta, hogy nehezet emeljen. Most meg cipekedik. A bolsevikok megtanították erre is. No jó, gondoltam. Odahívtam egy suhancot. Azt mondom neki: „Vidd az állomásra ezt a bácsit a kocsimmal, paripámmal. Nesze, fiacskám, itt egy ezüstrubel." Most aztán elevenére tapintottam annak a gaz Garányinnak: az a kölyök később elmondta, hogy mihelyt a boltos felült a szekérre, sírva fakadt és egészen az állomásig végigbőgte az utat.

— Eleget fecsegtél — vágott közbe Plakuscsev. — Előbb szerezz kocsit meg paripát, azután hetvenkedj.

— Hát persze, hogy nem az én fogatomon vitettem, hanem a tieden — hagyta rá Nikita. „Csakhogy ami ma a tied, az holnap az enyém lesz" — tette hozzá magában és jót mulatott ezen a gondolatán.

2

Jevsztyignyej Szilántyev — gúnynevén Kacsintgatós — vendégfogadója az utca kellős közepén, a piactéren terült el. Az istállókkal, fűtött színekkel körülépített, gúlatetejű, kétemeletes ház az évek hosszú során megszürkült, oldalt billent és úgy tetszett, mintha ház, istálló és ól, minden, fázósan begörbítette volna lábát és panaszkodni akarna elhanyagolt, csúnya külseje miatt. Csak a kéményen forgó kakasok büszkélkedtek a szélben, meg a cikornyás kezdőbetűk maradványai díszelegtek a felső ablakok párkányain. Ez a fogadó volt „Plakuscsev főhadiszállása", amint Nikita Gurjánov gúnyosan elnevezte. Ezért aztán olyan bátran hajtott be a kapun, mintha a maga udvarába döcögne befelé.

— Aggyonisten! De rég' nem láttam kenteket — kiáltotta már messziről.

Mikor a paripát bekötötte a színbe, a lyukas sövényen át látta, hogy a hátsó udvarban egy nekigyűrközött emberhez odavezetnek egy fakó lovat. Olyan keménytestű, gömbölyű volt az a ló, mint egy ugorka. A férfi fülönragadta a lovacskát, fejét a földig hajlította és teljes lendületből a füle közé döfött egy szélespengéjű kést. A ló felágaskodott, lábát előrelökte, mintha meg akarna támaszkodni valamiben, aztán döglötten zuhant a földre. A férfi elmetszette a lovacska torkát és máris rendelkezett:

— Nyúzzátok meg. Ide a következőt!

Néhány lépésnyire, a kerítésnél, még vagy tizenöt ló állt sorjában. Izgatottan topogtak és prüszköltek: megérezték a vérszagot. Azok, akiknek a férfi kiadta a parancsot, gyorsan elvonszol-

ták a vergődő fakó lovacskát és egy magas pejkancát vezettek a helyére. A kanca még egészen fiatal volt és szikár. Nikita éles szeme azonnal észrevette, hogy ez a ló még sohasem húzott igát: szügyén ragyogott a szőr, lába rugalmasan mozgott, mint egy kiscsikóé.

— Mit csináltok? Minek pusztítjátok el azt az állatot? — kiáltotta Nikita. Nem bírt magával. Egész testében remegve rohant a hátsó udvarba.

— Kell a húsa — felelte a férfi. — A kormány rendelete szerint... a JEPO útján... a Tatár Köztársaságba megy... a kolbász.

— Kormány, kormány! Hát ha a kormány azt parancsolja, hogy pucin járj — akkor megteszed?

— Meg én, ha egyszer az a parancs, hogy pucin kell járni.

— Eszeveszettek! Tönkreteszitek a paraszt életét. Hátha lelke van annak a lónak is?!

— Ne üsd bele az orrod olyasmibe, ami nem rád tartozik — torkolta le Plakuscsev. — Vidd azt az ügetőt, add el.

— Hát a marhalevél... meg a dícsérő oklevél?

— Ha eladod, majd azt is megkapod. Még korai volna előkeresgélni... Te meg hagyd abba és gyere be a házba — szólt oda a lóvágó férfinak Plakuscsev és a ház felé indult.

— Ahá! Értem már — kacsintott egyet Nikita. Jól szemügyre vette a férfit, aki úgy bicegett, mintha egyik sarka rövidebb lenne, mint a másik. Megismerte benne a kolduló barátot. — Értem már — ismételte elnyújtva és tüzetesebben végigfürkészte a hátulsó udvart.

Az udvar végében egy fészerben nagy fakádak álltak lóhússal és szalonnával teletömve, arrább almásderes, pej és fekete lovak bőre lógott a lyukas tető alatt. A sok bőrtől egészen sötét lett a színben.

— Milyen alkalomra vágjátok le ezt a sok jószágot? — érdeklődött most már békésen Nikita és megszámolta a bőröket.

De senki sem felelt.

— Azt kérdezem: milyen alkalomra vágjátok le ezt a sok jószágot? — kérdezte még nyájasabban és meglepődött: mindenki szótlanul folytatta munkáját. — Mi az, megnémultatok? Hé, te boglyasfejű! — kiáltott oda egy rőthajú kamasznak. — Miért nem nyitod ki a szádat? Mindjárt elszaladok a miliciára, ha nem beszélsz. Bizonyisten, megteszem!

— Ereggy innét, míg szépen mondom — vetette oda a legényke, mikor a kést szúrásra készen tartva elhaladt Nikita

mellett. Aztán egy szeplős muzsikhoz fordult és szelíden kérte:
— Segíts felakasztani ezt a bőrt, Iván komám!

Nikita süketnek-vaknak tettette magát. Odament a kádhoz, megkapargatta, mintha az érdekelné, milyen fából készült. Aztán elvezette az ügető paripát a lóvásárba.

— Szélhámosok! — dörmögte maga elé.

Zúgott a piac: a beszélgetés moraja, a lónyerítés, tehénbőgés, talyiganyikorgás, a korsók kongása, rozsdás vas csörömpölése, a részegek hetyke nótája — mind-mind egyetlen fülsértő lármává, a piac ricsajává olvadt.

Nikita először kedveszegetten tétovázott, de aztán megemberelte magát és figyelmesen szétnézett a piactéren. Mindenütt rudak meredeztek az égnek, szinte teljesen elkerítették a házsorokat, a szatócsüzleteket, a marhaudvart meg a fazekasok sorait. Nikita olyan sok rudat látott, hogy azt hitte, valami furcsa hadsereg vonult fel itt, amelynek puska helyett szekérrúd a fegyvere... A felhajtott rudak között, az úton pedig szélhámos csiszárok lovagoltak, mutogatták, kínálgatták gebéiket. Jakutka, a tatár kupec például — Nikita jól ismeri — széles tomporú, óriási fejű, csontos fehér lovon ül, hányja-veti magát rajta és üvölt, ahogy a torkán kifér:

— Ilyen lovon csak a cár lovagolt azelőtt!...

Amott jön Pjotr Kuljkov. Címeres gazember. Nikita őt is jól ismeri. Tudja, hogy Pjotr Kuljkov nemrégen még erdő- és folyócsősz volt, csak mostanában kóstolt bele a lócsiszárságba. Ő bezzeg a világért sem ülne lóra. Ő már csak megmarad a földön. A lusta lovat a maga módján tanítja meg móresre: a szín gerendájához köti, rá-rázúdít egy-egy vödör vizet és egy háromágú korbáccsal addig üti-veri, míg ríva nem fakad szegény pára. A ló vékony hangon sír, akár a kiskutya. Ilyen jómadár ez a Petyka Kuljkov, ez a bandzsi dög. Itt jön, vizslat, fürkész, mint a lecsapni készülő héja. Hopp — és máris indul marhalevelet iratni. Ha eladja neki ezt az ügetőt, Petyka berobog vele a városba és bezsebel érte vagy három százast. Miért is szánta rá magát ez a Plakuscsev, hogy eladja a paripát? Talán attól fél, hogy Kirjka Zsdárkin elveszi? De hiszen a marhalevél Plakuscsev nevére szól.

— Barackot a Kirjka fejére! — dörmögi Nikita, miközben kifogja az almásderest és beállítja a sorba a többi ló mellé.

Jószerével még széjjel sem nézett, meg se vakarta a karját, máris körülvették. Voltak itt csiszárok — ezek úgy repültek rá, akár a csókák — voltak más falvakból való parasztok — nagykezű, kócos és piszkos emberek — és voltak lenyalt frizurájú lószakértők is.

— Eladod, Nikita Szemjonics? — kérdezte Petyka Kuljkov

és messziről, félszemmel nézegette a paripát. — Kirjka Zsdárkin ügetője, mi?

„A fene egye meg. Ez a kutya mindent tud!" — gondolta izgatottan Nikita és dühösen elkiáltotta magát:

— Csak volt az övé. De voltért a zsidó sem ád semmit!... Kirjka ügető nélkül is elég jól üget: már a harmadik feleségét is negyedikre akarja cserélni.

— Csakugyan? Szóval Plakuscsevé lett a paripa? De miért adjátok el? Biztosan valami baja van. Takonykóros vagy kehes?

— Ne vetegesd itt nekem a horgodat! — dühödött meg Nikita. — Ne gyanusítgasd ezt a paripát semmiféle takonykórral, te taknyos! Keresd másutt, ha olyat akarsz! Olyan egészséges ez a ló, akár a makk!

— Hát néha a makkba is beleesik a féreg. — Petyka Kuljkov odament a paripához, belevágta ujját a marjába és teljes erővel végighúzta a gerincén.

Az ügető meg se moccant, csak valami enyhe remegés futott végig egész testén, meg feketekarimájú fakó fülét hegyezte feszültebben.

— A gerince erős — állapította meg Petyka Kuljkov és úgy vizsgálgatta tovább az ügetőt, akár a sorozó orvos az ujoncot. Szemügyre vette patáját, szügyét, megmérte a két mellső lába közti távolságot, kipróbálta: jó futó-e, aztán felhajtotta a sörényét és megtapogatta nyakizmait. — Hát igen. Ez a paripa marcipánon élt — buggyant ki belőle a dícséret. — Mi az ára?

„Még megveszi ez a kancsi kutya" — gondolta ijedten Nikita és mérgesen elkiáltotta magát:

— Neked semennyiért sem adom. Inkább paraszt kezébe kerüljön. Ha fiatal feleségem lenne, azt sem sajnálnám ezért a lóért. Ez olyan sokat ér!

— Hát vegyél el egy fiatal lányt. Mostanában nem sokat tekotóriáznak: egy-kettő-három, ehol az új párom!

— Hülyeséget fecsegsz, nagy hülyeséget! — Nikita félrelökte Kuljkovot és a ló farkát szétfésülgetve, zavartan nézett körül: a tömeg egyre nő az ügető körül, az egész piactéren megállt a vásár.

— Valami nincs rendjén — mondta Petyka Kuljkov, gondolkozott egy kicsit, majd hirtelen felkiáltott: — Ha Plakuscsev eladja a lovát — azt lehet mondani: kiárusítja a vagyonát — akkor nincs itt mihez kezdeni: befellegzett mindenkinek!

A ló- és tehénsorokon, meg az egész piacon rögtön híre terjedt, hogy a sirokij-bujeráki Plakuscsev kiárusítja minden

vagyonát. A rémhír megdöbbentette azokat, akik még ingadoztak, válaszúton álltak; vad vihart támasztott a vásáron: az árak úgy zuhantak lefelé, mint lavina a hegyről. A csiszárok potomáron — fejenkint tizenöt-húsz rubelért vásárolták össze a lovakat, csapatostul hajtották a fogadók udvarára, hogy levágják és besózzák a nagyhasú fakádakban.

Ebben a lázas sürgés-forgásban Nikita Gurjánov sem maradhatott nyugton. Tizenhat rubelért vett két másodfű csikót, amelyeket már fel lehetett használni boronálásra. A paripa pedig ott állt a szekérnél és rágta a vasláncot. A sarkon, a népháznál a szocializmusról, százszázalékos kollektivizálásról, traktoroszlopokról és a kapitalizmus gyökeres kiirtásáról harsogott a hangszóró. Nikita egy kicsit odafigyelt, aztán izgatottan, izzadtan a lőcshöz kötötte a két csikót.

— Mennyit kérsz érte? ... Mit kérsz ezért az ügetőért? — zaklatta egy bocskoros, gubás paraszt.

— Még mindíg itt lézengsz? — kérdezte bosszúsan Nikita — Mordvin vagy? Száz rubel az ára! Megmondtam már kereken. Mégpedig aranyban — tette hozzá egy pillanat mulva.

— Hát honnan vegyek most aranyat?

— Ahonnan akarsz. Benneteket, mordvinokat majd felvet a sok arany — szakította félbe Nikita és elvezette a paripát a fogadó felé. A két pajkos csikót kötőféken tartotta. Elgyönyörködött szabályos, csészealakú patájukban. Minden rendben lett volna, de nem tudta, hogy a paripa dolgában mit mondjon Plakuscsevnek. „No, majd hazudok valamit" — határozta el, mikor bement a házba.

A házban sűrű pára és kormos füst terjengett. Nem igen lehetett megállapítani, hogy ki ül az asztalnál. Nikita ugyancsak erőltette a szemét, míg végre felfedezte, hogy a szamovárnál ott ül maga Jevsztyignyej Szilántyev is. Jevsztyignyej valamikor kövér ember volt. Az arcán, nyakán húzódóráncokból erre lehetett következtetni. Úgy rémlett, mintha véletlenül a más bőrét húzták volna rá: úgy lötyögött rajta, mint a kis fiúcskán édesapja inge. Nikitának eszébe jutott, hogy zabálta valamikor Jevsztyignyej a veresszemű pontyot. Csak fejét lökte el, a többi részét zsigerestül, mindenestül megette. Még dicsekedett is vele: „Azért vagyok olyan kövér, mert így falom a halat. A veresszemű ponty nagyon hízlal." Most pedig ösztövéren, piszkosan, koszosan üldögél itt és sűrűn, igen sűrűn kacsintgat. Azért is hívják Kacsintgatósnak. Mellette Plakuscsev, Márkel Bükov és a bolond barát. És itt van Petyka Kuljkov is! A nyavalya törje ki a szélhámosát ... hát már ide tudott szaladni! .. Azonkívül még néhány ismeretlen ember ült az asztalnál.

— Eladtad? — fogadta Plakuscsev Nikitát.

— Túladtam rajta. Mert hát kapva-kapnak az ilyen szép lovon — felelte sietve Nikita.

— Mit fizettek érte?

— Restellem kimondani is — legyintett Nikita és a pad végére ült.

— Mennyit fizettek érte? — kérdezte makacsul Plakuscsev.

— „Mennyit, mennyit?" — csúfolta dühösen Nikita. — Biztosan ezret várs. „Mennyit?" Kilencvenhat rubelt adtak érte. Ennyi az egész — tálalt ki végre és letörölte kibuggyanó könnyét. — Mintha a szívem szakították volna ki. Vigyáztam rá, mint a szemem világára, most meg ebek harmincadjára jut. „Add el." Hát tessék, eladtam.

Plakuscsev sokáig hallgatott. Homlokára árnyékot vetett a bánat, a bosszúság meg a sajnálat.

— Hát akkor eladtad. — Akkorát sóhajtott, mintha egyetlen fia koporsójánál állna. — Egye meg a fene! — szakadt fel belőle. Mindnyájan rásandítottak, mert tudták, hogy Plakuscsev sohasem káromkodott. — Adszi azt a pénzt!

— Pénzt? — Nikita idegesen fészkelődött. — Ehol harminc rubel foglaló... Ide a marhalevelet meg a díszoklevelet.

Plakuscsev bizalmatlanul, bandzsán pillantott Nikitára, de aztán elővette a marhalevelet, a törzslapot — amelyen felsorolták a paripa egész családfáját — és Nikita elé tette. Kínos csend állt be. Ekkor Márkel Bükov — csaknem az asztal lapjára hajolva — továbbfolytatta elbeszélését, amelyet a betoppanó Nikita félbeszakított.

— Szóval, a minap idejön egy ugrifüles fickó és elkezdi magyarázni, hogy nőttek ilyen nagyra a bolsevikok. Azt mondja, valamikor alig voltak vagy huszonöten, most pedig még a kétmilliót is meghaladják. Hej, miért nem tekertük ki a nyakukat míg olyan kevesen voltak?! — gondoltam magamban. Akkor máma nyugodtan élnénk. De most nehéz lenne megtanítani őket móresre. Kétmillió! Nagyon sok!

— Ki kell tekerni a nyakukat, karóra tűzni a kobakjukat, mint Kínában a tolvajokét — szólt közbe Nikita izgatottan. — Én is csevegtem vele. Folyton a szocializmusról lefetyelt, erre én egy fogas kérdést szúrtam közbe: mennyi fizetést húzol innenonnan? Azt mondja: háromszáz rubelt havonta. Meg még holmi napidíj, ez az, a végén ötszáz rubelre is felszalad a kereset. Szóval évente tizenkétszer arat meg szüretel, aztán még ő prédikál nekünk szocializmust! Hát hogyne gyomrozná ilyen szép pénzért a muzsi-

kot?! Még görcsöt is köt rajta, ha kell. Erre én is könnyen ráállanék: adszi csak azt a havi félezret, az apám lelkét is megfacsarintom érte.

— Ravaszok, nagyon ravaszok! — sziszegte Márkel. — Parasztszövetséget kellene szervezni ellenük.

— Mi a csudának? — kérdezte Nikita.

— Hadd csússzon-másszon a lábunk előtt az a munkásosztály egy falat kenyérért — dünnyögte orrhangján dühösen Márkel és ujjával csizmája lyukas orrára mutatott.

— Butaságokat fecsegtek — szakította félbe őket Plakuscsev. — Nem azért jöttünk össze, hogy ilyesmiről csevegjünk. Azt kérdezem, melyik úton induljunk el. Olyan idő köszöntött be, amikor nem csapkodhatjuk tovább a lábunk szárán a legyet, amikor szakadékba pottyan az ember, ha egyet is félrelép. Ezt jól meg kell gondolni!

— Neked van köztünk a legbölcsebb fejed, Ilja Maximovics. Ítéleted olyan, mint Salamoné — szólalt meg Márkel. Mellével az asztalnak dőlt és Plakuscsev arcába tekintett. — Mindnyájan rád bízzuk magunkat. Puszta ököllel agyonverném mindvalahányat, pedig a légynek sem ártottam soha.

— Én úgy gondolom: egy út a helyes út; a kormányt kell követni.

Márkel ellökte magát az asztaltól és hasára tette a kezét.

— Oroszország-édesanyánk most sebesen nyargal. Gondolkozásra nincs idő. Meg kell fogózni, hogy ki ne essünk a szekérből. — Plakuscsev elővett zsebéből egy újságot és — kihagyásokkal — olvasni kezdte: — Hallgassátok csak, mit ír a központi sajtó a mi helységünkről: „Az utóbbi időben megjelent cikkek és helyi tudósítások egész serege kétségtelenül azt mutatja, hogy Sirokij Bujerákban nincs minden rendben... A helybeli kulákok — élükön Ilja Gurjánovval a községi szovjet elnökével — ügyesen kijátszották a kerületi szervezeteket, a párt közvéleményét előkészítették arra, hogy kizárják a pártból a forradalom ügye iránt legodaadóbb, legkiválóbb pártmunkásainkat: Kirill Zsdárkint és Bogdánovot, a régi bolsevikot. A Központi Ellenőrző Bizottság, ahová eljutott Bogdánov és Zsdárkin ügye, rehabilitálta őket a pártban, ugyanakkor kizárta Ilja Gurjánovot, mint sodródó elemet, és azt javasolta a megfelelő szervezeteknek, hogy az utóbbit azonnal mozdítsák el eddigi tisztségéből."

— Lebuktatták Iljkát? — vágott közbe Nikita, mert erősen aggasztotta fia sorsa.

— Le bizony — felelte Plakuscsev és másik újságot vett elő.

— Itt egy újabb hír: „Sirokij Bujerákban faluközi traktorállomást létesítenek. Igazgatójává Kirill Zsdárkint nevezik ki."

— Mindenütt ez a kutya Kirill! Ilyen ember az unokaöcsém!

Plakuscsev görbén nézett Nikitára, csodálta fürgeségét, szokatlan bátorságát.

— No még valami: „Ugyanakkor az említett vidéken megkezdik a rendkívül gazdag tőzeglelőhelyek kiaknázását is." Hallottátok? — Plakuscsev felemelkedett és olyan kotorászó mozdulatot tett a kezével, mintha avas szalmában csinálna fészket. — Túl kell adni mindenen, amink csak van ezen a keserves világon.

És elhallgatott.

A házba belépett három férfi. Megálltak a küszöbnél és félénken körülnéztek.

— Nan-hon? — kérdezte a bolondos szerzetes, felöltötte szokásos külső formáját: magára rántott egy rongyos tarka mellényt.

— Podból-Ljesznij. Nek-jön torok-trak — felelte az egyik.

— Kik ezek? — hajolt Nikita Plakuscsevhez.

— Valami kerepelő-masinák.

— Igaz is: csuda fura kutyanyelven ugatnak.

— Ismerjük az ügyet — mosolyodott el finoman Plakuscsev, amint jobban odafigyelt a beszélgetésre.

A bolondon meg Plakuscseven kívül senki sem értette azt a nyelvet, amelyen az imént érkezettek beszéltek. Pedig nagyon egyszerű nyelv volt: szótagokra darabolták és összevissza forgatták az egyes szavakat.

Plakuscsev még mindig ugyanúgy mosolygott és odahajolt a bolond baráthoz. A pap megrázta a fejét és sokáig beszélt a jövevényekkel. Aztán legyintett egyet, mire az idegenek azonnal kimentek. Ezek az emberek a körzet különböző zugaiból: Iljim-gorodból, Podlesznijből, Kolojárból, Moszkvából jöttek.

Nikitának ugyancsak főtt a feje: hogy vigye most haza a paripát. Ügyet sem vetett az idegenekre. Kileste az alkalmas pillanatot, észrevétlenül az udvarra osont, nekifuttából felugrott a vassal megpántolt szekérre, kezébe vette a gyeplőszárakat és hirtelen úgy érezte, hogy a paripa még kedvesebb lett a szívének. Ugyanaz a ló és mégis, mintha drágább és aranyosabb lenne.

— Csudaszép jószág! — dörmögte, amikor kihajtott az udvarról. Óvatosan húzta meg a gyeplőt és tette rá a paripa hátára, mert félt, hogy feldörzsöli a finom ezüstös szőrt.

A Sirokij Bujerákba vezető úton, a negyedik versztkőnél, egy kiserdő közelében utólérte menyét, Zinkát

Zinka a sok-sok emberi láb taposta kis ösvényen ballagott, amely olyan puha volt, mint a napon szétolvadt szurok.

Pazarul szórta tüzét a nap és nyájasan csalogatta az embert, hogy leheveredjék az első bokor alá. Zinkának is melege volt. Először a keszkenőt vonta le fejéről és hanyagul vállára dobta. A könnyű tavaszi szél pajkosan turkált rőtes árnyalatú fekete hajában. De a nap mind égetőbben tűzött. Zinka kigombolta blúzát és kitárta fehér nyakát. Egészen eltikkadt, de figyelmesen vizsgálgatta a kis ösvényen a lábnyomokat. Keskeny cipősarkok vágódtak a porba, de akadt néhány szélesen szétterpeszkedő nyom is. Az asszony megrezzent, amikor megpillantotta.

— Fomuska . . . Foma — suttogta : elhalt férje jutott eszébe.

Szeretett volna rázendíteni valami bús dalra, de a hatalmas lábnyomok láttára ismét elöntötte a forróság. Levetette blúzát, odatárta vállát a napnak, fejét pedig oldalt billentette, mintha nem bírná tartani.

Így ballagott, mikor Nikita utólérte.

— Egyedül-egyedül? Hát Ilja hol van?

— Visszamaradt még egy kis időre. Azt ígérte, hogy majd utanam jön — felelte a menyecske és egészen kimelegedve ült fel a szekérre Nikita mellé.

Ekkor Zinka baklövést követett el (ő a hibás — állította később Nikita) : túlságosan szorosan símult ipa mellé. Nikita megérezte az asszony felhevült testének melegét ; mihelyt elérték az erdőt, lekanyarodott az útról. Zinka csak akkor kapott észbe, amikor szeme előtt elsuhant két fekete tenyér, aztán vállba lökte és hanyatt döntötte két erős kéz. Arcán érezte Nikita forró lehelletét. Sikítani, védekezni akart, de nem tudott . . .

— Mit tettél, apám?!* — kiáltotta rémülten.

— Semmit . . . Hasznodra válik — dörmögte Nikita, leverte térdéről a piszkot és szétnézett. — Olyan vagy, mint egy kinyílt virág . . Kívánatos, mint a szeder . . . Ezért estem bűnbe miattad .. Elrontottad az örömömet : vettem két csikót . . . — Már a nyelve hegyén volt, milyen furfanggal kaparintotta meg Plakuscsev ügetőjét, de észbekapott. Attól tartott. hogy Zinka majd mindent kikotyog édesapjának. De bizalmasan menye fülébe súgta legtitkosabb gondolatát : — Ha nem tudok meggazdagodni, felakasztom magam. Látod, milyen nagy gondban fő a fejem? Te meg csak sipítozol itt nekem, hogy „jaj, mit tettél, apám?"

---

* Parasztmenyecskék nálunk, magyaroknál is apjuknak szólítják apósukat — *A ford.*

Már hogy volnék „apád?!". Gyere hozzám, éljük világunkat, szerelmeskedjünk, ameddig lehet... Miért evvel az Iljkával szűrted ssm a levet? Ej-ej, te asszony! Hallgass rám, nem bánod meg —ze ondta és megcsapkodta a paripát.

Aönekiszilajodott ügető a zabolát harapdálva, sebes vágtában száguldott végig az utcán, fejét magasra rántva, teljes lendületből a kapunak rohant és belökte a rúddal, mint valami faltörőkossal. A kapu nyikorogva kinyílt.

— Tyű, de megtáltosodtál! — kiáltotta a halálra ijedt Nikita és leugrott a szekérről. — Úgy vágtat hazafelé, mintha puskából lőtték volna ki! Más gazda tán nem is volna jó, mi? Majd adok én neked! — Ütésre emelte kezét, de ahelyett hogy rásujtott volna, meglapogatta tenyerével a ló kényesen hátraszegett nyakát és odakiáltott Zinkának: — Mássz le már, te! Mit ülsz ott, mintha odaszegeztek volna?!

Zinka kisimítgatta gyűrött szoknyáját; szégyelletében majd lesült szép arcáról a bőr. Látta, hogy a lépcsőn már ott áll Ilja. Kezét mélyen nadrágja zsebébe dugja, sapkája ellenzőjét szemére húzza; majd kirobban belőle a méreg.

„Úgy látszik, elhajtott mellettünk az úton... és meglesett bennünket" — gondolta és szinte odafagyott a szekérhez.

— Mit hoztál? — kérdezte Ilja. A csikóra mutatott és egész testével előredőlt.

— A csikókat kérded? — kérdezte naívan Nikita. — Nemsokára szántani kell... Hisz a minap ragasztottam egy kis földet a többihez. A burgyáskaiak eladják a magukét, ők meg valami Magnyitogorba* repülnek. Ezért szereztem még egy kis földet.

Ilja arcát a düh görcse torzította el.

— Mi van a te nyakadon? Marhahólyag vagy lótök?

— Csak ne pattogj olyan nagyon — fortyant fel Nikita. — Tudom, hogy kipenderítettek a hatalomból. „Az otrubokon** át a kommuna felé." Csakhogy abból nem esztek. Jössz még te koldúsan haza, fetrengsz még apád lába előtt a porban.

— Te, te vereshajú ördög! — tört fel Ilja melléből. — Te Fóka! Tudod, mi következik most? Traktorok jönnek. Úgy összeroppantanak benneteket, mint egy szem diót. És ő még csikókat vesz! Hát ez már igazán... ez már...

---

* Magnyitogorszkba, melyet akkortájt alapítottak. — *A ford.*

** Otrub = általában annyit jelent, mint: a közbirtokossági földek állományából 1906 és 1917 közt kihasított tag. E parcellákat egyes parasztok magántulajdonává tette a cári kormány, hogy megteremtse az újkulákok rétegét, mely falun az önkényuralom legfontosabb támaszává vált.— *A ford.*

— Mi közöm hozzá! Nekem szántanom kell. Engem ettől el nem térítesz. A szovjethatalom is azt parancsolja, hogy minél nagyobbra fejlessze az ember a gazdaságot. Láttunk mi már karón varjút.

Nikita jól tudta, hogy többet mondott a kelleténél, de mivel Ilja egy régi gúnynevet vágott a fejéhez — Fókának becsmérelte, ahogyan valamikor a Káspi-tengernél csúfolták — feldühödött és nem tudta fékezni magát.

Ekkor kijött a lépcsőre Jeljka. Mihelyt Zinkára pillantott, rögtön kitalálta, mit tett vele útközben Nikita. Harciasan csípőjének szegte a kezét.

— Emiatt a ringyó miatt marakodtok, ti koslató kankutyák?! — kiabálta.

Ekkor Nikita vörös lett, mint a rák.

— Takarodjatok innét! — bömbölte. — Mind! Hát ezt érdemlem én? ... Rátok hagytam a házam, mindőtöknek én adok kenyeret ...

— Csakhogy nem megy le a torkunkon a kenyered ... Mindjárt megyek, feljelentelek: megmondom, hol dugdosod a gabonát. A régi fürdőházban! Tudom én!

— Micsodaaa? — rivalt rá Nikita Jeljkára.

— Hinnye, a nemjóját — kiáltotta Ilja fogcsikorgatva. Az alacsony, tömzsi férfi leszaladt a lépcsőn. Csizmája sarka vésztjóslóan dübörgött a fokokon. — Bennünket is magaddal akarsz vinni a sírba, te vén gazember, te Fóka?!

Összehúzta magát, mint a prédára leső vad; Nikita félreugrott, de Ilja utolérte és tarkójára mért erős ütéssel leverte lábáról. Nikita az istálló előtti trágyadombra rogyott. Nem annyira fájdalmában, mint inkább szörnyű dühében felüvöltött és felriasztotta a szín alatt láncon tartott Capaj kutyát.

Amint elcsitult a zaj az udvaron, Nikita térdre tápászkodott és Capaj szeme közé nézve, panaszkodni kezdett:

— Látod, csak te maradtál meg nekem. Ugye érted, mi történik itt? Miért is nem adta meg nektek a természet a szó adományát? ... — morfondírozott, aztán némi hallgatás után, közbe-közbe felnevetve, Capaj fülébe súgta. — Tudod, mi az újság? Az a tökkelütött Plakuscsev megbízott, hogy adjam el a paripáját, én meg — hipp-hopp — hazahajtottam a magam istállójába. Most már a mienk az ügető, te ugató. Vigyázz is rá becsülettel, kiskutyám. Hát jól becsaptuk azt a tökfejűt! Hallga csak, dalol a tavasz — kezével a határ felé intett és hallgatta, hogyan bugyborékolnak a hegyekről lezúduló hólépatakok, hogyan piheg és

sütkérezik a föld. Valahol az utca végén tavasziasan, bőven ömlő, pajkos gyermekkacagás és kiáltozás harsogott.

Capaj nagyot ásított és szűkölve rimánkodott, hogy eresszék szabadjára. A tavasz muzsikájának hallatára Nikita szeme felragyogott. Talpra állt és az imént elszenvedett sérelemről megfeledkezve dünnyögte:

— Látod, Capajuska, ezt a nótát szeretem hallgatni. Egész éjszaka nem alszom, folyton csak arra fülelek, amit tavasszal a föld énekel. Úgy szuszog, dudorász, mint egy egészséges, jókedvű legény. Még a sarat is szeretem. Lám, a városiak sárcipőben járnak tavasszal és úgy ugrabugrálnak kőről-kőre, mint a bakkecske, hogy víz ne érje a lábukat. Bezzeg én egész talppal beletapickolok, így ni — mondta; egy pocsolyába lépett és úgy táncolt a zsíros tavaszi sárban, mint egy tapasztó cigány. — Tessék! Csak áztasd át, föld, testemet-lelkemet. — Megint megállt és lehorgasztotta fejét. — Csak a szívem senyved pogányul, Capajuska, érzem, hogy nagy baj fenyeget.

3

Márkel Bükov ezen az éjszakán felriasztotta Nikitát. Nikita a hátsó házban, az asztalnál ült, rákönyökölt és fejét nagy tenyerébe hajtva aludt. Álmában is hallotta, amint valaki halkan megkocogtatja az ostornyéllel az ablakot. Hirtelen felriadt és gyermekmódra nyöszörögte:

— Ki az? Tessék?

— Mi lelt Nikita Szemjonics? — kérdezte Márkel? — Tán gyengélkedel?

— Nem. Soha életemben nem voltam beteg.

— Hát akkor mit ülsz itt?

— Alszom.

— Alszol? Ott az ágy, mért nem abba fekszel?

— Az ágyba? Ha én egyszer ágyba fekszem, száz esztendeig se kelt fel senki sem. De így kifárad a karom, lecsúszik a fejem, belekoccantom az asztallapjába és rögtön eszembe jut: „Abrakot kell keverni a lónak."

— Furcsa istenteremtése vagy — álmélkodott Márkel.

— Mi tagadás! — hencegett Nikita. Roppant örült, hogy ennyire meghökkentette Márkelt. — Olyan vagyok, mint a kis bogár: alig pitymallik, máris lábra kél. Na mi az, mi jóban jársz?

— Nem kerekedsz-é fel velem a nagy útra? — pendítette meg Márkel óvatosan jövetele célját és feszülten bámult a sötétségbe.

— Miben sántikálsz?

— Hát nem is sejted, hogy mi következik? Hol élsz, komám, a másvilágon?

— Ahá! — Nikita rögtön kitalált mindent. Érezte, hogy egycsapásra elszáll szeméből az álom. — Hol szerezted? ... Jó fekete, zsíros, vagy milyen?

— Micsoda? A föld? Úgy hallottam, olyan az a föld, akár a háj. Dehát hogy jussunk el odáig? Egy ember kevés. Neki se vágjon. — Márkel felsóhajtott. — Messzi van. Dehát a kani kutyám a minap tizenhét versztnyire szaladt el egy szukához. Pedig az kutya. Hát akkor hogyne vállalkoznánk ilyen nagy útra mi ketten! Menjünk, no!

— Hát menjünk! De várj, előbb még szundítsunk egyet. Csak az imént adtam takarmányt a lovaknak.

— Jaj, te tökfilkó! — nevetett Márkel, bár forrongott egész benseje — hát mit gondolsz: valahol itt a szomszédban fedeztem fel azt a csudaföldet? Ne-em, komám. Itt nekünk már csak sírnak való föld marad. Másról beszélek én, máshová hívlak ... Hogy is magyarázzam meg értelmesen? ... Szóval hát messzi megyek, olyan tájat keresek, ahol nincsen ez a ... kollektivizálás.

— Hová-á-á? — dörmögte Nikita mérgesen. — Piripócsra ködöt vágni? Hát a ház meg a ló meg a marha meg a telek? Megháborodtál?!

— Tyű, te rusnya földi féreg! Ez lenne a japán háború hőse?! Felakasztanak bennünket, mint a veszett kutyát ... Legelőször éppen téged.

— Ezt magad se hiszed. Csak dühödben acsarkodsz rám ...

— Nem emlékszel rá: tavaly ősszel, mikor az a nagy mulatás volt, magad kiabáltad, hogy „szélnek eresztek mindent, aztán úgy maradok itt, mint a szedett fa". Emlékszel rá?

— Nem emlékszem — felelte ásítva Nikita.

— Hát csak vigyázz! — Márkel szekérre ült, megcsapkodta a lovat és az éjjeli csendet felverve, elnyargalt a sötétben.

— Nem útra való idő van most — dörmögte Nikita és csak akkor vette észre, hogy végig az utcasoron minden második-harmadik házban ég a világ, a kapukon lóhalálában nyargalnak ki az emberek, elszáguldanak a házak mellett és a templomnál ismeretlen irányban tünnek el. „Valami baj van" — döbbent meg Nikita, amikor felkapaszkodott a szín tetejére. Az éj szuroksötét volt, így hát füllel iparkodott megállapítani, merre gördülnek a szekerek. — „Kitört a háború! Biztosan! ... Megint háború!" — gondolta Nikita. Fogta a lámpást és kiszaladt az utcára. Végigballagott a

házsor mellett és élénken fülelt az ablakokon kiszűrődő beszélgetésre.

— Á, Nikita Szemjonics! Te is előbújtál az odvadból? Mindőtöket kikergetünk! Mindőtöket!

Nikita visszatorpant. A sötétségből óriási pókforma valami mászott feléje.

— He-he-he! Begazoltál? Mind megijedtek, átkozott dögök!... Aranylábat adjatok alám, piszkosok! — Jepiha Csáncev mászott ki a világosságra. Fenyegetően rázta mindkét öklét. — Összedugják a fejüket, szamuklálnak, pusmognak, mert — azt mondják — Jepiskának nincsen lába... Pedig én elcsúszok-mászok mindenüvé és mindent tudok! Mindent a világon. Feljelentselek?

Nikita már ugyancsak kocogott hazafelé, de Jepiha még mindig kiabált utána:

— Lecsavarjuk a kobakotokat: kézmosó tálat csinálunk belőle. Itt jön a vasgyúrónk! — rikácsolta és Nikita után mászott.

— Hát te mit óbégatsz? Ezt parancsoltam én neked? — Slenka vállon ragadta Jepihát és felemelte, mint egy tuskót. — Azért tüntettünk ki bizalmunkkal! Az a dolgod, hogy mászkálj és fülelj... Ő meg lám, micsoda hülyeségeket csinál! Mindjárt rácsapok arra a taknyos orrodra.

— Ne haragudj, Vaszja, nem bírtam türtőztetni magam: elszaladt előlem, a *lábatlan* Jepiska elől.

— Fogd be a csőröd! Mássz oda ni!

Elváltak. Slenka, a házakkal szinte egybeolvadva, a sor mentén tolvajléptekkel indult Burgyáska irányába, Jepiha pedig lábát előre dobálva kúszott Márkel Bükov háza felé, ahol az ablakban halvány fény ragyogott fel.

4

— Sehogy se jön álom a szememre.

Nikita már pitymallatkor felugrott az asztal mellől és mintha a bánat vagy a gond kergette volna, szaladt a szérűre.

Sokáig állt a kerítésnek dőlve és úgy szimatolt a levegőbe, mint egy ösztövér mackó, amely éppen most bújt ki barlangjából. Aztán körülnézett, átugrott a sövényen — igyekezett, hogy ne nagyon rázza meg —, aztán térdig a sárba süppedezve indult a faluszélen az erdei csapások felé. Lassan, imbolyogva haladt,

mintha valami aránytalanul nagy terhet cipelne. Vissza se nézett a falura, mert attól tartott, hogy a kanyarnál felismerik és visszahívják. Messziről úgy látszott, mintha nem is Nikita Gurjánov haladna ott, hanem egy vad szökne ketrecéből az erdőbe és óvatosan tapogatná nagy mancsával a földet.

Mikor kijutott az erdőszélre, az egyik ösvényre tért, amelyet égerfák lehullott, rozsdás, nedves levele borított. Az avar a csizmatalphoz tapadt, és Nikita úgy festett messziről, mint egy pirostollú, gatyáslábú kakas. De itt könnyebb volt haladni: nem ragadt a sárba a lába, nem cuppogott a föld és Nikita hangosan feltörő sóhajjal gondolta: „Milyen szabadnak érzi magát az ember az erdőben! Bárcsak holtomig itt élhetnék."

Az erdős „Hosszú hegyek", a poldomászovói piac, Sirokij Bujerák, az ingovány, a süppedékes láp — ez volt az a világ, amelyben Nikita élt. Ebben a világban olyan jól ismert mindent, mint a tenyerét meg azt a megkérgesedett, merev tíz ujját. Hát miért nyughatatlankodnak némelyek, miért mennek világgá — boldogságot keresni? ... Három ízben Nikita is elhagyta már erdősmocsaras szűkebb hazáját. Először kényszerűségből: elvitték katonának, elhajtották a többiekkel „messzi partokra, hogy verekedjék a sárga majmokkal". Szakács volt. Egyszer nagyon elfogta a honvágy: hazavonzotta Sirokij Bujerák. Éjjel beosont egy kínai faluba, lopott egy varrógépet és hátán cipelve elindult „Rasszeja"* felé. Egészen Csitáig elcipelte a gépet. Arra gondolt, hogy ha hazaérkezik Sirokij Bujerákba, megajándékozza vele akkor még fiatal oldalbordáját ... De Csitánál elcsípték, visszazsuppolták és befogták lóápolónak. Másodszor önként ment el Sirokij Bujerákból: földijeivel a Kaspi-tengerhez vándorolt, hogy szerencsét próbáljon a halász mesterségben, de aztán majd elemésztette a könnyes búbánat, annyira vágyódott vissza Sirokij Bujerákba. Haza is indult nemsokára. Az egész úttal nem nyert semmi egyebet, csak a „Fóka" gúnynevet.

Ezenkívül megfordult a polgárháború lövészárkaiban is. A hallgatag, szikár, rőthajú férfi összeszorított foggal lövöldözött az ellenségre. Olyan volt, mint némelyik házőrző kutya, amely nem ugat sokat, de harap. Ha pedig valaki morgott a fogyatékosságok miatt, keményen ráacsarkodott:

— Nem tetszik? ... Hát akkor ereggy át a vonal másik oldalára ... De nem engedünk egyedül: egy-két golyót is küldünk utánad.

---

* Oroszország népies neve. — *A ford.*

Pihenő közben pedig mindig eljárt a vékony erdősávba, sokáig bolyongott a tisztásokon és az orra alá dünnyögött valamit.

Egyszer odament hozzá a biztos — ugyanaz a Szivásev, akit már ismerünk — és kíváncsian megszólította:

— Miféle varázsigéket dörmögsz, Nikita bácsi?

— Zöld a fű, csuda zöld — felelte Nikita és a fűre mutatott.

— Hát aztán? Heveredj le, pihenj rajta egy kicsit.

Nikita dühbe gurult.

— Heverj le! Pihenj! Te csak azt tudod mondani: „heverj le, pihenj"! Csakhogy én rögtön szántani szeretnék, ha zöld füvet látok.

Miután pedig elült a polgárháború zaja, Nikita tüstént visszatért Sirokij Bujerákba, látástól-vakulásig szorgalmasan túrta a földet, mint teljesjogú gazda. Ekkor nagy fogadást tett, hogy egy arasznyira sem lép ki abból a világból, amelyben felnőtt.

„Lótnak-futnak, kapkodnak fűhöz-fához, mindenfelé keresik a boldogságot, pedig a boldogság itt van, ehol-e! — gondolta, mikor odament egy gyomlepte kis taghoz. — Itt a boldogság: összemarékkal meríthet belőle az ember. Ötven pud kölest is arathat, ha vet. Csak az a baj, hogy nem engedik. Úgy terpeszkednek rajta, mint a kertész kutyája."*

Elálldogált egy darabig a parcellánál, minden eshetőségre számítva, jól emlékezetébe véste, majd fürgén, könnyedén továbbindult. Szaglászott, fürkészett mindenfelé, nincs-e valahol egy gazdátlan földdarab és fejben számolgatta, hány parcellája is van a határban s melyik merre fekszik.

Nikitának számtalan kisebb-nagyobb parcellája volt. Aratás idején néha egészen összekeveredett fejében a sok tag. Ilyenkor csupán ösztönére hallgatva találta meg vetéseit, mint a kutya a kenyérdarabot, amelyet valahol a földbe kapart. Eleinte csak tizenegy nadrágszíjparcellája volt, de megszerezte Plakuscsev birtokát, megvette Mityka Szpirin földjének felét — egy fakó herélt gebét adott érte — aztán Jepiha Csáncevtől és a toprongyos burgyáskaiaktól is vásárolt hozzá. Összesen volt vagy harminc tagja. De lehet, hogy több is. Mert hát ki számolta meg pontosan Nikita parcelláit? Tavaly pedig fiának, a községi szovjet elnökének hallgatólagos beleegyezésével felszántotta a gazdátlan földeket. Elkalandozott értük a legtávolibb helyekre, ingoványos tájakra is,

---

* Lope de Vega híres hasonlata, kissé változott formában, rég átkerült az orosz népi frazeológia kincstárába is: fekszik rajta, mint kutya a szénán. — *A ford.*

ahol vajmi ritkán jár emberfia. Ott szántogatott lankadatlanul, bevetette a szűztalajt kölessel, zabbal és ezen a nyáron teljesen elfelejtette, milyen érzés csizmában járni, fürdőben tisztálkodni, vetett ágyban aludni. Csak néha jelent meg a faluban, hogy vetőmagot vegyen ki a csűrből, amelynek kulcsát titkos helyen őrizte. Mezítláb, kócosan, piszkosan, soványan állított be. Pipaszár lábán csak úgy lötyögött a felgyűrt darócnadrágszár. A sirokij-bujerákiak félig irígyen, félig gúnyosan mondogatták:

— Nikita a feje búbjáig belebújt a földbe.

— Hogy bírja az a sovány dereka?

— Nagyon szorgalmas, dolgos ember!

Aratáskor még családja tagjait is megdöbbentette. Pedig azok minden bogarát megszokták. Mikor a mezőn betakarította a gabonát, felfogadott egy kelekótya aratót, rohant a mocsarakhoz és nagy hévvel, széles suhintással kaszálta a selymes, kövér kölest, zabot és folyton valami boldog dalocskát fütyörészett, dúdolt az orra alá.

— Még csak itt a szomszédban van egy kis parcellám — vigasztalta családját. — Csak egy ici-picike. Nem volt egyéb dolgom a tavasszal, hát bevetettem azt is.

Miután learatta az első, második, harmadik, tizedik tagot, elvánszorgott az erdő mélyébe, ahol valóságos szúnyogfelhők kóválygottak a levegőben. Szüntelen tréfálkozott, biztatta a többi aratót.

— Arany terem itt, nem köles.

— De több már nincs, ugye? — fakadt ki Jeljka.

— De van... a kutya egye meg... Varjú-halomnál még van egy kevés... a kutya egye meg.

— Úgy sejtem, apám, te az egész világot felszántanád, ha hagynák és még a faroddal is harácsolnál, ha lehetne, nemcsak a kezeddel.

— Nincsen igazad, Jelja... Azért eszünk az idén fehér kalácsot. Az idén okvetlenül fehér kalácsot eszünk — csillapítgatta békésen Jelénát és gyengéd tekintettel símogatta a szorgalmas Zinkát. — Úgylátszik, apádra ütöttél — hízelgett neki. — Ilja Maximics keze alatt is égett a munka — füllentett Nikita.

De az idén tavasszal bajosabb a helyzet. Azelőtt úgy ment minden, mint a karikacsapás. Annyi földet vehetett, amennyit akart. A burgyáskaiak egyre-másra eladogatták vagyonkájukat. De most már a burgyáskaiak is megtollasodtak... Akármilyen lusta is — például — ez a Mityka Szpirin, még ő is iparkodik vetőmaggal beszemetelni a földjét... A legnagyobb baj mégis az, hogy komoly vetélytársa akadt: Márkel Bükov. Az is talpraugrik

már első kakasszóra és szalad kifelé a határba. Az is nyakló nélkül harácsolja össze a földet, mindent meg akar kaparintani a galád, mint az éhes farkas. Tavaly ősszel is addig szántott, míg az eke ki nem fagyott a földből. Hajszálhíján jégcsappá dermedt: mezitláb és kucsma nélkül dolgozott. A minap hencegve mutogatta ellenzős sapkáját. Ha az ember ezt a sapkát eldobná az országúton, nem venné fel senki sem, ő pedig már tizenhárom éve viseli. Tizenhárom évvel ezelőtt, tizenöt kopekért vette egy vásárban. Ennyire fogához veri a garast. Ezek a bruszkiak, ezek a közösgazdálkodók is egyre terjeszkednek. Honnan kapják ezt a roppant erőt? Hiszen olyan kevesen vannak, hogy körömmel össze lehetne roppantani az egész kommunát.

— És mégis terjeszkednek... a többi paraszt rovására — morfondírozott Nikita és tovább ballagott a kis ösvényen.

— Ká-á-ár! — károgott egy varjú.

— Ká-ár! — felelte Nikita. — Mért volna kár? Majd adok én neked, te vészmadár! Ereggy, károgj a sejttagoknak, engem ugyan még nem ijesztesz. — Meghajította a varjút egy görcsös pálcával, aztán a mezőre indult, hogy megnézze a rozstáblát.

— Itt van valahol a kis gézengúz — mondta gyengéden, mint egy apa, aki a bokrok közé rejtőzött fiacskáját, kedvencét keresi. — Itt van, itt van! — A táblához érve levette sapkáját, a másik irányban biccentett egyet a fejével, mintha szembe jött volna valaki. Úgy tett, mintha nem venné észre a maga parcelláját és durcásan elfordulva ment végig a szélén. Csendesen dünnyögött a bajuszába: — Hadd haragudjék a gazember... Majd meglepem, neki szegezem a kérdést: Hát azt hiszed, drágaságom, hogy egészen elfelejtettelek? — motyogta és izgatott nevetését visszafojtva, hirtelen a táblához fordult és most már nem ravaszkodott tovább: — Látlak, látlak, te minden hájjal megkent fickó. Látlak, te csibész! No, hogy töltötted a telet? Hehehe, látom, lesz gabona bőven — dörmögte; rég megkérgesedett ujjaival felvájta a földet és megtapogatta a rozsbokrok tövét. — Gyönyörű lesz az idén a rozs!

Nikita tudta, sőt mély meggyőződéssel vallotta is, hogy a parcellák, tagok, táblák gondolkoznak, ugyanúgy, mint ő, Nikita, és aszály idején éppúgy szenvednek, akárcsak ő. A föld, a tehén, a ló, a juh, minden állat és minden tárgy gondolkozik, csak éppen beszélni nem tud. Sőt mindegyik igyekszik gazdájára hasonlítani. Csak szét kell nézni a határban: Nikita Gurjánov félálmában is kitalálja, hogy ez a tábla Mityka Szpiriné; amaz pedig Jepiha

Csáncevé. Hisz úgy hasonlítanak gazdáikhoz, mint két vízcsepp. A parcella is olyan csúf és bibircsókos, akár Jepiha. Úgy hentereg a többi közt, mint egy lábatlan ember az épek között. Amott meg Márkel Bükov táblája látszik. Tyű, hogy kicsípte magát, mintha nagymisére készülne. A mások parcellái — ki tudja miért — ellenségesen fogadják Nikitát. Mind elfordul tőle, de alkalomadtán kész lenne dühösen megugatni őt, akár a házőrző kutya az idegent. Bezzeg a sajátjai barátságosan hívogatják, hogy tapogassa meg barázdáikat. Miért van ez így? Hát azért, mert amazok mind naplopók, ágrólszakadt koldus-parcellák; mert szenvednek, örülnek, mint az ember, csak beszélni nem tudnak... Némelyik pajkoskodik és valósággal le akarja rázni a gazdáját. Ott van például az a parcella. Ki ne emlékeznék rá — az egész világ emlékszik rá! — két évvel ezelőtt Zahár Katájevtől, tehát jó kezekből került át Nikitához. Nikita minden ellenkezés nélkül befogadta családjába, de lám ez a galád parcella folyton csak rakoncátlankodik. Nikita mindig szidta, mint a bokrot, hej, hányszor megdorgálta már, és most megint csupa homok és szemét az egész tábla. Tessék? A tavaszi árvíz hordta volna rá? Hátha az ember alázatosan odatartja a hátát, hord az arra még százannyi szemetet is!

— Hát nagy kópé vagy, hallod! — dorgálta a parcellát Nikita. — Ej-ej, mire való ez, barátocskám. Homokot, giz-gazt, minden szemetet magadra szedtél, mint egy lompos koca. A víz ludas benne? Jó kifogás! Miért nem eresztetted tovább, a szomszédodra? Ha kora tavasszal mind oda torlódik a víz, akkor most nyert ügyed van. De így vigyázz, mert nagy baj érhet. Térj ki előle ügyesen, ne legénykedj, nem ér semmit, mondom, térj ki a baj elől... Majd csak elmúlik a veszély. Különben hát kellesz is nekem! Hiszen rajtad csak a szemét szaporodik meg a gaz. Csak megkeseríted az életemet, mint az üröm!

Letakarította róla a kavicsot, ügyesen szétdobálta a szomszéd tábláján, aztán megkönnyebbülten felsóhajtott, boldog zsibbadást érzett tagjaiban, ugyanolyat, mint régen, amikor az Aláj folyó partján, a bokrok közt álldogált és lesből nézte, hogyan öblögeti a ruhát a folyóban jövendőbeli felesége.

— Miért húz magához a föld, mint akkor az a lány? Akár meg is enném, annyira szeretem — suttogta. — Hát hogy juthat eszükbe azoknak az okos embereknek, hogy eltöröljenek minden parcellát, mezsgyét. Ez ugyanannyi, mintha minden embert egy kalap alá vennének, egy szakajtóval borítanának le. Nem! A paraszt a maga gazdája akar lenni; benne van a természetében. Még a varjú, még a szarka is fészket fon magának. Hát hogy mondhatnánk le

a földünkről éppen mi, parasztok? Csak azért, mert az a nagyfejű Plakuscsev azt tanácsolja?! — jutott eszébe Plakuscsev sürgetése, hogy mondjanak le minden barázdáról. — Lemondani a földről? Anyja keservét! Dehogy mondok le! Inkább szúrjanak szíven — kacagott fel Nikita. — Öljenek meg! Hasítsanak szíjat a hátamból. Tessék! — kiáltotta és a parcellák felé fordult. — Öljenek meg!... Hej, ha ez mind az enyém lenne, akkor mutatnám csak meg istenigazában, mit tudok. Sejtitek, mire gondolok?!

Így ógyelgett a mezőn Nikita, térdig süppedezett a sárban; élénken csevegett a táblákkal és parcellákkal; némelyiket összeszidta, némelyiket megdícsérte, de óvatosan, hogy el ne bízzák magukat. Fürkészett, vizslatott, nincs-e a közelben gazdátlan parcella és alig várta már azt a napot, amikor kivezetheti az udvarról a sebeslábú almásderest, a lefittyenő ajkú, fakó kancát, a két pej heréltet, a magas, csontos csődört, meg a minap szerzett két csikót. Úgy hallgatta a föld tavaszfakasztó dalát, mint ahogyan a kutyakölyök fülel zsákmánylesről jövő anyja lépteire.

A föld pedig megpezsdült a meleg napsugarak simogatására. A muzsikok azelőtt piacról-piacra bolyongtak, igyekeztek megszabadulni mindentől, amin még túladhattak, de most, amikor meghallották a föld, a tavasz hívó szavát, rögtön készülődni kezdtek a vetésre, igyekeztek kiszakítani maguknak a határból egy-egy kis darabot. Merthát ilyen a föld kérlelhetetlen törvénye: parancsolóan magához szólítja a parasztokat — miként az anyafarkas a kölykeit — ahogyan sokezer évvel ezelőtt is hívta, mikor a termőtalaj méhébe talán először dobott az ember féltve őrzött vetőmagot.

És lám, most traktorok zaja zavarja meg a föld tavaszköszöntő énekét.

Amikor Nikita Jevsztyignyej Szilántyev fogadójában először hallotta Plakuscsevtől, hogy Sirokij Bujerákba traktorok jönnek — nem hitte el.

— Csak huncutkodik az a nagyfejű — dörmögte. — Világéletében ilyen volt: ha egyenes úton nem ér célt, akkor görbe úton próbálkozik.

De mikor hazatért a mezőről, nagy sürgésforgást tapasztalt a faluban és látta, hogy Sirokij Bujerákba tódulnak Aláj, Kolojár, Poldomászovó, Podlesznij és Nikolszk falvak meghívott és hivatlan képviselői. Némelyik tíz, húsz, harminc, sőt ötven kilométernyiről jött.

— No mi az, hát mégse kerekedtél fel?

— Közbejött egy kis akadály — felelte Márkel és még mindig valahová a távolba bámult.

— Pedig engem is csalogattál — piszkálta Nikita, majd aggódva kérdezte: — Mi ez a nagy hajcihő a faluban?

— Gyűlés lesz. Hát te nem tudod?

— Soha jobbkor — gúnyolódott Nikita és szemrehányóan tette hozzá: — Már hív a föld. Azt hiszitek: olyan, mint a hű szerető? „Várj egy kicsit, míg kizsinatoljuk magunkat." Nem úgy van az!

— Mondjad a „szovjeteseknek" meg a sejttagoknak. Különben hát ők is tudnak arról a hű szeretőről...

— Hát mit tegyünk? — krákogott Nikita.

— Mit? Ereggy oda, tolakodj a nép közé.

— Kiféle ezek? — kérdezte Nikita és szemügyre vette a falvak képviselőit, akik a népház ajtajánál tolongtak.

— Mindenünnen összeterelték őket — magyarázta Márkel. — A kommunisták jól számítanak: ezek idegenek, nem ismernek bennünket — mondják magukban — hát majd könnyebben követnek, ha kell.

5

A falvak, községek képviselői Bruszkiban nyüzsögtek; tapogatták a liliomfehér „leghorn" fajtyúkokat; megmérték, hány liter tejet ád egy-egy tehén; megvizsgálták a mezőgazdasági felszerelést, a kommunárok kis szobáit, az éttermet, az óvodát; szüntelen ott forgolódtak Dávidka Pánov körül és megizzasztották örökös fogas kérdéseikkel. A poldomászovói Pjotr Kuljkov, a volt erdő- és vízcsősz, ez a hályogos szemű, alacsony férfi nyaggatta a legkomiszabbul. Figyelmesen hallgatta a beszélgetést, bólogatott, mintha helyeselne, aztán fínoman, udvariasan közbeszúrt egy-egy váratlan kérdést.

— És mondja csak kérem — ha lehetséges... — maguk mindent egyenlően osztanak el?

— Nem mindent — feleli szuszogva Dávidka.

— Akkor hát azt mondja meg kérem — ha ugyan nem titok — micsoda az a kominizmus? A kominizmus, ugyebár, azt jelenti, hogy minden közös és mindenki egyformán részesedik mindenben? Bennünket legalábbis így tanított a megboldogult Lenin elvtárs.

Dávidka már azt sem tudja, fiú-e vagy lány. A Leninre való hivatkozás még jobban zavarba hozza. Még nem tudja biztosan, hogy is mondta Lenin, ezért hát csak úgy találomra felel:

— Lenin elvtárs, szerintem, nem erre tanított bennünket. Lenin azt parancsolta, hogy éjt nappallá téve dolgozzunk.

— Hát ilyen rosszul ismeri maga a mi drága vezérünk tanítását?! — mosolyog diadalmasan Kuljkov és a muzsikokra kacsint. — Így bizony nagyon cifra lesz itt a helyzet. Az egyik tejben-vajban fürdik, a másiknak meg — ahogy egy nagy költő mondja — csak a lyuk jut a perecből, másszóval: felkopik az álla.

— Hát a szopós gyerekek, meg a zsenge csemeték mit kapnak? Hisz azok nem dolgoznak. Szóval: éljenek meg újságolvasásból? — A falvak képviselői, akik Kuljkovot támogatták, úgy rávetették magukat Dávidkára, mint a csókák a héjára.

— Szóval ne csináljon az ember gyermeket?

— Madzagot kössön a derekára, mint a szerzetesek?

— Felcsapjon barátnak?

— Barátnak? Ugyan! Némelyik parasztnak, kedves komám, két tucat kölyke is van... persze csak most, a jelenlegi körülmények között — nevettette meg a többieket Kuljkov. — Ez helytelen út. Ha már egyszer a szocializmus birodalmába hívsz, akkor minden tekintetben gondoskodj rólunk. Ruházzál fel tetőtől-talpig.

— Nem valami rendőrféle voltál te véletlenül? — kérdezte Dávidka dühösen.

— Micsoda? — nevetett Kuljkov, de észrevehetően megrezzent.

— Csak azért kérdem, mert egészen másképp beszélsz, más szavakat használsz, mint a muzsikok. „Gondoskodj rólunk minden tekintetben. Ruházzál fel tetőtől-talpig." Talán még aranyórát is akasszunk minden tag mellére, mi? — torkolta le Dávidka és félig elfordult Kuljkovtól. — Csak jössz-mégy, kavarod a tiszta vizet, hogy könnyebben halászhass a zavarosban.

— Jól odamondogattál neki. Okosan tetted — súgta Dávidka fülébe egy feketeszakállú muzsik, aki olyan lapos volt, mint a deszka és állandóan zsebében tartotta a kezét. — Jól a fejéhez vagdostad, milyen utolsó féreg volt — megint félrehúzódott egy csoporthoz, fülelt, nézegetett mindenfelé és a szakállába mosolygott.

„Ki ez a minden-lében-kanál fickó? — Dávidka tetőtől-talpig végigmérte a muzsikot. — Jó lesz vigyázni, mert még ez is kérdez valami nehezet. Mikor szedik már a sátorfájukat?" — töprengett bánatosan, és egész testében szörnyű fáradtságot érzett.

De a megbizottak nem tágítottak. Tízszer is bekukkantottak a tyúkólba, mert nem hitték el, hogy minden tyúkocska kétszáznegyven tojást rak egy évben. Amint a tyúkokat tapogatták, a fészküket, takarmányukat vizsgálgatták, vitába elegyedtek

Ancsurka Kudejárovával és igyekeztek kizökkenteni a kerékvágásból.

— Csakugyan kétszáznegyvenet tojik mindegyik tyúk? — zaklatta Márkel Bükov, aki most járt először Bruszkiban. — Kétszáznegyvenet? És mindegyik?

— Nem, nem mindegyik, Márkel Petrovics — felelte Ancsurka minden csűréscsavarás nélkül. — Van, amelyik csak százat tojik... De ilyen azért kevés akad...

— Aha... De a tojás biztosan mind olyan apró, akár a galambé, ugye? — szurkálódott Márkel és ádázul tapogatott egy fehér kakast.

— Ne gyomrozd azt a kakast, he... Ne nyomkodd! — robbant ki Ancsurka dühösen. — Ne moncsolgasd itt nekem, te szuszka ördög! Mert akkor nem pitél többet.

— Mi lelt, Ancsurka? Ne kiabálj úgy, az isten áldjon meg?! — szisszent rá Dávidka. — Hiszen mégis csak vendégünk...

— Bánom is én. Rögtön kiseprűzöm őket a kommunából!

A vendégek szinte gurultak nevettükben, kiszaladtak a tyúkólból és hahotázva hallgatták, milyen szitkokat szór utánuk Ancsurka; de azért szeget ütött a fejükbe, amit odabent láttak.

Estefelé — anélkül hogy ellenezték vagy pártolták volna a közös gazdálkodás rendszerét — Sirokij Bujerákba vonultak vissza a falvak képviselői. Ott nyomban fellángolt a heves vita. A legtöbben már a Részeg-hídnál, a félig szétfaragcsált vén fűz alatt megkezdték az eszmecserét. Ott csoportokra tagolódtak és faluszerte szétszéledtek a nekihevült parasztok. Kuljkov egyik csoporttól a másikhoz szaladgált. Udvariasan, de rendkívül szenvedélyesen szónokolgatott ott, ahol már-már hamvába halt a vita, mint a szabadtűz, ha nem raknak rá rőzsét, vagy ahol az emberek derekasan megszapulták ugyan a kommuna gazdaságát, de azért önkéntelenül is fellelkesedtek a gyönyörű vetések, az istállók, az étterem meg az Ancsurka Kudejárova parancsnoksága alatt álló tyúksereg láttán.

— Egy pillanat! — szólalt meg Jegor Kuvájev, a kemencerakó. — A tyúk olyan madár... egy pillanat — motyogott vastag ajkával. — A tyúkot még arra is rá lehetne szorítani, hogy mindennap egy tojást tegyen az asztalra... Az olyan aprójószág... egy pillanat...

— Mi? De nagyon rajongsz a tyúkjaikért — förmedt rá Kuljkov. — Láttad, mivel etetik őket? Ha nekem olyan takarmányt adnának, az én udvaromon nem tyúkok, hanem tevék ügyelegnének. Púpostevék! — pergett a nyelve.

— Hát akkor azok tevék lennének és nem tyúkok, de mi tyúkokról beszélünk — szúrta közbe izegve-mozogva a lapostörzsű, feketeszakállú muzsik; úgylátszik, nem tudta már türtőztetni magát. — Ravasz vagy, mint a svábbogár: bebújsz ugyan a hasítékba, de a farkincád kilátszik.

— Csak te hallgass, Aljesin... Tudnék egyet-mást mesélni rólad — célzott Kuljkov valami sötét históriára.

— Rajta! Csak mesélj! — vetette utána magát Aljesin.

De Kuljkov már messzire járt és Dávidka Pánov, Ancsurka Kudejárova meg Fenya körül lábatlankodott. Közbe-közbe finoman és mégis trágárul célozgatott a lány fiatalságára.

Aztán elszaladt, megkereste Márkel Bükovot és együtt eltüntek Nikita Gurjánov házában.

— Agyonsanyargatják a parasztot — dünnyögte orrhangján Márkel, mikor átlépte a küszöböt és mindenki előtt mélyen meghajolt. — Bebújna már szegény a fúrólyukba is. Én azt ajánlom, hivassuk ide Ilja Maximovicsot. És haladjunk egy úton a kormánnyal — tette hozzá, Plakuscsev szavait ismételve; majd kirobbant belőle a méreg: — De aztán oldalába döfjük a vasvillát, hogy soha többet fel ne tápászkodjék.

— Ez már beszéd! — derült fel Kuljkov. — Minél több ilyen derék ember kellene nekünk! Akkor meghódítanánk az egész világot. Hanem csak csendesebben, Márkel Petrovics; hiszen itt még a falnak is füle van. Helyes: elhivatjuk Plakuscsevet. Nagyon fenik ránk a fogukat. Kivált Burgyáskán. Tyű, mi történik ott, uramisten!

— Hát küldjetek el érte valakit — mondta Ilja Gurjánov és finnyásan felhúzta az orrát. — De tudjátok, milyen az öreg: gondol egyet és visszatáncol. Az egész forradalom alatt többet ment hátra, mint előre.

— Hivassátok ide Ilja Maximovicsot — tanácsolta Nikita is. A kemence tetején hevert, melengette a hasát és búsan epekedett a szántás-vetés után. — Hívjátok ide, mert nekünk nincs olyan nagy tapasztalatunk, hiszen ő mégis csak negyven esztendeig volt a falu gazdája. A szovjethatalmat pedig ne bántsátok: mindnyájunknak az adott földet. Vagy már elfelejtettétek? Szépszóval kell meggyőzni, nem vasvillával... — Váratlanul kifakadt... — Bicskás betyárok! — Mindenki megdöbbent.

Plakuscsev kurtán válaszolt a követnek:

— Mosom kezemet az egész dologban. Határozzatok magatok. Nektek is van fejetek. — És elnyargalt Poldomászovóba, hogy újabb lócsiszár-csoportot toborozzon, Sirokij Bujerákba pedig a bolond szerzetest küldte maga helyett.

A hőbörgős barát a nyakába akasztott három megtépázott, sárgás fokhagymafüzért, vesszőparipán lovagolt be a faluba és torkaszakadtából kiabálta:

— Keserűt egyetek, savanyút igyatok, így parancsolta Krisztus urunk! — Becsavarogta a falut, mindig a parasztok közt lődörgött. Hallgatta a szót és olykor közbeszúrt valami zagyvaságot:

Mityka hordón lovagolt,
Zsombékot ért, leugrott,
Azt hitte, hogy hegy van ott,
Pedig tehén szarva volt.

— Mit kerepel ez? — kérdezgették az asszonyok, a férfiak pedig félrehúzódtak a bolond elől.

— Van annak értelme — magyarázta Kuljkov és hangsúlyozott udvariassággal sürgölődött a bolond körül. — Azt akarja mondani, hogy csak hatökrök állnak utunkba, nekünk pedig roppant erőnk van és mégse merünk cselekedni. Kit ültettetek Ilja Nikitics helyébe? Slenkát? ... Hát hol a mi kiskirályunk, hol az a Slenka?

— Slenka lázadást szít ... Burgyáskában — szólalt meg Mityka Szpirin, akinek nagyon hízelgett, hogy őt is meghívták Ilja Gurjánovhoz. — Ott verbuválja azt a gatyaszáros regementjét — tette hozzá; közben megégette száját a forró teával.

— Hát te miért nem vagy köztük — dünnyögte bosszúsan Márkel. — Mit sopánkodsz itt?

— Haragszok ... Megbántottak ... Nikita Szemjonics — arccal a kemence felé fordult, ahonnan lecsüngött Nikita boglyas feje — Nikita Szemjonics nem segített rajtam. A minap, mikor a piacra mentem, nem vett fel a szekérre ... A hátamon kellett odáig cipelni azt a nehéz zsákot.

— Furcsa fickó vagy! Jól kitaláltad, mikor kell felhúzni az orrod. Ereggy, odaát csűrjed-csavarjad a dolgot: azok közé tartozol ... Mondd meg, hogy úgysem szántunk ... Csak üljenek meg a feneküköN.

— Nem maradunk adósok, ha megteszed ezt a szívességet — mondta Kuljkov és megveregette Mityka sovány vállát. — Láttam a gebédet. Ki kéne cserélni. Hallom, mivel bíbelődöl. Nyulat tenyésztesz. Inkább birkát szerezz!

— A nyúl a nekem való jószág.

— Már pedig ha nem nyúllal bajlódsz. hanem birkával, mihamar nagy úr leszel.

És Mityka elindult Burgyáskába, mert szentül hitte, hogy Kuljkovtól juhot kap.

6

Burgyáska az Aláj folyó halmos partján terül el. A görbeutcai kertek végével érintkezik. Különös táborhoz hasonlít: itt alig van sövény, kerítés. Az udvarok környékét zöld útilapú borítja, végig az egész utcában, ha ugyan Burgyáskát egyáltalán utcának lehet számítani. A kapunál csak itt-ott áll tűzoltó-hordó, többnyire az is üres: a burgyáskaiakat nem nagyon aggasztja a vörös kakas, nem félnek úgy tőle, mint Nikita Gurjánov, Márkel Bükov meg a Görbe-utca többi nábobja, akik éjszakánkint aludni se tudnak nyugodtan. Burgyáskát bőven öntözi a napfény, a folyó felől pedig kellemes hűvösség árad. A nád csaknem a háztetőkig gebeszkedik. Sűrű rengetegében búvármadarakat, mély gödreiben meg ficánkoló halakat dédelget. Burgyáskában nehéz eligazodni, melyik telek kié: mindnyájan úgy telepedtek le, hogy minél kevesebb fát pocsékoljanak kerítésre, fészerekre. Amellé építkeztek, aki már emelt valami viskófélét a telken. Igy aztán a burgyáskaiak épületei legyezőhöz, háromszöghöz, négyzethez vagy kereszthez hasonlítanak, ha felülről nézi az ember.

Burgyáska még abban is elüt a Görbe-utcától, hogy itt főként kiscsaládos, földnélküli parasztok laknak, akik kontárkodásból élnek: csizmát varrnak, ácsmunkát végeznek, alacsony orosz kemencéket raknak és mindenféle szűzpálinkát főznek — a rozsdaízűtől meg a savanyútól kezdve a szájmaró papramorgóig. Igaz, valamikor laktak itt túlnan, a Görbe-utcából kiszorult módosabb gazdák is, de aztán némelyik a frontra került és ott lelte halálát, némelyik meg — miután telket kapott, a Görbe-utcába költözött és elfelejtett köszönni tegnapi szomszédainak. Az eltávozottak helyére gyökerüktől elszakított újgazdák; fiatal parasztok telepedtek, akiket át-meg áthatott a hazulról hozott harag a nábobokkal szemben.

Aki Burgyáskában gubbaszt, búsan sóhajtozva mindíg azt gondolja, hogy csak ideig-óráig lakik itt, de aztán telnek az évek és nagyon sokan bizony örökre ottmaradnak az Aláj folyó partján. Azzal vígasztalják magukat: az volt megírva a csillagokban, hogy Burgyáskában éljék le életüket. Hogy könnyebben elviseljék a gúnyt, le-leisszák magukat a piacon és azzal kérkednek, hogy náluk Burgyáskában a határ a kerítés, a mennybolt a háztető.

Igy él Burgyáska; és akárhogy cserélődnek is lakosai, ő maga megmarad, gyarapodik, terebélyesedik, a görbeutcaiak nagy riadalmára.

— Bárcsak nyelné már el egyszer a föld — mormogta Nikita.

Az ő épületeinek hátulja Burgyáskára rúgott ki. Sövénye tövében burgyáskai gyerkőcök cigarettáztak. Tavaszidőben pedig gyakran nyoma veszett egy-egy tyúknak, csirkének: a burgyáskai kis csirkefogók kimódolták, hogy nemcsak halat, hanem jércét is lehet ám horogra keríteni. Csaléteknek pondrót tűztek a hegyére, átvetették a sövényen; a tyúk meg bekapta a férget és ellenállás nélkül, tehetetlenül, hangtalanul vándorolt át a legényke tulajdonába. A lurkó tüstént kitekerte a nyakát, inge alá dugta és az erdőbe, a szabadtűz mellé loholt vele, ahol már várta a magaszőrű kis csirkefogók bandája.

Igy lopkodták a tyúkokat Gurjánovéktól, Bükovéktól, Plakuscsevéktől és mindazoktól, akiknek udvarában alig fért el a jószág, akik nehéz lakatot akasztottak a csűr ajtajára. Amikor pedig megérett a vetemény, a burgyáskai kópék éjjel-nappal a konyhakertekben garázdálkodtak, „legelték" az ugorkát, sárgarépát, paradicsomot, káposztát és rettegésben tartották a görbeutcai gazdasszonyokat.

— A kolera csapna belétek — fortyogott Márkel Bükov. — Rájuk kéne ereszteni egy kaptár dongót. — És mikor gyertyát árult a templomban, kenetesen intette a burgyáskai asszonyokat: — Mért olyan nagy zsiványok azok a gyerkőcök? Rájuk ijeszthetnétek egy kicsit, hogy megbünteti őket a Jézus.

— Miliciával ijesztgetjük őket — az se fog rajtuk, hát mit akarsz te akkor a Jézus Krisztussal?

*

„Á — gondolta Mityka Szpirin, amikor beért Burgyáskába és Jegor Kuvájev viskója felé tartott. — Aha! Kuljkov juhot ád ... lehet, hogy kettőt is. Akkor aztán csakugyan kiskirály leszek ... Ezért érdemes megkarmolászni Slenkát" — állapította meg. Sejtette, hogy Slenkát Jegor Kuvájevnél találja.

Csakugyan ott volt. Az ablakpárkányon ült Jepiha Csáncevvel és irogatott valamit. Jegor Kuvájev ügyetlenül babrált az árral; nem tudta, hogyan is kellene ráilleszteni a foltot elnyűtt csizmájára. Jepiha meg a kályhának dőlve vitatkozott Másával, Jegor fiatal feleségével.

— Nem is tudom, mit mondjak ... túl szépen rajzolgatjátok elébünk azt a paradicsomot — szólt Mása és keszkenője csücskét sodorgatta.

— Hát te felcsaptál csizmadiának? — hökkent meg Mityka Szpirin, mikor belépett a házba.

— Mikor mi hajt nagyobb hasznot, abba kapok bele... Ma bőrcsizma, holnap posztólábbeli... Még szamovárt is akarok nikkelezni. Azt mondják, nagyon érdemes. Lassankint ezermester leszek unalmamban — kacagott Jegor Kuvájev.

— Tudjátok, mi az újság? — kérdezte Mityka. Leült a lócára és szemöldökét görbén felrántva, nagyon komoly arcot vágott. — Ezek a ... gazemberek meg akarják hiúsítani a traktoroszlop munkáját. Pedig szerintem az teremti meg itt a paradicsomot. — Ravaszkodni akart, de mikor gúnyos mosolyt vett észre Jepiha arcán, kizökkent a kerékvágásból. Cifrát káromkodott és sietve vetette oda: — Ezek a kulákok elevenen megnyúzzák az embert. Kivált ez a Kuljkov! Odaát kígyót-békát kiabálnak rád — fordult Slenkához. — Azt mondják: „Az a Slenka még a moslékot sem tudja rendesen a vályúba tölteni, mégis őt ültették a nyakunkra!" Erre azt mondom, hogy „Slenka jókoponyájú ember. Meglássátok, kivezeti még az a falut a nagy útra."*

— Hohohó! — hahotázott Jegor Kuvájev. — Egészen jól képzelted!... Azt mondod: a nagy útra vezeti a falut! Csakhogy a nagy útra útonállók járnak ám rabolni.

— Nem, nem azt akartam mondani — ötölt-hatolt Mityka. — Egyáltalán nem azt.

— Hát mit? — kérdezte Jepiha a kemence körül mászkálva. Slenkára pillantott és elköhintette magát. — Tegnap olyan furcsát álmodtam: Nikita Gurjánov kemencéje megett, a sutban kucorogtam. Odagyűlt egy sereg gazfickó. Te is ott ültél Mityka, teát szürcsölgettél... A keservét! — egészen tűzbe jött. — Eladtad magad egy csupor forró teáért, hogy Kuljkov megveregesse a vállad a kacsójával... Te rongyember! Meg kéne fojtani! De még az is kevés! — Jepiha megragadta Mityka övét. — Ki kéne ontani a beledet! De azonnal!

— Hagyjad! — szólt Slenka. — Hagyjad, ha mondom. Mért órajta töltöd ki minden bosszúságodat? Se nem oszt, se nem szoroz. Csak hadd nyalja Kuljkov csizmája talpát. Sajnos, köztünk is vannak ilyen júdások...

— Mit tegyek... — a leleplezett Mityka végigfuttatta tekintetét a négy szögleten és pityeregve szipogta: — Mit tegyek, ha nyaggatnak. — Összeráncolta homlokát. — „Ereggy, azt mondják, nézd meg, mit csinálnak, különben megbicskázunk!" Evvel fenyegettek.

---

* A *nagy út* (balsája daróga) országutat és a fejlődés, a boldogulás széles útját egyaránt jelenti. A szójáték lefordíthatatlan. — *A ford.*

— Ahá, lám-lám, mitől fél ez a Mityka: megkéselik! — Jegor Kuvájev a felesége felé fordult. — Méghogy őtet megkéselik.

— No, piszkáljátok meg csak egy kicsit a falut! — szólalt meg Slenka. Odaadta a teleírt papirost Jepihának. Úgy tett, mintha észre sem venné Mityka jelenlétét. — Piszkáljátok meg a falut. Csődítsétek össze a népet a népházhoz, én meg megyek a szovjetbe.

HARMADIK LÁNCSZEM

1

Egyetlen izgalmas kérdés, a föld kérdése volt napirenden.

A föld hívó szavára összegyűltek az emberek az egész kerületből, zsúfolásig megtöltötték a népházat a falvak, községek képviselői, fölöttébb aggódtak a táblák, nadrágszíjparcellák sorsa miatt. Féltettek mindent, amit az évek során lépésről-lépésre összegürcöltek, amit az udvarokban, házakban, pincékben dugdostak, amiért annyit verejtékeztek, reszkettek, amit úgy őriztek, mint medve a barlangját bocsaival, amit legalább annyira becsültek, mint időnapelőtt meggyalázott, sárbatiport életüket.

A népházban láthatatlanul jelenlévő, a falakról plakátokkal és jelszavakkal lekiabáló föld miatt sóhajtozott a paraszt éjjelente, kelt fel kénytelen-kelletlen, ment ki az udvarra, hogy szétnézzen háza táján, kérges kezével megsímogassa a tölgyfacölöpöt, örökre elbúcsúzva tőle meg az udvartól és a háztól, ahol minden szalmaszálat, lécet és kődarabot ő, a gazda, tett a helyére. Itt ismert minden apró holmit, tudta, honnan ered; tudta, melyikért vívott élethalál harcot szomszédjával, akár a faluban, akár a határban, akár az erdőben. Itt drága és kedves volt szívének minden. Ugyanaz a rozsszalma fedi a szomszéd szinjét, istállóját is és mégsem ugyanaz: a saját szalmájának megvan a maga neve; a saját színjének cölöpe — nézze meg akárki és győződjék meg róla — korántsem ugyanolyan, mint a szomszédé, jóllehet mint a kettőt ugyanabból a Balbasiha-hegyen kivágott tölgyfából ácsolták. Más talán közönséges, holt tölgyfaoszlopnak látja ezt a cölöpöt, de a gazda szemében *él* a cölöp. Az erdőben például itt terebélyesedik egy tölgyfa; szó se róla: derék nagy fa, ránézni is öröm, de még idegen, még nem tartozik a gazda házanépe közé. Bezzeg, ha kivágja, udvarára szállítja, rögtön mosolyogni kezd, mint a

szép menyasszony, aki nyájas szóval fordul mindenkihez. Ilyenkor feltámad az emberben a vágy, hogy sokáig éljen, ilyenkor kedvesebb lesz a napvilág, megokosodik az ostoba és megszépül a torzszülött... Száz szónak is egy a vége: mikor esett meg valakivel, hogy ridegnek érezze a sajátját, hogy lábbal tiporja azt, ami az övé.

Eddig minden a maga rendes medrében folyt, akár a Volga; kiszabott útján járt, akár a nap, mely minden reggel a Balbasiha-hegy mögött kél fel; talpon járt, miként az emberek, nem pedig tótágast állott. Igaz, néha lármáztak és hepciáskodtak egy kicsit — már mint azok, akik odaát, Bruszkiban telepedtek meg. De csak hadd zajoljanak, hadd kötekedjenek, végtére is: minden bolond a maga módján veszti el az eszét. De most megint hadra keltek a gazdák ellen ezek az ostobák, megfújtak minden trombitát, riadót vernek minden dobon, torkukszakadtából üvöltenek és ki akarják kergetni hajlékából a muzsikot... Ezentúl gaz veri fel az udvart, melyet pünkösd előtt olyan nagy kedvvel sepert tisztára a gazda; beültette nyírfacsemetékkel és fínom, aranyszínű homokkal szórta fel. Nem áll benne többé szekér, mint ahogyan a mezei munkák után mindíg állni szokott, nem tapossa lova lába, hiszen a lovat a közös udvarba, a közös istállóba vezetik, odagördítik a szekeret, odaviszik a lószerszámot is. És ő, a gazda, itt marad egyedül, pedig ló nélkül tehetetlen, mint egy fogatlan vén kutya.

De jó volna tovább is úgy élni, mint ahogy eddig éltek: apránkint, sőt morzsánkint gyüjtögetni a vagyont, gürcölni, hogy utólérjék azokat a szorgosokat, akiknek emlékét gúlatetejű házak, cikornyás névkezdő betűk, nehéz lakatokkal lezárt csűrök és szilárd tölgyfacölöpökön nyugvó, alacsony fészerek őrzik. Hajszolni magukat, kifacsarni izmaikból minden csepp erőt, de tudni és hinni, hogy amit sikerül összekuporgatni, az kinek-kinek a sajátja, az az „enyém" és nem a „mienk". Mienk az országút meg az utca; a víz a folyóban; fejünk felett az ég, körülöttünk a határ.. De a tábla az enyém; a gabona az enyém; a ló az enyém; az asszony az enyém és enyém a tehén. Itt szőröstül-bőröstül minden az enyém, s ami az enyém, az én vagyok... Enyém az öröm, enyém az üröm. Sok az üröm, a baj, a bosszúság. De kinek mi köze hozzá? Tudom: ha jobban akarok élni, ha jobbat akarok enni, nem engedik: görbén néznek rám a szomszédok, sőt kirántják a falatot a számból. Mert emberek, és az embernél kegyetlenebb vadállatot nem hordoz hátán a föld. És én mégis így akarok élni: egyedül, a magam földjén, együtt a magam földjével; tele csűrt akarok! Nem kell állam, nem kell újság és nem kell háború. Az újság sose hagy békét: folyton zsörtölődik valami miatt.

Most a vetéssel van baja: nem tudunk vetni. Most a betakarításba köt bele: aratni sem tudunk; aztán a gabonakezelést kezdi ki: nem értünk hozzá, hogyan kell bánni a gabonával. Tanít. Mindig tanít! Pedig mi — hála istennek! — világéletünkben sem tanultunk semmit, mégis megvoltunk tisztességesen: koldusbottal nem csavarogtunk, börtönben sosem ültünk. Mi hallgassunk a burgyáskaiak szavára?! Leshetik! Vigye el őket az ördög! Csak hadd széledjenek szét azokban a városokban: úgysem gazdáknak valók azok a koldusok. Hej, a teremtésit! Keresztül tudnám harapni a torkát annak, aki zavargást szít, aki át akarja döfni a paraszt szívét, hogy kiszívja a vérét! Lelkem mélyéből felkiáltanék, sírnék, ha kell, térdre omlanék a bruszki csudabogarak előtt és úgy rimánkodnék nekik: ne háborgassatok, hagyjatok békében bennünket, engedjétek meg, hogy életünkben egyszer szabadon lélegezzünk; ne romboljátok szét azt, amit hosszú esztendők alatt apránkint gyüjtöttünk össze és amit véres verejtékkel öntöztünk. Ha megbolygatjátok az életünket, mindnyájunkat elkeseríttek. Mert mi a vagyonszerzésre tékozoltuk egész életünket, mégpedig nemcsak a magunkét, hanem a másokét is, sőt akad olyan, akinek lelkét nagy bűnök nyomják.

Így morfondírozott Nikita Gurjánov. Szeretett volna felüvölteni, porban fetrengeni, a népház piszkos padlójába verni a fejét és magával ragadni mindenkit, aki ugyanúgy szenved, mint ő, akinek a szíve ugyanúgy senyved, mint az övé, de lám, nincsen ereje hozzá, még a száját sem tudja ordításra tátani: fojtogatja torkát a nagy keserűség. Reszketett iszonyú bánatában, mint a halálraítélt az akasztófa alatt. És ő, Kirill Zsdárkinra pillantva, alig hallhatóan suttogja:

— Ötvennégy éves elmúltam. Puszta kézzel tuskókat csavartam ki a földből, a bél is kicsúszott belőlem a nagy erőlködésben... Hát nincs nektek szívetek? Mit forgatjátok fel az egész világot?!

„Furcsa! Csodálatos — gondolja Kirill, mert először látja ilyen különösnek Nikitát. — A gyermeknek sincs ártatlanabb szeme; senki sem gondolná, mi lakik benne." — És ekkor Kirillnek eszébe jutott, hogy a csendes, álmodozó Foma, Nikita fia, még haldoklott, amikor Nikita már kikapkodta a ládából utolsó perceit élő gyermekének minden ruháját. — „Embert is ölne egy szál gúnyáért. Jobb, ha egyszerre végez vele az ember, kiirtja még az írmagját is" — állapította meg és elfordult Nikitától.

Jepiha a színpad szélén csúszkált és Slenka utasítását teljesítve, folyton bosszantotta Nikitát:

— Elszöktél előlem? Megérezted bennem az erőt, ugye?

— Takarodj innét. Hallgasd, mit mondanak. Bogdánov mezőgazda elvtárs — akarom mondani — polgártárs beszél. Odafigyelj. Mit szemtelenkedsz körülöttem, mint egy légy? — dörmögte Nikita és a színpad egyik végéről átment a másikra.

— Motyogsz? Kinek motyogsz?... Most még folyton pusmog ellenünk, de ha elnyisszantjuk a nyakát, akkor majd a lábunknál fetreng a gazduram — zaklatta Jepiha és megint odacsúszott hozzá.

— Községünk nevében azt javaslom, hogy tűzzünk a napirendre még egy kérdést — emelkedett fel a hátulsó szögletben Márkel Bükov; félbeszakította Bogdánovot. — Az állampolgárokkal szemben alkalmazott bánásmódról van szó.

— Nincs jogod, hogy előterjesztést tegyél: nem hatalmazott fel rá senki. Különben ezt a kérdést már régesrég tisztáztuk... Ballábbal kelt fel az életepárja, hát ideszaladt a gyűlésre — szakította félbe Slenka. — A templomotokban szólj bele a „napirendbe". De itt hallgass a neved, ha én egyszer Bogdánov elvtársnak adtam meg a szót... A központ képviselőjének! — tette hozzá a nagyobb nyomaték kedvéért, aztán Kirillhez fordult és egy levelet adott át neki. — Nesze, álmélkodj rajta egy kicsit.

Bogdánov, a kis színpadon jobbra-balra hajladozva, megint arról kezdett beszélni, hogy Podbjesznij környékén hatalmas cementgyárat akarnak építeni. A cementhez szükséges krétát a Sztenyka Rázin-sziklából fejtik ki. Sirokij Bujerák közelében pedig néhány nap múlva egy nyolcvanezer lakosra tervezett új várost alapítanak.

— A Sztenyka-sziklához ne nyúljatok, zsiványok! — kiáltotta Páhom Pcselkin apó, mintha most riadt volna fel álmából és nem akarna hinni fülének. — Ne bántsátok azt a sziklát: azon szoktak sétálni a legények meg a lányok. Nem találtok más hegyet?

— Ne nyúljatok hozzá! Ne bántsátok! — kerepelte Dunya Pcselkina is és egészen a színpadig furakodott. — Széttúrják a sziklát, felvájkálják az utcát... Hát ki hívott ide benneteket? Mi a fészkes fenének jöttetek ide?

— Ejnye, néném! — fordult feléje Bogdánov. — Derék szép asszony vagy, mégis úgy bömbölsz itt, mint egy lompos tehén.

Dunya vörös lett, mint a rák és elhallgatott. A termen a hahota hulláma hömpölygött végig. Kinevették Páhomot, aki egyszeriben szívére vette a kréta-bérc sorsát; jót mulattak, mikor látták, hogy megzabolázta Bogdánov a szilaj Dunyát; kikacagták Mityka Szpirint, mikor ő is felriadt, mintha álmából serkent volna fel és rekedten kiabálta:

— Mi nem ellenézzük... Vigyétek azokat a hegyeket. Hiszen nem kárunkra, hanem javunkra válik — adta meg pártfogói modorban az engedélyt.

Ekkor mennydörgő hangján váratlanul megszólalt Nikita Gurjánov, mert úgy érezte, hogy Mityka Szpirin szavában az együttérzés hangja csendül meg.

— Mindig csak mi adjunk? Hát a szegényebbektől mikor kérnek már valamit?

Minden dugába dőlt. Mindaz, amit Ilja Gurjánov olyan gondosan előkészített, ami úgy nőtt, dagadt és berzenkedett a teremben az előadás elején — most váratlanul kútbaesett. Ezt érezte Bogdánov is. Előadása elején Nikita Gurjánovot látta maga előtt. Nikita úgy nézett rá, mint hajdanában a gazdasszony az urasági ispánra, aki dézsma fejében egyetlen fejőstehenét elhajtotta az udvarról. És nemcsak Nikita Gurjánov, hanem még nagyon sok hallgató nézett Bogdánovra ilyen tekintettel. Fojtottan zúgolódtak, közbekiáltásokkal, kérdésekkel zavarták a beszéd menetét. Bogdánov nekihevülten forgolódott rövid kacsa-lábán és észre sem vette, hogy nyakkendője kicsúszott a vállára, mint egy kis kígyó, hogy verejtékes az arca, mintha gőzfürdőben lenne. De ekkor a Dunya Pcselkina kifakadására adott talpraesett felelet megtörte a jeget. Bogdánov érezte, hogy a többség az ő-pártjára állt; csak az a csoport makrancoskodott még mindig, amelyik Ilja Gurjánov körül rajzott.

— Nem azért jöttünk ide, hogy gyönyörködjünk bennetek, meg hogy elfecsegjük az időt — folytatta Bogdánov még nyiltabban, még hevesebben. — Azért jöttünk ide, hogy együtt dolgozzunk veletek és közös erővel új világot építsünk. Mert mi az ország hatalmas vasgyárak, vasutak és nagyipar nélkül? Mucsa... Igen, vagy olyan, mint Kína, amelyet üt boldog-boldogtalan. Sokan most is azt javasolják, hogy az újonnan épülő óriásgyáraink számára rendelt felszerelés helyett — nadrágot vásároljunk külföldön a ti gabonátokért, marhátokért és vajatokért. Igen, nadrágot rendeljünk és Kínává változtassuk Oroszországot.

— Szóval nadrág nélkül akartok járatni bennünket? — kiáltotta élénken Ilja Gurjánov.

— Inkább nadrág nélkül járjon az ember, mint nadrágban, ha aztán úgyis lehuzzák róla és vesszővel ruházzák meg azon a helyen, ahonnan szétágazik a lába. Mi gépeket akarunk rendelni, hogy veletek együtt élenjáró országot építsünk, hogy erősek legyünk. Mert amint ti is tudjátok, a gyengéket mindig ütik.

Ekkor Bogdánov elmagyarázta, hogy a „Brusznyicsnij Moh"

és a „Selugyivije Topi" mocsarak tőzegelőhelyeinek kiaknázásán kívül már a közeli jövőben megkezdődnek a munkálatok az „Ördög Zug" nevű határrészben: előkészítik a terepet egy nagy vasgyár felépítéséhez. A gyár majd egymillió kétszázezer tonna elsőrendű vasat ád az országnak.

A terem elhallgatott; elcsitult, mint szélcsendes, napos reggelen az égerliget lombtengere. Vagy az igérkező előnyöket találgatták — számítgatták: mennyi keresetre lesz ott kilátás — vagy még messzebbre repültek az ábránd szárnyán, a látott világ mezsgyéjén túlra, oda, ahová á bruszki nyughatatlanok hívogatták őket...

— Egy pillanat... Hát hogy vezetik a villamosságot Sirokij Bujerákba, ha egyszer olyan messzi van az az „Ördög Zug"? Hiszen legalább kétszáz versztnyire esik innen — szólalt meg Jegor Kuvájev a legelső padon, de aztán meg sem várta a feleletet, megint összehúzta magát.

A terem ismét hallgatott.

— Szóval vita nélkül elfogadjuk az indítványt? — kérdezte Slenka már másodszor.

De most Ilja Gurjánov lépett a színpadhoz. Elhatározta, hogy visszaszerzi váratlanul elvesztett tekintélyét.

— A középparaszt véleményének akarok hangot adni — tálalt ki azonnal és Slenkához fordult.

— Hát adj, csak minél rövidebben — figyelmeztette Slenka.

— Teljes nyiltsággal szeretnék beszélni. Lehet?

— Már megadtam a szót. Mit kerítesz neki olyan nagy feneket?

— De nem tartóztattok le?

— Hátha banditákat akarsz verbuválni? Ilyen biztosítékot én, mint elnök, nem adhatok — szólalt meg Slenka és mosolyogva pillantott Bogdánovra meg Kirillre. A hallgatóság rosszalóan morgott.

— Azt hiszem — mondta Ilja és csaknem nótára gyújtott örömében — azt hiszem, hogy ilyen nagytekintélyű gyülekezetből, amelyet bizalmával tüntetett ki a lakosság — nem is lehetne banditákat verbuválni. Kérem, ne sértegesse a meghatalmazottakat. — Félig a színpad, félig a hallgatóság felé fordulva, jó hangosan folytatta: — A kulákokról szeretnék beszélni. Melyikönk nem ismeri a kulákot? A kulák a bőrt is lenyúzza rólunk. Ezért *helyeslem* a legkíméletlenebb kuláktalanítást.* Csakhogy a „kulák"

* A kuláktalanítás (raszkulacsiványije) a kulákságnak, mint osztálynak felszámolására irányuló politika, melyet a Szovjetunióban a százszázalékos kollektivizálás alapján valósítottak meg. — *A ford.*

nagyon tág fogalom. Ma már nincsenek azok a kulákok, akik a forradalom előtt voltak; szovjetkulákok váltották fel őket, akik ügyesen kievickélnek a kátyúból, el tudják kendőzni a középparasztétól teljesen elütő arcukat. A középparaszt arca egyszerű és világos, mint a nap az égen. Nálunk pedig gyakran a középparasztot sanyargatják a kulák helyett.

Slenka: Kit? Névszerint!

Ilja Gurjánov (Slenkát gúnyosan utánozva): Kit? Névszerint? Hát példának okáért Márkel Petrovics Bükovot. Az idegenek dühösen és irigyen emlegetik Bükov gazdaságát, de én a legnagyobb elismeréssel mutatok rá, hogy az ő gazdaságában minden szalmaszálnak megvan a maga helye. Tulajdon kezével faragta a szekérrudakat. Szekereit, lószerszámait rendben tartja. Udvara, tele pincéje tiszta, mint a pohár.

Slenka: Mi az, talán lemászkálsz a pincéjébe is?

Ilja Gurjánov: Nem szoktam a más pincéjében pákászni.

Slenka: Mi a csudának kell ezt ennyire kicirkalmazni? No jó, jó, hallgatok. Úgyis az enyém az utolsó szó, mert én vagyok az elnök.

Ilja Gurjánov: Ezek az emberek még a görögdinnye-magot is takarékosan összegyüjtik, ha esznek. Van is tavasszal mindenféle vetőmagjuk és minden szegényparaszt hozzájuk szalad magért. Dehát hogy is ne lenne az ilyen embereknek? Nem hiába hívják „sérveseknek" őket: majd beleszakadnak a sok munkába.

Márkel Bükov (meghatottan felemelkedik a hátsó sarokban): Igaza van. Dolgozni kell, nem pedig a napot lopni. Meghajlítgatni egy kicsit azt a derekat! A kormány is erre szólít fel bennünket, és ezt mondja kedves elvtársunk, Sztálin.

Slenka: Hát te meg is hajlítgatod. Csak az a kérdés, hogy kinek a hátát?

Mityka Szpirin (az imént lépett be a népházba. Dühében tajtékzik, kiabál): Kár a szót szaporítani. Márkel Petrovics csakugyan meghajlítja a derekát, különbül, mint mi. Igazad van, Ilja Nikitics, fején találtad a szöget... Tavaly például görögdinnyemagot kértem tőle. Mikor megérett a dinnye, kijött a földre, leszakította a legnagyobbakat — a termés zsengéjét — szekérre rakta és már vitte is. Hát szóval csakugyan meghajlította a derekát Márkel Bükov!

Slenka (kacag): Hát mért kértél kölcsön tőle magot? A gazdagok alamizsnájából akarsz meggazdagodni. Hát a dinnyetermelés fényesen sikerült.

Márkel Bükov (orrhangon): Csak jár az a nagy szája!

Ilja Gurjánov (mindenkit túlharsog): Felszólalásomból esetleg azt sejthetnék, hogy én a kulákot pártolom. Erről szó sincs. Mennyire igaz, hogy „a kimondott gondolat hazugság" — amint egy tudós megállapította.

Kirill Zsdárkin: De ez csak rád vonatkozik.

Ilja Gurjánov (igyekszik magára vonni a figyelmet): Felszólalásomból azt sejthetnék, hogy én a kulákot pártolom. Pedig dehogy! Csak egyszerűen nem találok a faluban olyan gazdát, aki gazdasági szempontból kuláknak számítana. Azok pedig, akiket ti emlegettek, békésen belefejlődnek a szocializmusba, ahogy Nikoláj Iványics Buhárin megállapította. Másfajta kulák pedig nincs nálunk. Mutassatok nekem akárcsak egyet is. No, tessék! (Slenkához fordul) No, hadd lássuk.

Slenka: Csak folytasd a mondókádat. A végén majd minden kérdésre megadom a választ... Mi sem könnyebb, mint kulákot találni.

Ilja Gurjánov: Gazdasági szempontból egyetlen kulák sincs a faluban. „Ideológiai" kulákot találhatsz annyit, amennyi jól esik. Mégpedig nemcsak a közönséges halandók között akadnak, hanem a párttagok közt is. Nem szívelem az ilyeneket. De mit tegyünk — hisz nem verhetjük agyon őket.

Ilja keményen, nyersen vetette oda az utolsó szavakat. A hallgatóság megdermedt ijedtében, mint a nézők, ha két harcos összecsapásra készül.

— Mindig csak mi adjunk? Hát a szegényektől mikor kérnek már valamit? — mennydörögte Nikita Gurjánov és széttárta karját, mintha egészen meghibbant volna.

Feleletül nagyot kacagott valaki, de lepisszegték — így hát elhallgatott. Ilja pedig máris tovább fejtegette gondolatait. Ő nem ellensége a kolhoznak. Dehogyis! De a kollektivizálás eszméjét nem lehet erőnek erejével a parasztokra kényszeríteni. Látta, amint sok gazda boldogan mosolyog, akár a vádlott, ha megsejti, hogy jó védőügyvédje akadt. Erre még jobban ütötte a vasat.

— És ti mit műveltek? Eltörlitek a föld színéről a parasztgazdaságokat. A muzsik kénytelen vásárra vinni a lovát — holott a paraszti gazdálkodás egészalapja a ló — kénytelen ott potomáron elkótyavetyélni. Meg kell szüntetni ezt a nyomást... szabaddá kell tenni a paraszt kezét és akkor majd önként megy a kolhozba.

Nikita Gurjánov — fia utolsó szavainak hallatára — kevélyen kidüllesztette mellét és mérgesen vágta oda:

— A középparasztság nem megy! Vagy én tán odaadom a lovamat? Még csak az hiányzik, hogy az asszonyokat is egy portára tereljék.

A lovak!...

Milyen szép a ménes! Tavasszal — a szántás előtt jól kihízlalva — legelésznek a réten. Ha csak kettő van a gazdaságban, párosával, ha három, hármasával, ha pedig csak egy, akkor magányosan. Békésen csámborognak a legelőn: a kancák már túlestek a hágatáson; a csődörök meg az istállóban, láncon raboskodnak. Csak a szopós csikók ficánkolnak — pedig még be-berogy gyenge kis lábuk — meg a másodfűcsikók rakoncátlankodnak és a ménestől elrugaszkodva kergetik egymást.

A lovak!...

Hogy ropogtatják a jászolnál az abrakot! Bezabálnak, hogy jól bírják a szántást, szorgalmasan vonják egyik barázdát a másika mellé. Hiszen nem másnak — maguknak szántanak. És minden istállóra lankadatlan, hűséges őr ügyel; éjjel nem alszik: lovát abrakolja; nappal sem alszik: szánt a lovával.

A lovak!...

Hogy vágtatnak farsangoláskor! Versenyt nyargalnak a kásán hízott lovak! A szánkóban visonganak az asszonyok, sikonganak a lányok, hetyke nótát fújnak a legények és harsog a húzós harmonika. Száguld a szán árkon-bokron át! Hogy robognak a fakók, a barnák, a feketék, az almásderesek, a legjobb ügetők! Ki hajt ott legelől? Nikita Gurjánov! Hej, hogy cibálja rőt szakállát a szél, de ő egyenest ül, akár a cövek... Térj előlem, koldusnyomor, térj előlem, komor gond! Egy nap csak a világ, de az az egy nap enyém! Csak egy percig élünk, de az az egy perc édes! „Utólérlek, Nikita, utólérlek, te gürcölős!"... — és keselylábú, fekete csődörével, a kitünő versenyparipával máris robog utána Márkel Petrovics Bükov. Térj Nikita, engedj utat: nem a tied az utca, nem a tied a hepe-hupás szánka-út. De baj van! Befellegzett Márkelnek és Nikitának: a mellékutcából Petyka Kuljkov rohan ki Riadóján... Hatvan versztet tett meg: Poldomászovóból jövet hét falut benyargalt, és hét faluban lepipált minden lovasfogatot. Most Petykához, az ő Riadójához viszik a parasztok szikár kancáikat, mert Riadó szeme vad, akár a farkasé. Riadó lába száraz, vékony mint a húr. Riadó hosszút, keményet lép. Riadó... Napestig lehetne sorolni, milyen gyönyörű állat az a Riadó! Hét határban minden csődört lepipál. Hét határban nem alusznak éjjelente a muzsikok: lesik, várják, mikor elli már meg a fakó, a barna, a szürke a Riadótól fogott lányát vagy fiát, amely még az apján is túltesz. Akkor majd kiütik a nyeregből Petyka Kuljkovot, úgy kiütik, hogy arról kolduljon!... Akkor majd nem térnek előle az útból, hiszen Plakuscsevnek, Márkel Bükovnak, Nikita Gurjánov-

nak is lesz már Riadója, sőt a hét faluban mindenütt megjelennek Riadó leányai, fiai... Ej, a mindenét! Földhöz vágja, vagy a bolyhos hóra csapja kucsmáját. „Egy butykos erejéig fogadok Riadóra. Ki tesz többet? Ki akar játszani? Kinek van széles jó kedve most?..."

A lovak!...

Mennyire benne élnek minden muzsikban, sőt minden kolhoztagban. Hazudnak, ha azt mondják, hogy nem sajnálják a lovat. Igenis sajnálják! Hazudnak. Záhár Kátájev maga mesélte: a multkor egy éjjel felugrik a felesége, fejéhez kap és nagyot kiált:

— Elfelejtetted megabrakoltatni a lovat, Záhár!

— Mi lelt, hé? Hát nem tudod, hogy beadtuk a kommunába?

— Úgylátszik, akkor csak álmodtam, hogy elnyerítette magát a ló az istállóban.

Hazudnak. Mindegyiknek a lovon jár az esze. Mindegyik bolondul a lóért. Mityka Szpirinnek akkorácska gebéje van, mint egy bibircsók, Mityka mégis odavan érte. Páhom Pcselkin lova a minap összerogyott az udvar közepén. Olyan roskatag, csontos, vén fehér gebe volt, hogy elevenen az útszéli árokba kellett volna dobni, mégis ríva-rítt az egész Pcselkin-család; ott csúsztak-másztak a döglött ló mellett és keservesen jajveszékeltek: „Drága kis lovacskám, kedves kis szürkém!"

A lovak!...

— A lapok azt írják — folytatja Ilja keményebb hangon — a lapok azt írják, hogy önkéntes alapon kell végrehajtani a gabonabeszolgáltatást. Az agitátorok azt kereplik, hogy a parasztok potom áron önként szolgáltatják be a gabonát, és csakúgy tódulnak a közraktárakba a vörös szekérkaravánok. — Kihúzta magát és szinte duzzadt az energiától, amikor odavetette a gyűlésnek: — Vörös szekérsorok! Igen, vörös zászlóval díszítenek fel minden fogatot. Csakhogy azt a zászlót a parasztok vére festette vörösre.

Mennydörgő zajjal felelt rá a terem. Az üvöltés a színpadra loccsant; a bömbölés megremegtette a vörös drapériát. Átszakadt a gát. A féktelen ár összepréselte, egybekavarta az embereket és törve-zúzva, pörgette, sodorta őket mind közelebb a színpad, a kurtalábú Bogdánov, a Bruszkiba pártolt Kirill Zsdárkin meg a mindeddig kutyába se vett Slenka felé. Úgy rémlett, mintha hatalmas hullám zúdulna a színpadon ülőkre, mely mindjárt tovaragadja és elsüllyeszti őket egy feneketlen örvényben; elsöpör mindent, mint mikor az árvíz felkapja a kavicsot, szemetet, hogy messzi mélységek felé rohanjon vele. Igy bömbölt a megdöbbent és nekihevült tömeg, így bömböltek a kis parcellák, a föld emberei.

— Kitört a vihar! — dobta a szót a tomboló parasztok közé Ilja Gurjánov. — Itt a nagy vihar! Már a legutolsó pártkongresszus óta fenyeget... És most csakugyan feltámadt a nép iszonyú haragja. A nép dühe seperte le a föld színéről Véres Miklóst,* az lökte a tengerbe a földesurak hordáit is...

— Megálljunk! Megálljunk, hé! Kimegyek a tűzvonalba! — Slenka úgy ugrott a szónoki emelvényhez, mintha odadobta volna valaki. Öklével a tenyerébe csapott. — Megálljunk! — kiáltotta és veszettül, durván elkáromkodta magát. Így csak az szokott káromkodni, aki nem talál más szavakat, hogy magára ragadja a tömeg figyelmét.

De ügyet sem vetettek rá. Tombolt a terem, mint a felkorbácsolt tenger; az emberek egymás nyakába borultak, hol ide, hol oda dobálták Ilja Gurjánovot, szorongatták a kezét, majd összenyomták őt magát, fülébe kiabálták titkos ábrándjukat, dédelgetett gondolatukat és zabolátlan dühüket.

Ekkor a szónoki emelvény fölé tornyosult az óriás Kirill Zsdárkin alakja. Nem szólt egy szót sem, csak mosolyogva nézte az embereket. Lassanként elcsitult a terem, a parasztok helyükre siettek, hogy leüljenek; útközben megcibálták a túlságosan nekibuzdult ordítozókat.

— Oroszlánszelídítő — szólalt meg Márkel Bükov.

Kirill még mindig ugyanolyan nyugodtan nézegette a muzsikokat, majd ráérősen elővette zsebéből azt a levelet, amelyet az előbb Slenka adott át neki. Megforgatta kezében a borítékot, aztán kivett belőle néhány teleírt papírlapot. Odanyujtotta Iljának.

— A te kezed írása ez?

— Az enyém!... — Ilja elsápadt, mikor jobban szemügyre vette a papirlapokat. — De ehhez nincs jogod. Ez magánlevelezés. Polgártársak!...

Kirill Slenkához fordult.

— Honnan kerítetted elő?

Slenka odaugrott hozzá és a fülébe súgta:

— Jeljka adta ide. Azt mondja: nesze, Vászja, hátha még hasznát veszed. De lelkemre kötötte, hogy el ne áruljam, mert akkor Ilja kitapossa a belét...

— Ahá... — Kirill megtalálta a dolog nyitját, elpirult és ismét a meghatalmazottakhoz fordult. — Nagyon érdekes kis levél. Csuda érdekes! Később majd megmondom, kinek címezték. Egyelőre hadd olvassam fel magát a levelet.

---

* II. Miklós cárt. — *A ford.*

2

— Most aztán majd téphetik a hajukat, nem gondolják meg mit tesznek, csak szavaznak. Szavazz! Tartsd fel a kezed! Igaz, más csak üresen tartotta fel, hát mit törődik ő az egésszel. De én legalább egy tehenet emelek, ha felnyujtom a kezem — dörmögte Nikita, mikor belépett az udvarba és a szín rejtett zugába állított egy kis padot.

A padot a népházból csente. Mikor hosszú, heves viták után mindnyájan Ilja után vetették magukat, Nikita a hóna alá kapta azt a kis padot, amelyen az imént üldögélt és mintha maga sem tudná, mit csinál, az általános kavarodásban kisurrant a népházból.

— Jó lesz tanyázni rajta, de még máskép is hasznát vehetem — dörmögte, mikor eldugta a padot.

A recsegő lépcsőfokokon bement a házba.

Odabent már aludtak a kicsinyek. Zinka a kamarában szűrte a tejet (csak az imént fejte meg a tehenet). A napszámos éppen bocskorát kötötte fel: a mezőre készült. Jeljka galacsinná zsugorodva kucorgott a pitvarban, az ágyon.

— Hol van Ilja? — kérdezte Nikita.

— Kereket oldott — felelte Jeljka és szárazon nevetett.

— Micsoda hülyeséget lefetyelsz?

— Hülyeséget? Dehogyis! Egy-két perccel ezelőtt hazarohant, a padló alól előkapta puskáját... — ott dugdosta — aztán ill' a berek!

— Öhm! Úgy látszik, komolyra fordult a dolog — mondta reszkető hangon Nikita és asztalhoz ült. — Hát a milicia járt már itt?

Valahányszor milicistával találkozott, mindíg halálos félelmet érzett; mindíg kitért előle, messze elkerülte, mert attól tartott, hogy a milicista a szemébe néz és máris kitalálja minden sötét mesterkedését.

— Azt mondod, még nem voltak itt? — kérdezte másodszor is.

— Csak annyit hallottam, hogy az udvaron át ugyancsak szaladt valaki Ilja után. Később lövöldöztek is a parton.

— A hóhér akassza fel azt a te Iljádat!

— Az enyémet? Úgy tudom, nem én kotyvasztottam ilyenre, hanem te!

— Ne bosszants. Most hadd törjem a fejemet, mit kéne csinálni. Ma nem megyünk ki a mezőre. Várunk egy kicsit. — A falon függő kép mögül elővett egy megsárgult papírlapot, egy

ceruzacsonkot, az asztal fölé hajolt és kikiáltott: — Idehallgass, Zinka, tudod, mit akarok mondani?

— Tudom-tudom. Ha valaki keresi, majd azt mondom, hogy alszik.

És Nikita előtt felmerül Kirill Zsdárkin alakja. Az óriástermetű férfi ott áll a szónoki emelvényen és mosolyogva olvassa Ilja levelét. A teremben mindenki elhallgatott, még Jepiha Csáncev is. A színpad szélén, az emelvény mellett ül, maga alá húzza rossz lábát és tátott szájjal bámul Kirillre, mint egy csóka.

„Vakarcs! — dühöng Nikita, amint elnézegeti Csáncevet. — Hisz már nem is embernyi ember, csak egy mellkas meg egy kobak maradt belőle — mégis, lám, hogy felkapaszkodott az ugorkafára." — És ő is hallgatja Kirillt, bár az egészből semmit sem ért és csodálja, hogy miért isszák a többiek Kirill minden szavát, miért teszik fülükhöz a tenyerüket, miért nyujtogatják a nyakukat, mint a kíváncsi libák.

Ahá! Ilja azt írja, hogy „a sejttagok becsapják a népet". Hát egy kis csalás kerül imitt-amott — ezt Nikita is aláírja. — Csapdát állítottak, hogy belelépjen a paraszt. Először kinyitották a NEP* kapuját: kaparj kurta, neked is lesz; de aztán becsukták az ajtót. Az ilyesmi megesik, hiszen mindenki ezt csinálja egész életén keresztül: felállítgatja a maga csapdáit, Nikita is a magáét, Kirjka Zsdárkin is a magáét, Plakuscsev is a magáét. Mindenki... mindenki! Nos, mit tegyen az ember? Nézzen jól szét, hogy ne essék kelepcébe. Hiszen a leleményesebb veréb sem sétál bele a csapdába, csak a süvöltő olyan mafla, hogy se lát, se hall — rögtön lépre megy... De néhol azért Ilja is elvetette a sulykot: azt mondja, hogy túlnagy adót vetettek ki az egyházi emberekre meg a kereskedőkre. Azt mondja, hogy az egyháziak meg a kereskedők szegényebbek, mint a középparasztság... Ez már aztán nem helyes! Szóval, megint csak Nikita zsebébe nyúlkáljanak? Jó lenne, ha Ilja is dolgozgatna egy kicsit a mezőn, különben mindenütt csak fecseg: ahol öten-hatan összejönnek, már csakúgy dől belőle a szó. Tehát ki a mezőre!

— „A bolsevikok rendszere — olvassa Kirill — azt juttatja eszembe, hogyan állott bosszút Jemelka Pugacsov az orosz nemességen, hogy pusztították végig a húnok Ázsiát és Európát..."

Kirill kezében megremegett a papírlap. Arca bíborvörös

---

* Novája Ekonomicseszkája Polityika = Új Gazdasági Politika, amely a hadikommunizmus és az ötéves tervek periódusa között a kapitalizmus bizonyos felélénkülését eredményezte. — *A ford.*

lett. Nem bírta türtőztetni magát: magasra emelte öklét, az emelvény lapjára ütött és a halk hangból fülsiketítő harsány basszusba csapva át, mennydörögve kiáltotta szét a terembe:

— Ezt csak dühödben írhattad, Ilja, mert gyűlölsz bennünket... Azt kérdezted az imént, hol itt a kulák? Hát te vagy a legelső. Kulákdühödben képes vagy bemocskolni Lenint, a pártot, szóval azokat az embereket, akik egész életüket a dolgozók felszabadításáért vívott harcnak szentelték... És ezek után még mersz itt kiabálni azok előtt, akik a fronton csakugyan vérüket ontották a szovjetköztársaság ügyéért! Azt mered kiabálni, hogy te a szovjethatalmat védted és akarod védeni? Te, aki ilyen otromba irományokat firkálsz?

— Hát nem védi és nem fogja védeni a szovjethatalmat sosem. Ismerem, mi lakik benne — suttogja Nikita. — Pedig jöldet adott nekünk az a szovjethatalom. Dehát ti is csak bajnak jöttetek ide! — szeretné kiáltani, de fél a nagy csöndtől.

Ilja arra sarkalja őket, hogy kapjanak botra-karóra. Csakhogy a botnak két vége van! Vigyázz, Ilja, mert a kettőből még a te fejedre is juthat egy. „Puskát fogjon minden ember!" — lám, de szilaj lettél. Ej, te hübelebalázs! Hát hogy foghatnánk mi fegyvert? Mi csak szántsunk-vessünk — ez a mi dolgunk.

— Szóval, ez vagy te, Ilja Gurjánov... — szakítja félbe Kirill Zsdárkin Nikita gondolatait, a terem pedig zúg, tajtékzik, dagadozik, mint viharfelleg a messziségben; mindjárt kitör az orkán, végigveri a határt a jégeső és egy pillanat alatt elseper mindent... — Szóval ez vagy te, Ilja Gurjánov?... — Kirill majd megfullad. Tenyerével megdörzsöli a mellét, kitátja száját, mintha minden erővel ki akarna nyomni magából valami szörnyű szót, de sehogy se bírná. Minden ízét-részét elöntő dühében úgy reszket a feje, mint egy aggastyáné. — Az ilyeneket ez alatt szoktuk agyonnyomni — hüvelykujjával leakasztja melléről a Vörös Zászló-rendet — és ezentúl is úgy agyonroppantjuk, mint egy tetűt! — lökte ki végre magából a fenyegető szavakat.

Ilja pedig a kijárat felé rohant, vállával felszakította az ajtót és már repült is kifelé. Utána eredtek hívei és egymást taposva tódultak kifelé a folyosón.

Nikita emlékszik rá, hogy az utca szinte tombolt és soha nem hallott ricsajt csapott. Valahonnan kidobták Záhár Kátájevet; aztán valaki nótára gyujtott, de mindjárt abba is hagyta; valaki — talán Záhár Kátájev — üvöltözött valamit. Mintha valakit agyontiportak, vagy megöltek volna... talán Nikoláj

Pirjákint, talán még valaki mást is. Nikita a hóna alá kapta a padot és a sötétségben tovalopakodva hazaiszkolt a házsoron. Csak egy gondolat kavargott a fejében: beköszöntött az óra, amikor neki is számot kell vetnie a helyzettel. Az emberek útvesztőbe jutottak, karóval esnek egymásnak, fegyvert ragadnak. Hát mire való ez? Kinek válik javára? ... Ki ismeri jobban a földet, mint Nikita, ki találja meg hamarább a táblákat a határban? Olyan ember még nem született.

Az asztalnál ülve halkan motyog maga elé:

— Meg kell hányni-vetni a dolgot. Ha egyszer maga a kormány javallja, hogy töviről-hegyire gondoljunk meg mindent, hát akkor csakugyan gondolkozni kell. Nézzük csak, mit nem sajnálna a muzsik szive? A földet? Hát a földért fizetni kell. Itt nem lehet kifogás, csak aztán mindenki egyformán fizessen, hogy minden gyeszjatyinára egyenlő pénz essék... Különben hát ki teremtette a földet? Az úristen. Az bizony! Hát akkor minek fizessünk érte? No jó-jó, azért nem kapcáskodunk... De asszonyt mindenki külön tartson magának. Mert az nem lehet, hogy akinek éppen kedve szottyan, rámásszon akármelyik fehérnépre! „A földért hajlandók vagyunk fizetni — vonta le a következtetést — de maradjon úgy, ahogy van." Mi van még egyéb? A tehén? Micsoda is tulajdonképpen a tehén? A tehén tartja el a paraszt házanépét. Őneki négy tehene, két esztendős bornyúja, négy idei borjacskája van; összesen tíz darab. A magam kis gulyája — gondolta boldogan és mindjárt hozzátette: — Különben hát minek is beszélünk itt a tehénről, ha egyszer az táplál bennünket? Miért fizetnénk érte, vagy ami még rosszabb, miért hajtanánk a közös udvarba? Hiszen az asszonyokért sem kell fizetni, nem hajtják közös udvarba őket... Gazda szeme hízlalja a jószágot. Otthon jobban gondját viselik. Hát mért akarják a közös udvarba hajtani, Slenka szeme elé. „A marhát sem kell bántani!" — vonta le ismét a következtetést és nagyot krákogott. — Most mi következik? A lovak. A Szürke. A két herélt. A kanca. A csődör. A két csikó. Összesen hét. Van mivel szántani, túrni a földet! Igen. Kincset ér a derék igavonó! Csak egy nyáron milyen tömérdek robotot vállal és mégis háborgatják szegényt. Azt mondják: legelőbb is a lovat kell a kolhoz udvarába hajtani. Ez éppen annyit jelent, mintha levágnák a paraszt kezét és úgy állítanák munkába. Olyan lesz a muzsik, akár a szárnyavesztett légy... Mert mit ér a paraszt ló nélkül? — suttogta panaszosan és a lovakról egy betűt sem írt. — Hát a gabona? Könny, veríték annak az ára. „Mi csak szántsunk-vessünk, a munkásosztály pedig csak hadd csússzon térden

előttünk egy falat kenyérért." — idézte emlékezetébe Márkel Bükov szavát, és határozottan felírta: „A gabonához nem szabad nyúlni..." No, ez is megvan. „Most még csak az élet rendjéről kell gondolkozni egy kicsit. Veteményeskertjeink sövényét minden évben feltüzelik a burgyáskaiak, ezér aztán egész télen nem gondoskodik fáról a paraszt — pedig a havon annyit szállíthatna haza, amennyit akar — tavasszal meg hiába kapkod össze-vissza — nincsen mivel tüzet raknia. Tehát el kell rendelni, hogy mindenki hozzon magának fát az erdőből, máskülönben széthordják a kerítést. Még valamit: igen előnyös ugyan, hogy a fát mindenki ingyen kapja, de azért ez mégsincs rendjén... Aztán itt van a divat. Új divatot vezetnek be nálunk: a minap Jeljka menyem — Ilja felesége — és Zinka menyem — megboldogult Foma fiam özvegye — mintha meghőbörödött volna: vegyek nekik új topánkát, amelyiknek olyan magas a sarka, mint a kecske lábaszára. Én meg azt mondom nekik, a multkor egy furcsa eset szemtanuja voltam. Dávidka Pánov kiszekerezett az állomásra. A vonatból Fenya, az a drágalátos lánya reppent elébe. Azt mondja Dávidka: «Ülj fel, lányom.» Fenya meg csak tipeg-topog a szekér körül — nem tudja felemelni a lábát. Olyan szűk zsákot húzott magára, hogy nem lehet benne nagyot lépni. A karja csupasz, a mejje puci, mintha a fürdőből lépne ki. A cipellőjén félarasz magas a sarok, de olyan vékony, hogy még az egykopekes is kilátszanék alóla. Ugrált-ugrált felfelé, de hasztalan. Erre Dávidka felvette és maga mellé ültette... De a ruha még csak hagyján: azon lehet igazítani: kiengedik a varrást, ujjat varrnak rá, leeresztik az alját. Hanem a topánkával — akárhogy erőlködik is az ember — nem lehet mit kezdeni... Olyan divat kell nekünk, amelyik megfelel a paraszti éghajlatnak — ahogy Petyka Kudejárov, a megboldogult burgyáskai csizmadia szokta volt mondani."

Nikita mégegyszer átfutotta azt, amit leírt, aztán alákanyarintotta a nevét, kampós kacskaringót biggyesztett a végére, felemelte kezét, hogy pontot tegyen az írásmű után és...

És úgy rémlik neki, mintha valami ismeretlen parancsra tyúkká változtatták volna. Ugyanolyan megtépett, pityókos tyúkká, amilyet tavaly ősszel, a nagy dáridó idején látott Márkel Bükov udvarán. Tyúk-Nikita fel- s alászaladgál az utcasoron, a burgyáskai kölykök meg hol zavarásszák, hol pondrós horgot vetegetnek elébe és lesik a csirkefogók, mikor csippenti fel a csalétket ő, a tyúk... Nikita szeretné is felcsippenteni, de tudvántudja: ha bekapja a legyet, a gézengúzok elorozzák, kitekerik a nyakát és — mint a többi lopott tyúkkal — vele is elinalnak

Sihan-hegyre, a szabadtűzhöz, levest főznek belőle, behabzsolják és gúnyos verset kerepelnek:

Megfogtuk Tyúk-Nikitát,
Kitekertük a nyakát...
Főzhetjük meg falhatjuk:
Meghalt Nikita, a tyúk...

És mégsem bírta megállni: csak felcsípte a csalétket. A lurkók a horognál fogva megrántották és magukhoz húzták... Vége van! Nohát jól elbántak a burgyáskai kópék Nikitával... Akkorát ordított, mintha a fülét nyiszálnák.

— Mi lelt? Elment a szép eszed? — förmedt rá Jeljka és felpattant az ágyból. — Halálra rémíted a gyermekeket.

Nikita felébredt... Ott ül az asztalnál, előtte telerótt papírlap hever. Mellette Jeljka — egy szál pendelyben. Siettében még azt is elfelejtette összerántani magán: kilátszik duzzadó, kemény kis melle, meg az a fínom, hófehér nyaka.

— Mi bajod? — bökte meg Nikitát és mikor észrevette, hogy ipa tetőtől-talpig végigtapogatja tekintetével, eltakarta mellét és halk nevetéssel siklott a takaró alá. — Te ceruzarágó!... — gúnyolódott.

— Elfelejtettem pontot tenni utána — szuszogta Nikita, hogy mondjon valamit és pontot tett a neve mellé.

— Elfelejtetted? Na, majd tesznek *azok* pontot mindőtök után!

— Ilja nem jött még haza? — változtatott a beszéd témáján Nikita. Felállt a zsámolyról és az ágyhoz lépett. — Agyonnyomod a kicsit — tette hozzá. Megérintette Jeljka vállát és egy szakállbillentéssel a menyecske mellett alvó kisfiúra mutatott.

— Tudom én, hogy kit kell agyonnyomni... De meg is fojtanám, ha lehetne! — mondta Jeljka szinte ábrándosan. — Kiszívnám a vérét!

Kirill Zsdárkinra gondolt. Nikita megérezte az asszony hangjában a pajkos árnyalatot.

— Ne fecsegj hiábavalóságot, te bolond — dörmögte. — Én a kisfiúról beszélek, ő meg isten tudja mire gondol.

Jeljka még szorosabban burkolózott a takaróba.

— Milyen jó szíved van!... Hogy megvigasztalgattad Zinkát az erdőben... Megsajnálta szegénykét kedves ipa-ura.

— Kuss! Mit fecsegtek folyton? Mért állt minden a feje tetejére?

— Ne kiabálj. Jön valaki.

A községi szovjet megbízottja botjával megkocogtatta az ablakot:

— Az elnök hivatja a gazdát, Nikita Szemjonicsot.

— Minek ?

— Jóreggelt akar kívánni. Még mit nem kérdenél? Máma Slenka nemcsak neked, sok más embernek is kíván szíves jóreggelt.

„Vajjon, nem a padlopást orrontotta meg?... Ahá. Ezt jelenti az álom: úgy megtép az a Slenka a pad miatt, mint egy részeg tyúkot. Ej, hogy a kutya egye meg, minek is csentem el? Most mit mondok majd nekik?... Azt mondom: véletlenségből történt — megszédültem ettől a sok mindenfélétől, észre se vettem, hogy került a hónom alá az a pad, csak amikor hazaérek, látom, hogy ott van" — leleményeskedett Nikita, mialatt a községi szovjet felé tartott.

A községi szovjetben néhány paraszt, köztük Márkel Bükov ült Slenka előtt. Márkel feltartotta a fejét, a mennyezetre bámult és állát vakargatta.

— Na, Nikita Szemjonics — kezdte Slenka mindjárt a vastagán. — Egy kis kenyér* kéne.

— Kenyér? — kérdezte elnyujtva Nikita. Lerázta magáról az ijedtséget és engedelmes bambának tetette magát. — Kenyér? Gyere el hozzánk, kapsz egy nagy karéjjal: éppen máma sütnek az asszonyok; puhát adunk.

— A tréfát máskorra tedd el... El kell adni a felesleget az államnak.

— El kell adni? Hisz én nem vagyok kereskedő... Mityka Szpirin űzi ezt a foglalkozást. A minap is egész zsák kenyeret cipelt a piacra. Kérte, hogy segítsek...

— Ne tedd magad hülyének! Hatszáz pud gabonát kell az államnak eladnod.

Nikita kivicsorította a fogát:

— Megbolondultál? Hatszáz pudot?... Magad fundáltad ezt ki, vagy az asszony is segített?... Hát ha énnékem annyi gabonám volna, bizonyisten táncraperdülnék örömömben.

— Hatszáz pud? Még tréfának is rossz — dünnyögte Márkel. — Hisz ez egész vagyon.

— Táncraperdülnék, bizonyisten táncraperdülnék — ismételgette Nikita, mert hirtelenjében nem talált más szavakat.

---

* Az eredetiben előforduló *hljeb* kenyeret és gabonát egyaránt jelent. Slenka itt tulajdonképpen gabonára gondol. A szójátékot nem lehet visszaadni. — *A ford.*

— Táncolsz még eleget — mondta Slenka jelentős célzással. — Az idén harminc hektárt vetettél be, hát hektáronkint húsz pudot az államnak kell eladnod.

— Honnan veszed, hogy harmincat? Nézd meg az adóíven . . . No meg azt is számításba kell venni, hogy Sapkánál nagyon rossz volt a termés.

— Hány táblád volt a Sapkánál? . . . No, sehogy se tudod összeszámolni? Három vagy öt, vagy hány?

Nikita a mennyezetre emelte tekintetét; kezét összekulcsolta a hasán és zavart, bárgyú arckifejezéssel hallgatott.

— No, hány?

— Mért kérdezel ilyet, hiszen mi írástudatlanok vagyunk — tálalta ki váratlanul, de még csak el sem mosolyodott.

— Jól kieszelted, mi mögé bújjál. A Sapkánál hét, Varjúhalomnál öt, a láposon, a mocsarak mellett tizenegy táblád van. — Slenka felsorolt minden parcellát, akár az ingoványnál feküdt, akár a mezőn, vagy a falu határán. Nikitának leesett az álla: Milyen pontosan tudja ez a Slenka, hol, mennyi földet és mivel vetett be Gurjánov az idén.

— Az csak amolyan hányt-vetett föld, a kutyának se kell.

— Igen-igen: bevetetted gabonával, aztán a csűrödbe hánytad a magot. Minek zsugorgatod? Ha eladod, mindenféle masinákat csinálhatnak, repülőgépeket szerkeszthetnek odabent a gyárakban — mondta Slenka, bár még maga sem egészen tudta: miért van szüksége az államnak ilyen töméntelen gabonára.

— Repülőmasinákat? Nem akarok én repülni — felelte Nikita komolyan. — Van nekem a földön is elég dolgom.

Slenka hosszasan magyarázgatott, próbálta meggyőzni hol Nikitát, hol Márkel Bükovot. Tudta, ha ezeket és Plakuscsevet sikerül nyereg alá törni, akkor hosszú szekérkaravánokon mindjárt megindul a gabonaáradat.

— Mennyit adsz hát? — fordult végül Nikitához. — Írom.

— Hát írjad! — Nikita az asztalhoz hajolt. — Egy veder köles.

— Odamegyek, megnézem a csűrötöket. Vigyázzatok, mert ha rajtakaplak benneteket, hogy gabonát rejtegettek . . .

— Hát csak gyere és nézd meg — mondta Márkel Bükov és az asztalra tette a kulcsokat. — Nézd meg, ha van hozzá merszed.

Slenka Márkelre meredt: tudta, hogy nem szabad végigkutatnia a csűröket. Tiltja a törvény. De bosszantotta, hogy Márkel olyan határozottan elébe tolta a kulcsokat. Nem hátrálhatott meg, mert úgy vélte, ha visszavonul, kudarcba fullad az egész gabonabeszolgáltatás.

— Rendben van! Gyerünk! — mondta és felmarkolta a fésűstollú, vastag, nagy csűrkulcsokat. Mégegyszer Márkel szemébe fúrta tekintetét: igyekezett kitalálni, milyen kelepcébe csalja őt a kulák.

Márkel nyugodt volt és kifürkészhetetlen. Úgy állt Slenka előtt, mintha mi sem történt volna. Csak bal szemöldöke rándult meg néha, csak ajka remegett, mintha egyszerűen, alázatosan mondani akarna valamit.

„Tetőtől-talpig gazember!" — Slenkát elöntötte a méreg. Meg kellett mutatnia, hogy most már csöppet sem fél sem Nikitától, sem Márkeltől, holott valamikor hasoncsúszott előttük. Elszántan indult a kijárat felé.

— Ti is készüljetek, madárijesztők! — vetette oda a többieknek.

— De hisz ezt nem szabad! Tiltja a törvény, hogy beüssétek az orrotokat a csűrbe — tiltakozott Nikita és a küszöbnél megpróbálta visszatartani Slenkát.

— Magad ismerted be, hogy „írástudatlan" vagy — felelte Slenka és Márkel udvara felé indult.

— Az udvar végében van a csűr — mondta Márkel, mikor házához közeledtek. — Csak ereggy, turkálj benne, én meg majd befekszek a sutba, ha egyszer úgysem én vagyok a gazda a magam házatáján.

De Slenka még el sem jutott a csűrig, mikor Márkel befordult a sarkon, kezével integetett, mintha hűvös levegőt legyezne arcára. A közből tüstént asszonyok rohantak elő.

Dunya Pcselkina vezette a szoknyás hadat. Fenyegetően hadonászott az égett, zsíros tölgyfanyélbe dugott, kampósvégű piszkavassal, trágárul szitkozódott, rikácsolt és a csűrre mutogatott a fogóval, mint csapatvezér a karddal.

— Nem eszünk többet kalácsot. Nem hagyják meg a betévő falatot sem! . . . Éhendöglünk, asszonyok! . . .

Az asszonyok utána rohantak. Szoknyájuk aljával nagy port vertek fel. Úgy visítottak, mint a háborodottak. Mintha mind vakon szaladna Dunya, a főkolompos után: se lát, se hall, és csak egytől reszket: el ne tűnjék az előcsahos, cserben ne hagyja őket — mert ha egyedül maradnak, kikerülhetetlen pusztulásra kárhoztatva, tétova ujjakkal tapogatózva, tehetetlenül szélednek széjjel.

Slenka legalábbis ilyen színben látta őket, amikor a sikítozó fehércselédek felé fordította a fejét.

„Agyonvernek" — villant át agyán. Megdermedt. A csűr

ajtajába fogódzott, de nem volt elég ereje, hogy beugorjék a csűrbe.

— A szemét! A szemét szúrjátok ki! — bömbölte Dunya Pcselkina és egyenest Slenka arcának szegezte a piszkavasat.

— Dunyka-aa! — a férfi felüvöltött. Egész testében megremegett, amikor közvetlenül a szeme előtt látta a kopott végű piszkavasat és eszébe jutott, hogy ugyanígy — váratlanul — ölték meg Nikoláj Pirjákint is. — Dunyka-aa! — kiáltotta fülsértően másodszor is, és végre átlendítette lábát a csűr küszöbén.

3

Mikor Sirokij Bujerák felé közeledtek a traktorok, már nem lobogtak rajtuk a pipacspiros zászlócskák. A legelső gépen bosszúval fenyegető, háborogva intő fekete zászlót lengetett a szél. A keréknyomos utat feltörve és széjjelebb túrva, így kísértek be a faluba egy kétlovas fogatot.

A szekéren Nikoláj Pirjákin feküdt, kinyúlva és még ösztövérebben, mint életében. Lábánál Záhár Kátájev ült és lehorgasztotta boglyas, nagy fejét.

— Eltették láb alól azok a kutyák, azok a dögök! — suttogta. — Nagy örömödben összecsókolóztál ezekkel a bitangokkal, pedig hogy undorodtál tőlük azelőtt — mondta Záhár és — ki tudja hányadszor! — felemelte a piszkos törülközőt, hogy megnézze Nikoláj Pirjákin pöffedt, szederjes arcát . . .

Alig derengett még. Záhár egész éjjel a traktoroszlop élén haladt, szüntelen vizsgálgatta az utat: félt, hogy rongált hídra, ingoványra tévednek. Nikoláj meg sereghajtónak maradt. Reggel Záhár — mint mindig — elengedte maga előtt az oszlopot. Mikor a szekér eléje döcögött, Kátájev jó hangosan odakiáltott Pirjákinnak:

— Jó reggelt, Kólja . . . Jó reggelt, ezermesterünk!

De nem kapott választ; Nikoláj ferdén feküdt a szekéren: nyakán hurok. A kötél végét lábához kötözték, lábát éles szögben és szorosan a hátához húzták. Jobb keze teste alá gyűrődött; baljával erősen a lőcsbe ragódzott . . .

— Csendben végeztek vele, csendben — dörmögi Zahár. — Vajjon ki volt? — És ismét feszülten töpreng, soron veszi Nikoláj személyes ellenségeit. „Hiszen olyan csendes volt, hogy csuda! Hát ki fenekedik ilyen emberre? Aljas dögök! Mégis hát ki volt? — Hirtelen kitalálja és csaknem felkiált: — Jáska! Ő volt, a gazember!" — És kézzelfoghatóan emlékezetébe idézi, hogy a minap

a Büdös Öbölnél véletlenül Jáska Csuhljávba ütközött. Jáskát nem sokkal azelőtt úgy kergették ki a kommunából, mint a bélpoklost: rajtacsípték, amint a napközi-otthonból kilopta Annuskát, Sztesa lányát. Ezzel akarta rákényszeríteni Sztesát, hogy kibéküljön vele és visszatérjen hozzá. Nikoláj Pirjákin akadt a nyomára, ő érte utól. És ekkor Záhár megint belebotlott. Jáska a földre rogyott, beleverte fejét és úgy üvöltözött:

— Záhár bácsi, nem lelem helyem! Fel kéne akasztani magamat, de nincs hozzá erőm.

— Bolond! — sajnálta meg akkor Záhár és vállánál fogva felemelte. — Menj, mosd tisztára magad a nép előtt, akkor megint befogadunk. Minek vered a fejed a földbe, te marha? A föld csak föld, terajtad úgysem segít!

Így vonultak be a traktorok Sirokij Bujerákba, és felsorakoztak a kistemplom tövében. A kolhozparasztok ünnepsége füstbement. Messzebb a templomkert kerítésének támasztva dagadoztak az olajos hordók és Sirokij Bujerák fennállása óta először áradt végig az utcán a petróleumszag; riadalmat keltett az emberekben és arra figyelmeztette őket, hogy dönteniök kell: mert ha most azonnal nem döntenek, mindent eljátszhatnak, földönfutók lesznek és elpusztulnak, mint az útfélre hullt vetőmag.

És valamennyien várták, hogy arra az imént hevenyészett emelvényre mindjárt fellépnek azok, akik a traktorokat hozták, kimondják az utolsó, a döntő szót és amit bejelentenek, az be is következik, azt elkerülni nem lehet. De nem léptek fel. A traktorok már harmadik napja álltak a téren, harmadik napja égette őket a nap, a traktorosok — legények, lányok — harmadnapja kószáltak már szerte Sirokij Bujerákban; egyremásra ütötték le a bujeráki legények kezéről menyasszonyukat, a leányokéról meg vőlegényüket. Sokat szórakoztak Fenya Pánovával. Ez aztán a tűzről-pattant leány!... De nem mutatkoztak azok, akik idehozták a traktorokat, nem mondtak semmit, Alájban intéztek valamit. Ez fölöttébb nyomasztóan hatott a falvak képviselőire: titokban még mindíg Sirokij Bujerákban tanakodtak, futárokat szalasztottak falvaikba, hogy fenntartsák velük az összeköttetést.

Alájban, a körzeti pártbizottságban megszakítás nélkül folyt a tanácskozás. Az értekezleten résztvett Kirill Zsdarkin, Bogdánov, Silov, Záhár Kátájev és egy katonaköpenyes ember. Azokat keresték, akik megfojtották Nikoláj Pirjákint, ügyesen kilopták a zsebéből a szállítólevelet és az ekéket ismeretlen irányba indították tovább az állomásról.

— Ravaszul csinálták!... Fortélyos fogás! — tört fel

Kirill melléből. — Hiába gyanakodsz Jáskára — legyintett Záhár felé. — Az ő koponyájától nem telik ki ilyesmi. Mersze sincs hozzá : gyáva mint a nyúl.

Az ekéket hamarosan megtalálták egy állomáson, valahol Poldomászovón túl, de azok, akik Nikolájt megfojtották, nyomtalanul eltűntek, mintha elnyelte volna őket a föld. Kirill eleinte szentül hitte, hogy Plakuscsev keze van a dologban. De Plakuscsev akkor éppen Sirokij Bujerákban volt. Slenka felszólította a népet, szállítsa be a gabonát. Erre Plakuscsev megrakatott huszonöt szekeret és vörös zászló alatt a közraktárba indította a karaván t, amikor pedig hazatért, a gabonáért kapott teljes összegen kötvényeket vásárolt. Már csak Ilja Gurjánovra gyanakodhatott. De ő sem követhette el a gaztettet : Nikolájt már megfojtották, mikor Ilja kirohant a népházból.

Egyre gyötrődtek a sirokijiak, gyötrődtek a falvak képviselői. De legjobban senyvedett Nikita Gurjánov. Nem lelte helyét ; minden percben várta : mikor tartóztatják le. Nem is tudta, hogy Jeljka járt közben érte. A körzeti bizottságban felkereste Kirillt és bíborpirosan kérte :

— Hallgasd meg a szavam, Kirjusa. Nem ő volt. Ha ő megfojtana valakit, az rögtön kiderülne. Egyelőre ne bántsd, mert akkor mit csinálok én egyedül a gazdaságban? Hanem azt elárulom : hol tartja a gabonát. A régi fürdőházat ismered? . . . Ott áll a folyó partján. Teletömte gabonával, a tetejét meg leszórta ganéval.

És Nikita egyedül maradt. Egyedül : gabona nélkül, lovak és tehenek nélkül. Nappal a színben bújkált és Capaj kutyát átölelve panaszkodott :

— Szívem-lelkem senyved, Capajuska !

De éjjelenként kiment a kisajtó elé, belebámult az utca sötétjébe, beszívta az olaj, a petróleum szagát, megcsóválta fejét és a soron végiglépkedve meg-megállt az ablakok alatt, fülelt és úgy rémlett neki, hogy a muzsikok nem alszanak, a muzsikok szenvednek, akárcsak ő. Féreg rágja a szívüket. Bolyonganak az udvaron, a színben, megnézik mégegyszer gazdaságukat és egyedül gunnyasztanak, mint a varjú, ha szétdúlták a fészkét.

„De felrebbenhetnek, elrepülhetnek — ötlött agyába ez az idegen, de vígasztaló gondolat. — Hová költöznek ősszel a varjak? — elmélkedett. — Elszállnak . . . Hát ezek is . . . Felreppennek, elrepülnek, akárcsak Márkel Bükov !"

Eleinte nevetett, ha Márkelt hallgatta ; igen, mert a régi fürdőház — ott, közvetlenül a szakadékos part tövében — színültig

tele volt ezerhatszáz pud gabonával — most pedig szétdúlták a régi fürdőt, őt, Nikitát pedig nagy vihar fenyegeti. Ezt a vihart — mint fergeteget a felleg, a szüntelenül lábatlankodó lábatlan Jepiska Csáncev hordozza magában. Nikita éppen tegnap akart kirohanni a mezőre, hogy elsírja panaszát parcelláinak, mikor a szérűn váratlanul ott termett Jepiska Csáncev. Egy szalmakazalból bujt elő.

— Hinnye, az anyád! — bődült el Nikita és rárohant. — Gombostűre tűzlek, mint egy svábbogarat! — kiáltotta és Jepiha feje fölé emelte pörölnyi öklét.

De Csáncev felnevetett és halkan megszólalt:

— Csak ölj meg! Vágj kupán! De ne ököllel! Végy karót!... Engem rezesbanda kísér a sírba, téged meg az árokba hajítanak, mint egy veszett kutyát. Mi? Hisz az egész nép tudja, hogy *én* a *te* árnyékod vagyok...

Nikita a fogát csikorgatta és zsebbe dugta öklét, mert eszébe jutott, hogyan temették el Nikoláj Pirjákint.

„Hogy tűrhetik meg ezt a koszost... Nagy tisztesség, mondhatom!" — vígasztalta magát és belerúgott Jepihába.

— Nem akarom bepiszkolni veled a kezemet, mert akkor országra szóló szégyen ér.

— Csak piszkold be nyugodtan! — bosszantotta Jepiha. Maga alá húzta a lábát és odatartotta fejét Nikitának. — Csak piszkítsd be! Lékeld meg a kobakomat...

— Ereggy a fenébe, Jepiska, mert kijövök a sodromból. Hiszen én... én... — kiabálta Nikita és úgy forgódott Jepiha mellett, mint a felhergelt kandúr a verebes kalicka körül.

„Felreppennek és elszállnak" — gondolta, mikor kenyerespajtása, komája: Filát Guszev háza s a kiszűrődő lámpafény felé indult.

Elállidogált a kapunál egy ideig, aztán be akart nyitni, de az erősen bereteszelt kisajtó nem engedett; mintha mindörökre beszegezték volna. Nikita megkerülte a házat és a köz felől bámult be az udvarba. Filát a hátsó házban, halvány lámpavilágnál ült az asztal mellett. Az asztalra könyökölt, tenyerébe hajtotta fejét és meg se moccant, mintha meghalt volna.

„Bú rágja szegény muzsikot. Nem is tréfadolog, ami most történik: kevés híján ezer pud gabonát hordtak ki a hombárjából!" Úgy érezte, hogy Filát olyan kedves és annyira szívéhez nőtt, mintha tulajdon fia lenne. „Édesfiam" — akarta mondani, de őbelőle már rég kiveszett az apai szeretet: egyik fia meghalt, a másik elmenekült valahová és most tessék, Nikita — a szökevény miatt is te tartsd a hátad! „Furcsa, de így van — gondolta, amikor

Filátra nézett — ilyen a természet rendje: mindig az apák-anyák sorsa a szenvedés. Az még nem fordult elő, hogy a gyermekek szenvedjenek apjukért-anyjukért... De megúsztam ezt az Iljkát is: miatta kutatták ki a fürdőházat." Megint elálldogált ott egy darabig, messziről sajnálgatta Filátot, aztán átvetette magát a kerítésen, odament az ablakhoz és bekopogott.

— Ki az, ki az? — riadt fel hirtelen Filát.

— Én. Én vagyok — felelte Nikita izgatott hangon. — Mért nem alszol, kedves komám? Tán letörték a derekad?

— Á-á-á! — legyintett Filát és a lépcsőre ment. — A lovakra ügyelek. Hiszen nemsokára szántani kell. Meg kell hízlalni a lovakat, ha pedig ágyba fekszik az ember, könnyen elalszik. Lám, jön a tavasz, a kincset ígérő tavasz.

„Ez hát a bibi! — találta ki Nikita. Eszébe jutott, hogy Filát ugyanúgy — ülve — alszik egész tavasszal és egész nyáron. És hirtelen elszállt a kedve, hogy kiöntse lelkét Filát előtt. — Még ostobább, mint én vagyok" — állapította meg.

— Én pedig azt hittem, beléd csapott valami betegség. Nekem is sok bajom van a gyomrommal. Gondoltam: benézek Filáthoz, hátha van valami pora vagy efféléje — fejezte be és Filátra többé ügyet sem vetve kalimpáló lábbal gyorsan átlendült a kerítésen.

És amint udvara felé tartott, nagy bánattal nézett szét falujában. Nem hiába mondta Márkel Bükov a traktorok megérkezésének első napján: „Halottat hoztak. Megládd: nagy veszedelem jár még a traktorok nyomában! Azt mondd mindenkinek, hogy ezekből a pléhhordókból — a petróleumos hordókra mutatott — ezekből étetnek majd mindenkit. Még egy fia-tyúk sem marad meg a házad táján. A tetű lesz az egyetlen háziállatod. — Suttogva tette hozzá: — Én még ma kereket oldok. Ha akarsz, velem jössz, ha nem, dögölj meg itt, mint a kutya."

És Nikita várta, mikor követi a halottat még több halott.

De a nap ugyanúgy kezdődött, mint máskor. Még nem is pitymallott: a hajnal valahol a Sihan hegy mögött barangolt, csupán a fenyők magas csúcsait serkentgette éjjeli álmukból. Dehát Sirokij Bujerákban nem is a virradattal kezdődik a nap, hanem Nikita Gurjánov és Filát Guszev ébredésével: ők ebben az órában már elindulnak a mezőre; kis idő multán megszólal a csordás tülke, a rocska fenekére harsogva csurran a tejsugár és csak azután pirkad fel a hajnal, hogy aranyba vonja a háztetők faragott lófejcímerét.

— Hát ha ennyire meggyötörtek bennünket, akkor csak

szántsatok magatok — mondta Nikita, és megrázta öklét. — Meg tudtok bennünket érteni? ... Soha! ... Mintha sírba tettétek volna a parasztot. Jaj-jaj!

És a beköszöntő naptól rettegve újból behúzódott a szín alá, hallgatta, amint valahonnan a Szakadékon túlról síró hang hasított a levegőbe. Nyomban ezután zokogás tört fel a Görbe-utca túlsó végéből, majd egészen közel üvöltött fel valaki; torkaszakadtából, fülsértően bömbölt, mintha elevenen kicibálnák a lábát — és erre egyszerre talpraállt, felordított az egész falu. Lámpások visszfénye vetődött az égre, megcsikordult a nagykapuk sarka, itt is, ott is felnyerítettek a paripák ... És Nikita teljes lendületből befúrta magát a fészer szögletébe; csak azért fojtotta vissza tehetetlen kiáltását, mert érezte, hogy Capaj vigasztalóan nyalogatja sörtés orcáját.

— Majd meghasad a szívem, Capajuska — sóhajtotta Nikita. Erősen bedugta a fülét és sündisznóvá göngyölödve fetrengett Capaj előtt.

— Apám ... Édesapám — hallotta Zinka hangját.

Zinka a lépcsőn állt. Kezében sajtár. Az alacsony, gömbölyű, rugalmas testű asszony ugyanolyan érzést keltett Nikitában, mint ott az erdőben, amikor az ügetővel egy tisztásra kanyarodott az útról.

— Apám — mondta rémülten Zinka — Márkel Bükov családját elvitték; Plakuscsevet is ... Mindenkit elhurcoltak. Nagy kocsiba ültették őket. Hallod, hogy sírnak ... Mi az, mit akarsz? — állt meg, mikor látta, hogy Nikita tenyere megint megvillan a szeme előtt. — Mit akarsz apám? Megbolondultál?

— Vigasztalódni akarok, hisz' majd meghasad a szívem.

És Zinka megsajnálta ipaurát.

Nikitát lecsillapította a gyorsan tovaröppenő gyönyör. Elaludt, ott nyomban, az avas trágyadombon.

Ezen a reggelen megindultak a traktorok. Elverték a falusiak álmát, előzték az éjszakai sírás okozta rettegést; és az emberek lavinaként tódultak a templomtérre ...

A félelemtől űzve odasietett Nikita Gurjánov is. Iparkodott vígan, nyájasan viselkedni. A traktorokra sandított, aztán elfordult tőlük és a tömeg közt tolakodva, mindenkit ámulatba ejtett történeteivel:

— Ezek a gépek szabadítanak meg bennünket a mártírok kínjaitól. Hogy éltünk eddig? Elkontárkodtuk a világot. Bezzeg Kínában nem úgy élnek, mint mi. Bizony! Ha elcsípnek egy tolvajt, kitekerik a nyakát és egeret eresztenek a fenekébe.

Amint csevegve furakodott a tömegben, hol ide, hol oda,

véletlenül Páhom Pcselkinhez és Katáj apóhoz ért. Mind a kettő leghátul állt. Onnan nézték a szónoki emelvényt. Csodálkoztak, milyen fürgén lót-fut a fényképész. A fotográfus, bóbitás tyúkhoz hasonlított, hátuljával előre felcsapott micisapkájában. Hol a haranglábra, hol a háztetőre kapaszkodott fel, hol egészen az emelvényig tört utat, szüntelen kattintgatott masinájával és lankadatlanul iparkodott, hogy lekapja Páhomot és Katájt.

— Nem engedem! Hagyj békében minket — kapálózott ellene Páhom. Tenyerével eltakarta arcát és az emelvény felé tekintgetve mondta: — Ez... a tizenegyedik... már biztosan az utolsó. Vagy nem? Lám, már rá is kezdte a tizenkettedik. Hát ezek összefecsegtek egy kazalra valót. Mikor kerül sor terád?

— Majd hínak! —felelte Katáj.

— Igen... Nem is tudom, miért szállították ide ezt a sok masinát... Hiszen bekormozzák a földet: nézd, hogy pöfékelnek. Mind a földbe megy az a füst... Meg össze is gázolják: lám, milyen óriási vaskerekük van. Azelőtt egy napba telt, míg az ökrös ekével egy barázdát húztunk. Pedig milyen sok föld volt!

— Kinek volt az a sok földje? — kérdezte Katáj.

— Hát persze, csak az uraságnak... Hol van az a Murávija ország? — fordult Páhom Katájhoz.

— Miféle Murávija?

— Hát: Murávija... Emlékszem rá, ötven esztendővel ezelőtt, vagy még régebben cári bizottság készült oda. A mi földünkből is vittek egy csomót, meg akarták állapítani, miért nem terem... Azt mondták, hogy abban a Murávijában hatszáz pudot is fizet a föld gyeszjatyinja... De aztán nem akadtak rá arra a csudaországra.

— Tyű, az áldóját! — rezzent meg Nikita és beleavatkozott a beszélgetésbe: — Azt mondod: hatszáz pudot fizet.

— Azt nem tudja senki sem — felelte Páhom és elfordult tőle.

Katáj az emelvény felé indult. Könyökével széttaszigálta az embereket.

— Mi az, mit akarsz, apó? — fogadta Fenya. — Azért jössz, hogy összeszidj bennünket?

— Nem... nem éppen... Csak beszélni akarok... Mért nem adja meg a szót, Zahárka? Apja volnék tán, vagy mi a szösz? Elég volt már a ti meséteket hallgatni. Se füle, se farka.

— Záhár! Záhár bácsi! — kiáltotta Fenya és jobbra, balra forgolódott az emelvényen. — Katáj apó beszélni szeretne. Kergesd le ezt a szószátyárt! — mondta és meglökte a faliújság szónokát.

Záhár lekapta fejéről a sapkát és az emelvényre könyökölt.

— Katáj apó jótanácsot akar adni, elvtársak és polgártársak! Hallgassuk meg. Csendet kérek!

Katáj lassan, lihegve felkapaszkodott az emelvényre. Mire feljutott, a tömegben elcsitult a zaj, az emberek közelebb nyomultak az emelvényhez.

— Nocsak, jól mángorold meg őket — tanácsolta a nagy csendben Páhom apó. — Hadd vegyenek példát az öregektől: hogy kell dolgozni... Belőled például egyszer tucskózáskor kicsúszott a bél. Marokkal szedtük össze, úgy igazítottuk vissza beléd! Igy nekigyürkőztél a munkának, azért is kaptad a Gyürkőzz János nevet.*

— Majd mondok én nekik egy-két ilyen tréfát — legyintett Katáj apó és sokáig nézte a magasból a népet. Hol felemelte, hol leengedte a kezét. — Amióta az eszemet tudom — kezdte és bátorságával ámulatba ejtette Páhomot — amióta az eszemet tudom, volt már itt mindenféle szerszám. Eleinte pálcával piszkáltuk a földet. Aztán következett a faeke — akkor avval túrtuk. Megjelent a vascsoroszlya, ekevas! Azt nem fogadtuk el azonnal. A vaseke sokáig harcolt a faekével, míg végre legyőzte. Aztán avval szántogattunk. Ugy kóborogtunk, ögyelegtünk a határban, akár a nyúl. A tapsifüles roppant gyanakvó állat, de ostoba félelmében néha annyira eszét veszti, hogy beleszalad a kutya pofájába... A muzsik is ilyen gyáva: ha mondanak neki valami sületlenséget, félelmében behúnyja a szemét, oldalt ugrik és püff: fejjel lefelé bukfencezik a szakadékba... Lám, most milyen vasparipák jöttek ide! Ezekkel már nem túrkálni kell a földet: ezek maguk szántanak. Ugy bizony... És ha...

Nikita eloldalgott és hogy senki se vegye észre, kerülő úton osont haza.

„Murávija. Szóval van olyan ország: oda szökött Márkel Bükov is. Kiválasztja magának a legjobb tagot, nekem meg már a maradéka jut... Csak Jepiska meg ne szimatolja..."

És késő éjjel, mikor a bujerákiak izgatott álomban hevertek ágyukon, Nikita egy földdel megtöltött szütyőt, három ötpudos zsák lisztet tett a vaspántos szekérre és szabadon engedte láncáról Capájt.

— Most már nincs többet szükségem rád. Eleget őrízted a házat. Szaladj, éljed világodat, válaszd ki a legszebb szukákat, mi meg útrakelünk a Szürkével — mondta a kutyának és kihajtotta az udvarról az ügetőt. Attól fogva eltűnt, mintha elnyelte volna a föld.

* Katáj: katáty = *hengergetni, mángolni, gyúrni, nekigyűrközni* ige parancsoló módja = *gyúrjad, gyürközz neki.* A szójátékot pontosan nem lehet visszaadni, csak áttétellel megközelíteni. — *A ford.*

NEGYEDIK LÁNCSZEM

1

— Ülj meg nyugodtan és ne fészkelődj — figyelmeztette Bogdánov Kirillt, amikor lecsücsültette a nádas rejtekében megbúvó ladikba. — Hajnalban felszállnak és a levegőből buknak a vízbe: akkor lőjj közéjük.

— Ilyen egyszerű ez a mesterség? — tamáskodott Kirill. — Vízbe bukik és én — durr, bele!

— Ne üvöltsz, te durrogató! Ez nem holmi nőcseléd. Ezt nem lehet csak úgy . . . — Bogdánov ellendítette magát a másik csónakon s mialatt elmerült a sűrű ködben, tompán dörmögte vissza: — Én azon a másik kis tavon ülök lesben.

— Hát ami azt illeti, a „nénik" terád is buknak — eresztett Kirill egy tréfát Bogdánov után. Arra célzott, hogy Bogdánov túlságosan meleg érdeklődést árul el sofőrje, Sztesa Ognyeva iránt.

— Jól kitaláltad, kire irígykedj. Hát irígyli az oroszlán a szúnyogot?

— Szúnyogja válogatja . . .

— Ne ordíts!

Kirill először vett kezébe vadászpuskát. Nem ismerte sem a vadászat szabályait, sem a vadászszenvedélyt. Mindíg gúnyolta a vadászokat, a horgászokat még inkább. Azt szokta mondani! „No, ezeket már utólérte a kutyaöregség."* Nem értette meg Bogdánovot sem, aki nyugodt, magabiztos a parton, de izgatottan kapkod a tavon és mindent valahogy suttyomban csinál.

„Ugy les abban a csónakban, mint a kutya, ha vadat szimatol — állapította meg Kirill, amint elképzelte Bogdánovot: milyen

---

* A kutya legfeljebb tizenöt-húsz évig él. Az oroszban a *kutyaöregség* (szobácsja sztároszty) kifejezést az öreges modorú — koravén — fiatalemberekre szokták alkalmazni. — *A ford.*

feszülten figyel minden kis neszre. — Nekem is bele kell tanulnom ebbe a mesterségbe: kocavadász vagyok!" — gúnyolta önmagát és félrehajtva a nádat, megcélzott egy képzelt vadat, csettintett a nyelvével és puskáját a csónak szélére bocsátva, mozdulatlanná dermedt.

Igy kezdődött Kirill Zsdárkin vadászata.

Eleinte gyötörte a várakozás, akár az utast az istenhátamögötti, hólepte kis állomáson. Azonkívül irgalmatlanul marták az orcátlan szúnyogok: betolakodtak orrlyukába, fülébe, szájába, rátapadtak nyakára és felhőnyi rajokban csapongtak felette. Kirill szeretett volna elmenekülni, füstlepelbe burkolózni, de eszébe jutott Bogdánov intelme és nyugodtan ült tovább, meg se moccant; tekintetét egy pontra szegezte: a tó sík tükrére, mely úgy tündöklött, mint a jól abrakolt, hollófekete paripa szőre. Leste: no, most bukik alá egy vadruca, vagy tán kettő, három, sőt lehet, hogy tucatnyi raj ...

A tó síma felszíne hol hamuszürkének, hol sötétzöldnek látszott, mintha zsenge gyeptakaró borítaná. Majd hirtelen árnyék ömlött szét rajta: zord-fekete lett a felszín, mint a lakk; mintha minden elsüllyedt volna és mély szakadék, sötét gödör tátongana Kirill káprázó szeme előtt. De ez a látvány csak néhány percig tartott. Valahonnan megint szürke hullám hömpölygött elő és sebesen lesodorta a fekete lakkot. Mintha kiúsznék a ködtengerből a gyékényborította szemközti partrész. A gyékény most meggörbített pengéjű, nyele végére állított késhez hasonlít. Mellette hegyes csücskű, széles levelek szűk foglalatába szorított, hattyúfehér bóbitás vízililiomok szőnyege terül el. A nehéz, kövér, zamatos levelek a szél minden lehelletére vízbe paskolódnak ... És megint eltűnik, ködös homályba hull minden.

— Ez aztán a csata! — dormögte Kirill és elragadtatással figyelte az éj meg a hajnal kergetősdijét. Annyira belefeledkezett, hogy meggyujtott egy szál gyufát: az egész tó hirtelen felriadt rá, mintha roppant szárnyával láthatatlan óriás-madár csapott volna a levegőbe. A tó felszíne ezer bugyborékot vetett, nagyot vartyantak a békák, mint a rozsdás ajtósarok, Kirill orra előtt pedig borzas tollú nádiveréb rebbent fel, de mindjárt le is szállt egy nádszálra. Fürkészve nézte a rejtekbe bújt vadászt, majd a csónak szélére röppent, illegette-billegette magát egy darabig, aztán apró fehér emléket hagyott a ladikon és eltűnt a nád között.

— Nádiveréb! Ez éli csak vígan világát, barátom! — Kirill kishíján felkiáltott. A tóra fordította tekintetét.

A gyufaláng lobbanására felriadt tó megint ólmos álomba merült. Valahol messzebb leánykacagás hullámzott végig az erdőn:

a tőzegmunkáslányok most tértek haza a mulatozásból. A nevetés tovahömpölygött és elcsitult. A parton érces hang harsant fel:

— Ahol leskelődnek, ni!

— Ne háborgasd őket, csak hadd üljenek ott: végrevalahára elmentek vadászni — felelte egy másik hang, melyről Kirill megismerte Slenkát.

„Mi az ördög húzta ezt ide? — gondolta bosszúsan és mármár rákiáltott: — Ne zavarj bennünket, ne lábatlankodj itt!" De erről is mindjárt megfeledkezett és még feszültebb figyelemmel gyönyörködött a tóban.

A tó finoman pihegett: apró páragomolyokat lehellt. A köd a fű közé fonódott, majd a nád felé kúszott: Kirillt jó hűvös levegő csapta meg. És lám, most már előtűnnek a távlatok, a kanyargós erek; bíborpirosság festi be a nád buzogányát, a lomha köd már gyorsabban kígyózik tova, arany és gyöngyház-színt ölt a víz síma tükre. A tó pillanatonkint megfoghatatlanul átváltozik, percről-percre büszkébben fitogtatja tarka köntösét: a vízililiomot; mind jobban látni az erek kanyargós partjait meg a vízi lakókat: a dülledt szemű, nagy orrlyukú békákat, a recsegőhangú, szürke kis vízicsirkéket... Ekkor egyszerre minden homályba borult Kirill előtt — mintha valaki hirtelen befogta volna a szemét — majd ugyanolyan váratlanul — mint óriási villamosszikra — fellobbant a fény: szilaj lendülettel előtört a hajnal és megfutamította az éjszakát.

„Ez volt aztán az ugrás! — Kirill szinte felkiáltott. — Ez nagyon ügyes volt!"

És ebben a pillanatban jobboldalt, a nádon túl, de mégis egészen közel, megcsobbant a víz, aztán kis fehér folt bukkant elő a nád között, és Kirill Zsdárkin életében először pillantott meg fürdő vadrucát.

A kacsa nagy élvezettel tisztálkodott: magasra emelte szárnyát és széttárogatta; kissé támolyogva nagyot nyujtózkodott, aztán a csöppeket ezerfelé fröcskölve végigloccsantotta magán a friss vizet.

Fürdött a vadruca: lemosta magáról a mezők porát; aztán nyakát kinyújtva, fejét oldalt hajtva, merev tartással bámult kerek szemével arra felé, ahol a csónak állt. Nyilván nem vette észre a veszélyt, mert ismét nekilátott az élvezetes lubickolásnak; tobzódva paskolta a vizet, ahogyan a szűzleány pacskolódik, ha hajnalban a folyóra megy fürdeni. A kacsa most mellel a tó felszínére vetődik, alábukik, kígyózó testtel ismét felmerül, kissé felugrik, megint nyujtózik egyet, körül legyezteti magát az üdítő széllel. Jóllakott, kövér, elégedett.

„Gyönyörű! Ezt kell telibe találni! — gyorsan felkapta puskáját és célgömbre ültette a vadrucát. A puska megremegett a kezében. — Igy elvétem, feltétlenül mellélövök" — próbálta csillapítgatni magát; de ekkor ismét vállához kapta a puskát — mert félt, hogy eltűnik a kacsa — és megrántotta a ravaszt...

Eldördült a lövés. A vízililiom sörétlyuggatta levelei boglyasan meredtek felfelé.

— Megvan! — suttogta, és Bogdánov figyelmeztetéséről megfeledkezve, a tulsó part felé lendítette ladikját.

Ott, ahol a söréttel szitává lőtt vízililiomlevelek borzadoztak, hűlt helyét találta a vadkacsának, pedig szentül hitte, hogy ott lesz és várta, melyik pillanatban próbál felröppenni szélesre tárt szárnnyal.

„Hogy is hibázhattam el, hogy is?" — gondolta bosszúsan és ebben a percben megismerte a vadászszenvedélyt: később is gyakran felrémlett előtte a széttárt szárnyú vadkacsa — olyan volt, mint karjával integető fürdő leány — és ez a liliomfehér hasú ruca mindig a tóra, a nád közé, lesbe vonzotta Kirillt.

Bogdánov odaevezett és nekibőszülten szidta, mint a bokrot.

— Mi az ördögnek jöttél ki, te melák? Megmondtam, hogy el ne moccanj a helyedről. Te kocavadász!... Mi az?.... — kérdezte halkabban, mikor észrevette, hogy Kirill mozdulatlanná mered a csónakban és megcsillanó szemmel néz egy irányba.

— Hogy lőhettem mellé? Hogy is tehettem ilyet? — dörmögte Kirill.

— Kámforrá vált? Minek rakoncátlankodtál... Folyton dörmögsz valamit meg gyufát gyujtogatsz. Micsoda vadászosdi ez?!

— Holnap megint eljövünk. Okvetlenül eljövünk — jelentette határozottan Kirill.

De a következő éjjel — sajnálta is eleget — nem ülhetett a nád között: a poldomászovói események elsodorták a „Bruszneyicsnij Moh" ingovány mellől, ahová a tőzegkitermelő gépek felszerelése és a barakkok megtekintése végett utaztak.

A poldomászovói eseményekről különböző forrásokból származó, ellentmondó híreket kaptak: Egyesek azt állították, hogy a poldomászovóiak egy emberként felkerekedtek, a szomszédos falvakba mentek, ott is zendülést robbantottak ki, aztán Iljimgorodba indultak, egyesülni akartak a Vörös Hadsereg egyik ezredével, hogy együtt majd Moszkva ellen vonuljanak és átnyujtsák a Népbiztosok Szovjetjének a maguk muzsik-követeléseit. Azt rebesgették: Plakuscsev, Ilja Gurjánov és Pjotr Kuljkov áll a pártütők élén. De Pjotr Kuljkovot éppen tegnap este látta Kirill

Nesszeljrode állomáson — hatvan kilométernyire Poldomászovótól. Ez a körülmény már magában is megcáfolta a rémhír első változatát.

Nemsokára újabb hír érkezett. Ez már valószínűbbnek látszott: a poldomászovóiak valóban felkerekedtek, szétrombolták a kolhozokat és agyonverték Aljesin volt kolhozelnököt. Ki-ki hazavezette lovát. Ennél többre nem vetemedtek, de a keresztutaknál mindenütt őröket — karóval, villával felfegyverzett muzsikokat — állítottak. Eltökélték, hogy egy lelket sem engednek se ki, se be. A mozgolódás élén pedig korántsem Plakuscsev, nem is Ilja Gurjánov, még csak nem is Petyka Kuljkov állt, hanem Jáska Csuhljáv.

— Hát az a bitang disznó honnan keveredett elő? Honnan, kérdem én! — kiáltotta Kirill és majd felöklelte Slenkát.

Slenka még soha sem látta Kirillt ilyen dühösnek; félt, hogy Zsdárkin megüti. Mesterkélten nevetve farolt visszafelé.

— Honnan tudhatnám? Nézze meg az ember! Üljön le szépen az alfeledre, hogy lehülj egy kicsit!

— Sehogysem fér a fejembe, mit puszilkozik vele az a Silov. Már rég ki kellett volna adni az útját. Tyű, de felforrt bennem az epe! No, rendben van — mondta Kirill. Megint mosoly tündöklött arcán. — Csak tréfából ijesztettem rád — magyarázkodott és megmoncsolta Slenka vállát. Különben hát érdemes is megijedni az ilyen vitézektől, mint ez a Jáska! Fogadom — fordult Bogdánovhoz — legközelebb okvetlenül telibe találom a vadrucát. Majd meglátod.

— Örülök, hogy új szenvedélyed támadt. Most már sírodig vadász maradsz. Amit ott felfedeztél, kiskomám, az a természet dialektikája. Nosza, rajta! — Bogdanov sokáig integetett, mikor Kirill autója a lapályra siklott a dombról és elvitte ezt a zárkózott embert. — Gyere vissza minél hamarább. Üljünk megint a nád közé! — kiáltotta utána. Aztán Slenkához fordult: — Mért nem szenvedheti Jáska Csuhljávot? . . .

— Dühös rá. Zsdárkin nem felejt, ha mérges. Jáskának sokat járt a szája, mialatt Kirill Szenafontics ügyét tárgyalták a bizottságok. Zsdárkin olyan: mindig mosolyog, de én néha félek, ha ilyennek látom, az ilyen mosoly mögött eszeveszett harag lappang. Ő már csak effajta: a Zsdárkinok mindent mosolyogva csinálnak. Megesett, hogy amikor ökölre mentek,* Artamon apót tuszkolták

* Itt nem verekedést, hanem szórakozást jelent. A „kulacski", az ökölvívás, ősrégi volgamenti és kozák népsport. — *A ford.*

előre, ők maguk mind mosolyogtak, mintha méhsört akartak volna szürcsölni, de amikor odavágtak, csakúgy repült az ellenfél feje. Emlékszem, egyszer Kirill Szenafontics Nikita Gurjánovval, a nagybátyjával került párba az öklözésben. Őt, Nikitát akarta öklére tűzni, de elhibázta és a kapuba puffantott! A kapu kirepült sarkából, Kirill ökléből pedig úgy fröccsent szét a vér, mint a leszúrt ürűből. Kirill Szenafontics keményen ökölbe szorította kezét, de szokott lágy mosolyával mondta: „Rongyot nekem, hogy elkössem az ütőeremet". Ilyen fajta ez a Zsdárkin-familia.

— Érdekes fajta — hagyta rá Bogdánov és fürgén előresietett a barakkok felé. Slenka követte.

2

Némely évben dühöngő déli szél — szuhovej — kél valahol messze, túl a Káspi-tengeren és homályos ködöt hömpölyget át a homoksivatagon. Ilyenkor megcserepesedik a föld, elapad a folyó és előtárja mély medrének iszapos fenekét. Időnek előtte ledobja lombját a fa; mindenütt egy símán sikló féreg csúszik-mászik — a köd; a kerékvágást betöltve kúszik az utakon, párakazallá halmozódik a szakadékokban, szürke fürtben csüng a hév-ütötte tölgyfa gallyain; az öreges ráncokkal keresztül-kasul szabdalt föld pedig sóhajt és nyög, mint egy vénséges vén banya, aki százszor elátkozza sárba tiprott életét.

Ilyen inséges esztendőkben, valahol a szérűn túl, új temető keletkezik; a sírokon nincs kereszt, nincs halotti pompa, nincsen magas hant, és nem hullat rájuk könnyet senki sem. Tavasszal pedig elnéptelenednek az utcák, bedeszkázzák azoknak a házát, akik nem győzték erővel, akik elhulltak a kegyetlen hóhér: az éhség pallosának csapása alatt. A tépett, lyukas tetőkön szürke szél garázdálkodik, pajkosan lefujja a maradék szalmát a szín szarufájáról, a kert alatt meg a hegyes fülű csikók, fakó és barna kancák csontja közt turkál és szűköl, zokog, ha az oldalt roggyant viskók résein betör.

Ilja Maximovics ilyen esztendőkben megbarnult tavalyi rozsasztagokat szokott volt csépeltetni, csűrbe gyüjtötte a száraz szemet, de várta a napot, mikor a muzsik megint dagadni, hízni kezd. Igen, várta. Nem úgy, mint a többiek. Mások imával kérték az istent: ilyen esztendőt adjon; mások ilyenkor megrázták a muzsikot, mint Krisztus a vargát, kiválta zúgolódókat, meg az olyanokat, akik az asztagtulajdonosokkal egy sorba akartak állni.

Ilja Maximovics sohasem tett ilyet: sajnálta az embereket... mégis... mi tűrés-tagadás... ilyen esztendők után csak sokat gyárapodott és egész magatartása teljesen más lett. De *nem ő* tehet róla, mert ez a törvény: engedelmeskedni kell az erősebbnek, fejet kell hajtani az erősebb előtt. A veréb retteg a héjától; a világ meg így oszlik ketté: a közönséges halandók a verebek, a hatalmasok pedig a sólymok, a héják, a sasok. Ha tudsz, nőj sassá, ha nem tudsz, csússzál-másszál, mint a svábbogár.

És most sohasem látott szuhovej támadt: a muzsik ma bánatában — őrült tekintettel és szorongó szívvel, de ugyanakkor szilajul legénykedve — kést döf táplálója: tehene torkába, elkergeti udvaráról lovát, halomra öldösi disznaját, juhát. Egész Oroszország talpra állt. Egész Muzsikország húst zabál. Húst eszik apraja-nagyja. Hústól híznak a láncról eleresztett, lehiggadt, kövér ebek...

Ilja Maximovics a minap látta, hogyan végzett Mityka Szpirin a maga bornyújával. A kis üsző éppen harmadik évébe fordult; pajkos volt és fiatal, akár az eladóleány. Mityka sokáig kerülgette a borjút, a leggyengédebb nevekkel becézgette: „Kincsem", „Gyönyörűm," Kis pirókom", de aztán behúnyta a szemét és teljes erővel a szarva közé, a fehér hókába vágta a fejszét. Az üsző a trágyadombra omlott. Mityka környe úgy megeredt, akár a zápor. Jeléna felüvöltött és térden csúszkált a meleg, gőzölgő vérben utolsót hörgő, meg-megvonagló üsző körül.

— Odavan a mi drága kis jószágunk! Jajistenem, jajistenem! — üvöltözte el-elfulladó hangon Jeléna. Az egész utcán végigrepült a fülsértő jajveszékelés.

— Mért rísz, Mitya? — kérdezte Plakuscsev.

— Sajnálom az üszőt, Ilja Maximovics: felfolyatott a tavasszal... Hát hogy hasítsam ki belőle a bornyút?

— Minek vágtad agyon? — incselkedett Plakuscsev. — Megesett már: ilyen ostobaság miatt majd halálra gúnyolt a nép egy muzsikot.

— És ha elveszik? Amiatt nem nevetnek ki? Ereggy innen! A magad háza előtt seperj. Takarodj a pokolba a szemem elől. Nézze meg az ember!

— Mért éppen engem pirongatsz? Tehetek én a te bajodról? Ej-ej, de koldus-lelkű ember vagy, Mitya! — mondta halkan Plakuscsev és megingatta a sövény egyik gyenge cölöpét; elnevette magát és a bajusza alá dörmögte: — Így inog most az élet. Míg él az üsző — sajnálja az ember: hátha elviszik; ha pedig levágja, még jobban sajnálja. Ilyen a muzsik. Ami az övé, az

testévé-lelkévé válik, az az életénél is kedvesebb. Amíg él a tarantul, addig porontyainak mohóságát sem lehet lecsillapítani. Semmi hatalom sem csillapíthatja le — ismételte határozottan. Új erővel telt meg, mert nézeteinek megerősítését látta Mityka viselkedésében és mindazoknak tetteiben, akik éjjelente suttyomban letaglózzák a tehenet, leszúrják a juhot, a disznót és bőrét le sem nyúzva, besózzák a húsát.

„Volt idő, amikor Törökországba, Perzsiába, az istenhátamegetti Szibériába menekültek. Úgy éltek ott, mint a vadak, tűzzel-vassal pusztítottak mindent. Hát annak idején tán Pugacsov garázdálkodott? Pugacsov akasztotta sorra az urakat? Dehogyis! A muzsik akasztgatta az urakat és úrfiakat, és — akár a tetvek serkéit — pusztította még az írmagjukat is. Most is felkelt a muzsikok Oroszhona, ez a roppant ország, amelynek tán sehol sincs vége, határa. Mi is vele tartunk. Felfaljuk gyermekeinket, az utolsó falatig, darabonként lemarjuk magunkról a húst, de meg nem hódolunk. Felkelők kemény fala kél a nyomunkban!"

Ezt akarta elmondani most is, amikor a kísérleti mezőn lépkedett Boriszov mezőgazdával, Pjotr Kuljkovval és Ilja Gurjánovval. Feldühítették Boriszov cikornyásan kanyargó, ostoba gondolatai. Úgy rémlett, mintha a feketeruhás, görnyedt Boriszov mezsgyén ugráló varjúhoz, Pjotr Kuljkov pedig házőrző kuvaszhoz hasonlítana.

„Micsoda csúszó-mászó féreg!" — gondolta magában Plakuscsev a mezőgazdáról. Mialatt Boriszovot hallgatta, ökölbe szorította kezét és mindig készült, hogy a szeme közé vág valami fölöttébb csípős megjegyzést. Lám, ő, Plakuscsev, rég cserben hagyta a maga gazdaságát, elvesztette családját, szétherdálta azt, ami legdrágább kincse volt; Zinka lányát világgá eresztette: szegény, azóta kézről-kézre jár. Plakuscsevet most állandóan egy gondolat furkálja: „Milyen áldozatot hozol, te koca mezőgazdász?! Te csak attól rettegsz, hogy elveszíted jó enyhe kuckódat, patyolatabroszodat, deréktermetű, fehérbőrű asszonyodat és tüllfüggönyeidet. Te sem veszítesz többet, mint Mityka, aki azt az előhasú üszőt siratta!" Ezt szerette volna megmondani, de ő nem szokott egyenesen beszélni soha; kerülő úton, jelképből ismerje meg gondolatait ez a Boriszov is. Itt egy bokor bárányürköm. Plakuscsev letépi az ürömbokrot és szétmorzsolja tenyerén.

— Ezt a ronda dudvát nem akarjátok megtűrni a mezőn. Mégis itt van. — Szétdörzsolte az ürömszárakat és a szélbe szórta. — Bennünket is pozdorjává morzsolhatnak, aztán szélnek eresszthetnek. Feltétlenül megtehetik.

Boriszov nekiberzenkedett és most már nem varjúhoz, hanem felbőszített vadkanhoz hasonlított, mely éppen a nádast töri.

— Fején találtad a szöget: szélbe szórhatnak bennünket is. De hátha mégsem ők kerekednek felül? Hátha . . .

— És én — vágott közbe nyersen Plakuscsev — én még többet is mondok: összetörnek és eldobnak bennünket, mint én az ürmöt. Csakhogy én magvastul löktem el. Idővel gyönyörű üröm hajt ki abból a magból! Aztán hogyha eső éri, öles szárba szökken — megállt, majd ujjával fenyegetve folytatta: — Szétmoncsolnak, de a magot bennünk hagyják. Ha pedig összemorzsolod a bárányürmöt és földre dobod, nem kommunista nő ki belőle, hanem bárányüröm. A parasztban örökre muzsikmag marad. „Tebenned is" — akarta hozzátenni, de idejében megfékezte a nyelvét. — Ez az én hitem — fejezte be halkan.

Boriszov összeráncolta homlokát. Rozmárbajusza megremegett. Szeme vérben forgott. Magasba lendítette karját. A fekete hajtóka alól kivillant fehér tenyere.

— A hit a mi tűzoszlopunk . . . De hát azok sem tökkelütöttek. Csak gondolják meg. Ez az ő hogyishívjákuk a minapában kikelt a felelőtlen egyenlősdi* ellen. Ezt úgy kell értelmezni, hogy az illető ellenzi a kolhozt, mert a kolhozban — megkérdezhetik akármelyik muzsikot — a parasztnak nincs saját földje, lova, tehene, szerszáma. Sőt Britov még a tyúkokat is összeszedte mind. Egy asszony majd kikaparta a szemét a tojóstyúk miatt. Ez csakugyan így volt. De azért ne finnyáskodjatok egy kis rágalomtól se: a politikai harcban a rágalom a mi legfőbb fegyverünk.

— Sejtem: a vízbefuló a szalmaszálba is kapaszkodik. A mi szalmaszálunk a rágalom. De azért inkább külföldi hadseregekkel és ne holmi szalmaszálakkal vígasztalna bennünket. Hiszen sokmindent számonkérhetnénk tőlük — mondta Plakuscsev.

— Hát mire várnak itt ölbetett kézzel?

— Ha ölbe tennénk a kezünket, akkor olyan fehér és párnás lenne a markunk, mint a kisasszonyoké — nyomta meg a szót Plakuscsev és Boriszov tenyerére sandított.

Boriszov rozmárbajusza megint megrándult.

— Node elég ebből — vágott közbe Ilja Gurjánov. — Ha csata előtt siránkozik az ember, biztosan rajtaveszt. Nesze — mondta és odaadott egy térképet Boriszovnak.

---

* Egyenlősdi — obezljicska — olyan munkarendszer, amelyben nem tesznek egyénileg felelőssé minden dolgozót a rábízott munkáért és a termelőeszközökért — „mindenki egyenlő!" — és nem a munkások egyéni képességei szerint osztják meg a munkát. — *A ford.*

Egy pillanat alatt mindnyájan letérdeltek.

— Poldomászovo — a mi erősségünk. Innen Alájba megyünk — Boriszov vonalat húzott a térképen a szalmaszállal. — Aztán Nikolszkajába, onnan közben Sirokij Bujerákba vonulunk minden erőnkkel... Ott pedig... — a szalmaszál sokáig állott Moszkva nevén — akkorra egész regimentek, hatalmas hadseregek kelnek ki a földből.

— Öhöm — mondta Plakuscsev és elsőnek tápászkodott fel a földről. Eszébe jutott az a nap, amikor ők — Plakuscsev, Jegor Sztyepánovics Csuhljáv és Pcselkin — hármasban tanakodtak Karaszjuk felhívásáról. Később Ilja Maximovics nem egyszer öklözte boltozatos homlokát és kegyetlenül szidta magát: „Én bolond! Korhadt ágba kapaszkodtam, nem csoda, ha lepotytyantam."

„És most? Most pedig vagy mi akasztunk hurkot az ő nyakukra, vagy ők a mienkre" — állapította meg és felegyenesedett.

— Egyelőre ennyi is elég — mondta Boriszov és felnyujtotta karját. — Meghalt a régi agronómia, éljen a régi agronómia!

— Minden veréb a maga mondókáját csiripeli — jegyezte meg Plakuscsev, mikor Boriszov eltűnt a kísérleti állomás irodájának ajtaja mögött. — Most még kezet is fog velünk ez a kákán csomót kereső fickó. De volt idő, mikor mindíg kesztyűt hordott. Még a pénzt is csak papírban fogadta el: iszonyodott tőlünk, félt, hogy valami betegség ragad rá. Disznó dög!

— Furcsa dolgok esnek néha, furcsa dolgok — bólogatott rá Kuljkov mézesmázosan.

„Az egész forradalom alatt te is többet mentél hátra, mint előre" — gondolta Plakuscsevvel kapcsolatban Ilja Gurjánov.

Ez a pillanatokig tartó tanácskozás néhány nappal ezelőtt folyt le. Plakuscsev azóta bejárt néhány falut, sokat bolyongott erdei ösvényeken, ingoványokon, néha térdig süppedt a hínáros iszapba, ma ismét Poldomászovóba caplatott és Pjotr Kuljkov bátyjának, Iván Kuljkovnak birtokán kötött ki, ott is rekedt.

Iván Kuljkov a kertek alatt, tanyáján lakott már tizenöt esztendeje. Emberek között ritkán mutatkozott. Keveset beszélt. Torzonborz szakállt, bajuszt növesztett. A lőcslábú, szélesvállú férfi barnamedvére emlékeztetett: valahányszor felállt és sétálni kezdett a házban, mindíg meg-megreccsentek alatta a padlódeszkák. Keményen sarkára hágott és kifelé fordította erős lőcslábafejét. Kócos hajával, otrombaságával és mély, fülsértő, repedtfazékhangjával mindíg megremegtette Plakuscsevet.

— Hatalom-hatalom; nekem édesmindegy — mennydörögte

— csak a földet ne rabolják el tőlem. Mert a földért mindenre képes vagyok ... át is harapom a torkát akárkinek! Úgybizony! Én farkas vagyok. És még én menjek kolhozba? Sokan feltartották a kezüket szavazáskor. Britov azt mondta, hogy felnyújtották a karjukat: azt is megszavazták, hogy elveszik tőlem a kancát. Én nem emeltem fel a kezem. Úgy élek, ahogy élek. Hanem a kancát oda kell adni!

„Ej, de vadon nőtt ez fel!" — csodálkozott Plakuscsev. Végigméregette Iványt. Igyekezett megmagyarázni neki, milyen irányvonalat kell most követniök. Minduntalan összehasonlította öccsével, Pjotr Kuljkovval. Pjotr mindig takaros, szelíd, udvarias, szinte kenyérre kenhető. Nem hiába hívják tréfásan „Mézesmázos Petykának" — a bátyját meg mintha földből gyúrták volna.

— Erőszakkal most nem érünk célt, Ivasa — mondta és csodálatosan üde tekintetű, gyermekien kék szemébe nézett: — Erővel most semmire se megyünk — ismételte és zavarbajött, mert nem talált alkalmas szót, amivel jobb belátásra lehetne téríteni Iványt.

— Erővel? Tyühaj! Méghogy erővel semmire megyünk? — csóválta nagy fejét Iván. — Dehogyis nem! A minap történt egy eset. Petyka fia, Pankrátka, itt van énnálam. Mert ha be is ment Petyka abba a kolhozba, mégis mindig ravaszkodik ... Így aztán megárulunk egy gyékényen ... Szóval hát Pankrátka megmakacsolta magát a minap: „Ide hallgass, én nem akarom tovább húzni az igát." Valóságos lázadás! Felkaptam egy szekérrudat, ráhúztam a hátára vagy ötször. Te meg azt mondod: „Erőszakkal nem érünk célt." Hát odanézz, milyen szorgosan szántogat — mutatott az ablak felé.

A ház közelében, a szántóföldön kettős ekébe fogott trojkák* vonták a barázdákat. Az első trojkát Pankrát vezette. Görnyedt háttal, elmélyedő figyelemmel lépkedett. Látszott rajta, hogy durcáskodik, mint egy megsértődött kisfiú. Nyomában két asszony — Pankrát vékonydongájú, szurtos felesége, meg Iván özvegymenyecske lánya — vezette a lovakat. Azt rebesgették: Iván fojtotta meg vejét. Két évvel ezelőtt Szergej — a vő — akit valamikor befogadtak a Kuljkov-portára, elhatározta, a maga gazdája lesz. Iván sokáig húzta-halasztotta a dolgot. Végre beleegyezett, hogy elosszák a vagyont. Szergejjel elindultak a járási székhelyre, hogy aláírják a vagyonmegosztásról szóló okmányt ... és Szergej útközben nyomtalanul eltűnt. Tavaszi áradáskor történt. Híre

* Trojka = három ló egymás *mellé* fogva. — *A ford.*

járt, hogy Iván megfojtotta vejét és a tomboló, zavaros folyóba dobta.

Plakuscsev emlékezetébe idézte ezt az esetet és még figyelmesebben szemügyre vette Ivánt. Nem győzte bámulni lapátnyi kezét. Iván átölelte térdét hosszú, bütykös ujjaival. Olyan nagy és nehéz volt ez a kéz, mintha nem is az Iváné lenne, hanem valaki csakúgy tréfából illesztette volna csuklójára.

„Ezzel a manccsal agyon is lehet lapítani egy embert" — gondolta Plakuscsev és az ablak felé fordult.

Az egész Kuljkov-család odakint az udvaron bajmolódott: a télire elvermelt krumplit ásták ki a gödrökből és a veteményeskert ágyásait kapálták. Mindezt vontatottan, örömtelenül, mogorván végezték.

— Van nekünk kolhozunk magunknak is — szólalt meg Iván és elragadtatásában füttyentett egyet. — Huszonnyolcad magammal éldegélek. Britov meg csak azt hajtja: „Be a kolhozba! Be a kolhozba!" Nem megyek én! „Akkor elvesszük tőled minden lovadat." Csak azt próbálják meg! Majd meglegyintem egy bunkóval a kobakját.

— Szoktatok veszekedni? — kérdezte Plakuscsev és még mindig valami szorongató, megfoghatatlan bánatot érzett.

— Hát bizony mostanában megesik. Még a családban is veszekszünk néha. Miért gyüjtöttem ide mind? Még egy rubelt is sajnál az ember kilökni az ablakon. De meg Petyka is azt mondja: ha idegent fogadok fel, könnyen lecsukhatnak, mert mással dolgoztatok. Ezért hát összeszedtem árvánmaradt unokaöcséimet. Apjukanyjuk abban az éhinséges esztendőben költözött a másvilágra. Hiszen én se vagyok kőszívű pogány! Meg aztán mindig elkél a háznál egy kis segítség... Hát ez a mi bajos életünk sorja...

— Hanem rossz bőrben van ám a házad népe — jegyezte meg Plakuscsev, és még mindig kutatta a szorongató búbánat okát.

— Soványak egy kicsit. Örökké robotolnak... Még a ló is ismer határt az igavonásban, de mi szüntelen dolgozgatunk: ezernyi tennivalót ád nyáron a mező, sőt télen se látszik ki a sok munkából a fejünk búbja sem, aztán még... — Iván arra célzott, hogy Pjotr telente Észak-Kaukázusba szokott utazni fiaival, vágóökröket vásárol, Moszkvába hajtja őket, egy részüket valami fogyasztási szövetkezetnek, nagyobb részüket pedig üzérkedőknek adja el. — Most meg — folytatta súgva — mást talált ki Petyka: százszámra vágatja le a lovakat, a húst Moszkvába szállítja, onnan meg vagonszámra viteti a frissen sült kenyeret olyan vidékekre,

ahol szűkében vannak. Ravasz kópé, annyi szent! Olyan róka, amilyet még keveset látott a világ.

— Hát ezt ne feszegessük — mondta Plakuscsev. Egészen megdöbbentette Iván őszintesége.

— Hiszen csak teneked mondom. Nagy pénzt hozott ám a minap ez a Petyka: cservonyecet egész zsákkal. Akkora summa volt, hogy még én is majd megcsömörlöttem tőle: ha egy rubelt látok, jól megbecsülöm, cservonyecet látok, azt is megbecsülöm, de ha zsákszámra van belőle, akkor egy ízem se kívánja azt a sok papírt. Biztosan te is összekapartál már egy zsák bankót? Vagy nem? — kérdezte, mikor észrevette, hogy Plakuscsev haragosan megcsóválja a fejét... — Hön? Én meg azt hittem, hogy veled együtt üzletel. Dehát én annyit értek az ilyesmihez, mint tyúk az ábécéhez... Igazis: a tyúk! Mostanában nagyon drága lett a tyúk! — tette hozzá, mikor látta, hogy az öregasszony kivette a kemencéből a sült tyúkot és az asztalra tette. — Ülj mellé, kedves vendégem — hívta Plakuscsevet; lábánál fogva meg ragadta a tyúkot, merev ujjaival széttépte, mint egy kis verebet és a vendég elé tette. — Egyél. Én megvárom Petykát. Sürgönyt küldött az állomásról. Már útban van idefelé. Ezért is jól összeszidom: hisz a sürgöny is pénzbe kerül. Tán másfél rubelt is elkérnek érte! — mennydörögte és Plakuscsev ismét megrezzent.

— Micsoda koponya! — nevetett, hogy palástolja: mennyire fél Ivántól, óriási medvemancsaitól, dörgő basszusától és a szőrbozót közül előragyogó, csodálatosan ártatlan kék szemétől, az egész torzonborz embertől, akinek a ruhája is csupa földes. — Egyél. Ne bámulj rám. Mi vagyok én? Menyasszony? Egyél — kínálta és eléje tolta a sült tyúkot.

— Ez mind a tied. Nekünk nem jár sült tyúk. Ha meglátja a család, hogy én is megkóstolom, akkor lesz csak nemulass: Mi csak...

— Ne bolondozz már! — hökkent meg Plakuscsev. — Éppen a gazda ne egyék a legízesebb falatokból?

— Mi csak sátoros ünnepkor eszünk húst — folytatta Iván... — akkor is mindíg tehén fejét igyekszem szerezni: az a legolcsóbb hús, ha híg is a leve. Node előkerült a kis agitátornőnk — mondta, felállt és Pjotr felesége elé sietett. — Hát Petyka hol van? Megérkezett, vagy mi van vele?

Pelageja, Pjotr felesége, darázsderekú, törékeny, ösztövér asszony leült a lócára és izgatottan hadarta maga elé:

— Mi történik a faluban, atyaisten!

— No?! Mi?! — Plakuscsev megtörölte ajkát és mivel nem

tudta leküzdeni borzongását, erősen megmarkolta az asztallapját és Pelagejára szegezte szemét. Az asszony az Irgiz folyó partján fekvő Lavrehtyij monostor apácájára emlékeztetett. Plakuscsev hajdanában be-betért a kolostorba egy kis „lelki üdülés" végett. Ott látott ilyen törékeny nőket: vékonyak voltak apácaruhában, de annál ügyesebbek, hevesebbek az ágyban. — Mi az? — kérdezte újból és le sem vette tekintetét Pelageja meg-megrezzenő, sűrű szempilláiról.

— Az asszonyok úgy neki szilajodtak, hogy nem lehet bírni velük: Britov elvette, vágóhídra hajtatta a tehenüket.

— Ki kell menned a világba... az emberek közé — fordult Plakuscsev Ivánhoz. — A zajló világban mutasd meg, milyen okos vagy. Érted? Gyere most mindjárt utánam és őutána. — Megérintette Pelageja vállát, de tüstént elkapta kezét, mintha megégette volna. — A világba... — ismételte mégegyszer és félretolta a sült tyúkot (éppencsak belekóstolt az imént) kiment a házból és ugyanazt a bánatot érezte szívében.

Kint a szabadban szinte kézzelfoghatóan feltámadt előtte a mult: a Volga, a kereskedelmi hajók, a monostor az Irgiz partján, a mosómedve-bunda, a telivér ügetők és ő maga, Ilja Maximovics Plakuscsev, a sztársina,* amint végigsétál Sirokij Bujerák utcáján.

— Igen, ki kell menni a világba... és mindenkit magunkkal hívni az emberek közé, amíg csak erőnkből telik — suttogta és Poldomászovóba indult. „Ha a kutyakölyök az anyjára veti magát, az anyja visszamarja; ha a fiú apja ellen támad — el kell pusztítani azt a fiút, nehogy új Sodoma—Gomora keletkezzék. Aki bűnbarlagot teremt a földön, annak nem kegyelmezünk." És Plakuscsev még sohasem gondolt ilyen haraggal Kirill Zsdárkinra, mint most, a szívszorongató búbánat perceiben.

3

Az aláji körzeti pártbizottság semmivel sem tudott többet a poldomászovói eseményekről, mint Kirill Zsdárkin. Zsdárkin a körzeti bizottságban ott találta Silovot és néhány párttagot. Mogorván töprengtek, mihez is kezdjenek. Silov szokott helyén, az ablaknál, az asztal mellett ült. A piactérre, az egyre

* Körülbelül az öregbírói rangnak felel meg. — *A ford.*

barnuló rétre bámult és halkan motyogott, mint egy vénember, akinek már sírban a féllába.

— Hát te miféle varázsigéket morzsolgatsz? Erőskezű vezér vagy, mondhatom!

— Csak gondold meg: mi történik a környéken — rezzent fel Silov és Kirillhez fordult. Azt mondják, Nikolszkban meggyilkolták a komszomoltitkárt, Gorodnóban pedig elevenen a földbe ástak egy milicistát.

Silov arca megpetyhüdt: orcája leleffedt, orra megduzzadt, olyan lett, mint egy nagy fonnyadt sárgarépa, szeme mélyen beesett bozontos szemöldöke alatt.

„Mi az, mi az, lassankint legyűri az öregség?!" — gondolta ellenségesen Kirill.

— Ej te, anyámasszony katonája. Azt mondják, azt mondják... És neked, persze, a füled is lekonyul az ilyen mendemondák hallatára. Meg kell nézni, mi az igazság.

— Te könnyen tréfálhatsz; a te dolgod: szánts-vess, semmi több — szakította félbe Silov és izgatottan izgett-mozgott a széken. — De nekem letöri a derekamat a kerületi központ. Az én kerületemben eddig még nem fordult elő, hogy bunkóra kapjon és fellázadjon a muzsik. Ilyen még nem történt! — mondta és keményen a levegőbe vágott a karjával. — És a tervek! Minden tervünk füstbe megy.

Fájdalmasan elmosolyodott, mert tudta, hogy szamárságot mond. Hiszen egészen más aggasztotta őt. Három napja jelentést küldött a kerületi központba. Biztosította a vezetőséget: „A körzetben minden a legnagyobb rendben halad, a kolhozmozgalom hulláma átcsap minden százalékos normán; a nagy tömegekre is átragadt a kitörő lelkesedés. Teljes gőzzel robogunk a szocializmus felé." Ilyen utóiratot biggyesztett beszámolója végére. És most, tessék: Poldomászovóban fellázadtak a muzsikok, Kolojárban az asszonyok hazavezették a táborokból a lovakat... Gorodnóban és Nikolszkban pedig még cifrább a helyzet... De hát honnan sejthette volna mindezt Silov, hát van a világon ember, aki egy kicsikét ne szépítené meg a valóságot? „Százalék, teljes gőz, kitörő lelkesedés! — gúnyolta magát, amint kinézett az ablakon és nagyot sóhajtott: — Ráhajtott az ördög, hogy odafirkantsam azt az utóiratot... Pedig érezte a szívem, hogy nem kellene..."

— Ahá, hát ez a bánatod... — nevetett magában Kirill, mikor kitalálta, mi bántja Silovot. Aztán ő is vele búsult egyideig, majd azt indítványozta: legyen résen minden párttag, komszomolista és az egész aktíva. Személyesen intézkedett, hogy minden brigád-

ból el kell különíteni két-két traktort és Záhár Kátájev vezetésével azoknak segítségére kell küldeni, akik már javában dolgoztak a poldomászovói szántóföldeken.

— Jó! Rendben van! — vállalkozott rá Záhár, mert titkolta Kirill előtt, hogy bármennyire is örül a belévetett nagy bizalomnak, azért mégiscsak fél attól a rohadt saroktól — ahogyan Poldomászovót elnevezte. Tudta, hogy ott majd lépten-nyomon megrögzött óhitűekbe, otrubos földtúró vakondokokba, levitézlett rőfösházalókba botlik, akik az egész régi Oroszországot bebarangolják batyujukkal. — Jó! Rendben van! Ha egyszer menni kell, akkor menni kell! — egyezett bele. És éjjel a kis erdősávokon át, erdei dülőkön, a legrövidebb úton haladva el is vezette a traktorokat. Fenya Pánovát nevezte ki főbrigádvezetőnek. Másnap hajnalban még aludtak a poldomászovóiak, mikor a traktorok már munkához láttak a mezőn. Záhár kocsiba ült, sorrajárta a táborokat és a maga helyére állított minden traktoros komszomoltagot.

Kirill az éjszaka közvetlen vonalon kapcsolatot teremtett Bogdánovval. Elmondta, milyen zavaros hírek keringenek a környéken és azt tanácsolta, hogy csak maradjon a mocsárnál. Még egy tréfát is megeresztett: „Csücsülj ott a nádasban... de az én vadrucámat ne bántsd!" Gépállomás-igazgatóból tüstént katonai biztossá változott. Magához hívatta Jepiha Csáncevet és Slenkát, tövéről-hegyére kifaggatta őket: milyen a helyzet Poldomászovóban, aztán a Poldomászovo vidékére küldte Jepihát és Ancsurka Kudejárovát. Ancsurkának azt ajánlotta, hogy ültesse talyigára Jepihát, húzgálja végig az utcákon és kóbor koldusok álarcában mindketten 'szimatoljanak ki mindent, ami a faluban történik.

De Slenka másnap vagy tizenöt toprongyos, tarisznyás vénembert és vénasszonyt kísért Kirill elé. Poldomászovo felől zarándokoltak erre és Krisztus nevét hirdetve terjesztettek mindenféle pánik-híreket: a Pányik völgyében, az Aláj felső folyása táján repülőgéppel leszállt egy híres külföldi ember. Minden sanyargatottat a völgybe hív: ott majd kinek-kinek földet és boldogságot ád.

„Úgy látszik, ott minden hájjal megkent fickók mesterkednek" — állapította meg Kirill és attól kezdve mégjobban magába zárkózott; haditervébe még Slenkát sem avatta be.

— Ülj kocsiba — szólt Silovnak és karonfogva az autóhoz vezette.

— Hová viszel? Mondd meg már, hiszen mégis csak körzeti titkár volnék, te pedig a SzK(b)P tagja vagy.

— Sőt a KVB* tagja is — tréfálkozott Kirill.

— Ágyú van-e nálad — kérdezte Silov és megvizsgálta forgópisztolyát.

Kirill izgalma is egyre fokozódott. De igyekezett palástolni. Amint végighajtattak Aláj főutcáján, azonnal észrevette: valahogy furcsán nyüzsögnek, zsibongnak a muzsikok portáik előtt. Persze, már itt prédikálnak köztük Poldomászovo apostolai. Ha ennek a mozgolódásnak nem sikerül gátat vetni, akkor a parasztok követik a poldomászovóiakat, akkor más falvakba is átcsap a hullám, akkor meghiúsul a betakarítási hadjárat . . .

— Elrepültek a jómadarak! — kiáltotta valaki a tömegből, amikor a kocsi hirtelen kanyarral kirobogott a faluból.

— Nem emberek ezek, hanem orgyilkos rémek! — jegyezte meg Silov. — Hallottad, hogy dühöngenek? A mi falunk is tele van ilyen fenegyerekekkel.

Ismét sokáig hallgattak.

„Megint kudarc . . . mint minden nyáron" — mérgelődött Kirill, amint a ritka rozstarlón elszórt és az esőtől megfeketedett tavalyi, csépeletlen gabonaasztagokra pillantott.

— De itt bezzeg lesz kenyér — törte meg a csendet Silov. — Az már szentigaz. Odanézz, mennyi rozs avasodik ott!

— Hát hogyne lenne gabonájuk, ha vagonszámra visszatartották. Melyik falu határában járunk most?

— A poldomászovói föld itt ékelődik bele a kolojári határba.

— No ezt jól az agyunkba kell vésnünk — mondta Kirill nyersen és megint a megfeketedett gabonaasztagokra, a tavalyi aratás emlékeire nézett. Ekkor vadlovak tüntek fel előttük.

Váratlanul bukkantak elő, nem tudni honnan. Almásderes, fakó és pejparipák. Egész ménes. Hol a „Brusznyicsnij Moh" mocsárnál jelentek meg, hol a volgai itatóhoz ereszkedtek le, hol pedig a mezőn száguldoztak. Nyomukban csakúgy kavargott a por. Bevágtattak a ménesek közé és magukkal ragadták a szelid lovakat is. Néha hatvan kilométert is rohantak és eljutottak Iljimgorod alá. Tönkregázolták a zabot, lucernát.

Eleinte azt beszélték, hogy a hóviharban elpusztult parasztok lovai verődtek csapatba. Az idei télen valóban napokon át tomboló orkán pusztított a határban. Később, mikor észrevették, hogy a lovak — valahányszor embert látnak — ijedten fel-felhorkannak, fülüket hegyezik, hanyatthomlok elvágtatnak és a nádasba rejtőznek — megállapították, hogy vadlovak.

---

* Központi Végrehajtó Bizottság. — *A ford.*

— A vadság kora jött el... Oroszország új Perzsia lett! — kiáltotta a piacon Márkel Bükov. — Nemsokára mi is olyanok leszünk, akár a vademberek: járni már úgyis nadrág nélkül járunk.

Márkel Bükov szavai jól felporhanyított muzsiktalajba hullottak és még jobban felhergelték a népet. Silov csak akkor kapott észbe, hogy fel kellene deríteni a vadlovak titkát.

— De hisz ezek a mi lovaink, kedves elvtársak — nevetett lágyan Petyka Kuljkov, a poldomászovói „Vörös Mező"-kolhoz elnöke. — Dehogyis vadak azok. — A kolhoz megszervezése előtt négyszáznyolcvanhat lovunk volt... Mikor összeszámoltuk őket, elhatároztuk, hogy a felesleget vásárra hajtjuk, vagy százat meg szabadjára eresztünk, hadd javuljanak fel azon a jó lábas takarmányon... De láttatok már ilyen csudát: azelőtt ötszázat is keveseltünk, most száz feleslegesnek bizonyult, kétszázat meg eladtunk. Nagyon okos emberek ülnek abban a központban: előre megmondták, milyen haszonnal jár a kolhoz, milyen előnyös lesz, ha minden parasztvagyont együvé teszünk.

— De azok a vadlovak felfalják a vetést! Behajtsd őket, különben eltörjük a csánkjukat — kapta Kuljkov mindenfelől a figyelmeztetést.

— Az lesz csak a szörnyű büntetés! No jól van. Behajtjuk őket.

Attól fogva erdőn-mezőn-ingoványon lóhátasok nyargalásztak a vadparipák után. Egyszer sikerült is beterelni őket egy udvarra. A lovak felsorakoztak — farral a kerítésnek — teljes erővel nekidőltek és a kerítés recsegve-ropogva repült szerteszéjjel, a lovak meg ismét a nádasba rohantak és rémületbe ejtették a környék lakosságát.

És mindennek Kuljkov volt az oka...

... Pjotr Kuljkovnak egyébként két felesége van. Az egyik a kövér és lomha Nasztaszja. A másik Pelageja, aki fürge és karcsú, mint a darázs. Az elsőt még erdőcsősz korában vette el, a másikat nemrég, Kuzjma Nazsdakov hirtelen halála után hozta a házhoz. Kuzma megfagyott a téli nagy viharban, mikor éppen hazafelé tartott Petyka Kuljkovval Sirokij Bujerákból, ahol egy hétig mulattak és sorra járták az egész komaságot. Rendezett gazdaságot, egy fajbikát — a Hepciást — és ötven szilézíai juhot hagyott özvegyének. Pelageja akkoriban telepedett meg Kuljkov házában, amikor Petyka a kolhozrendszer buzgó híveként szerepelgetett, amikor egyes körzeti pártmunkásoktól elnyerte a „jó aktivista és igaz szovjetfunkcionárius" dicsőséges címét.

— Hát hogy képzeled tulajdonképpen? — kérdezte Silov meghökkenve. — Két feleséget is tartasz? ... És nem kapnak hajba?

— Nem. Alattomban jól előkészítettem a talajt. Azt mondtam nekik: a kakasnak sok tyúkja van, a tyúkok mégse búbolják meg egymást. Hiszen az úristen nem olyannak teremtett bennünket, hogy minden kakasnak csak egy tyúkja legyen. Ha bűn, hogy többet szeretünk, hát akkor vétkezik a kos is meg a kakas is — pedig az is mind isten teremtése.

— Hihihi! — nevetett Silov. — Hihihi! ... Csakhogy, kedves öregem, az a hír járja, hogy édesleányoddal is élsz. Igaz, vagy nem?

— Ez, persze, rágalom. De mégis így gondolkozom: tegyük fel, van egy gyümölcsösünk. Ki kóstolja meg az almafa legelső gyümölcsét? Idegen, vagy a gazda? Én azt hiszem, hogy a gazda. És mi a lány? Nem a gazda etette-itatta, ápolta — ezerszer gondosabban, mint az almafát? Hát idegen kóstolja meg azt a kis almát, hogyha megérik? Szó sincs róla! A természet törvénye szerint a gazdáé a legelső gyümölcs.

— Hahaha! — hahotázott Silov. — Nahát nagy malac vagy, mondhatom. Ilyen feslett fickót lámpással sem talál az ember! — mondta és kicsurranó könnyét letörölve megveregette Petyka Kuljkov vállát. — No, a kolhozban majd észretérítenek.

Kuljkov zavartan izgett-mozgott az asztalnál.

— Mi tűrés-tagadás: errefelé még nagy a sötétség.

És azok, akik jót nevettek Kuljkov disznóságain, észre sem vették, hogy Kuljkov egyre-másra itatta le földijeit, csomószámra dobálta ki a cservonyeceket fröstökre, és a poldomászovói söröző-ben hangosan kiabálta:

— Ezek a férgek egészen felfalnak bennünket. Egy okos ember, egy nagy koponya van a környéken: Ilja Maximovics Plakuscsev, a volt sztársina. Plakuscsev azt mondta: „Rázzunk le a nyakunkról mindent és anyaszült meztelenül — minden nélkül — menjünk a kolhozba ..."

— Eligyunk, megzabáljunk mindent? — incselkedtek vele a kapatos muzsikok.

— Rázzatok le mindent, ahogy a lelketek diktálja.

És a poldomászovóiak hallgattak Kuljkov szavára, mert olyan ravasz, agyafurt kópénak ismerték, aki „három ölnyire lát a föld alá". Sürgősen túladtak minden vagyonukon, vásárra hajtot ták lovaikat, kést szegtek a marha torkának és mind egyszerre — ugyanazon a napon tódultak be a kolhozba.

— Száz és egynehány percent — hencegett Kuljkov. — Vörös lobogót nekünk! Azért a zászlóért tűzbe is megyünk, ha kell . . .

— Rohadt a helyzet a körzetedben, Silov elvtárs — mondta Kirill. — Mit tettetek Kuljkov ellen a vadlovak miatt?

— Bíróság elé állítottuk. Három havi kényszermunkát sóztunk a nyakába. Különben hát miért vetnénk rá követ, hiszen gazdaságosan cselekedett.

— Az a baj, hogy mostanában az alfeleddel gondolkozol. Mert ha másképp gondolkoznál, majd találnál okot, amiért nagyobb büntetést sózz Kuljkov nyakába.

— Nem értem, mért orrolsz rá, kedves cimborám . . . Igazán mondom . . . Hé, Britov! Britov! — kiáltotta Silov és megkérte Kirillt, hogy csípje el a műúttal párhuzamos ösvényen haladó férfit. — Egyetlen menekvésünk: a poldomászovói sejt titkára. Ülj le, Britov, ülj le.

— Poldomászovói születésű vagy? — kérdezte Kirill.

— Nem. Csak ideküldtek.

A gyulladásos szemű Britov olyan ragyás volt, mint a mazsolás pite. Nekibőszülten ült Silov mellé és mindjárt igen élesen kezdte:

— Pokoli rossz hangulat uralkodik nálunk, Silov elvtárs. Mindenki retteg!

— Várjunk! Csak sorjában! Hol voltál, mi történik ott nálatok? Ki kelt fel ki ellen? Csak sorjában, kedves komám!

— Én a kerületi központba utaztam a kolhozértekezletre. Pontosan nem tudom, mi történik ott. Lehet, hogy csakugyan felkeltek. Nagyon meglehet!

— Hát akkor miért egyedül mégy haza? Csak sorjában mindent, édes egy komám.

— Tőlem úgy félnek, mint a birkák a kutyától. Amikor megszerveztem a kolhozt, mihelyt egyet vakkantottam, összecsattantották a bokájukat. De úgy akarnak szövetkezni, hogy mégis mindegyiknek külön meglegyen a maga földje. Majd adunk nekik külön földet — mondta Britov és Kirillhez hajolt. — Mit szólsz hozzá, elvtárs?

— Én azt mondom, hogy csak a kulák akar külön földet.

— No, ezt jól megmondtad! Tán a holdból cseppentél közénk? Hiszen mi már minden kulákot rég agyonroppantottunk, akár a tetűt.

— Furcsa ember vagy! Persze: mondhat ilyet a középvagy a szegényparaszt is, de egészen mást ért alatta. Várj, ne heveskedj — csillapítgatta Kirill. — A kulák világítótorony a

faluban. Világítótorony a háborgó tengeren: millió és millió kisgazdácska törekszik efelé a torony felé, mint a halász, akit utólért a vihar. Nagyrészüket ízekre tépi a vihar. Mégis a torony felé tartanak, mert jobbat nem ismernek. Pedig ez a torony nagyon csalóka! El kell oltani a fényét és új kolhozlángot kell gyujtani, a mi lángunkat — mondta Kirill. Szóról-szóra megismételte, amit néhány napja Bogdánovtól hallott.

— Még ilyet! „Világítótorony"! Jól eltaláltad! — nevetett Britov idegesen.

Silov enyhén oldalba lökte.

— Ne vitatkozz vele: KVB-tag.

Kirill eleresztette a gúnyos megjegyzést a füle mellett és még emelkedettebben folytatta:

— Ezért kell idejében lerombolni ezeket a világítótornyokat, mint ahogy mi leromboltuk Sirokij Bujerákban.

— Igazad van — Britov beadta a derekát. — Igazad van, elvtárs. Hát az egyház is ilyen csalóka világítótorony?

— Az.

— Ez is igaz. Mi klubbal cseréltük fel a templomot. Hát a tehén világítótorony-e? Mert a fehérnép úgy beleragódzik a tehén farkába, mintha sose akarná elereszteni. A tyúk is világítótorony? Mi összeszedtük a tyúkokat. Keltetőgépeket állítottunk fel és egy „ültetésre" harmincezer csirkét keltettünk. Ilyen csudakotlója van a mi kolhozunknak.

— Ezek olyan sajkák, amelyeken milliók és milliók törekszenek a világítótornyok felé — felelte Kirill. Még mindig nem tudta, hová akar kilyukadni Britov.

— Csakugyan. Ha pedig el kell oltani a világítótornyot, akkor szét kell verni a csónakokat is. Igaz?

— El kell távolítani, de szétverni nem szabad — igazította ki Kirill.

— De hiszen ők maguk — a parasztok — verik szét. Ki akarják éheztetni az egész munkásországot.

— Sok ilyen világító van tinálatok? — szegezi neki a kérdést Kirill.

— Már mint kulák? Volgát lehet velük rekeszteni — felelte határozottan Britov és elfelejtette, mit mondott az előbb.

— Na, bekaptad a horgot! Úgy sejtem, éppen amiatt forrong a falu, mert mindenkit egy kalap alá vesztek.

— Csak egy percre üssétek be az orrotokat a faluba — mondta Britov. Csaknem sírvafakadt nagy bosszúságában. Még mindig nem tudta: miért hullik szét olyan fergeteges gyorsaság-

gal az a rengeteg munkával megszervezett kolhoz, amelyet mint követendő példát egekig magasztalt valamennyi újság. „Csak kukkantsatok be, csak egy percre kukkantsatok be!" — mutatott falujára. — „Meglátjátok, egyformán néz rátok és ugyanazt mondja mindenki!"

4

Poldomászovo az Aláj folyó jobbpartján a vasúttól és az országúttól kissé távolabb feküdt. Déli oldalon az ártéri rétek és a mocsarak felé lejtett. A vizes rét meg a náddal, bodros bozóttal benőtt láp tíz-tizenöt kilométernyire húzódott és a messzeségben szunyókáló, örökké kék fenyőerdőnek futott. A falu másik oldalán zsíros, fekete föld terült el. Valamikor kisgazdák birtokaival volt tele az egész sztyeppe. A tanyasiak még hajdanában megvásárolták a tönkrement félkegyelmű Szutyagin uraság földjét, szétszóródtak a sztyeppén, árkokkal, sövényekkel szeldelték keresztülkasul, telepotyogtatták tanyákkal, szérűkkel. Később a poldomászovóiak elsöpörték a tanyákat a föld színéről, tulajdonosaikat pedig visszakergették szülőföldjükre — a messzi Belorussziába, Ukrajnába és Moszkva környékére, ahonnan táborszámra, pereputtyostul jöttek, hogy szétkapkodják ezeket a földeket, tövestül kivágják a magános fákat és felgyujtsák az erdőket. A tanyasiak után itt-ott még megmaradt a mult nyoma: néhány fehéragyagból épített kemence váza, melyet nem turkált szét emberi kéz, amelyet szél tépáz és zápor öntözget. Úgy árválkodnak a sztyeppén, mint ürömmel, széles levelű, kövér labodával benőtt hajdani sírhantok. A sztolipini agrárreformnak, millió és millió nyomorúzte, földéhes, földönfutó paraszt mozgalmának, a vígasztalan bánatnak és könnyhullatásnak emlékei ezek a romok.

Kirill elsőízben került ide, a poldomászovói határba. Amint jobban szétnézett a sztyeppén, sehogy sem akadt nyitjára, miért keltenek benne olyan szomorú érzést ezek a kemencevázak. Talán azért, mert e fehér omladékok mögött meglátta magát, Kirill Xenofontovics Zsdárkint, amint erdőt irt a Poshadt-mocsárnál, amint egymaga akarja meghódítani az egész világot és mégis egyre mélyebbre süpped a kicsinyes hétköznapi élet posványába? Talán azért, mert félt, hogy kényszerűségből előbb-utóbb visszatér magános kis portájához, istállójához, nadrágszíjparcelláihoz, megint kemencét rak fehér agyagból, darócnadrágot húz és dús szakállt növeszt?

Lehet, hogy ezek a romok homályosan a régi Kirill Zsdárkinra emlékeztették őt, mint ahogyan a bilincs a gyalogos rabmenetekre

emlékezteti a kényszermunkán sínylődött politikai harcost. Hiszen e félig leomlott kémények mögött világosan látta a régi Oroszhont, az ország bogárhátú viskókkal teleszórt, keréknyomos utakkal keresztül-kasul szabdalt, óriási területét. Az utakon az orosz állam bocskoros, fabakancsos polgárai, az igazhitű fehér cár alattvalói vánszorognak. A fehér kemencevázak mögött az „ágyútöltelékek" regimentjeit, az ágyúdörgésre felriadt milliókat, „a csatatéren, a dicsőség mezején" a „cár-atyuskáért" elpusztult százezreket látta.

Aztán talpraálltak a porba tiport emberek ... Talpraálltak, kiegyenesítették derekukat ... És jöttek a kemény, izgalmas harcok évei ... Az egész ország testén végigmászott a tetű. Tífuszhalál kaszált széles rendeket. Minden rögöt vér öntözött. Minden talpalatnyi földet ádáz csatában kellett meghódítani. Hulltak, haltak a hősök, megtorpantak, megfutamodtak a gyengék és erdők sűrűjében bújtak el. Éhínség, járvány és ólomzápor csapásai alatt nyögött, omladozott, már-már egészen széthullt az ország ... Akkor mégis győztek ... És most? Lehet, hogy most visszatérnek ezekhez a fehér emlékekhez, helyreállítják a tanyák félig még ép kéményeit, és az országutak vándorai megint nyakukba vehetik a nyomor Oroszországát? ... Vagy teljes erejüket megfeszítve tesznek még egy ugrást és egyszersmindenkorra végeznek „a háborgó tenger világítótornyaival" ...

— A minap megkérdeztem Bogdánovtól: miért itt és miért nem Moszkvában dolgozik. Most már értem: szét kell bontani a régi országot és alulról teljesen újat kell építeni helyébe. Lehet, hogy neked is igazad van, Britov. Csakugyan kiéheztethetik a munkások országát. És ugyanazok teszik ezt, akik világgá kergették a tanyasiakat, de akikben még mindig a tanyasiak ereje lüktet.

— Én néha azt gondolom, kegyetlenül kell elbánni velük: gyujtsunk fel mindent! — felelte mogorván Britov.

— De nagyon mérges vagy — válaszolta Kirill és az Aláj folyó felé fordította tekintetét.

Egyetlen utat vagy ösvényt sem lehetett látni, mely a vizesréten vagy a láposon vezetett volna át. Csak a tó körül nagy foltokban elterülő nádas napsütötte rengetege, a zöld gyepszőnyeg, az apró kusza cserjék meg a hatalmas tőzegtömbök tűntek szembe mindenütt.

Amikor Kirill megpillantotta a tavat, élénken maga elé képzelte a fürdő vadrucát.

— Egye meg a fene! — fakadt ki. — Hogy is hibázhattam el?

— Mit hibáztál el? ... Manapság könnyen bakot lő az

ember. Például én is . . . — Silov odament hozzá. — Odabent most nagy a hajcihő — mutatott a falura. — Behajtatunk?

Toronyiránt egészen közel látszott Poldomászovo: az utcákon férfiak, tarkaruhás asszonyok tömege ácsorog. Valaki lóháton vágtat tova. „Nyilván futár. Azok küldték, akik a nádasban bujdosnak" . . . — állapította meg Kirill és Silovra nézett.

Silov szempillája úgy repdesett, mint azé a kamaszé, aki titkolni akar valamit a felnőtt elől. Sapkája tarkójára csúszott és fedetlenül hagyta szép, magas homlokát.

— Feltétlenül be kell hajtani. Hát nincsenek már bátor férfiak az Unióban? — mondta Kirill és elsőnek ült autóba.

— Itt nem lehet legénykedni — dörmögte Silov.

— Legénykedni csakugyan nem lehet — felelte tétován Kirill.

Silov hátba lökte Kirillt:

— Kéznél van az . . . ágyúd?

Az autó befutott Poldomászovóba. Kirill az üvegen át végignézett az utcasorokon. Az utcákon hemzsegett a nép. Az autó harsányan tütülve, a gyermekeket és a tyúkokat szétriasztva száguldott. A járókelők megálltak. Szembe jött egy részeg muzsik. Leguggolt az út kellős közepén, szétterjesztette karját és el akarta kapni a gépet, ahogyan a fazékba szánt kakast kapja el a gazdaasszony az udvaron. A sofőr hirtelen kanyarral kikerülte és elrobogott mellette.

— Elszaladt a ronda dög! — üvöltözte a paraszt.

Kirill keze megremegett. Borzongás futott végig egész testén. Így borzong az, aki nagy magasságból készül leugrani: az ugrás pillanatáig izgul, igyekszik nem gondolni az ugrásra, de már fel is kapaszkodott az ugrótoronyba — ugrani kell! És egész teste összezsugorodik, reszket, ellene szegül az akaratnak. És Kirill összeszorította a fogát, megrázkódott, feszülten nézett a tömeg közé, mozdulataikból, arckifejezésükből iparkodott meghatározni az emberek hangulatát.

— Magam akarok közéjük menni. Hajtsatok egyenest a mezőre . . . egy óra mulva jöjjetek vissza. Engem pedig tegyetek le ott — mondta és a kétemeletes kőháznál csoportosuló tömegre mutatott.

— Csak vigyázzon . . . Jól tekintsen körül! — figyelmeztette Britov. — Ezek nem emberek, hanem bicskás zsiványok . . .

5

Az emberek a kétemeletes kőház előtt tolongtak vagy a szálfenyőrakásokon ültek és tartózkodóan, ridegen fogadták Kirill köszönését, sőt valaki ellenségesen dörmögte:

— Úgy kiugrott, mint egy kakas.

— Mit lődörögtök itt? — kérdezte Kirill. Szüntelenül rósen volt.

— Pihenőnap van ma!

— Milyen pihenőnap?

— Vasárnap... azazhát... szombat — felelte nevetve egy legény.

— Nekünk már régóta minden nap vasárnap — morgott egy vénember. Annyira ványadt volt, hogy a bőr csakúgy lötyögött rajta, mint madárijesztőn a nagykabát. — Hiszen mindent elvégeznek helyettünk a traktorok, mi meg tra-ta-ra-ra... gatyaszárosan bevonulunk a kommunákba. — Jevsztyignyej Szilántyev, a vendéglős, volt a közbeszóló, de Kirill nem tudta.

Jevsztyignyej Szilántyev szavaira hatalmas hahota robbantotta szét a muzsikok rideg tartózkodását. A kacagás eleinte csak Jevsztyignyej körül csapott fel, aztán, mint a láng a szalmán, gyorsan továbbharapózott, végigfutott az egész tömegen és egybeolvadt a közbekiáltásokkal.

— Derék öregember!

— Üsd vágd, nem apád!

— Hát ez jól megmondta a magáét!

— Érti a dolgát a vén Bakkecske!

Ezekben a közbekiáltásokban benne csengett a helyeslés, de egyúttal a falusi tréfamesternek kijáró enyhe gúny is. Kirill maga is kacagni akart, sőt már a kezét is kinyujtotta, hogy megveregesse Jevsztyignyej vállát, de a tömegből kivált Iván Kuljkov. Vastag furkósbotjára támaszkodva, kissé imbolyogva Kirill mellé állt és hatalmas termetével eltakarta a többiek elől.

— Várjunk csak egy kicsit, jó uram, vagy kedves elvtárs! Azt mondd meg nekünk, mi a nyavalyának kell az a traktor: a petróért gabonát kell adni, a traktoros kenyeret eszik, akármerre nézel, mindenütt gabonát kérnek; én meg száraz kenyérhéjon, moslékon éljek?

— Szó ami szó, nagyon ügyesen tudják szopni a vérünket — vetette közbe Jevsztyignyej; kabátja alját szorosan összecsapta magán, mintha majd megvenné az isten hidege és pipaszárlábán

körbe-körbe perdült a muzsikok előtt. — Kiszipolyozzák a vérünket. Minden erünkből kiszívják a vért. Ez tény!

„Ez tény! Ez tény!" Hol láttam én ezt a vén disznót? Tyű a mindenét! Idegen nép közt úgy érzi magát az ember, mint sötét fenyőrengetegben — gondolta Kirill és tetőtől-talpig végigmérte Jevsztyignyejt. Viseletéről arra következtetett, hogy Szilántyev, a koldusok koldusa. — „Borzsák! Egy kulacs italért az apját is elátkozza! Meg kell juhászítani!" — döntött magában és nyersen vágta Iván Kuljkov szemébe a választ:

— Hazudsz. A traktor kevesebb gabonát eszik, mint a ló.

Jevsztyignyej megrezzent, széttárta kabátja szárnyát, szörnyű szitkokat szórt Kirillre és dühösen feléje lendült, mint az anyaseregély a fészkénél ólálkodó kandur felé:

— Mit gorombáskodsz itt velünk? Mi? Hogy száradna el a nyelved! Mi tán nem tudunk szántani-vetni? Azért jöttél, hogy tanítgass bennünket! Értetek is ti ahhoz! A minap a fiúk — csakúgy a tréfa kedvéért — küldtek Britovnak egy cédulát: „Britov elvtárs, éhen döglenek a lovak, kérjük, utaljon ki vagy húsz szárított trágyapogácsát." Mit gondoltok, mit felelt Britov?... Jevsztyignyej várt egy darabig, végighordozta sunyi tekintetét a tömegen: — Kiutalta, de nem az egészet — bökte ki végre. — Ráírta arra a cédulára: „Tizenöt szárított trágyapogácsát lótakarmányozás céljából ezennel kiutalok." Ez tény! Ilyen derék pártfogónk van minekünk!

Kirill tudta, hogy ez a história merő koholmány: az adoma szájról-szájra járt. A muzsikok maguk is tudják, hogy csak adoma, de mégis jót mulatnak rajta, mintha valóban megtörtént volna. Egész testük reng a kacagástól. Megfeketedett erős fogukat kivillantva, tátott szájjal röhögnek, meg-megrázzák körhajas fejüket. Arcukon ezerfelé mered a szőrbozót, mint a sündisznó tüskéje.

„Micsoda pofák!" — mondta Kirill. Még mindig fékezte dühét.

— Te is hazudsz! — szólalt meg és felülről lefelé nézett Jevsztyignyejre.

— Én? Hazudok? Hallottátok, kedves polgártársaim? Én hazudok! — vinnyogta Jevsztyignyej, mérgesen toporzékolt Kirill előtt és felgebeszkedve igyekezett ököllel mellbe vágni, de sehogy sem érte el Zsdárkin mellkasát. Az óriás arcán átsuhanó mosolytól is inába szállt a bátorsága. A parasztokhoz fordult hát, és úgy hadonászott, mintha meg akarna riasztani valakit.

A muzsikok hirtelen abbahagyták a nevetést, elkomorodtak, mindnyájan Kirill felé nyomultak és szoros gyűrűben körülvették.

Iván Kuljkov hátrább húzódott és furkós botjára támaszkodva halkan motyogott valamit. Mellette hirtelen előbukkant a tömegből Jáska Csuhljáv. Egészen frissnek látszó pata alakú, mély forradás éktelenítette el arcát. Szürke szemében, aránytalanul nagy pupillájában nevető szikrák sziporkáztak. Csizmája szárából előhúzott egy dikicset és pengéjét végigfente tenyerén, amely olyan kérges volt, mint a mezítlábas kondás talpa.

— Te is itt vagy? — kérdezte Kirill és farkasszemet nézett Jáskával.

— Én is itt vagyok — felelte Jáska és Kirill háta mögé akart kerülni.

— Á-á-á — nyujtotta el a szót Kirill és óvatosan hátranézett. Mindenfelől komor, dühös arcok fordultak felé. A kétemeletes kőház lépcsőjén dús lakkfekete szakállú emberke ült. Térdét egészen álláig felhúzta és szótlanul figyelte a tömeget. Kirill mosolyogva fordult Jáskához, de iparkodott, hogy ne tévessze szem elől azt a kis embert. Hirtelen úgy érezte: arca egészen ostoba lesz ettől a furcsa mosolytól, mint egy rajtakapott kis tolvajé.

„Minek is játszom a tűzzel?" — szidta magát. Odalépett Jáskához, kezét zsebébe dugta.

— Lökd el azt a békanyúzót! — sziszegte.

Jáska gyorsan elbújt a muzsikok háta mögött; Jevsztyignyej szemében félelem villant meg, úgy rémlett, most mindjárt felüvölt, elrohan, majd utána veti magát az egész tömeg — Kirill pedig egyedül marad a téren és hangosan, idegesen kineveti a falusiakat, akik vad félelmükben megfutamodtak előle.

Kirill így szerette volna. A tömeg feszülten állt, várakozott. Lehet, hogy a következő pillanatban szétszaladt volna a szélrózsa minden irányába, de ekkor előrefurakodott Iván Kuljkov és közvetlenül Kirill elé lépett.

— Mit kapcáskodol itt? Térden kellene csúsznod a nép előtt... És meg kellene csókolnod a lába nyomát is... Te pedig foghégyről beszélsz vele? Hát már meg se mondhatjuk, ami a szívünket nyomja? Befogjuk a szánkat? Kitéptétek a nép nyelvét, vagy mi a csuda?

— Ez tény — kiáltott közbe Jevsztyignyej. Meg se várta, míg Kirill felel. Feje fölé nyujtotta jobbkezét és gyűrűsujja hegyére biggyesztett vadonatúj gyűszűt mutatott a tömegnek. — Idenézzetek emberek! Micu* idejében két arany kopek volt ennek az ára, most pedig öt ezüst rubelt kérnek érte a szövetkezetben.

* Micu (Nyikoláska) II. Miklós cár népies gúnyneve. — *A ford.*

Ez tény. Csak védjétek a szovjet hatalmat, asszonyok! Hiszen alig öt pud rozsot kell adni egy gyűszűért.

Iván Kuljkov tetőtől-talpig megrázta magát, mint a gubancos szőrű házőrző kutya, fenyegetően indult Kirill felé, mellette pedig ismét előbukkant Jáska Csuhljáv. Sápadtan nyúlt a csizmaszárhoz. A tömeg felzúdult, ahogyan a fenyőerdő zúg, ha vihar támad. A zsivaj a hátulsó sorokban keletkezett, aztán gyorsan kúszott Kirill felé és bilincsbe verte, mint ahogy jégbilincsbe veri a folyót a hirtelen beköszöntő kemény hideg...

— Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon — mondta valaki halkan, de érthetően. És egy pillanat alatt mindenki elhallgatott.

„Máris?! Ej, de buta helyzet!" — Kirill egész benseje megremegett. Most már nem tudta elhessegetni magától a szörnyű gondolatot és teljesen megzavarodott.

— Akkor se megyek a kolhozba, ha egyik oldalamat nyúzzák, a másikat meg sózzák — hasított a tompa zúgásba egy fülsértő női hang. — Nem azért ontották vérüket a mi embereink!

„Aha! Vöröskatonáné!" — kapott észbe Kirill. Látta, mint tornyosul mind magasabbra a csillapíthatatlan harag hulláma. Magának sem tudott számot adni: mit cselekszik, mikor felkiáltott:

— Épp ezért harcoltak! Ha a te férjed élne, feltétlenül kolhozba menne!

Különös. Mindnyájan elmosolyodtak. A kőház felé fordultak, ahol állig húzott térdel az az alacsony ember ült a lépcsőn. És Kirill azonnal megsejtette: ez lesz a főkolompos! A kis ember felállt, kihúzta csenevész testét és a muzsikokat széttaszigálva a kör közepe felé irányította lépteit.

„Úgylátszik, ezzel kell megbírkózni. Kicsiny és satnya. Ilyen a legtöbb előcsahos. No hát lássuk, ki kit győz le" — döntött Kirill és önkénytelenül feléje lépett.

— Hát élek én! — mondta a kis ember. — Azt kiabáltad: „Ha élne a férjed..." Hát élek. Itt vagyok. Ugy bizony — mondta és tisztelegve megérintette sapkáját, mint a legnyalkább huszárok szokták. — Hát te nem Kirill Zsdárkin vagy véletlenül?

— De az vagyok! — felelte Kirill.

— Lámcsak! Milyen nagy ember lett belőled! Együtt verekedtünk Perekop alatt. Emlékszel még rám? Én voltam a küldöncöd: Vaszilij Gurok. Bizisten én voltam!

— Gurok?! Ne mondd! Tyű, de szőrösmókus lettél! Gurok, te pindurka Gurok! — Kirill azt sem tudta meglepetésében, mit mondjon. Megpörgette maga előtt Gurokot, szemügyre vette, mint

ahogyan a legnélkülözhetetlenebb tárgyat szoktuk vizsgálgatni, ha véletlenül ráakadunk. — Micsoda burokba bujtál és hogy megnövesztetted a szakálladat! Hát az orrod? Az orrod a régi, „bizisten". Bámulatos!

— „Bámulatos, bámulatos!" — utánozta gúnyosan Gurok. — Mi bámulni való van énrajtam. Hát megnőtt és megnőtt — rántott egyet kis szakállán. — De hisz le is beretválhatnám, bizisten — mondta nyájas mosollyal.

Gurok közbelépése összezavarta a falusiak sorait: megtudták, hogy ez a hepciás ember nem más, mint Kirill Zsdárkin, akiről olyan sokat hallottak az utóbbi években, akinek nevéhez duhaj dáridók, traktoroszlopok és kolhozok fűződnek... És a mindeddig egységes tömeg most két táborra szakadt.

— Hát kemény legény vagy! Bátran viselkedel — mosolygott a kemencerakó Jakunyin; megkerülte Kirillt, végigméregette, aztán mellé állott és kötőjével megtörölte arcát.

— Én meg Griska Zvenkin vagyok, az egyetlen komszomolista az egész faluban — mondta az a legény, aki eleinte a „pihenőnapot" kiabálta. Lámcsak, lámcsak, kinek az oldalát akartuk megdürückölni. Jó...

— Már mért volna jó... Meg akarnak dögönyözni és még azt mondja: jó!

— Dehogy is! Csak köszönni akartam: jó napot!

— Hát jónapot-jónapot! — Kirill kezett fogott vele és ismét Gurokhoz fordult.

Gurokot már javában szorongatták néhány lépésnyire. Először Jevsztyignyej Szilántyev támadt rá, de Gurok úgy védekezett, mint egy oroszlán.

— Elveszítetted a malmodat, a versenyparipáidat és most azt akarod, hogy mindent visszaadjanak. Majd ha fagy! Aljas Kacsingatós!

— Gurokot is megvették egy kis júdáspénzen! — visította valaki és gyorsan a tömeg közé vetette magát. Itt-ott előtünt a háta és felrántott lapockája.

Kirill fölöttébb ismerősnek és gyanúsnak találta a hangot, a hátat, de kivált azt, hogy a férfi tüstént eltűnt a csődületben. Inkább csak homályosan sejtette, mint felismerte, ki lehet. Ilja Gurjánov — állapította meg.

— Állj meg, hé, megállj! — Kirill már-már a férfi után akart rohanni, de idejében észbekapott. Mikor pedig megpillantotta, hogy autó gördül a térre, ahhoz szaladt.

Az autóból Fenya Pánova, Sztesa, Silov meg Britov ugrott ki és futott Kirill elébe.

Sztesát nem ismerte meg azonnal: bőrruhát, csinosan a lábára feszülő, magasszárú cipőt viselt. Bőr pilótasapka símult szorosan a fejére.

— Hát te mit üvöltözöl itt? — kérdezte gúnyos mosollyal, mikor odament Kirillhez.

— Csak úgy, a magam gyönyörűségére. Volt itt egy kis ügyem — felelte meghökkenve Kirill és hátrafordult.

A kőház lépcsőjén egy agitátor szónokolt a népnek.

— Be a kommunába! Mindenkinek a kommunában a helye. Amink csak van, mind együvé tegyük! Tisztuljunk meg, rázzuk le lábunkról a föld porát, miként Krisztus és nagy tanítónk, Lenin parancsolta. Be a kommunába!

— Ki fecseg ilyen zöldségeket? — kérdezte Britovtól Kirill, mert a sok fej közt még nem látta jól az agitátort.

— Ez a mi gyujtószavú agitátorunk. A huszadik század prófétája.

Kirill összeszorította a fogát: a kőház lépcsőjén a bolond barát beszélt.

— Úúgy — mosolygott el mesterkélten Kirill. Erővel betuszkolta az autóba Sztesát, utána pedig Fenyát és Gurokot. — Ti maradjatok itt — fordult Silovhoz és Britovhoz — nemsokára itt leszünk.

— Derék ember vagy! — dörmögte Gurok. Még mindig elragadtatással gyönyörködött Kirillben. — Úgy viselkedsz, mint komiszárius korodban. Bezzeg én néha megcsikorgatom a fogamat, dehát nincs mit tenni. Kettétörnek a térdükön mindenkit, mint egy pálcát, bizisten.

— Tudod mit? — vágott közbe Kirill. — Én azt hiszem, hogy az egész banda nálatok gyűlt össze. Itt van Ilja Gurjánov is, Plakuscsev is. Tudjátok, ki az a bolond szerzetes? Plakuscsev jobbkéze.

— Ne mondd! Hisz az a barát Britov legelső embere: mindig ott sündörög a sejtben. Azt mondja, hogy ő pártonkívüli bolsevik.

— Hol a portád? — kérdezte Kirill.

— Ahol van, ni — Gurok nemrégen épült házikóra mutatott. Nagy névkezdőbetűk díszelegtek a párkány alatt. — „Béke a kunyhóknak — háború a paloták ellen!" — nevetett. — Az én asszonyom nagyon ragaszkodik a házhoz. Bevallom, én is sajnálnám istállónak odaadni.

— Ki követeli, hogy odaadd? Hát már te is egészen megbolondultál?

— Dehogy bolondultam meg! Britov minden gyűlésen azt hajtja, hogy istállót csinálnak a parasztházakból és sokemeletes palotát építenek az embereknek.

ÖTÖDIK LÁNCSZEM

1

A jól megtermett, magános farkas, pofáját a földig lógatva, rövid nyakának minden izmát megfeszítve, nesztelenül, lágyan futott a zöld mohaszőnyegen. De háta szokatlanul fel-felvetődött, a szélben lobogó bolyhos farka meg-megvonaglott: az öreg falkavezér, az éjszakai rajtaütések híres hőse, egyszer Nikita Gurjánov csapdájába lépett hátsó lábával. Elvonszolta a kelepcét, elbujt a sűrűbe és lemarta tulajdon lábát... Most a hús, a birkaverejték szaga felé tartott, arra, ahol a hodályok állnak. Ismerős, kanyargós ösvényeken haladt, ahol nem egyszer járt már, mikor bamba bárányt hurcolt a hátán. Amint elfutott a Zöld Farkastanyáig, az erdei ösvények kanyarulatánál megtorpant, emberi test szagát szívta orrlyukába és remegve lapult a földre. Ugrásra készült, hogy elmeneküljön. Az öreg falkavezér már rég elvesztette merszét, és ezen az éjszakán seholsem volt már maradása: gyakran kiszaladt a mocsarak bozótos peremére, földre kushadt, vizslatott, szamuklált, halkan fel-felvonított.

Ezen az éjszakán — melyet az előző évek eseményeinek láncolata tett olyan aggodalmassá és izgatottá — homályba olvadó emberi alakok haladtak át a vizes réteken, lápokon, felfelriasztották birodalmában a termetes háromlábú farkast. Az emberek a Zöld Farkastanyára, Plakuscsev főhadiszállására mentek. Onnan pedig maguk faragta lándzsával, rozsdás karabéllyal, baltával, vasvillával és mérhetetlen, ádáz haraggal felfegyverezve csónakáztak át az Aláj folyón Poldomászovóba, elbujtak a csűrökben, a lyukas gabonaszárítókban és várták az általános felkelés jelét, a félrevert harangok riasztó kongását.

— Más út nincs — figyelmeztette őket búcsúzóul Ilja Maximovics. — Százszor is meggondoltam mindent. Egészen belebetegedtem. Sem a szívem, sem az agyam nem fogadja el ezt a

rendszert. Mit csinálnak a madzaggal, ha görcsöstül nem megy át a lyukon és nem lehet kioldani a bogát? Elvágják! Hát a magunk, gyermekeink, kis porontyaink érdekében mi is elvágjuk ezt a zsineget. Élt egyszer egy Minyin-Pozsárszkij nevű hős. Moszkvában, a Vörös Téren áll az emlékműve. Megmaradt a nép jó emlékezetében. Így őrzik majd meg ivadékaink a mi emlékünket is. Így legyen!

Amikor Márkel Bükov vezetése alatt útjukra engedte a vele egyívásúakat — magabiztosan és nyugodtan mondta nekik:

— Mi már régóta tapossuk a földet... Azelőtt is patakokban ömlött a könnyünk... De most meg vérfolyók folynak... Igen. Az életünk forog kockán: fej vagy írás, vagy engedünk az előírásnak vagy porba hull a fejünk. Ezt ne felejtsétek el. Nohát, isten áldjon benneteket.

Hajnalhasadtáig egész éjjel jöttek az emberek, mint a farkasok, amelyek előrenyújtott pofával lopakodnak a birkaizzadtság, a hús szaga felé. Ilyen éjszakákon kelepcébe, farkasverembe esnek az ordasok, az emberek pedig tűznek-víznek nekimennek és odatartják mellüket a géppuskagolyónak.

— Igen: fej vagy írás — suttogta mégegyszer búsan Plakuscsev, mikor az utolsó csónak is eltűnt a nádasban. Aztán bement a kunyhóba és Ilja Gurjánovhoz meg Pjotr Kuljkovhoz fordult: — Menjetek ti is... Teljesítsétek parancsomat, ha már nekem jutott osztályrészül, hogy a többiek élére álljak. Ha üt az óra, én is megyek. És nemsokára üt. Tudom, nem jó szemmel nézel rám, Ilja Nikitics: neheztelsz. El kell felejteni minden sérelmet, mert nem tudhatjuk, ki marad életben, és kit falnak fel a férgek. No, rajta, fel a győzelemre!

Sokáig figyelte, miként cirkál Ilja Gurjánov és Pjotr Kuljkov ladikja a bozótban a nád között. Nézte, amint óvatos, nagy vargabetűket tett a sík vízen. Aztán egy távoli zugból előparancsolta Jáska Csuhljávot.

— Ne felejtsd el — mondta — az ember könnyen elveszti lelke békességét, ha elszakad csapatától! Talán nem mentem volna szívesen velük? Dehogynem! Nyughatatlan a lelkem, a fülem nem hall, az agyam nem fog fel semmit. Hisz' még a bátrabb, büszkébb kutyát is megbecsülik: a gazdája tudja, hogy mit ér. A mi gazdánk: édesanyánk, a föld. Egyet mindíg tarts szem előtt: dologtalanul ne őgyelegj a földön, mert azt a föld nem szereti...

*

Griska Zvenkin mélyen, nyugodtan, szinte bódultan aludt, mint aratási ünnep előtt a kaszás, ha előző este jól lemosakodott a fürdőben. Tegnap, alighogy megismerkedett Kirill Zsdárkinnal, hazafelémenet beszaladt Nyúrka Birjukovához, beavatta titkaiba és arra célzott, hogy a jövőben is beavatja:

— Ha megteszed velem azt... szóval, ha úgy élünk, mint házastársak.

— Jaj, Griska! Mért fecsegsz ilyeneket? — Nyúrka elpirult és félrefordult. Olyan vörös lett, mintha lángolna az arca.

És Griska boldogan ment haza, nagyon meg volt elégedve magával, Nyúrkával, az egész világgal, de kivált Kirill Zsdárkinnal. Különösen az tetszett neki, hogy Kirill olyan bátran viselkedett a poldomászovóiakkal szemben. Amint hazafelé tartott, igyekezett úgy lépni, mint Kirill; keményen vágta sarkát a földbe, hogy belerengjen a felázott utca.

— Ég Kolojár — mondta az anyja reggel, mikor a nap még nem aranyozta be a tócsák felszínét, mikor az iskola tetején még alig ébredeztek a csókák.

— Mit törődsz vele? Kolojár ég, mégis ő sóhajtozik! Mért nem hagysz aludni, anyám?

Odakint őrülten kongott, bömbölt a félrevert harang, mintha a mestergerenda volna a harangláb. Griska belefúrta magát az ágyba, rongyos paplanába burkolózott, igyekezett elaludni, elhessegetni magától a rémületet, amely a riasztó harangszó hallatára mindíg feltámadt benne, mint vízen a hullám, ha vihar veri. Ilyenkor mindíg szeretett volna elmenekülni, vagy mély álomba merülni, hogy később felébredjen és azt mondhassa: „Nem is történt semmi, csak rémeket láttam."

Kongott a félrevert harang. Zúgása hol a messzeségbe veszett, hol megint előtört, elkergette az álmot és felkeltette Griskában azt a rémületet, amely még gyermekkorában vert gyökeret benne. És ismét felmerült előtte egész gyermekkora, mint mindíg, ha riasztó harangzúgást hallott. Apja kikapja az ágyból őt, a kisfiút, a kertek alá menekül vele és az Aláj folyó partján a cserjésbe dobja. Ez annyira bosszantja Griskát, hogy már-már sírva fakad, de ekkor különös, idegen emberek még jobban ráijesztenek. A lobogó lángok fényében fürödve nagy ládákat, lószerszámot löknek a vízbe, a folyóba hajtják a lovakat és teheneket. A parton pedig üvöltenek, jajveszékelnek és a homokra rogynak a feldúlt, kócos asszonyok. A fekete égbolton izzó pernyeszálak röpködnek, és kong, egyre kong a félrevert harang... Másnap reggel a tűzvész helyén ül az apja, térdén tartja Griskát és hallgat, anyja

meg a füstölgő romok között sürög-forog. Ágaskodó almásderes paripákra emlékeztető, üszkös kemencevázak meredeznek az utcasoron a házak helyén ... Eltelik néhány hónap. Apja sehogy sem akar visszajönni abból a kis földkunyhóból. A tavasszal hosszú fatokba tették és kivitték a szérűn túlra.

— Apád a tengerre ment, ott hajózik egy darabig — mondták Griskának.

És azon a napon félelem költözött Griska szívébe: azóta megrémül, ha félrevert harang zúgása üti meg fülét, ha zajt neszel az udvaron, ha idegen embert lát és ha a Sorsról hall, amelyet a felnőttek oly gyakran emlegetnek. Egyszer, mikor éjféltájban nagy dulakodásra ébredt, egy torzonborz embert látott a házban. Az idegen férfi Griska anyját kergette, elkapta hatalmas kezével és lecibálta róla sárgarépa színű, házi szövésű ingét. Anyja hiába siklott el előle, hiába ugrott fel az ágyra, szaladt a kamrába, hiába rimánkodott és tartotta maga elé gyönge karját, az új padlódeszkákon lomhán lépkedő férfi mégis megfogta és egy szögletbe húzta.

„Ez a Sors" — gondolta Griska és fülsiketítően elvisította magát:

— Anyá-á-ám! Édesanyá-á-ám!

Édesanyja leveszi a függőágyból a kisfiút. Melle hullámzik. Füle alól egy vércsöpp folyik lassan lefelé. Idegen, savanyú szag árad róla, mint amilyen a fürdő öltözőszobájából csapja meg az embert. A torzonborz férfi pedig lehorgasztott fejjel ül a lócán, hosszú kezét lecsüngeti és megérinti ujjaival a vadonatúj padlódeszkákat. Olykor megremeg, megborzong, mintha fázna.

— Kisfiam ... Grisenykám — csillapítgatja édesanyja. — Hisz ez Ványa Kulkov bácsi. Azért jött, hogy segítsen felépíteni a házat. Nézd meg jobban: Ványa bácsi!

Griska ezután mind sűrűbben látta Ványa bácsit. Jötte előtt édesanyja nem lelte helyét, mintha tűkön ült volna, gyakran a tükörbe pillantott és mikor észrevette, hogy Griska figyeli, nagyot sóhajtott:

— Aludj, Griska, mert megesz a farkas — mondta és még halkabban suttogva tette hozzá: — Nagy bűn nyomja az én lelkemet.

Nemsokára megjött Ványa bácsi, az asztalra tett egy palack pálinkát és iddogálás közben tompán dörmögte:

— Nincs a világon veszettebb vadállat, mint maga az ember!

„Úgy látszik, őt is meglátogatta a Sors, mint ő minket" — gondolta Griska és most már sajnálta a torzonborz embert. De

mikor Ványa bácsi feléje nyúlt, Griska rúgkapált, harapott, a férfi szeme közé hajította kis posztócsizmáját meg egy-egy marék forgácsot és visított, mint a kismalac. Ványa bácsi pedig visszahúzódott és megint az asztalhoz ült.

— Tanítsd meg móresre a fiad, Tatjána. Tanítsd meg, hogy tisztelje a felnőtteket — szólt és nagy kék szemével Griska édesanyjára nézett. — Lám, ezért is meg kell fizetned — tette hozzá, aztán eloltotta a lámpát és megragadta Tatjána remegő vállát.

Griska újból felvisít és az ágydeszkába veri a fejét.

—Ne ébreszd fel, Ványa, ha idejössz... Ne költsd fel — suttogja kis idő mulva az anyja, amint Ványa bácsit csillapítgatja.

„A Sors akárkit megtanít kesztyűbe dudálni" — állapítja meg Griska a felnőttek szavait ismételve, aztán összekucorodik, megdermed az ágyban, mikor hallja, hogy édesanyja fájdalmasan nyöszörög odalent a sötétben, a padlón:

— Ványa!... Mit csinálsz?! Meghalok így... Megfulladok. Hisz holnap is eljössz... Aztán megint. Legyen szíved, Ványa!

Édesanyja reggel a padon hever és hamuszürke, sötét arccal sokáig, makacsul bámul a mennyezetre. Griska lemászik a függőágyról, anyjához törleszkedik, mint a kismacska a kemencéhez, aztán anyja orcájához illeszti kis arcát és fenyegetően megrázza öklét:

— Ne félj, anyám, nemsokára megnövök és ha nagy leszek, akkor...

— Jaj csak minél hamarabb, Grisenykám!... Csakhogy addig én elsorvadok, elhervadok, mint a keserűlapú, ha fagy éri... Ereggy innen, te kis buta! — löki el dühösen a fiúcskát és szemét eltakarva, kábán suttog maga elé.

*

— Csuda nagy tűz van, Griska... Valaki egész éjjel itt ógyelgett a faluban. Tegnap kolojáriakat láttam az utcán... Holtrészegen lődörögtek össze-vissza. Vajjon mit akarhatnak? — gondoltam. Reggelre krétával rajzolt keresztet láttam az ajtónkon.

— Keresztet? Nem hagynak élni bennünket azok a gazemberek! — kiáltotta Griska, felugrott az ágyból és az ablakhoz rohant.

A félrevert harang zúgása Kolojár felől hullámzott erre:

anyja nem tévedett. Ugyanolyan riasztó kongás szállt Grodnya felől is; csak rekedtebben, mert a grodnyai harang régen megrepedt.

— Látod, anyám, te mindíg jajgatsz. Folyton azt hajtod: ne járjak abba a komszomolba, pedig lám, tegnap megígérte Zsdárkin elvtárs, hogy elhelyez a gépállomáson.

— Hisz egyetlen fiam vagy... és az apád nagyon a lelkemre kötötte, hogy vigyázzak rád.

— „Vigyázzak-vigyázzak"! — utánozta csufondárosan Griska és kiszaladt a házból.

A tűzoltószín udvarán gubancos lábú, horpasz sötétpej kanca áll a cölöpnél. Néhány nappal ezelőtt Iván Kuljkovtól vették el. Erről Griska anyja semmit sem tudott. A ló a földet marta és csámcsogott.

— Ej, de falánk jószág vagy! No, kocogjunk egy kicsit!

Griska lóra ült és a falu középpontja, a kétemeletes kőház felé indult, mert sejtette, hogy már odagyűlt minden kommunista. E nap eseményei után, jóval később is, rendkívül világosan emlékezett rá, hogy az udvarról távoztában Nyúrkára gondolt, gyönyörködött benne: milyen szép rugalmas szája, vékony ajka van. A faluban egyetlen lánynak sincs olyan szája, mint Nyúrkának, amikor meg nevet, egész teste reng belé, oldalát fogja és felhúzza a vállát.

A sarok mögül most kikanyarodik Ványa Kuljkov bácsi. Bütykös, görbe tölgyfabotra támaszkodik, elállja az utat és Griskára veti kék szemét.

— Szállj le róla. Add vissza azt a kancát szépszerével, mert agyonverünk.

„Ugyanolyan ördögi pofa, mint akkor volt... Még a szeme is ugyanaz." Griska leküzdi borzongását, széttárja kabátja alját és megmutatja a karabélyt.

— Látod ezt a szerszámot? Vagy azt akarod, hogy a kobakodba eresszek egy golyót?

— A puska is kiesik az ember kezéből, mint egy rőzseszál, mert a nép az ágyúnál is erősebb. Ott idegenek gyűltek össze — hadarja Iván és a kőház felé mutat — de te a mi fajtánk vagy. Atyafi-vért nem akarok ontani: add vissza a kancát szépszerével.

— Csakhogy én meg régóta nagyon szeretném már kiontani a véredet. Takarodj az útból, mert leváglak, mint egy ürüt! — kiáltotta Griska és tovanyargalt. Nagyokat ugratott a sötétpej kancával, mert attól tartott, hogy Iván letöri a ló lábát furkósbotjával.

2

A kőház első emeletén, a pártsejt szobájában, Silovot és Britovot körülvéve, az asztalnál ültek a kommunisták. Tizenegyen voltak. Noha már beköszöntött a koratavasz, valamilyen oknál fogva mégis az őszi vetésről vitatkoztak.

„Inukba szállt a bátorság" — állapította meg Griska, és hogy magára vonja a figyelmet, jó hangosan megszólalt:

— Láttam az asszonyokat... Százával loholnak errefelé. Úgy látszik, már az éjjel összegyűltek az előcsahosoknál, most meg tömegestül özönlenek az utcára. Láttam, mikor idelovagoltam.

— Százával jönnek? ! Találkozott két asszonnyal és mindjárt százról fecseg ! Ne ijesztgesd hiába az embereket ! — Silov megvetően csikorgatta fogát. — De mi lesz, ha csakugyan nekünk rohannak? — szólalt meg kis idő mulva. Akkor csak egy választásunk marad; megmondjuk nekik: ám legyen, ahogy akarjátok. Ha akartok, beléptek a kolhozba, ha nem akartok, nem léptek be.

— Csakhogy én nem ismerek ilyen „ahogy akarjátok"-at — robbant ki dühösen Britov és körbe-körbe szaladgált az asztal körül. — „Ahogy akarjátok !" És ha külön parcellát akarnak? !

— Ej, te hűbelebalázs ! — mondta Silov és elhessegette magától Britovot, mint egy legyet. Arca göresösen megvonaglott. A párt két utát nyitott meg a paraszt előtt. Választhat: ha akar, kolhozba megy, ha nem akar, megmarad a maga gazdájának.

— Ho-ho-hó ! „Választhat" ! Ebben nem értek egyet veled. Hát mit mondott Sztálin elvtárs?

— Azt mondta, hogy az önkéntesség alapján kell megszervezni a kolhozokat. — Silov komoran összevonta szemöldökét és félrefordult: jelezte, hogy eszeágában sincs folytatni a vitát. — Meg kell győzni az embereket — tette hozzá.

— Nem igaz — makacskodott Britov. — Sztálin azt mondta, hogy a mi mentségünk a kolhoz és a muzsikot is a kolhoz menti meg a nyomortól... És még valamit: lehet, hogy az egész proletárállam összeomlik, ha nem teremtjük meg a kollektív gazdaságokat. Ha a te utadon haladnánk, százesztendeig sem jutnánk el a szocializmusig. Én pedig magam is meg akarom érni a kommunizmust és mindenkinek azt parancsolom, hogy kommunizmusban éljen. — Britov ki-kitáguló orrlyukkal, hevesen beszélt.

A kommunisták türelmetlen, durva, gigantomániás embernek ismerték Britovot. Mindent óriásira méretezett. A multkor tyúk-

farmot szervezett és egyszerre harmincezer tojást tett a keltetőgépbe. Aztán elhatározta, hogy megnöveli a kolhozokat: egybeolvasztotta mind a tizennyolc kolhozt és „Lendület"-nek nevezte el. Ugyanakkor nagy lendületében egy ezer lovat befogadó istállót is tervezett. Ekkora istálló felépítéséhez természetesen nem tudott elég anyagot előteremteni és most a szérükön túl, ott tátonganak a félbemaradt agyaggödrök. Ilyennek ismerték és háta mögött gyakran jót nevettek rajta.

De most egészen másnak, olyan embernek látták, aki, ha törik, ha szakad, valóban meg akarja érni a kommunizmust. Hát vajjon nem azért cselekszik mindent olyan sietősen, nem azért támad rá mindenkire olyan féktelen dühvel, aki maga akar gazdálkodni? Aljesin is szeretné megérni a kommunizmust. Figyelmesen néz Britovra, kihúzza magát; mindjárt felugrik és ugyanúgy kiabál majd, mint Britov: hisz már régóta küzd a poldomászovóiak ellen, már rég megkapta tőlük a „Próféta" gyúnynevet.

— Ebben csakugyan igazad van — helyeselt Aljesin.

— Mi a szösz? — Silov csodálkozva fordult hozzá: meglepte, hogy Aljesin támogatja Britovot. — Neked, mint jelöltnek, még inkább hallgatnod kell a Párt szavára...

— Vannak olyanok, akik nem sietnek. Behúzódnak a meleg kuckóba, holmi jelentéseket firkálnak és köpnek a városra — vetette oda érdesen Britov.

Silov szigorú tekintettel mérte végig Britovot.

— Ahá! Kibújt a szög a zsákból! Már engedelmet kérek!... Az ilyen agitáció miatt pártfegyelmit sózok ám a nyakadba, kisöcsém.

— Tessék, rajta! Megmondom én az egész világ előtt, hogy kommunizmusban akarok élni, de azt is megmondom, hogy te meg olyan lettél, mint egy kéródző tehén. — Britov az ablakhoz ugrott. — Jönnek. Jönnek a szövetségeseid. No majd én mindjárt lecsillapítom őket.

Az asszonyok valóban a kétemeletes kőház felé tartottak. Előözönlöttek az utcákból, közökből, megtöltötték a főteret, majdnem letaposták az élen haladókat, nagy lendülettel tolták őket a főlépcső felé és zúgtak, zsibongtak, mint megrémült csókák a fűzfa gallyain. Britov kihajolt az ablakon, hallgatózott egy darabig, de mivel egy szót sem értett a zajból, gyorsan leszaladt és nagyot kiáltott:

— Mit ordítoztok? Nem értek semmit. Úgy látom, neked van a legtöbb panaszod, Pelageja Kuljkova, te rikácsolsz a legveszettebbül. Mi kéne?

Az asszonyok elhallgattak, sőt megrestelték magukat, mikor megpillantották Britovot.

— Éjnye-éjnye, szépasszonyok, hát mire való ez a nagy kalamajka? Te is itt vagy, Tatjána? — meresztette szemét Gurok feleségére. — Ej, de szúr a zabszem.

Az asszonyok hallgattak, sőt némelyik hátrább húzódott.

— Ragyás-ragyás, de azért az asszonyokat szereti — jegyezte meg valaki.

— Az ilyen pocsék pofájúak mindig édesebben szeretnek — kapott a szón Tatjána, Gurok felesége és gyilkos kacagásra fakadt.

— Ez igaz, én szeretem az asszonyokat. De az asszonyok is engem. A minap levelet írt a feleségem: „Ha még soká nem jössz haza, bánatomban felakasztom magam." Ő szegény otthon szenved, én meg itt vesződöm veletek.

— Hát aztán hová akasztja magát? — kérdezte Tatjána. — Az eperfa ágára-e vagy másnak a nyakába?

— Ha valakinek ilyen csúnya ura van, inkább csak a más nyakába akasztja magát.

— Az már szentigaz.

— Add vissza a teheneket — vágott közbe Tatjána és álla alá gyűrte keszkenője csücskét. — Mi közünk nekünk a te oldalbordáidhoz?!

— Teheneket? Hát hány tehenet vettek el? Nyolcat... Ti meg — úgy látom — háromszázan rohantatok ide.

— Igen, mert különben az egész csordát elveszed.

— Hát hová tenném én a csordát? — nevetett Britov.

— No, akkor megnyugszunk — mondta csaknem suttogva Gurok felesége és hátranézett: a házak előtt meg a mellékutcákban álldogáló muzsikokra.

— Hát még mi kell? — kérdezte Britov.

— Ereszd ki a börtönből a foglyokat — lépett elő Pelageja Kuljkova és toporzékolva visította: — Ne higgyétek egy szavát sem, asszonyok. Csak tele akarja duruzsolni a fülünket.

— Ahá! Szóval erre fáj a fogad! Lázadást akarsz szítani a hatóságok ellen...

— Ereszd ki őket, különben szétromboljuk a börtönt — kiáltotta Pelageja fenyegetően. Meg-megrebbent sűrű fekete szempillája.

— Engedd szabadon a foglyokat — ismételte és Britov felé ágaskodott, hogy lehúzza a lépcsőről.

— Mi-i? ! Mit mondtál?... Szétromboljátok? Te ringyó! — üvöltötte Britov, előrenyujtotta kezét, egy szempillantás alatt

elkapta Pelageja kontyát és a háta mögé penderítette a kardos menyecskét.

A tömeg mozgásba jött, topogni kezdett — mint a ló, ha váratlanul mély szakadék szélére ér — aztán visszahőkölt. Az asszonyok, kérges kezükkel hadonászva, egymást taposva szaladtak szét, ki-ki az urához — és őrült ordítozásukkal majd megsiketítették a falut.

— Na ugye? ! Elinaltatok, szukák? ! — rikácsolta utánuk Britov és megrázta forgópisztolyát.

Ebben a pillanatban, mintha csak erre vártak volna, tömött sorokban megindultak a házak előtt és a mellékutcákban álló parasztok a kétemeletes kőépület felé. A kistemplom harangját félreverték.

— Ereszd el azt az asszonyt ! Ereszd el, te ragyás ördög ! — kiáltotta Silov szinte visítva.

Silov kituszkolta a folyosóról Pelageja Kuljkovát, felszaladt az emeletre, erősen bekötözte maga után az ajtót egy zsineggel és csaknem sírva toporzékolt Britov előtt.

— Hát ezt mondtam én neked, te ripacsos ördög? Hát így csillapítottad le őket, te, te ragyás sátán, most aztán lásd, mi következik . . . Odanézz . . .

A kőház felé mindenünnen vasvillával, fejszével, maguk készítette lándzsával és fütykösökkel felfegyverzett muzsikok futottak. Legelől Márkel Bükov rohant. Megbotlott, elesett. Iván Kuljkov keresztülugrotta és a bunkót ütésre lendítve, teljes erővel nekiszaladt a főlépcső ajtajának, ki akarta fordítani a sarkából, de nem sikerült. Jól megütötte magát és úgy felüvöltött, mint a sebzett fenevad. Aztán görbe lábain imbolyogva felugrott és a felső ablakba hajította a bunkót. Az üvegcserepek csengve, csörömpölve zúdultak a kommunistákra.

„Agyonvernek bennünket" — gondolta Griska és úgy érezte, mintha jéggé fagyna a nyelve.

— Üssétek azt a ripacsos ördögöt ! Bunkót a fejére ! — kiáltotta Iván Kuljkov, túlharsogva a tömeg zaját.

Silov Britov előtt forgolódott.

— Hát jól meggyőzted őket . . . Szépen lecsillapítottad az asszonyokat. Nem akartad kiengedni a rabokat, hát kiengedték ők maguk — mutatott ki az ablakon Ilja Gurjánovra és Petyka Kuljkovra. A két fogoly a szövetkezet pincéje felől szaladt elő, ahová ma reggel csukatta őket Britov, mikor elcsípték őket a folyón. — Így beszéltél a fejükkel ! Oda kellene dobnunk nekik, mint kutyának a koncot . . . És ez az ember akar mindenáron kommu-

nizmusban élni. Hát így nem igen éred meg a kommunizmust. Ki tud a nép nyelvén? Eredj, Aljesin, beszélj velük!

— Gris — suttogta Aljesin és kitekintett a tömegre. — Vedd át a szövetkezet pénzét, Gris, másfélezer rubel.

— Minek nekem az a pénz? — kérdezte Grisa, de mihelyt kitekintett az ablakon, tüstént megértette, miért tukmálja rá a pénzt Aljesin.

— Te még zöldfülű vagy... Téged nem bántanak — suttogta Aljesin.

Silov elrántotta Griskától Aljesint és az ablak felé tuszkolta:

— Beszélj! Terád hallgatnak. Mond, hogy hat vagon iparcikket hozunk...

Aljesin az ablakhoz állt és elfulladó hangon kezdte: „Elvtársak, polgártársak." Alig mondta ki, süvítve vágódott arcába egy tégla és Aljesin vérbe borulva rogyott az ablak alá.

— Agyonütötteeek! — üvöltött fel tompán és orra tövét tapogatta, mert az orrát nem lelte a helyén. Csak egy remegő, eleven, puha valami csúszkált ujjai közt. Ijedtében csaknem őrülten gondolta: „Orrtalan szörnyeteggé rondítottak... Inkább vertek volna agyon egészen..." És ott vergődött a padlón, nem is hallotta, amint ráhull a vakolat.

Lövés dörrent... Griska volt. Megtöltötte a karabélyt és sietősen megrántotta a ravaszt. A golyó a padlóba fúródott, szilánkokat szórt szerteszét és az alsó födém keresztgerendájában megrekedt.

— Ki lőtt? — suttogta sápadtan Silov s amikor megtudta, hogy Griska sütötte el a puskát, szemrehányóan mondta: — Hisz agyon is lőhetted volna.

— Csak véletlenül történt, Silov bácsi — motyogta Griska és elpityeredett.

— Fegyvert az asztalra! Az asztalra! Az asztalra! Az asztalra! — vezényelte Silov. — A körzeti pártbizottság nevében parancsolom: az asztalra tenni a fegyvert... Hát azt hiszitek, hogy ezek is burzsujok?

A kommunisták kelletlenül dobták le pisztolyaikat és miután letették, az egyik szögletbe húzódtak. Csak Britov nézett öklelő szemmel Silovra és sziszegett, mint a mérgeskígyó:

— Agyonvernek bennünket! Tudom. Lőni kell. Erődben ülünk. Ki jöhet ide be? — mutatott a keskeny ajtónyílásra. — Egyedül is feltartóztatom valamennyit.

— Az asztalra tedd a pisztolyod! Te már kilövöldözted magad. Elég!

— Futnak... Szaladnak — örvendezett Griska.

A lövés hallatára sürgősen eltakarodott a tömeg a kőház elől, és a téren, a főlépcsőtől nem messzire, csupán egy ember állt. Háttal fordult a kőház felé és lapockáját magasrarántva, szólongatta a muzsikokat:

— Ne szaladjatok, hé! Maga a hadügyi népbiztos tiltotta meg, hogy a tömegre lőjenek. Rohammal foglaljuk el ezt a házat. Hurrá! — kiáltotta és sarkon fordulva a főlépcső felé futott.

A kommunisták értetlenül néztek össze. Úgylátszik, annyira meglepődtek, sőt megrökönyödtek, mintha az ostromot vezénylő férfi helyén Britovot vagy Silovot pillantották volna meg.

— Várjatok csak... Furcsa, furcsa — szólalt meg Silov és kihajolt az ablakon. — Sejtettem: Jáska Csuhljáv. Elvtárs! — kiáltott le. — Te is ellenünk vagy? Hát mért? Gyere ide... Beszélni akarunk veled... Téged beengedünk.

— Mi az? — Jáska hátrarántotta fejét és felnézett Silovra. — Beengedsz? No, majd meglátom, hogy csakugyan beengedsz-e.

— Jáskát ellenük kell ingerelni — suttogta Silov és a kommunistákhoz fordult. — Értitek? Az ő révén kell hatni rájuk. Hát hogyan vándorolt át hozzájuk ez az ebszülte dög?

— Most minden patkány felgebeszkedik — dörmögte Britov. — Lőni kell. Látod, már egyetlen lövéstől is megfutamodtak.

— Lőni kell. Ej, ej, te durrogatós! Hé, Jása, gyere be, csak gyere be! — Mikor Jáska felszaladt a keskeny lépcsőn, észrevette, a feljárat olyan szűk, hogy egy szál lövész is feltartóztathat egész tömeget, ha kiáll.

„Úgylátszik, Silov nem szánja rá magát — állapította meg. — Bezzeg, ha Britovra bíznák a vezényletet!..." — Amikor Silov elé állt, hanyagul előretette egyik lábát.

— Mit akarsz?

— Hát már te is ellenünk jössz, Jása? Mennyit jártam érdekedben, hogy visszavegyenek a pártba, te meg lám, mire vetemedtél!

— Feldühítettetek.

— Megorroltál?! És ezért már eleven sírba kell temetkezni? Hisz úgyis a fejedre ütnek.

— Azt mondd, amiért hívtál! — vágott közbe Jáska.

— Beszélj a lelkükre, hogy szépszerével oszoljanak széjjel. Nagy osztag jön. Ha egy hajunk szála meggörbül, úgy megcibálják őket, mint a kopasztani való tyúkot.

Jáska sokáig állt szótlanul, nézegette a kommunistákat, azok meg őt; a legtöbb kommunista szemében lángot vetett az alig fékezett harag. Így néznek a provokátorra a letartóztatottak.

— És azután falhoz állítotok, úgy-e? — szólalt meg végre.

— Kommunista becsületszavamra: hallgatunk a történtekről, mint a sír — mondta Silov és kezet nyujtott.

Jáska megint sokáig hallgatott, aztán összeszedte magát és hogy kiugrassa a nyulat a bokorból, mosolyogva ajánlotta:

— Adjatok fegyvert, adjatok puskát. Különben nem bíznak bennem. Pedig a nép az ágyúnál is erősebb.

— No-no-no, egyébre nem fáj a fogad? — Silov rá akart ripakodni az árulóra, de türtőztette magát és mikor mosolyt vett észre Jáska arcán, nyiltan a szemébe nézett.

Jáska szeme, óriási fekete pupillája egyenest rámeredt; olyan mártírszomorúságot sugárzott és olyan őszintének látszott, hogy Silov minden gyanakvása egyszerre elszállt.

— Nos? — szólalt meg — felébredt benned a párttag lelkiismerete? Tessék, válassz. De aztán vigyázz, ha megtántorodsz, a kobakodba küldök egy ólomgolyót, mert ezt a karabélyt megtartom. Mehetsz! — fejezte be és Jáska behajtott karjára akasztotta a tokos forgópisztolyokat.

Jáska szeme szinte káprázott. Korántsem várta, hogy Silov elfogadja ajánlatát és mikor látta, hogy karjára akasztják a revolvereket, megingott. „Ezentúl becsülettel nézek a szemük közé... Plakuscsev azt mondta: nem beszélhetünk. Hazudik — beszélhetünk" — ismételte magában és eszébe jutott Sztesa. Tegnap látta az asszonyt, oda akart menni hozzá, hogy elmondjon mindent, amit Plakuscsevtől hallott, de nem tehette: Kirill Zsdárkin vitte magával Sztesát. „Most pedig talán még jobban rendbe jön minden. Hiszen most érdemeket szerzek" — gondolta. Kiegyenesedett és kemény hangon mondta:

— Legyetek nyugodtak, elvtársak, mindjárt kiengedlek benneteket... vagy csak a holttestemen át törhetnek be.

De mikor leszaladt és maga előtt látta a komor tekintetű, óriás tömeget, azonnal tisztában volt vele, hogy ez a tömeg nem hallgat rá, félredobja, mint egy forgácsot; egyszerre inába szállt a bátorsága. Egészen mást kiáltott, mint amit akart:

— Idenézzetek, mit szereztem tőlük! — mutogatta pisztolyokkal teleaggatott, behajtott karját. — Fogjátok el őket: nincsen fegyverük!

— Jáska! — Silov az ablakhoz rohant és a kőházból eldördült a második lövés.

Többet nem lőttek.

3

A háromlábú, magános farkas — akit kivertek a falkából, mert elvesztette merszét — megállt egy istenhátamegetti csapáson, felemelte hosszú, keskeny pofáját és felüvöltött. Elnyujtva, rekedten, hullámosan. Emésztette a bánat a falka miatt; bús vonítással akarta elverni a hajnalt, hogy aztán — mint mindíg, ha feljön a nap — nyugalomra térjen. De ma utat vesztett. Sűrű cserjésen, tisztásokon át, toronyirányt rohant a messzi fenyvesek felé, nyíllá nyúlt a teste, mint hajdan, amikor dühös kutyák elől szaladt és a kéklő hágókon túlra a tőzegmocsarakba csalta őket... Óriási kerülőt tett, aztán visszatért a Zöld Farkastanyára és megint a fenyvesek felé szaladt.

Ezen a reggelen mintha lángba borult, vérben fürdött volna a világ. Úgy rémlett: nemcsak a házak, a csűrök, a hodályok égnek — égnek az emberek is: őrülten szólt a félrevert harang, újból és újból talpra rázta, előre űzte az eszükvesztett poldomászovóiakat és olyan tettre sarkallta őket, amelyet nem követtek volna el semilyen kínzás hatására sem. Egyre kongott a félrevert harang. Riadalmat keltett mindenkiben. Olyan riadalmat, mely arra kényszeríti a parasztot, hogy betakarítatlanul hagyja a gabonát a mezőn és üvöltsön, miként a falkájából kivert vén farkas üvölt.

Ilja Gurjánov jól tudta, mekkora erő rejtőzik a félrevert harang hívó szavában. Kikapta a harangozó kezéből a kötelet és a harang nehéz nyelvét himbálva jobbra is, balra is kondított egyet az ércbúrán. Verte-verte és érezte, hogy minden hajaszála égnek áll és egész testén apró, hideg, félelmes borzongás fut végig.

— Verd, verd, verd! — kiáltotta és meglökte a tűzőrt.

A harangozó-tűzőr a kis harangokat kongatta meg. A nagy hullámokban szétáradó, öblös harangzúgásba vékony, csilingelő hangok fonódnak: úgy szurkálják az embert, mint a darazsak, és az emberek már nem tudják türtőztetni magukat, kiszaladnak a kisajtón, a kapun, előrohannak a szérüskertekből, a csűrökből, a félig leomlott gabonaszárítókból, a folyó partjáról, a nád vadonjából, futtukban kitörnek a sövényből egy-egy karót, meg-megvillantják fejszéjüket, vasvillájukat és fel-felugrálva rohannak, mintha korbáccsal kergetnék őket, száguldanak a kétemeletes fehér kőépület felé. És a házból csakúgy fröccsen szét a téglapor, a sok fényes üvegcserép meg a vakolat a súlyos csapások alatt, odafent pedig előtűnik a muzsikok háta, magasba lendülnek a véraztatta bunkók, megvillannak a fejszék. A feketén ásító ablakokból

könyvlapok röppennek ki, keringenek a háztető felett és vakító fehéren cikáznak a reggeli napsütésben, mint a sirályok.

— Áhá! — kiáltotta kitörő örömmel Ilja. — Áhá!

Az ablakból a tönkrezúzott fekete rámával együtt emberi test repült a kövezetre. A tömeg észrevette: a lehajított férfi fejét összelapították, mintha hirtelen berántott ajtó közé szorították volna; jobbkeze pedig csak egy ínszálon fityegett.

— Itt a vezérük ... Britov! — kiáltotta az ablakból valaki.

Britov után Aljesin villára tűzött, elcsúfított teste siklott ki a másik ablakon. A főlépcsőn Silov rohant lefelé. Tenyerébe szorította fejét, mintha állandóan korbácsolták volna. Vakon szaladt minél messzebb a háztól, útközben leverte a lábáról azt, aki útjába állt és mindíg egyet üvöltözött:

— Elvtársak! Elvtársak, testvérek, elvtársak! ...

Iván Kuljkov teljes lendületből főbe kólintotta, mint a barna medvét és a kőház felé lökte. Az emberek egy pillanatra megdermedtek, aztán a vércsöppeket lerázva, nekilódultak — némelyik azért, hogy gyávaságát palástolja, némelyik meg azért, hogy kitombolja veszett dühét. Törtek-zúztak mindent, ami csak útjukba akadt. Szétverték a kőház főlépcsőjét, mintha el akarnák pusztítani Britov, Silov, Aljesin és mindazok nyomát, akikkel leszámoltak odafent. A tömeg szétverte, pozdorjává törte a szövetkezet udvarán felhalmozott cementhordókat. Cementpor hullámzott az utcán, fehérre festette a házak tetejét és a veszett dühükben tomboló poldomászovói muzsikokat, asszonyokat. Az asszonyok a tyúkfarmra tódultak, zsákba seperték a kis csirkéket, hazacipelték a maguk tyúkóljába. Otthon kidobálták a döglötteket, és cifrán káromkodva szaladtak vissza a farmra, elcsípték az érces torkú kakasokat, meg a kétségbeesetten kotkodácsoló tyúkokat. Az emberek végig száguldottak a falun és az utcára kergették azokat, akik tehetetlen dühükben meghátráltak a tömeg vad rohama elől és valami sötét zugba bújtak.

A kemenceerakó Jakunyin háromszor hazamenekült és elrejtőzött a színben. Először kitaszigálták; sebtében magára kapta kiskabátját és bár semmit sem kérdezett, semmit sem értett, a többiekkel együtt a főtér felé rohant, de alig jutott el az első mellékutcáig, letért a szérüskertek irányába, onnan meg hazalopakodott, a színbe. Tipegett-topogott egy darabig, aztán megint a térre kocogott, ott sem lelte helyét, ismét hazament, most pedig harmadszor ugrik ki kapuján és nekiront Guroknak.

— Nem megyek. Nem én. Ha megöltök, akkor sem megyek! — Gurok a földnek szegte a lábát és igyekezett kitépni magát

szomszédainak görcsösen szorító karmai közül. — Nem megyek. Mért ontottam a vérem?

— Gurok... Kedves Gurok — próbálta rábeszélni Jakunyin. — Hiszen mi is... mi is vérünket ontottuk... Hát azt hiszed, hogy mostohaanyának tartjuk a szovjet hatalmat? Hát mi... No, gyere... Ha mindenkinek mennie kell, akkor mindenki menjen.

— Eresszetek el! Eresszetek el, ha mondom. Ellenforradalmárok! — hánykolódott a kezük közt Gurok. A nagy erőlködésben vérbe borult a szeme, émelygést érzett a gyomrában, mintha valaki a hasára térdelt volna. — Eresszetek el! — kiáltotta rekedten. — Engedjetek el... Kontrák!... Tatjána!... Revolvert.

— Mit vacakoltok annyit vele? — kérdezte a tömegből felbukkanó Jáska Csuhljáv és leeresztette maga elé kurta tölgyfa botját, egyik végét a földre bocsátotta, mintha hosszát akarná megmérni, aztán csapásra lendítette és teljes erővel Gurok fejére sujtott.

— Mit csinálsz?! — kiáltotta elcsukló hangon Gurok és Jakunyin lábához rogyva, ujjaival kaparta a földet.

Jakunyin finnyásan seperte le térdéről a ragadós agyvelőcsomót és egész testében remegve, Jáskára vetette magát:

— Kár volt! — mondta. — Kiféle vagy?

— Kolojári — felelte Jáska kissé meghökkenve, de felkészült, hogy bármelyik pillanatban odakenjen egyet Jakunyinnak is.

— Kolojári? — Jakunyin lélekzetet vett és zavartan hadarta, mert nem talált más szavakat: — Kolojári... Kólintani... azt jól megtanultad; jól főbe kólintod az ártatlan embereket — mondta és mellére tette kezét. Megvakarta, mintha nagyon viszketne odabent valami. — Ahány ház, annyi szokás... de birka, aki ezt tűri — mondta és lehajtotta fejét. Állkapcsa úgy rángatózott, mintha váratlanul szálka szúródott volna bele.

Ilyen állapotban volt Jakunyin, mikor szűk körbe szorították, ide-oda lökdösték, letépték róla kemencerakó kabátját. Féltek tőle és gyűlölték, mert szemtanuja volt a véres bosszúnak: látta, hogyan számoltak le Gurokkal. Maguk után vonszolták és elindultak az asszonyok felé.

Az asszonyok a templomból jöttek; szentképeket, zászlókat hoztak és Pelageja Kuljkova előéneklése után torkukszakadtából ordították: „Velünk az isten és minden ereje." Az asszonyok, a parasztok, a gyermekek, az ikonok, a zászlók — egyszóval minden — egyetlen patakba szakadt; köröskörül pedig tombolt a tömeg, szétrombolták a kolhozudvarokat. Ki-ki hazavezette lovát. Szétkurcolták az ekéket, szekereket, hámokat, kerekeket, összetörték a

kerítést, bezúzták a szövetkezet minden ablakát és szilaj nótákat gajdoltak részegen. A haranglábnál meg ott állt Ilja Gurjánov és a tűzőrrel együtt verte a harangot, nem engedte, hogy magukhoz térjenek, megálljanak, akik odalenn a vérben úszó, talpat égető földön cikáztak fel s alá.

Jakunyin elveszítette hidegvérét ebben a fergeteges rohanásban. Fejszével vágta szét a petróleumos hordók vasabroncsait, a szövetkezet lépcsőjét, ajtajait, ütött-vágott, hunyorgott félelmében és várta, melyik percben csap hátába egy fejszét valaki, hogy csakúgy recseg-ropog majd a gerince, mint a kis Gurok koponyája. És Jakunyin teljes lendületből, nekihuzakodva hasította, ami elé került; néha megremegett az álla. Igy esett el, így gurult a szövetkezet lépcsője alá. Már nem hallotta, amint a templomban elhallgattak a félrevert harangok, nem látta, amint az emberek felkerekedtek, egyetlen lavinává olvadtak össze és zászlókat lengetve, szentképeket mutogatva indultak a falu szélére, onnan meg a Pánikvölgy felé, mert egyiket a félelem, másikat meg az ádáz harag űzte.

— Én nem megyek tovább a szérűnél — mondta Iván Kuljkov. Az utca közepén lépkedett, jobbkezével a tölgyfabunkóra támaszkodott, baljával pedig a csapotthasú, horpasz sötétpej kancát vezette. — Szántani kell, ezek meg, istentudja, mit akarnak. Csak hadd álljanak bosszút a kommunistákon a kolojáriak maguk — legyintett és a maga telke felé kanyarodott. Úgy cammogott, mintha minden lépésnél földbe ragadt volna a lába.

Ilja Maximovics Plakuscsev ellenkező irányba: Zimnyici tatárfaluba haladt a lápon, ingoványon át.

— Bevégeztetett — suttogta. — Bevégeztetett — és még mindíg ugyanazt a szívszorongató bánatot érezte. Amint eldugott ösvényeken, messzi fenyvesek felé haladt, olyan volt, mint a nyúl, amely alig vonszolja átlőtt hátulját. Egyszer sem tekintett hátra.

A kőház szögleténél, összekucorodva ült Griska édesanyja. Nem bírt felemelkedni.

— Grisa, Grisenyka... — sírdogált csendesen.

Ekkor megjelent Poldomászovóban Záhár Kátájev. A szérűket megkerülve, a kertek alatt haladt. Egy csűrben a lyukas sövényen keresztül emberi alakot vett észre.

— Ahá! Elbújt. Nyilván a mi emberünk — dörmögte és a csűrt megkerülve, óvatosan kinyitotta az ajtót.

Az egyik szögletben, nagy szalmacsomó mögött, egy férfi ült, erősen melléhez szorított egy göndör szőke gyereket és szemüvegén át bambán bámult Záhárra, mintha semmit sem látna, akárcsak

nappal a bagoly. A pápaszem üvegje megrepedt; emiatt balszemére kancsalnak látszott a férfi.

„A gyermeket tartotta maga elé pajzsnak" — gondolta Záhár. Mikor a férfi ismét magához szorította a gyereket és mögéje dugta a fejét — Záhár végkép meggyőződött feltevése helyességéről. „Kétségtelen — mondta magában — mindenki védekezik, vagy elbújik ilyen esetekben... De ez, lám, nagyon ravaszul kieszelte: kisgyermeket használ fedezékül."

— Minek rémíted halálra a gyermeket? — szólalt meg. — Állj fel... Kirill Szenafontics Zsdárkin embere volnék.

A férfi zavarba jött, bárgyún elmosolyodott és önkénytelenül is Záhár beszédmodorát utánozva, motyogta.

— Én meg Boriszov, a helybeli mezőgazda volnék.

— Áha! Épp ez kell nekünk. Eredj, add vissza a gyereket anyjának, te pedig gyere velem.

Boriszovval együtt hagyták el a csűrt. A mezőgazda szüntelenül mentegetni igyekezett magát Záhár előtt; azt erősítgette, hogy csak véletlenül cipelte a csűrbe a gyermeket. Tegnap este a nagy zűrzavarban egy ismerőséhez ment, éjjel pedig, mikor már hazafelé tartott, meghallotta, hogy a muzsikok el akarják tenni láb alól őt, Boriszov mezőgazdát. Ekkor a kertek alá menekült, befúrta magát egy csűr szögletébe és csak akkor vette észre, hogy egy gyerek ül a karján. Már késő lett volna hazavinni: lassankint pirkadt a hajnal, Kolojárban meg félreverték a harangokat. Minél hevesebben beszélt — hogy igazolja magát Záhár előtt — annál jobban rávallott magára. És mivel érezte helyzete fonákságát, még jobban belezavarodott.

— Ugyan ne mentegetőzz! — vágott közbe Záhár. — Hiszen mindenki fél. — Boriszovhoz fordult. Látta, miként vonaglik a mezőgazda ajka. Észrevette, hogy az összetört szemüveg mögül ép szem néz rá. — Nem szült még olyan embert a föld, aki egyenest bemászna a halál torkába. Az egyik így, a másik úgy, de valahogy mindenki menteni próbálja az irháját, ha kutyaszorítóba kerül. Hisz én sem én vagyok, hanem Matvej Kuzmicsev iljimgorodi lakos... Hanem azt a gyermeket békében kellett volna hagyni — tette hozzá kisvártatva. — Mi az, összecsinálta magát? Nagyon megijedt, vagy erősen szorongattad?

— Csakugyan baj történt — kapott észbe Boriszov és még jobban összezavarodott.

— Ehol egy másik — kiáltotta vígan Záhár — örült, hogy a gyermekről másra fordíthatta a szót — és a szövetkezet lépcsője alól lábánál fogva kihúzott egy embert. — Ez is elbújt, mint te.

Te egy nagy lyuk elé ültél... Már messziről lehetett látni a hátad.

Jakunyin egy darabig némán állt Záhár előtt és értetlenül dörgölte a szemét. Megdöbbentette a falura szállt síri csend. Furcsának tetszett még az is, hogy enyhe nap sugározza be azokat az utcákat, amelyeken az imént még tomboló parasztok és asszonyok rohantak fel s alá. A lágy napsütésben csókák keringenek egyet-egyet. Mellette itt áll Boriszov agronómus és egy fehér kendővel törölgeti a gyermeket. És itt van még egy idegen szakállas ember is, olyan zömök, mint egy mohalepte vén tuskó a lápon. Jakunyin már látta valahol, de az is lehet, hogy sohasem látta, csak álmában jelent meg ez a kócos muzsik. Hányszor álmodik effélét az ember. De mit akar ez? Mit áll itt és miért méregeti végig őt, Jakunyint.

— Ahá — találta meg a nyitját Jakunyin; jajt kiáltott és fejszéjét hóna alá csapva, el akart szaladni.

— Hová szaladsz, hé? — Záhár megrántotta Jakunyin kabátja ujját. — Hová-hová olyan sebesen?

— Ki vagy te? — kérdezte rekedten Jakunyin.

— Kirill Szenafontics Zsdárkin küldött, mégpedig nem üres kézzel. Amit főztél, edd is meg! Elkövetted a sok disznóságot, most meg kereket akarsz oldani? Nem úgy verik a cigányt! — mondta Záhár, elővette zsebéből revolverét, esetlenül megfenyegette vele Jakunyint; még mindig nem engedte ki a keze közül. — Látod? Ezentúl ezen a nyelven társalgunk veletek. Látom, hogy már megetted kenyered javát, benőhetett volna a fejed lágya, mégis arra vetemedtél, hogy elpusztítsd a nép vagyonát?

Jakunyin elfordította tekintetét a pisztolyról, leült a lépcsőre és a korlátba vágta fejszéjét.

— Ugye pirulsz? Ugye szégyelled magad? — szurkálta Záhár. — Bezzeg, ha a te kamarádat verték volna szét, akkor jajgatnál, mint a fába szorult féreg. Itt meg törtél-zúztál mindent, ami kezed ügyébe esett.

Jakunyin végre felemelte a fejét.

— Nem én voltam.

— Hát ki? Tán a nagynénikéd?

— Nem én voltam, hanem az ijedtségem.

— Begyulladtál? Lám, Gurok — azt mondják — keményen a sarkára állt és bátran meghalt.

— Guroknak nincsen családja, csak ketten voltak: ő meg az asszony.

— De persze, neked annál nagyobb a pereputtyod?! Szóval a pereputty az oka mindennek. Aháá! — mondta elnyújtva

Záhár, majd a szélső házsorokra mutatott, ahol csűrtől-csűrig szökeltek át az emberek. — Miféle népség szaladgál ott? — kérdezte.

Jakunyin felállt és lassan kiegyenesedett, mint a fiatal tölgy, ha lehengerítik róla a rágördült követ.

— Az aktívisták szaladtak elő, mint egér a lyukából... Tehát nem csak én húzódtam biztosabb helyre, hanem más is.

— Áha! Eredj, hívd a lápra őket... Ott állanak a traktorok, annak a nyírfaerdőnek a szélén. Vidd magaddal a fejszédet is, hasznát veheted. Én most a mezőgazdával tartok. Át kell raknom a kemencéjét — mondta Záhár és olyan huncutul kacsintott, hogy Jakunyin elnevette magát.

— Úgy látszik, nem estél a fejed lágyára — mondta Jakunyin és a csűrök felé indult.

A kétemeletes kőházról köröskörül leverték a vakolatot. Az egész épület egyszerre mintha megöregedett volna. A rámátlan ablakok kitátott fogatlan fekete szájhoz hasonlítottak, a főlépcsőt forgáccsá aprították és lerontották. Távolabb három sárba taposott holttest hevert. Záhár csak Aljesint ismerte meg, őt is csupán viseltes katonakabátjáról.

— Ej-ej — sóhajtotta — nem állta meg a sarat! Pedig de nagyon szeretett élni. Hát ez a zsombék micsoda? — torpant meg a bejáratnál és szemügyre vette a kucorgó asszonyt.

— Grigorij Zvenkinnek, a komszomoltagnak az anyja — mondta Boriszov selypen.

— Az anyja? Az anyák meg a feleségek sorsa mindig nehéz. Még él: remeg.

Záhár felment az emeletre.

Libabőrös lett a háta, mikor megpillantotta a feldöntött, összetört asztalokat, a kicsavart asztallábakat, a vérfoltokat a falon, a lehullott vakolatot, az egyik szögletbe összehordott, vasvillával teleszurkált, fejszével megcsonkított, elcsúfított holttesteket. Amikor pedig a másik sarokban észrevett egy fal felé fordított guggoló kis figurát, egészen belezöldült. Az eső elől elbúvó csirke kuporog ilyen szánalmasan.

— Asztallábbal verték agyon őket — suttogta ő is selypítve. — Úgy látszik, ez a fiú egészen tejfelesszájú még. Látod, ő a legalacsonyabb. Ezt is asztallábbal verték fejbe.

— Ez Grisa Zvenkin, a komszomolista — magyarázta Boriszov egyre zavartabban. A fiúcska elé állt, hogy minél többet eltakarjon belőle.

— Te biztosan azt mondod — szólalt meg kis idő mulva

Záhár — nem szabad embert ölni. Persze, hogy nem szabad ... Hiszen nem is olyan könnyű kezet emelni az emberre. De itt kezet emeltek a kommunistákra, és agyonverték őket. Most már aztán a lázadókat is irtani kell, mint a tetűt! Odanézz: mit tettek ezzel a szerencsétlen fiúval! — Záhár megrázta Griskát és hátraugrott.

Griska megmozdult, kinyújtotta a kezét, feltápászkodott és elkiáltotta magát:

— Anyám! Édesanyáááám!

Záhár odafutott hozzá.

— Ne kiabálj! Nem bánt senki, nem bánt.

Griska hanyatthomlok elrohant mellette, ledübörgött a lépcsőn és tenyerét tarkójára szorítva, szívbemarkolóan visította: „Édesanyáááám" — és tovaszáguldott az utcán. Anyja felrezzent a sikoltozásra és fia után vetette magát. Griska hasra vágódott, mikor be akart fordulni az egyik mellékutcába. Anyja utólérte, melléje omlott, átölelte egyetlen fiát, és az utca csendjét felverve jajgatott.

— Szegény fiú! Nem éri meg a holnapot. Hiába örül úgy az anyja. No, gyerünk. A kisgyereket vidd haza és gyere vissza. Különben mindjárt összecsődül a nép — mondta Záhár és gyors léptekkel lesietett.

A nyírfaerdő szélén, a dombon, tömegbe verődve álltak a traktorosok. Idegenek is keveredtek közéjük.

— Mi a baj? — kérdezte Záhár. — Miért hagytátok ott a helyeteket?

Elmondták neki, hogy odalent a folyó partján egy kőtömb alatt valami kis barlangban egy ember rejtőzik. Néhány perccel előbb a nyírfaligetből jött elő. Karján derékszíjjas, tokos pisztolyok csüngtek, mint egy perecfüzér. A felszólításra semmit sem felelt, amikor pedig el akarták fogni, a kőtömb alá búvt és megfenyegette őket:

— Ide ne merjetek jönni, mert lövök.

„Ez ő lesz — találta ki Záhár és szinte futvást sietett a kőtömb felé, de alig kocogott néhány lépésnyire, megállt. — Hátha mégsem ő az? Akkor végem van: szitává lő ..." Visszaforduljon? A halomról vagy harminc szempár nézett Záhár után. Ez arra ösztökélte Kátájevet, hogy továbbinduljon, a partra siessen. „Odamegyek" — döntött és előrelendült. Alig tett meg néhány lépést, észrevette az óriási kagylóhoz hasonló kőtömböt, mely közvetlenül a víz szélén hevert.

— Jákov Csuhljáv! Jáska ... Záhár Kátájev volnék! Gyer' elő. — szólongatta Záhár rekedten.

A kőtömb alól sokáig nem jött semmi válasz.

— Bujj elő! — kiáltotta Záhár hangosabban. — Úgyis kiráncigálunk: nem kuksolhatsz örökké abban az odúban.

— Ide ne jöjj, mert lövök! — felelte Jáska.

— Nincs neked annyi erőd, te gazember, hogy átlyukaszd az én mellemet — fakadt ki dühösen Záhár. — Pedig hogy' véd-telek mindíg, te ronda dög... Biztosan Kolja Pirjákinnak is te kötöttél hurkot a nyakára. — Záhár nagy léptekkel közeledett a tömb felé és csak a pisztoly fekete torkát látta maga előtt.

4

A viharsarokból, ahonnan aszály idején esőfelhőket várnak a muzsikok, néha metsző, hideg északi szél száguld elő. Éget, csíp és szúr, mint az üvegszilánk. Egy-két napig mindenfelől dühösen rohamoz. Ilyenkor befagyott ablakok mögött dideregnek a gyermekek, hallgatják a szél dalát. A hézagos ólakban meg búsan bőgnek a sovány tehenek. Az északi szél — a szivjerka — fehér hóport kerget a sztyeppén, pajkosan tépázza a nyöszörgő csupasz, fiatal égerfa-cserjét... Fakó heréltjét hajtja a paraszt a mezőn, subájába burkolózik, dobbant egyet-egyet kérgesre fagyott bocskorával, néha előreszalad: az utat keresi... A szivjerka meg bömbölve kacag, kénye-kedvére játszik a paraszttal, a viskókkal, falvakkal, vonatokkal. A vonatok gyakran megállanak, mint lábukról levert óriások nyúlnak végig a sínen. Párát pihegnek a fagyos levegőbe és tehetetlenül vesztegelnek a nyilt pályán. Tíz, száz és ezer vonat dermed a hóban. Kopog a távírókészülék. Oszlopról-oszlopra futnak a parancsok a sztyeppén, őserdőn, süppedékes lápon át. És ezek a parancsok talpraállítják, az északi szél meg a hóviharok ellen mozgósítják az embereket... Ha a szivjerka dühöng, csak a háromlábú vén farkasnak áll a világ. Ott ólálkodik a szérűn, átmászik a hóval betemetett színeken és kedvére garázdálkodik a juh-hodályban.

Ilyen szivjerka, ilyen „muzsikhóvihar" tört ki most is. Váratlanul keletkezett, hirtelen üvöltött fel a mocsarak között, az országutakon. És nem lehet bírni vele. Derült az ég, ragyog a nap, mégis megállnak a vonatok. Lágyan cirógató szél kószál az erdőben, nyájas, mint az édes jó anya, de ne menjen senki földiepret szedni: minden bokor alatt, minden fatönk mögött muzsik-szivjerka, muzsikvihar lappang.

Csak ne orvul támadna a muzsik! Csak szemtől-szemben

találkozhatna és mérkőzhetne meg vele az ember, hogy csenevész testéből kirázza az utolsó csepp erőt és a szélbe szórja, mikép a szivjerka az égetően csípős darát szórja szét! „Lám, éppen ő adja az ötletet... Gerelyes sereget küldött rád, Kirill Szenafontics, akár a medvére... Tessék, mérkőzhetsz vele!" — mosolygott Kirill, amikor a távírókészüléknél állott. Plakuscsevre, a muzsik-szivjerkára gondolt.

A kerületi központ közvetlen vonalon értesítette, hogy minden felelősséget ráhárítanak, de a Vörös Hadsereg egyetlen osztagát sem bocsátják rendelkezésére. „Saját embereivel kell békességet teremtenie Poldomászovóban" — mondták. Az eszközök megválasztásában senki sem korlátozza.

— Szabad fegyvert használni? — kérdezte és sokáig várt, feszülten nézett a készülékre.

— Mindenért te felelsz — válaszolta kitérően Zsárkov, a kerületi párttitkár és hozzátette: — Hasonló zavargások robbantak ki az ország néhány más vidékén is, kivált délen, ahol nem tudtuk idejében széttagolni a falut és ahol egyesek, a párt szigorú utasításai ellenére, nyakló nélkül siettek kollektivizálni a muzsikot és még a tyúkját is elvették tőle. A viszontlátásra. Üdvözöllek.

Kirill maga sem tudta, mihez fogjon, mikor kilépett a távírdából. Tudta, hogy Poldomászovóban agyonverték a kommunistákat, a mozgalom egyre terjed, egyre nő, már számos falut hatalmába kerített. A muzsikok meg az asszonyok tömegestül vonulnak Sirokij Bujerák ellen.

— Igen... jönnek... el akarnak seperni bennünket — suttogta és meglassította lépteit. Először döbbent rá egészen világosan, hogy a távirót Plakuscsev volt házában helyezték el, ahol valamikor hetedhétországra szóló lakodalmat ült Kirill: Zinkának, Plakuscsev lányának a fejét kötötte be. Most azon az udvaron állt, ahonnan hajdan kicicomázott szánkóban repítette esküvőre Plakuscsev őt és Zinka lányát. A szán elé jóltáplált paripákat fogtak. Plakuscsev ült elől, széles hátával eltakarta a fiatal párt. Óvatosan hajtotta ki az udvarból a két lovat. Olyan vigyázatosan hajtott, hogy Nikita Gurjánov elégedetlenül mormogta:

— Mi az, Ilja Maximics, tán hímes tojást viszel? Repülj vele, az áldóját! Mutasd meg, milyen szilaj legény vagy. Nem rabot szállítasz! Lám, milyen derék vőre tettél szert! Az ilyen vőlegényt a tenyeremen vinném az esküvőre, bizisten!

— Mindennek megvan az ideje — felelt Plakuscsev és mikor kiért az udvarról, megrántotta a gyeplőt. A két ló nekiiramodott,

a téli patkóval keményen kivágta a lépést és a csikorgó hó felett vágtába nyúlva rogobott. Sűrű hópor kavargott nyomukban.

Úgy tetszett, mintha hóporból lenne még Plakuscsev deres szakálla is, amelyet a szél, a vállán átvetve, lobogtatott hátra. Zinka orcája égett. Odasimult Kirill oldalához és mintha azt kiáltotta volna: „Bámuljatok és irigyeljetek. Ahá! Majd kiugrik a szemük a nagy irigységtől."

Rég volt...

Plakuscsev négy évvel ezelőtt még minden reggel ezen a kisajtón lépett ki, innen indult Kirill házacskája felé, leült a lépcsőre és elgyönyörködött vejében, a tiszta udvarban meg a szín cölöpéhez kötött almásderes ügetőben. Oktatgatta: úgy kell élni, hogy soha se másszon négykézláb az erősek előtt.

— „Hej, volna csak egy szakasz lovasom, de megtanítanám kesztyűbe dudálni! — gondolta Kirill. Észbekapott, hogy túlságosan lassan ballag. Így könnyen elárulhatja gondolatait. Felvetette fejét. — No, ha nem lehet, hát nem lehet. Ők ott jobban tudják. Fészkes fenét tudják jobban! — gondolt mást hirtelen. — Pfű, az ördög vigye el, még a fronton is könnyebb volt a helyzet."

A gép- és traktorállomás irodájában Bogdánov várta. Sürgősen visszatért a tőzegmocsarak mellől.

— Nos, kitört a vihar? Ezt előbb-utóbb várni lehetett. Mit akarsz cselekedni? — kezdte mindjárt, mikor felállt, hogy Kirillt üdvözölje.

— Táncra perdülök örömömben.

— Még most is kedved van tréfálni?

— Hát, talán sírva fakadjak?! A legszívesebben sorra lövet... — megbotlott a nyelve. — A fenét... látod, Fenya ottmaradt... mi az, mért sápadtál el?

— Minek hagytad ott? Fiatal még, tapasztalatlan.

— Nem az a baj, hogy fiatal és tapasztalatlan. Tapasztalt! De még mennyire tapasztalt! Különben Sztesa is ott van — mondta Kirill szünetet tartva az egyes szavak között és fürkészve figyelte, hogyan fogadja Bogdánov a hírt. — Gurokot, akinél otthagytam őket, megölték a muzsikok — tette hozzá. Az volt a szándéka, hogy a váratlan hírrel szétrobbantsa Bogdánov közömbösségét és lássa, hogy izgul ez a látszólag mindig kiegyensúlyozott ember.

Bogdánov arca elborult, fagyossá dermedt, mint azé az emberé, aki több éjszakát átvirrasztott egyfolytában. Leereszkedett elnehezült szemehéja, foga keményen összecsikordult, magas homlokán meg mély barázdát szántott a súlyos gond.

„Mihez fogjak, mit tegyek?" — töprengett Kirill az ablaknál

állva és feszülten meredt arrafelé, ahonnan talán már mindjárt előtódul a féktelen dühükben egészen elvakult, eszükvesztett, nekitüzesedett porlepte parasztok áradata. Mindjárt lezúdulnak a hegyről, eltiporják az út zöld gyepét, legázolják a vetéseket, széttörik, kiforgatják helyéből a sövényt, a kerítést, kicsavarnak a földből egy-egy tölgykarót és bömbölve jönnek, mint egy megriasztott óriás csorda.

— Sáskajárás... valóságos sáskajárás — motyogta és hátrahőkölt az ablakdeszkától. Mintha most is előtte vonaglana az árnyék a hajnali tavon; fellángolt a sötétség és a világosság csatája és váratlanul, egyszerűen, fény vetődött a poldomászovói eseményekre is.

Csakhogy itt a sötétség győzött. Rászakadt a kommunistákra, fellázadt a muzsik lelkében, felébresztette benne a féktelen dühöt. Ez a vadállati düh loccsantotta szét Gurok koponyáját, ez terítette le egy fejszecsapással Britovot, a nyughatatlan Aljesint és Silovot... Ő, Kirill, pedig elszökött, meggyengítette a világosság hatalmát, kiszolgáltatta a muzsikot Plakuscsev kényére.

„Igen... az ember bonyolult masina. Bogdánov gyakran beszél a lélekről... A muzsik lelkében benne él a fény is, a sötétség is... Az a kérdés, melyiket ébresztjük fel benne." És Kirill életében először megértette, milyen roppant lángelméje van a Pártnak. Szégyelte cselekedetét, szégyelte, hogy önkénytelenül megfutamodott Poldomászovóból és ezzel jóvátehetetlen hibát követett el. Érezte, hogy új bűn hárul rá, mert ő a felelős a poldomászovói eseményekért a kommunisták meggyilkolásáért, Sztesáért, Fenyáért, Gurokért, a betakarítási hadjárat meghiúsulásáért, mindenért. Régi muzsikszokáshoz híven, igyekezett lerázni magáról a felelősséget, nem gondolni vétkére, iparkodott vaknak, süketnek tettetni magát, mintha az egész esetből nem értene semmit. Bogdánovhoz fordult. És ekkor Bogdánov először pillantotta meg, hogy Kirill szeme korántsem mosolygós, sőt, a bokor alól kileskelődő kígyó szeméhez hasonlít.

Az irodába Jepiha Csáncev kúszott be. Üggyel-bajjal vetette át béna lábát a küszöbön.

— Erőt, egészséget!

— Jepiska! Jepiska, te csíkos ördög! Te minden hájjal megkent fickó! — Kirill odaszaladt, nagy lendülettel karjára kapta Jepihát és az asztal mellé ültette. — No, beszélj... Beszélj, fő-fő megfigyelőnk!

— Mit beszéljek? Hisz már a verebek is csiripelik. Minden kommunistát főbekólintottak... Odaadták pisztolyaikat a bar-

mok, odatartották a kobakjukat a paraszt bunkója alá! — Jepiha úgy izgett-mozgott a széken, mintha mindjárt szétrobbanna.

— Igen-igen. Mi újság még? — kérdezte Kirill, hogy másra terelje a szót.

— Plakuscsev is ott van, Ilja Gurjánov szintén. Jáska Csuhljáv is. Ezt a hetyke legényt Záhár csípte el, egy traktorhoz kötötte, aztán engem elküldött ide.

— Hát Sztesa meg Fenya?

— Nem láttam őket. Az én lovam is eltűnt.

— Kicsoda?

— Hát Ancsurka. Ő húzta a talyigámat, de egyszer csak eltűnt. Tűzrőlpattant fehércseléd! Amikor a nép a kommunistákra rohant, otthagyott engem és ő is a tömeg közé szaladt. A nép Kolojár felé özönlött, Záhár meg elfoglalta Poldomászovót az osztagjával, parancsnok elvtárs. Jó volna inni egy kicsit, különben borzalmasan fáj majd a lábam. Törvényes jussom van hozzá. Nem igaz?

— Egy félóra mulva itt leszek! — szólt Kirill és kisietett az irodából. Nekiszaladásból felpattant egy sárga csődörre és az utcán végigvágtatva, Bruszki felé tartott a kert alatt.

*

Sztepán Ognyev a szélső ablaknál ült tolókocsijában. Innen jól belátta az egész kommunát, a szántóföldet és a távoli Csörgő Völgyet.

— Mmmi az? — nyögte nehezen forgó nyelvvel és félig megfordulva bámult Kirillre.

„Tanácsért jöttem, Sztepa bácsi" — írta fel Kirill egy darab papírra és odaadta Sztepánnak. Meglepetten látta, hogy Sztepán szemében furcsa fény ragyog.

„Az én időmben az államnak is bőven jutott, a parasztnak is maradt, most meg csak határozatokat hozogatnak, tapsolgatnak és éljeneznek. Úgy bizony!"

Kirill összehunyorította szemét, egy pillanatra megállt az ajtónál, aztán hirtelen visszafordult és odavágta:

— Élő halott!

Néhány perc mulva kivágtatott a kommuna területéről és már a lágy, süppedékes erdei ösvényeken hajszolta Komor nevű pej csődörét. A fiatal mén nyargalt, ahogy inától tellett, fel-felhorkant, keményen vágta a lépést és a lecsüngő ágak paskolására

még jobban fokozta az iramot . . . Kirill fejében pedig megérett a terv, mint ahogyan az utolsó percben megérik a zamatos gyümölcs a fán.

5

Fakó paripa legel a réten. A jőízű fűtől kigömbölyödött a teste, mint az uborka, ha bő nedvességet szívhat a földből. Boldog a paripa és erejét a maga módján tombolja ki: lábát ügyetlenül felvetve nagyokat rúg a levegőbe, csapkod a farkával, majd magasra rántja és úgy lobogtatja, mint egy zabkalászt. Éjszakánként harsányan felnyerít, mikor meghallja, hogy nyílik az ajtó és hozza a gazda az illatos abrakot. A gazda persze megcibálja a fakó sörényét és szelíden biztatja lovát:

— Csak hízzál még egy kicsit, nemsokára aratunk.

Ezt a fakó paripát szemelte ki a réten a háromlábú, meglett farkas. Egészen közel bukkant elő egy kis szakadékból és a nyírfaerdőnél megállt néhány percre. A paripa megbokrosodott és elszaladt ahogy csak a lába bírta. De a farkas nem vetette utána magát. Farkát csóválva félrevonult, leheveredett a dombon, mintha sütkérezni akarna. A ló úgy remegett, mint a nyárfalevél, sokáig bámult az ordas dérütötte, bozontos hátára. A farkas feltápászkodott és mintha megijedt volna, halk vonítással osont az erdőbe. Néhány perc mulva ismét megjelent, csak most a másik oldalra került. A ló megint futásnak eredt, de már nem úgy, mint először: csak oldalt ugrott, aztán hirtelen megfordult és meg akarta rúgni az ordast, lapos zöld fogát kivicsorítva támadt rá. A ló vállalta volna a harcot, de a farkas hasa alá csapta farkát és újból a sűrűbe surrant. Ekkor a fakó felkapta fejét és elégedetten nyihorászott. Mikor harmadszor megpillantotta a vén farkast, már csak megvetően prüszkölt, rúgott egyet a levegőbe és alig hegyezte fülét . . . És most szorosan a földre lapulva, a magas fűbe beleolvadva, nesztelenül, mint a kígyó, csúszik a meglett farkas a fakó ló felé. Mintha egyetlen izma se moccanna meg. Csak meg-megrebbenő gonosz szeme tüzel, csak hegyes füle rándul hol jobbra, hol balra.

Hirtelen ugrás! Mintha váratlan vihar törne ki. A farkas a ló farkába ragódzik és szilárdan a földnek veti lábát. A ló már-már eliramodik, a farkas elereszti az ostoba fakót; a paripa teljes lendületből orra bukik. És a vén farkas széles agyara máris a ló rugalmas húsú torkába vág... Ilyen ügyesen ejtette el a vén háromlábú farkas a fakó paripát a sirokij-bujeráki réten — rajtaütései során nem ez volt az első — és hogy eltüntesse merény-

lete nyomát, a Pánik-völgy felé szaladt. Jóllakottan, elégedetten.

Az Aláj folyó mentén húzódó Pánik-völgyben — veszedelmes ingoványa, csalóka süppedékei és mocsarai miatt kapta ezt a nevet — mindenütt szabadtűz lobogott: a mocsarak partján a halmokon, az Ajaka-hegy tövében. A láng megvilágította a barlangok üszkös bejáratát. Valamikor szökött katonák laktak itt, akik rablásból éltek, rajtaütöttek az arra haladó kereskedőkön és fütykössel verték főbe őket. Aztán a volgamenti hegyekről szétkergetett szkit-építők,* e konok, hallgatag, szigorú emberek telepedtek meg bennük, akiket „fancsali feszületeknek" csúfolt a nép. Miután felkutatta őket az őrség, a mocsárba rejtették kincsüket és főnökük, Síró Jermoláj vezetése alatt — így titulálták az üldözött népért vödörszámra hullatott könnyei miatt — behúzódtak az Ajaka-hegy lábánál tátongó barlangba, száraz náddal körülrakták, és egymást késekkel kaszabolva, elégették magukat. „Aki kardot emel felebarátjára, elnyeri a mennyeknek országát!" — kiabálták a mágyán. Síró Jermolájról jóval később azt regélték, hogy az ég ereje kivetette a lángból. Jermoláj kiásta és magával cipelte a kincset az erdő sűrűjébe, a Kék-tóhoz. És ismét odagyüjtötte a hite miatt üldözött, mogorva népet, amely odaadással követte őt, Síró Jermolájt. Plakuscsevék nemzetsége mindenesetre még abból a korból származott: Ilja Maximovics Plakuscsev Síró Jermoláj kései sarja. Az öregek elbeszéléséből tudja, hogy ősei a Kék-tónál, a Pánik-völgy mélyén éltek, halászattal, méhészettel, vadászattal foglalkoztak, sokáig idegenkedtek a világtól, a nyírott, borotvált emberektől, fiaikat nem adták katonának, ha pedig elfogták őket a cári fogdmegek, egyetlen mukkanás nélkül haltak meg a botütések alatt, nem mutatták meg a Kék-tóhoz vezető utat és ösvényt. Ha mégis elhatolt hozzájuk valaki, nyomtalanul eltűnt, mint az égről lehullott csillag.

— Jól van. Ez volt a helyes élet. Megőrizték fajtájuk tisztaságát, nem korcsosították el — mondta szomorú büszkeséggel Plakuscsev, valahányszor az öregek regéit hallgatta.

Ide, a Pánik-völgyébe húzódtak most mindazok, akiknek nem volt maradásuk a szérűkön, akik baltát, villát, karabélyt és a polgárháború idejéből elzsugorgatott gránátokat vittek magukkal. Ide menekültek azok, akiket a félelem űzött, ide hajtották gaboná-

* A szkit (a görög σκῆτος-ból) monostor-típusú kisebb település, melyet az államhatalom üldözte óhitűek építettek hasonló elhagyott vidéken. — *A ford.*

val, hússal, borral és összerablott ingóságokkal megrakott fogatait. A betyárélet azon a napon kezdődött, amikor a poldomászovóiak kivonultak a faluból. Mielőtt a tömeg rászánta volna magát a rablásra, Ilja Gurjánov megállította az erdő szélén. Felmászott egy fára, széttárta karját, úgy állt ott, mint egy feszület és hangosan kiabálta :

— Igazhitű keresztények ! Kutyaszorítóba kergetett bennünket a szovjet hatalom. Jól mondom?

— Jó-ó-ól ! — mennydörgött a válasz.

— Polgártársak, parasztok ! A kommunisták rablók, szélhámosok ! Jól mondom?

— Jó-ó-ól !

— Polgártársak ! Anyák, asszonyok, leányok ! Ki gyalázta meg az Úr szentegyházát? A kommunisták ! Jól mondom?

— Jó-ó-ól ! — hömpölygött a fülsiketítő hanghullám.

Így turkált az eleven sebben, így csigázta mind feszültebbé az idegeket, végre maga is egészen tűzbejött. A szovhoz felé nyujtotta karját.

— Kinek a vagyona az? A mi verítékünkből építették azt a szovhozt ! Jól mondom?

Az emberek megrohanták a szovhozt, széthordták még a fundamentumát is, aztán megindultak a falvakon, majorokon át, szétzúzták a kolhozokat, kommunákat, megverték a kommunistákat, kolhoztagokat, elrabolták vagyonukat és az ingóságokat málhába kötve elcipelték a Pánik-völgyébe. Úgy hurcolkodtak, mintha tűzvész elől menekülnének. És most az egész völgy tele van egymás hegyére-hátára dobott batyukkal, ládákkal, varrógépekkel és szamovárokkal. Furcsán hangzik, de így volt : hol itt, hol ott, minden reggel elkukorékolta magát egy kakas, elbődültek a mocsári nyirkossághoz nem szokott, izgatott tehenek, sírvafakadtak a gyermekek és — mint mindig — trágárul szidták egymást az asszonyok. Megjelent a vállpánt is. Márkel Bükov előcipelte unokaöccsét, aki már vagy öt éve bujdosott Márkel kertje végében, egy kis földkunyhóban. A muzsikok, fehércselédek kuncogva nézték a dohosszagú, torzonborz szakállú embert, aki vállrojtos, vöröses ködmönt viselt. De Márkel büszke volt rá.

— Úgy vigyáztam erre a sólyommadárra, mint a szemem világára. Ez majd megtanítja móresre őket ! Úgy odapergel nekik hogy arról koldulnak ! Vászja ! Mozogj, a mindenségét ! — sziszegett unokaöccsére, mikor Vászja mentében elaludt : annyira szokatlan volt tüdejének a szabad levegő a földkunyhóban töltött esztendők után.

— Olyan csődör ez, amelyiknek nincs meg a tojása — vetette oda gúnyosan Ilja Gurjánov.

— Akár megvan, akár nincs, mégiscsak csődör. Rangja van! — vicsorgott rá Márkel.

Attól a perctől fogva meggyűlölte Ilját.

— Trónra akarja feltolni magát ez a rusnya Gurjánov — suttogta titokzatosan. — Már pedig nekünk nem kell semilyen cár. Most nagyon harcias urak akarják vezetni az országot. Sejtitek már, miről van szó? Iljuska Gurjánov magát meg valami Buhárint szeretne trónra ültetni. De nekünk az se kell — pusmogta a köréje csoportosuló embereknek és előretolta unokaöccsét, akit bántott a fényes napvilág, a beszéd, a zaj, aki álltában is majd elaludt.

A dal, a sírás, a nyöszörgés, a szekércsikorgás, tehénbőgés, lónyerítés csak késő éjjel csitult el. Az egész völgyben tábortüzek lobogtak. Nyirkos párát pihegett az ingovány. Ilja Gurjánov megszokott helyén: az Ajaka-hegy lábánál, az égett torkú barlang előtt, a szabad tűz mellett ült. Tenyerébe hajtotta fejét és úgy bámult a völgybe, mint a kuvik.

„Azt mondják, Batu kán is így vonult, mikor meg akarta hódítani a világot" — gondolta, de mindjárt megremegett. Szüntelen úgy rémlett, mintha valahol messze lovasság nyargalna az erdei ösvényeken. Eső után rugalmasan hullámzóvá teszi a csapásokat az átázott avar; a lovak úgy vágtatnak rajta, mintha gumiból volna a patájuk. Ilja a földre tapasztja fülét, feszülten, sokáig hallgatózik; nem dübörög-e pata errefelé? A földön meg ezer apró patakocska csobog. Dalukat éneklik a végtelen mezők, a fűzfákkal, kerítésekkel körülvett telkek. És Iljában megszólal apja, Nikita vére: felmerülnek előtte a téli takarmányon meghízott lovak, kirobognak az udvarról, a mezőre repítik a frissen abroncsozott kerekű szekeret, a szekéren meg ott ragyog az ekevas. Ilja dühösen pattan fel a földről és ismét a völgybe bámul. Végre elérte: fellázadtak az emberek, tettre váltották haragjukat, összegyűltek a Pánik-völgyében és őt, Ilja Gurjánovot tekintették vezérüknek. Igen! Vezér. Bosszút akar állni a szenvedésekért a földet túró paraszt tengernyi könnyéért. „A nép eszményei" — jutott eszébe Boriszov szava. „Nép... eszmények"... — gondolta gúnyosan. — Hisz' mind csak egyet akar: földet. A maga boldogságáért száll síkra valamennyi."

Éjfélre már kihalt a völgy. Csak itt-ott tűnik fel a tűznél egy-egy alak: az őrszemek állnak ott szétvetett lábbal és raknak a tűzre, hogy ki ne aludjék. Ilja az egyik őrszemre néz.

„Úgylátszik, ez még keservesebben sóvárog a föld után... A föld miatt jött ide is... Bizonyára azért nem alszik, mert ébren tartja a remény, hogy visszaadjuk a vagyonát. Különben talán attól fél, hogy meglátja szomszédja, testvére, barátja és akkor majd elárul, elhagy bennünket, mint Plakuscsev és Boriszov."

— „Eszmények" — motyógta keserűen és ijedten bámult a sötétbe, félt minden nesztől, bokor-rezzenéstől, de legjobban magamagától.

Már harmadik éjszaka virraszt; minden pillanatban várja, hogy rárontanak a hegyek mögül. Rázúdul majd Kirill Zsdárkin csapata. Tegnap este óta gyűrű veszi körül a Pánik-völgyet. Minden utat elvágtak, csak egyet hagytak szabadon: azt, amelyik járhatatlan, mocsaras vidéken át a Kék-tóhoz vezet. Mikor az emberek megtudták, hogy gyűrűbe szorult a völgy, szétszéledtek, mint a tolvajok, egyenest nekiszaladtak Slenka és Záhár Kátájev előőrseinek. Valaki alattomosan áskálódik ellene, valaki megfoghatatlanul fellázítja az embereket és tucatjával küldi haza őket. Az asszonyok ma reggel egészen váratlanul megtagadták az engedelmességet Pelageja Kuljkovának, összecsavarták a zászlókat, bokrok közé rejtették a szentképeket és az erdei ösvényeken egymásután szöktek haza. Úgy hírlik, elfogták őket a Poldomászovo felé lejtő hegyoldalon. Ez a hír lesújtóan hatott a völgyre, mint egy iszonyú korbácsütés: mindenki megszeppent. A muzsik csak akkor erős, ha tudja, hogy ezredmagával van. Ilyenkor nem néz se istent, se embert, üt-vág, nem sajnálja a fejszét. De bezzeg inába száll a bátorsága, ha megszorítják. Ilyenkor mindenre képes, csak megmentse irháját. Iljának eszébe jutott, hogyan végeztek tegnap reggel a háromlábú vén farkassal a Nagy-tó mellett, az útkereszteződésnél. A lóvérrel jóllakot háromlábú a sűrűbe, tanyájára loholt Sirokij Bujerákból, hogy kipihenje fáradalmait. De feleúton vasvillával felfegyverzett előőrsbe ütközött. Eleinte vissza akart húzódni, de a muzsikok már ismerték az ordas cselfogásait, fellármázták a többi előőrsöt és a farkas is gyűrűbe szorult... A falka elűzött vén vezére, a rettenthetetlen, a büszke és ravasz, magános farkas megijedt, hasa alá csapta farkát, mint egy gyáva kiskutya és egyenest nekiment Nikita Gurjánov vasvillájának.

— És még te mondtad, hogy kár volt idejönnöd. Lám, milyen nagy vadat ejtettél el! — vigasztalta Márkel Bükov Nikitát.

— Tavaly nyáron felfalta egy tinómat, az átkozott!... Kiszárad a föld... nemsokára itt az aratás. No, én mégis megyek — tette hozzá szomorúan Nikita, amikor vállára vetette a farkas lenyúzott bőrét.

— Hová mégy? — állította meg Márkel.

— Hová? Hát haza . . .

. . . Ilja halkan felnevetett, úgy érezte, mintha benne is és a völgy lakóiban is volna valami a háromlábú farkas természetéből.

Le kellene mennie a völgybe, tövéről-hegyére ki kellene puhatolnia, mi történik ott, de nem mert lebocsátkozni: félt az ismeretlen muzsikszemektől, a házukból erőszakkal kivonszolt parasztok titkolt szemrehányásától, az idegen hangoktól; rettegett, hogy a muzsikok bosszút állnak rajta és félredobják, mint Jáska Csuhljávot, ezt a csodabogarat. S ami a legfontosabb: Ilja nem tudta, mihez kezdjen. Rendben van: összecsődítettek, a völgybe tereltek egy sereg embert — talán tízezren is vannak — de mi lesz ezután? Mit tegyen?

— Aha! — felelte: úgy rémlett, mintha valaki a sötétségben szólítaná.

— Gyer' ide, vezér, gyer' ide!

Ilja felállt és puskáját előreszegezve indult a sötétségben a hang felé. Azt hitte, hogy Fegyka, a küldönce hívja.

— Fegyka?! Te vagy az?

— Én — válaszolta a hang a sötétből.

Egy tompa tárggyal halántékon csapták. Ilja megtántorodott. A második ütés fejebúbját érte. Ugyanaz a tompa tárgy sujtott le rá. Leverte lábáról. Ilja meg se nyikkant, elesett. Valaki rongyot gyömöszölt szájába. Majd fürge kezek zsineggel csavarták körül, felemelték a földről és félrébb vonszolták a tábortűztől. Iszonyú erőfeszítéssel felnyitotta szemét. Slenka és még néhány felismerhetetlen férfi cipelte. A szabadtűznél — ahol néhány másodperccel ezelőtt Ilja ült, egy vadidegen ember bukkant fel. Háttal ült a barlangnak, időnkint rőzsét dobott a tűzre, néhány percre elelfojtotta a lángot. Valahányszor jobbra-balra fordult, nagy szakálla szikrázva ragyogott a tűz világánál.

Igy maradt meg Ilja emlékezetében.

A férfi nem sokáig ült a tábortűz mellett. Kuncogva nézett körül és felemelkedett. Óriási árnyéka hirtelen felvetődött, darabokra töredezett a barlang kiszögelésein, imbolygott és lassan tovaúszott: a férfi a Pánik-völgyébe ereszkedett az Ajaka-hegy töve mellől. Magabiztosan haladt, megkerülte a mocsarakat, a víz szabad síma tükrét és nemsokára eltűnt szeme elől. Helyébe másik férfi ült.

A deres, nagyszakállú magas férfit később más tábortüzeknél is látták. Meg-megszólította az őrszemeket, megmondta a jelszót, felköltötte sátraikban a parasztokat és gúnyosan nevetve csak néhány szót mondott:

— No, hogy esik a pihenés az új tanyán?

Nagy szakálláról sokan eleinte Plakuscsevnek vélték, de nevetve szikrázó fiatal szeme, térdben behajló, magasszárú vadászcsizmája zavarba hozta őket. Az övén csüngő négy kézigránát pedig félelmet keltett mindenkiben. És az emberek igyekeztek minél hamarább lerázni ezt a kellemetlen éjjeli látogatót — takaróba burkolóztak és elaludtak.

— Csak szundikáljatok, csak pihenjetek! — mondta a férfi és továbbindult, mintha ellenőrízni akarná az őrszemeket.

6

Nikita Gurjánovot majd megette a bánat. Másnapja ült már a tó partján; egy fűzfavesszővel kavargatta a zavaros, zöld vizet és egy irányba, az Ajaka-hegyen túlra bámult. A háromlábú farkast ugyanazon a reggelen nyúzta meg. Búsult, hogy nagy siettében átszúrta a vasvillával az állat gerincét és ezzel tönkretette a nyersbőrt. A bőr most két gerelyre feszítve csüngött szekere mellett, a dög meg a mocsárnál feküdt; vízbe dugta fejét és nehéz bűzt árasztott. Nikita a parton ült és kesergett.

— Nikita — vígasztalta Márkel Bükov — ne búsulj, Nikita! Hiszen ebbe beleőrülhet az ember. Állj fel. Vagy menj valahová az erdő mélyébe. Eredj a Kék-tóhoz. Ha rád néz az ember, a sírba kívánkozik. Érted?

— Soká megyünk még haza? — kérdezte Nikita és egy percre sem vette le szemét az Ajaka-hegyről.

— Haza? Olyan vagy, mint egy nyűgös kisgyerek. Tótágast áll a világ és ő folyton haza kívánkozik.

— Igenis haza! — acsarkodott rá Nikita és megcsattogtatta fogát, akár a farkas.

— Fordulj fel! — förmedt rá Márkel és otthagyta. Megkereste Ilja Gurjánov küldöncét. — Mondd meg vezérünknek — kezdte, minden szót külön-külön megnyomva — megőrülünk, ha ez így folyik tovább. Intézkedni kell. Mit ültök ott, mint Sztenyka Rázin? Mozogjatok! Mozogjatok!!! — fordult az emberekhez. — Ne lógassátok az orrotokat. Már külföldön is tudnak rólunk. Ilja Maximovics minden percben megérkezhet az idegen csapatokkal — kiabálta; táborról-táborra szaladt és sasszemmel válogatta ki azokat, akikben megbízhatott, akik követték volna tűzön-vízen át. — Mienk a világ aranyos fiaim. Csak ellopták tőlünk. Ki tisztította meg a földet?! Ki irtotta ki a rengetegeket? Mi, muzsi-

kok! A tatárok több mint háromszáz esztendeig ültek a nyakunkon. Kik rázták le a tatárigát? Mi, muzsikok. Ki népesítette be a földet? Ki építette a házakat, az üzemeket, a gyárakat, a hajókat és a vashidakat? Mi, muzsikok! Azt mondom le kell csapni a fejét annak, aki ellopta tőlünk a világot.

Ide-oda cikázott, bátorítgatta, biztatgatta, felrázta az embereket, zsémbelődött, ha kellett. Ugy tetszett: most van igazán elemében. Minden világos volt előtte, mindent tisztán látott. Gondolatait szerette volna beoltani azokba is, akik savanyúan gubbasztottak szekerük mellett, mint Nikita Gurjánov a tó partján. És megrezzent, mikor látta, hogy az ideig-óráig felélénkült, lendületre kapott emberek a hegyek mögül érkezett hírek hallatára újból besavanyodtak és fuldokolva vergődtek, mint a szárazra került hal.

— Ejnye-ejnye, polgártársak! — robbant ki belőle. — Hát nemvagyunk elegen? Töméntelen sok a paraszt, akár a tenger fövenye. Ha mind összegyűlünk és egyszerre köpünk egyet, tenger lesz belőle: az ellenség mind belefullad. Ezt mindenkinek meg kell értenie — ahogy Ilja Maximovics Plakuscsev mondta. Nagy erő van bennünk. Nagy erő!

— Haza akarok menni! Haza-a-a! — kiáltotta elnyujtva Nikita Gurjánov.

— El kell tenni láb alól az éjjel, különben mindenkit fellázít. Másokra is átragad a mániája. Éjjel majd verd fejbe és ha megdöglik lökd a tóba — parancsolta unokaöccsének Márkel.

S abban az órában, mikor a farkasok hajnalban nyugovóra térnek, szélvészként terjedt szét a hír a völgyben:

— Elpusztult Ilja Gurjánov.

Ha nem hallják meg ezt a hírt, talán senkinek sem jut eszébe az éji látogató: a széles szakállú, óriás termetű férfi, akinek övén négy gránát csüngött. Ostorcsapásként érte a völgyet a hír, mindenkit talpravert és porba sújtotta Márkel érveit. Meghasonlottak az emberek, sokan a hegyek mögé menekültek, beleütköztek Slenka, Záhár Kátájev előőrseibe. Nagy riadalmat keltettek azok a mindenfelé szétdobált röplapok is, melyeket ugyanaz a kéz írt:

„Oszoljatok szét szépszerével. Tetvek vagytok, nem harcosok. Ma éjjel nálatok jártunk, holnap estére szétverünk benneteket. Kirill Zsdárkin."

A röplapokról Ancsurka Kudejárova kiabált a legtöbbet. Táborról-táborra szaladgált és úgy gágogta, mint egy tojóliba:

— Mi lesz most, mi lesz most?! Ma éjjel itt járt az a kutya Kirill Zsdárkin. Tulajdon szememmel láttam. Ha puskás emberekkel jön vissza, mindnyájunkat elpusztít. Vesztünkre cipeltek ide

bennünket. A főkolomposok itt hagyták a népet, ők maguk meg kereket oldtak.

Pjotr Kuljkov elhatározta, hogy végez vele, de az asszonyok szilárd falába ütközött. A fehércselédek körülvették Ancsurkát, mint vezérüket és zilálton, dühösen vetették magukat Petykára.

— Én nem nyúlok hozzá . . . És csak úgy . . . Én nem vagyok kommunista, nem tiprom sárba a nép akaratát — hátrált meg Kuljkov, de azért tovább üldözte Ancsurkát.

Az ingoványnál érte utól az asszonyt, leverte lábáról, fejére rántotta szoknyáját zsineggel körültekerte, és dühösen sziszegte a fülébe :

— Te vagy az, te tyúkpásztor? No, most majd meglakolsz, azért a hosszú nyelvedért ! Itt marjanak szét a legyek — mondta és mély gödörbe lökte Kudejárovát, mint egy korpászsákot.

Ancsurkát nemsokára kihúzta valaki, és szétbogozta a zsineget.

Estefelé elcsípték Pjotr Kuljkovot is. Éppen a Kék-tó felé menekült egy erdei ösvényen. Amikor befordult a fenyves felé, hirtelen nekiugrott Ancsurka Kudejárova. Pjotr ügyes ütéssel leverte lábáról az asszonyt, ráugrott, mint lovas a paripa hátára és irgalmatlanul fojtogatta a torkát. Ekkor előugrott a cserjésből Sztesa meg Fenya. Sztesa teljes erővel halántékon vágta Pjotr-t a pisztoly agyával. Kuljkov csak akkor tért magához, mikor hátrakötött kézzel már talpon állt.

— Kedves elvtársak — hadarta, mintha misem történt volna. — Ne bántsatok, kedves elvtársak, hiszen azért indultam útnak, hogy előkészítsem a megadást.

— Lódulj ! — szólt rá Sztesa, meglökte és Kuljkov szeme közé célzott a pisztoly csövével. — Haladj ! Csak nem cipelünk ölben egy ilyen gazfickót.

— Kiadom őket, kiadom.

— Micsoda gazember ! — döbbent meg Sztesa.

És a három asszony ugyanazon az ösvényen vezette Kuljkovot az erdő mélyébe, Poldomászovo felé.

— Ahá ! — mondta Záhár, mikor találkozott velük. — Ez a gúnár kell nekünk ! Kötözzétek a traktorhoz !

A traktorhoz már oda volt kötözve Ilja Gurjánov, Jáska Csuhljáv és még néhány ember, akiket Sztesa nem ismert. Úgy kötözték meg őket, hogy éles fogaival rögtön szétharapja testüket a kerék, ha megindul a traktor. Jáska Csuhljáv kezét térdéhez húzta a zsineg. Teljesen meggörbítette a testét. A madzag végét a traktor kerekéhez erősítették. Jáska olyan volt, mint egy sebesült

csóka, aki karóhoz pányvázva gunnyaszt. A traktorok közelében muzsikok ültek a tisztáson. Azt hitte volna az ember, hogy senki sem vigyáz rájuk. Ezeket mind akkor fogták el, mikor menekülni próbáltak a völgyből. Záhár sokat hazaengedett, de ezeket kiválasztotta és a tisztásra vezette. A muzsikok lehorgasztott fővel üldögéltek.

Sztesa felsóhajtott. Szinte kővé dermedt a teste, de megfeszítette minden erejét, és durván meglökte Petyka Kuljkovot. Most már magára is haragudott. Valahányszor meglátta Jáskát, mindig félelem támadt a szívében. Eszébe jutott az az idő, amikor még mindenestül Jáska Csuhljávé volt, amikor Jáska holtrészegen, feldühödten melléje vetette magát az ágyba, és ő, Sztesa, remegni kezdett, összehúzta magát, félt, hogy egy kellemetlen szóval, egy felesleges mozdulattal még jobban felbosszantja férjét. Alázatosan, lágyan bánt urával, bár utálta a szesz bűzét.

Most is ilyen félelem szúrt a szívébe. Gyáva volt, mint egy megvert kiskutya.

— Szteska! — szólította meg Jáska és alulról felfelé nézve könyörgött a szemével.

Amikor Sztesa megkötözte Petyka Kuljkovot, annyira zavarba jött, hogy a maga kezét is a traktorhoz zsinegelte.

— Mi az, mi lelt? — kérdezte Ancsurka. Eleinte nem értette a dolgot, de mikor meglátta a kikötözött Jáskát, észbekapott. — Kimerültél? — kérdezte, mert palástolni akarta Sztesa előtt, hogy most már mindent tud. — Hány éjszaka nem aludtál?! Én fel sem veszem, mert hozzászoktam. Hányszor megtörtént: egész héten át mulatott a férjem, és egész héten át ütött-vert... Én már hozzászoktam a virrasztáshoz.

Sztesa nem tudta tovább türtőztetni magát, megölelte Ancsurkát és a szeme közé nézett. Eszébe jutott kislánya, Annuska. Annuskának ugyanolyan meredek és gödröcskés az álla, mint Jáskának. Annuska hátán két kis szemölcs van. Olyanok, mint két meggyvirág-szirom. Ilyen szemölcs van Jáska hátán is. A kis Annuska a verőfényben úszó, fehéren ragyogó krétatömbön ül a Volga partján, Sztesa meg a vízben lubickol és magához szólítja Jáskát. Hej, hogy ugrott Jáska! Teljes lendülettel a levegőbe pattant és a vízbe bukfencezett. Mikor meg felmerült, Sztesához úszott. Jáska! Gyermeke apja! És most itt ül kipányvázva. Ha most látná a kislány! Annuska, Annuska! De nagyot kiáltana, összecsapná kis kezét, odarohanna hozzá, hozzátörleszkedne, ott sündörögne körülötte. Hiszen ő még nem tud semmit. Azért is kérdezi mindig Sztesától: „Mitol jön haza aputa?"

— Sejtem, hogy azt az átkozott házaséletedet sajnálod. Ha bánt ez az emlék, rázd le magadról, mint egy porszemet — szólalt meg halkan Ancsurka, magához szorította Sztesát és egy kicsit felemelte.

— Szteska! — szólította meg Jáska másodszor is.

— Nem hallom. Nem hallok semmit. Megértetted?! — Sztesa Jáskához lépett és előkapta a revolverét.

— Eredj innen, Sztepanida Sztepanovna! Menj, feküdj le egy kicsit, vagy foglalkozz valami mással, a családi ügyeket majd később tisztázzuk — avatkozott be durván Záhár és félrevonta Sztesát. — Egy óra mulva támadunk. Erre kell felkészülni — mondta és nyájasan megsimogatta Sztesa fejét. — Nehéz a lelked? Az anyák, fiak, lányok sorsa mindig nehéz. Dehát éppen ez a dög Jáska volt az első, aki megnyitotta az ajtót az ellenség előtt és aki kést döfött a hátunkba.

— Tudom — felelte Sztesa és elszaladt.

*

Az általános támadás pontosan éjjel tizenegy órakor kezdődött Slenka osztaga Sirokij Bujerák felől nyomult előre, elvágta a völgyet az országúttól, Záhár Kátájev pedig az Ajaka-hegy mögött állt csapatával és elzárta az utat Poldomászovo felé. Ezenkívül teljesen független, önálló csapatok is portyáztak az erdőben, ügyeltek, hogy senki se szökhessen ki a völgyből, amelyet mindenfelől bekerítettek. Csak egy út maradt nyitva: az, amelyik a kiöntött Aláj folyón keresztül a Kék-tó felé vezetett. Az Aláj folyó itt tíz-húsz kilométerre szétömlött a mocsarakon, ingoványokon és magábaolvasztotta a tavakat. A Kék-tóhoz rendszerint ladikon jutott el a bujdosó, de még csónakon sem mindegyik ért célt. Jól kellett ismerni a vízi ösvényeket, nehogy váratlanul süppedékre fusson, vagy hínárral benőtt mély gödörbe sodródjék.

Slenka Bruszki kommunából, a kolhoz aktívájából toborozta embereit. Záhár Kátájev meg a traktorosok közül állította össze csapatát, Befogadta azokat is, akiket erőszakkal hurcoltak el a völgybe. Ezek egyenként vagy csoportosan menekültek hozzá. Záhár szakaszokká szervezte őket a főhadiszálláson. Boriszov mezőgazdát megbízta, hogy listát vezessen róluk. Jakunyin kemencerakó vezetésével felderítő szolgálatra küldött ki húsz válogatott bátor legényt. Az volt a legfőbb feladatuk, hogy elfogják Márkel Bükovot.

— Jakunyin elvtárs parancsnoksága alatt élve vagy halva

el kell fognotok és ide kell cipelnetek azt a jómadarat, fiúk — parancsolta Záhár.

Boriszov mezőgazda ezekben a napokban egy lépést sem tágított Záhár mellől. Mindíg ott sündörgött körülötte, mint egy kiskutya. Ijedten pislogott. Záhár igyekezett lelket verni bele, hol ilyen, hol olyan munkát bízott rá, de élt a gyanúperrel és a traktornak közelébe se engedte.

Boriszov szüntelenül sopánkodott. Most már nehéz lesz az élet Poldomászovóban: ha a poldomászovói muzsikok megtudják, hogy Záhár Kátájev osztagában szolgált, elmarják a faluból. Feltétlenül el kell szöknie a kísérleti mezőgazdasági állomásról. Már pedig ez korántsem lett volna ínyére: minta-méhészetet rendezett be Poldomászovóban.

— Nemsokára pergetek, Záhár Vavilics. Jöjjön majd el meleg mézet inni.

— Ne fecsegjen hülyeségeket! — bosszankodott Záhár.

Pontosan tizenegy órakor megérkezett Kirilltől a parancs: támadni kell.

A Márkel Bükov vezette völgyi emberek fülét, pontosan tizenegy órakor ütötte meg a Sirokij Bujerák felől közelgő lárma. Eleinte mindnyájuknak úgy rémlett, mintha vihar támadna a hegy mögött: ilyen fojtottan morog a közelgő orkán a rengetegben. De a hegyekről nemsokára mind tisztábban hallatszott a kiáltozás. A sok rikkantás zsivajjá olvadt, a zsivaj pedig harsány harci lármába csapott át. Mintha az éj sötétje kitárta volna fekete száját és ezerhangú torokkal üvöltene le a völgybe... Mindnyájan tüstént megértették a helyzetet: a hegylejtő bozótja közt emberek rohannak le Sirokij Bujerák felől.

Márkel Bükov hívei megfutamodtak, szétkúsztak a szélrózsa minden irányába, elbújtak a cserjésben, megpróbáltak elosonni az ösvényeken.

— Muzsikok! — kiáltotta ércesen Márkel és megrázta öklét. A szabadtűz lángja vörös fényt vetett rá. — Hisz' meg akartátok hódítani az egész világot! Undok férgek! Bárcsak hagynának faképnél benneteket az asszonyok. Bárcsak megtagadnának benneteket tulajdon gyermekeitek. Ide mind, aki kitart velünk! Tegyünk fogadalmat ez előtt a barlang előtt — jobbjával az Ajaka-hegy barlangjára mutatott — őseink hamvai előtt, akik szép halállal haltak meg... Elevenen elégették magukat, de nem hódoltak meg az ellenségnek... Mi se adjuk meg magunkat! Ez az én szavam! Indulok is, hogy hősi halált haljak értetek!

Valóban ő volt az első, aki a fülsiketítő csatazaj felé indult

a sötétben. Emberei követték. Némelyik fejszét, villát, karabélyt kapott a kezébe és fogcsikorgatva várta, mikor vetheti magát a harc tüzébe. Mások csüggedten, gyáván lopakodtak utánuk, mint a gyűrűbe került farkasok. Baltáikkal, vasvilláikkal csörömpölve, hajrázva haladtak a völgyiek a csatazaj felé.

Az első ütközetet az országúthoz kifutó hegyoldalon vívták meg Slenka csapatával. Az emberek veszett haraggal csaptak össze a sötétségben, tépték egymás szakállát, vasvillával szurkálták az ellenség hasát, fejszével vagdalkoztak, bunkóval verekedtek, vagy puszta ököllel. Fülsértő üvöltéssel, vascsörömpöléssel verték fel a tavak csendjét és felriasztották a vadakat.

Néhány perc mulva megfutamították, a mocsárhoz vetették vissza és az ingovány közé kergették Slenka osztagát. Ekkor Márkel Bükov vezetése alatt az országút irányában, felfelé rohantak a völgyiek. A magaslaton azonban Jakunyin kemencerakó osztaga puskatűzzel fogadta őket. Aztán minden bokorból, minden zsombék mögül maguk készítette dárdával felfegyverzett emberek ugrottak elő. A hosszú, hegyes lándzsák messziről is eltalálták és zajtalanul fúrták át az ellenség testét. Némán harcolt a két csapat: a lárma a mocsárnál maradt. Márkelt váratlanul érte ez az összecsapás. Rögtön fejéhez kapott. Ő volt az első, aki teljesen megzavarodott. Maga sem tudta, hogy történt a dolog, csak azt látta, hogy embereinek vakmerősége villámgyorsan elszáll. A völgyiek hanyatthomlok rohantak az Ajaka-hegy felé, hogy mindenáron áttörjenek Poldomászovo irányába, elvergődjenek házukhoz, szérüjökhöz. Márkel megállt, kiáltani akart, helytállásra akarta buzdítani a népet, de ekkor egy lándzsával hátbadöfte valaki. Márkel maga is futásnak eredt, hogy utólérje embereit, mert érezte, hogy meleg vérpatak folyik végig a hátán és testéhez tapad az ing.

— Hiába szaladtok... hiába! Úgyis utólér a halál — suttogta.

De azért ő is menekült. Hallotta, hogy utána száguld valaki és igyekszik elkapni gallérját. Egy pillanatra hirtelen feltámad benne a vágy, hogy sarkon forduljon és teljes lendületből üldözőjére sujtson. De bilincsbe verte a félelem: a sereghajtón, a legutolsó, magányos harcoson elhatalmasodó félelem. Ekkor valaki ököllel a tarkójára vágott. Márkel arccal a sárba esett. Üldözője megtérdelte.

— Ki az? ! Ki mer engem bántani? — tört fel belőle a rekedt hörgés.

— Én vagyok.... Jakunyin...

— Á-á-á!

A bosszúság, a szörnyű düh talpra ugrasztotta Márkelt. Kirántotta arcát a ragadós, nyálkás sárból, le akarta rázni magáról Jakunyint, de megdermedt: a völgyben hirtelen csend lett. Még azt is hallani lehetett, amint valahol a mocsárban rekedt hangú gácsér hívta a párját. Az Ajaka-hegy táján traktorok fényszórója villant fel. A hosszú fénysávok egymást keresztezve tapogatták végig a völgyet, aztán valamennyi egy csoportra szegeződött. Ez a csoport a hegy lábánál állt. Mindenki magasra tartotta karját mintha fel akarna röppenni a sötétségbe. A magaslatról, a traktorok mellől, rövid lábú, széles vállú, szakállas ember ereszkedett lefelé.

„Záhárka Kátájev" — villant át Márkel agyán a gondolat és — bármily furcsán hangzik is — az jutott eszébe, hogy valamikor fiatal korában gyakran kiállt a vásárban Záhárka ellen egy-egy barátságos ökölviadalra. Véresre verték egymást, aztán befészkelték magukat egy kocsmába és napokon át iddogáltak, mint a legjobb cimborák. És most itt jön Záhár Kátájev a traktorok felől, kidülleszti mellkasát és szigorúan vezényli:

— Mars a vízbe!

Az emberek csak állnak feltartott kézzel, akár a szobor.

— Mars a vízbe — kiáltotta Záhár még hangosabban. — Sorra lövünk benneteket.

A tömegben fojtottan, tompán felüvöltött valaki. A mocsár, az Ajaka-hegy és az országút felől puskás, lándzsás osztagok vonultak a tömeg felé... Aztán szélvészként rohanták meg a feltartott kezű embereket, ütötték-vágták őket. Márkel látta, hogy a fényszórók sugarával megvilágított legszélső alakok óvatosan, kelletlenül — mintha féltek volna, hogy összelucskolják lábukat — de végül mégis csak beleléptek a vízbe. A többieket is addig ütötték és szorították hátra, míg a folyóba vetették magukat, akár egy juhnyáj. A folyó sodra ködmönüknél fogva megragadta és folyás irányában, a Kék-tó felé vitte őket.

— Testvérek! — visította Márkel halálos félelmében és úgy vonaglott Jakunyin lába előtt, mint a sikló, ha villával földre szorítják a fejét.

*

— Kész... pontosan féltizenkettő. Úgy ment minden, mint a karikacsapás — mondta büszkén Kirill Zsdárkin. A hegy tetejéről, az erdőcsőszház mellől figyelte a csatát. Látta, amint a folyó hínáros mocsarakba, örvényekbe sodorta az embereket. Hallod, Szteska? — fordult Sztesához. — Eredj oda, mondd meg

Záhárnak, vezesse ide a foglyokat. Reggelig végezni kell velük . . . Ne pityeregj — tette hozzá, hogy megnyugtassa Sztesát — a munkásosztály kemény kézzel pusztítja el ellenségeit, egy könnyet sem hullat értük. Ezek meg különben is véreskezű latrok . . . Eredj csak, én majd egy kicsit . . . — Kirill nem fejezte be a mondatát: a sárga csődör nyergében egy szempillantás alatt elaludt.

Visszafelé menet Sztesa megint Jáskába botlott. Jáskát azóta már egy szekérhez kötözték. Úgy csúszkált a szekér körül, mint egy majom. Sztesa el akart osonni mellette, feléje sem nézett, de Jáska megszólította. Halk, lágy hangon szólította meg, ahogyan Annuska szokta hívni az anyját.

— Eredj — suttogta Sztesa és egy fejszével elvágta a zsineget. — Eredj és a szemem elé ne kerülj többet, mert ezzel a két kezemmel fojtom beléd a szuszt, megértetted? No-no-no! — ugrott félre, mikor Jáska a lábához omlott.

Jáska pedig kioldotta fogával a bogot jobbkezén és a sötét erdőbe kúszott.

HATODIK LÁNCSZEM

1

Az autó gyorsan suhant a tavaszi eső verte, homokos úton. A kerék apró sárgöröngyöket hajigált hátrafelé. Sztesa alig kormányozta a kocsit, mégis ügyesen kikerülgette a tócsákat, kátyukat és a nyálkás országúttól szélsebesen száguldott a mocsarak felé. Szokása szerint kemény kézzel, ügyesen vezette a gépet. Mohón szívta be a fenyőfák kesernyés, fűszeres illatát és lopva bele-belenézett az előtte függő jelzőtükörbe. A tükörben hátrafelé szaladó szálfenyőket látott. A fenyőfák közvetlenül az útfélen nőttek. Tömör falként álltak egymás mellett a megpörkölődött törzsek és sebesen futottak visszafelé a messziségbe. Zöld águk az út fölé csüngött, megpaskolta a kocsiderékot. Az autó ki-kisiklott a csapás elől, mint egy eleven állat és a fenyves örök csöndjét megtörve, hetven kilométeres sebességgel száguldott előre.

Sztesa könnyed, boldog hangulatban volt. Olyannak érezte magát, amilyen: huszonnégy éves női sofőrnek, aki előtt nyitva áll, egész egyszerűségében és világosságában hozzáférhetően a világ. Néha mégis úgy tetszett, mintha füves, hűvös folyóparton járna, kitárná a napnak makulátlan, rugalmas, meztelen testét és féltve vigyázna rá. Akármilyen furcsán hangzik is: gyakran keletkezett benne ez az érzés. Talán azért történt, mert nem tudta elfelejteni a multat. A mult mindíg úgy állt előtte, mint a figyelmeztető vörös zászlócskák a puskaporgyár homlokán. A mult emléke mindíg óvatosságra késztette Sztesát. Pedig de szeretett volna szaladgálni, ugrálni, mint gyermekkorában. De szeretett volna telitorokból dalolni és néha-néha elkövetni egy-egy csínyt; boszszantani az embereket függetlenségével, büszkélkedni, hogy lám, ő az első női sofőr a körzetben, lám, ő nem retteg senkitől, nem ad számot senkinek semmiről, nem húzza össze magát és nem csúszik-

mászik, mint annak idején Jáska előtt. Most egyszerű és hozzáférhető lett számára a világ, most bátran áll a világgal szemben. erősnek, szabadnak és függetlennek tudja magát, olyannak, amilyen. Ez örömmel töltötte el, de ugyanakkor arra késztette, hogy körültekintő, óvatos, sőt számító legyen.

A fenyő kesernyés illata elkábította. Szerette volna teljes lendülettel a fenyves sűrűjébe hajtani a masinát, minél közelebb a mohaszőnyeghez, a kesernyés, fanyarszagú avarhoz és szeretett volna rajta hancúrozni.

Hancúrozni!

Hát lehet hancúrozni, ha egyszer mellette ül Bogdánov?

Úgyám! Ez a kócos ember is szívesen rakoncátlankodnék egy kicsit. Hisz ez a különcség, ez a mogorvaság egészen mesterkélt, egészen idegen a természettől. Nagyon jól tudja Sztesa, miért ül Bogdánov mindíg őmellé, miért ragad meg minden kínálkozó alkalmat, hogy beszélgessen vele és titokban oktatgassa. Igen, Sztesa ezekben a hónapokban sokat fejlődött, megerősödött Bogdánov mellett és teljesen megértette ezt a furcsa férfit. Ahányszor meglátja, hogy Bogdánov gondjainak súlya alatt görnyedezve lépked a kis téren, mindíg szeretne odaszaladni hozzá, megsímogatni azt az okos fejét, gyengéden, lágyan megcirógatni, ahogy a kis Annuska fejét cirógatja... Most szeretné kirántani a gépből, szeretne nagyot kiáltani: „Fogj meg, te kócos!" És Bogdánov utána szaladna. Mert ki nem szalad egy huszonnégy éves női sofőr után, akinek lágy, csalogató és vérpezsdítő a hangja? Kirill Zsdárkin? Az igazgató?! Lám, itt ül a kocsiderékban és folyton töri a fejét valamin. Homloka elborult. Apró ráncok borítják. Szeme alatt fínom szarkalábak jelentek meg. Legyező alakban terülnek szét lefelé. Szeme homályos, mintha nagyon elcsigázódott volna. Úgylátszik, mindenről megfeledkezett: az autó fel-feldobálja; ő meg a kapaszkodóba ragódzik és teljesen átadja magát a himbálásnak... Sztesa állandóan figyeli őt a tükörben, óvatosan vezeti a gépet, vigyázz Kirillre, aki halálosan fáradt és behúnyt szemmel, mosolytalanul ül a hátsó ülésen.

„Hej, ha mindíg ilyen lett volna... Ha így viselkedett volna velem szemben is. Mindenestül neki adtam volna magam" — gondolja Sztesa és elnézegeti Kirillt a tükörben. Most már szinte sajnálja, szeretné megállítani a kocsit, nagyot kiáltani: „Kirja!", szeretné felrázni Kirillt töprengéséből. De mégis fékezi magát, mert tudja, hogy az ébredés lágy, gyöngéd és számító mosollyal ajándékozza meg; Kirill pedig csaknem selypítve beszél vele, azon a nyelven szólal meg, melyet akkor használ,

ha valamelyik városi nagy ember előtt meg akarja játszani a muzsikot.

— Gyűlölöm, gyűlölöm — suttogja halkan, hogy végkép megsűrűsítse magában a gyűlöletet Kirillel szemben, és nevet, bár maga sem tudja, mit.

Az autó hirtelen nagyot ugrott, siklott egyet, mintha minden kerekével olajra futott volna, aztán a tőzeges iszapban megrekedve felvonított.

Sztesa elkapta tekintetét Kirill arcáról. Csak most vette észre, hogy már rég maguk mögött hagyták Selugyivije Topit, a fenyvest pedig törpe nyirfákkal, száraz málnásokkal benőtt ingovány és kopár földfolt váltotta fel. A kétségbeesetten kapálozó gép mellett, a kapaszkodón évszázados, hatalmas fenyőfák állnak, melyeket át- meg átfonnak a kúszónövények.

Sztesa megnyomta az emeltyűt és hátrafelé lendítette az autót. A gép felüvöltött, ezerfelé szórta az ernyedt tőzegiszapot, aztán felnyerített, mint a ló, ha süppedni kezd az ingoványban.

— Tovább nem megy — jelentette ki Sztesa, kiugrott az autóból és kinyitotta az ajtót Kirill előtt. „Lám-lám — gondolta az asszony, amint rápillantott — mint mindíg, megint előzi arcáról a mogorvaságot és mosolyog."

Kirill magához tért a kiáltásra, valóban elmosolyodott, kitekintett az ajtó üvegén, kissé habozott, kezével végigsimította az arcát és meggörnyedve kiugrott a kocsiból. Akkorát nyujtózott, hogy csak úgy recsegtek belé megmerevedett izületei.

— Én meg egészen elmerültem a multban. Néha olyan jó visszaidézni azt, ami elmúlt. A mi életünk olyan, hogy . . . lenyűgözi az embert. Nem igaz? — kérdezte. Sztesa feje fölé nézett és gondolatban villámgyorsan sorra vett mindent, ami elvonult előtte, míg az autóban ült: a hátulsó kerekeit elvesztett kocsi, a viharos duhajkodás, ivás Sirokij Bujerákban, Moszkva, a Központi Ellenőrző Bizottság, az akadémia, a Pánik-völgyi csata, az egész körzet megmozdulása, az emberek készülődése a harcra. Látta, amint lándzsahegyet kovácsoltak, villát hegyeztek, kiásták berozsdásodott puskájukat, mintha semmiről sem akartak volna tudni a második támadáson kívül . . .

Kirill időnkint nagyon nehéznek, „komisznak" érezte helyzetét, szeretett volna mindent megfordítani, mindent elölről kezdeni. De most már felgyülemlett erővel, sok tapasztalattal és a helyzet teljes ismeretével látna munkához, most nem következnének be azok a kudarcok, azok a szégyenletes vereségek, amelyek miatt magányában gyakran olyan kegyetlenül, irgalmatlanul

gyötörte magát. bár titkolta belső harcait a világ elől és mosolygott, ha az emberek közt forgott. Sok mindent sajnált, mint ahogy sajnálta azt az elvétett kacsát, azt a tavi vadrucát, mely gyakran megjelent előtte, ha egyedül volt.

— A mi életünk olyan, hogy ... lenyügözi az embert. Nem igaz? — kérdezte újból.

Sztesa nem felelt.

A nap most kelt fel a hegyek mögül.

A „Brusznyicsnij Moh" tőzegterület mellett emelkedő hegyoldalon álltak. Odalent a nyírfákkal, fenyvessel, málnással, gyékénnyel és ezüstös mohaszőnyeggel benőtt „Ördögzug" nevű határrész terült el. Kiszögeléseivel, sziklás nyúlványaival mélyen a messziségbe futott, itt-ott a mocsarakba, ingó lápokba süppedt s a látóhatár szélén egy cakkos hegylánchoz csatlakozott. Ez a hegyvonulat olyan volt, mint felhők alatt vonuló tevék karavánja.

A határrész felett sűrű reggeli homály, szürke árnyék bolyongott, odalent a lapályon pedig — ahol a folyók a Volga mellékfolyójának, a csendes Atakának közös medrébe ömlöttek — fehér köd feküdt a parton, mely bolyhosan fínom volt, akár a vatta. Mozdulatlanul hevert a köd, messziről mély hóhoz hasonlított.

A nap most kelt fel a hegyek mögül.

Még nem lehetett látni, még valahol a fenyves nyúlványai mögött rejtőzött, de a határrész legtávolabbi széle, mely a cakkos hegylánchoz ért, meg a messzi csúcsok már hajnalpírban égtek. A nap sugárzápora, a vakító színek bőven zuhogtak alá az égről, előzték az árnyakat, a reggeli félhomályt és felkavarták a fehér ködöt.

A reggeli fény Sztesa kipirult orcájába csapódott. Kirill háttal állt a napnak. Most vette észre először, hogy Sztesának nagy, súlyos tekintetű, zöld szeme van, egyetlen tompafényű fátyollá összeolvadó, apró szemölcsökkel telehintett, makacs arca pedig különös zárkózottságot fejez ki. Lehet, hogy a barnás pilótasapka tette ilyenné, amely szorosan bevonta Sztesa homlokát, még jobban kiemelte vékony, hullámos szemöldökét és kissé kitáguló, remegő cimpájú orrát. Ajka még mindíg olyan, mint volt : félig kinyílik, mohó. Majd kifröccsen belőle a vér.

— Milyen szép szád van, Sztesa! — akarta mondani. „Ejnye a mindenét, majdnem elszóltam magam." Nagyot sóhajtott.

— Fel kell rázni Bogdánovot is. Miért sajnálod annyira?

Sztesa alig észrevehető szigorúságot pillantott meg Kirill arcán. Kitalálta, mire gondol a férfi, és halkan felnevetve vonat homlokára jobb szemöldökét.

— Bogdánovot? Odanézz!

Bogdánovra mutatott. Tudta, hogy Kirill tetőtől talpig végigméri őt, amint itt áll előtte ebben a fekete sofőrnadrágban, bőrkabátban. Csöppet sem szégyenkezett, sőt szánt-szándékkal bosszantani akarta Kirillt. Magasszárú, kapcsos cipőbe bujtatott, izmos lábával átugrott az árkon, félfordulatban megállt és elkapta Kirill tekintetét.

— Khe-khe! — krákogott Kirill, mikor észrevette, hogy váratlanul rajtakapták. Csodálkozott, miért olyan gyáva, ha Sztesával áll szemben. — Bogdánov buta gúnár! — kiáltotta. Arra célzott, hogy a mezőgazda nem véletlenül ül Sztesa mellett az autóban. — Gúnár bizony — ismételte és Sztesa felé indult. Szándékosan úgy lépett, hogy lába alatt nagyot cuppanjon a rőzsével telehintett nyirkos föld. — Hová csalogatsz. Hát nem tudod, hogy minden perc számít?!

— Úgye, mostmár magad sem tudod, hova menj? — szólt Sztesa. Könnyedén átugrott egy tócsát és visszaszaladt Bogdánovhoz.

— Nohát, ördöngős asszony vagy — kiáltotta utána Kirill és — bár maga sem vette észre — egymásután ugrotta át a tócsákat hogy utolérje az asszonyt.

Bogdánov az utat átszelő szakadékra pillantott és messziről kiáltotta:

— Ford azt tanácsolta, Sztesa, hogy előbb jó utakat építsünk és csak azután gyártsunk autókat. Mi meg fordítva csináljuk.

— Nálunk minden fordítva történik.

— Igazad van; ha egy tudós mond valami szamárságot, évtizedekig bilincsbe veri milliók agyát — tette hozzá Bogdánov.

— Hát hogy mondhat egy tudós szamárságot?

— Egy tudós professzor — a berlini egyetem tanára — azt állította, hogy az eső a holdtól függ. „Figyeljék meg — mondta — valahányszor esőfelhő mögé búvik a hold eső lesz, mihelyt pedig tiszta égen sétál, szárazra fordul az idő." És sokan elhitték, amit ez a csodabogár mondott.

— Mit írogat? — kérdezte Sztesa és keresztülnézett Bogdánov válla fölött — magasabb volt, mint a mezőgazda — belepillantott noteszébe.

— Ha veled beszélek, Sztesa, mindíg jó gondolataim születnek — tréfált Bogdánov. — Most kötözöm össze szellemi batyumat.

— Mondja meg, mit ír, hiszen közöm van hozzá... én vagyok a bűnös.

— Nem minden gondolatot fecseg ki az ember azonnal.

„Titokban vele él — gondolta Kirill; egész testében megrezzent és elpirult erre a váratlan felfedezésre. — Igen-igen... úgy viselkednek, mint akik tökéletesen ismerik egymást." Elfordult, mert attól tartott, hogy valami durvaságot mond. Bolondozni akart, de rekedt hangján mégis érdesen jegyezte meg:

— Nem is találhattatok volna megfelelőbb időt a fecsegésre...

Sztesa kiegyenesedett, tetőtől-talpig végigmérte Kirillt és az autóhoz szaladt.

— De nagyon gazdának érzed magad! — kiáltotta vissza.

— Miért bántod? — kérdezte Bogdánov komoran.

— Nem bántom én, nincs rá semmi okom.

— Nincs?

— Nincs, nincs — nevetett Kirill. — Miért berzenkedsz, mint egy kis kakas.

— Ej, te „dilektor"! — válaszolta Bogdánov Kirill modorában és azt a kis szakadékot nézegette, ahonnan gallyak, törött tengelyek és rudak meredeztek elő. — Hát, „dilektor" elvtárs, könnyebb autón átusztatni a Volgán, mint keresztülhajtani ezen az árkon — nevetett Bogdánov; tréfájával arra a napra emlékeztette Kirillt, amikor Zsdárkin megkapta az utasítást, hogy vegye át a traktorállomást és — mivel még nem volt irodája — sajátkezűleg írta alá a parancsot: „K. Zsdárkin dilektor". „Nem dilektor, hanem direktor" — igazította helyre akkor Bogdánov.

— Hát ha direktor, legyen direktor — hagyta rá Kirill.

De Bogdánov azóta „dilektornak" hívja.

...Sztesa tudta, hogy Kirill nem tűri a gúnyolódást. Mikor meghallotta, hogy Bogdánov nevet, Kirill szeme közé nézett és várta, hogy a férfi majd elkomorodik. De Kirill ugyanúgy mosolygott, mint mikor a bizottság előtt állt, vagy mint amikor megkapta igazgatói kinevezését. Így mosolygott, mikor elnyomta az álom odafent a hegyen az erdőcsősz háznál, így mosolygott később, mikor Jáska Csuhljávot levágott fejjel találták meg a vasúti töltésen. Egész arcát tettetett, merev, számító mosoly vonta be, amely olyan volt, mint az őszi nap mosolya.

— Világít, de nem meleg. Gyűlölöm — suttogta Sztesa alig hallhatóan és tehetetlennek érezte magát Kirillel, Kirill mosolyával szemben. — Gyűlölöm! — És a világ most a másik oldalával fordult felé.

2

A fekete éjszaka olyan visszfényt árasztott, mint a tisztára mosott, ragyogó, kátrányozott műút. A boszorkányhistóriák

ismerői szerint ilyen éjszakákon manók bolyonganak az erdőben. Hajnalban fatönkökké merednek a távoli süppedékes mocsarakban, ravasz terveket kovácsolnak, éjjel pedig erdőszerte kóborolnak, úgy kiabálnak, mint a fülesbagoly, sírnak, mint a kisgyerek. Macskának, farkasnak álcázzák magukat, meglesik a késedelmes vándort és mindenféle csínyt űznek vele.

Bogdánov, Kirill Zsdárkin és Sztesa most ilyen sötét éjjel vesződött az autóval az út közelében. A kocsi beleragadt a mocsár iszapjába, nem mozdult sem előre, sem hátra. Kirillék egészen reggelig sürögtek-forogtak körülötte, tövestől kicsavart kis fenyőfákat dugdostak alá, teljes erejükből húzták volna vissza az útra, de az autó csak csikorgott, recsegett és még mélyebben süppedt az iszapba.

— Hát igen — mondta Bogdánov. — Ezzel a nappal tartoztunk az ördögnek.

— Most aztán kínlódhatsz. — Kirill káromkodni akart egy kacskaringósat, de még sem szólt semmit, csak magára haragudott, amiért ráállt, hogy Bogdánovval utazzék. — Lám ez a Bogdánov gyakran kudarcot vall... Nekem meg minden úgy megy, mintha olajon csúszna. Ha jól megolajozzák a pályát, úgy siklik előre az ember, hogy jobban se kell. A ménkő csapjon bele ebbe a mocsárba! . . . — Kirill dühöngött, mert tudta, hogy most már nem ér oda a tavaszi vetési hadjárat megkezdésére és helyette majd valaki más rendeli el, hogy a traktorok vonuljanak ki a mezőre.

— Ha egyenest hajtok, teljesen elsüllyed a gép — mondta Sztesa félig tanácsot kérően, félig mentegetőzve és kis híján sírva fakadt bosszúságában. Egészen eltörődött.

— Nem is okollak én téged, Sztesenka — felelte nyájasan Kirill.

Sztesa hirtelen rávetette tekintetét. Kirill ott állt mellette és megérintette a vállát, de a sötétben nem lehetett látni a férfi arcát, és Sztesa most is olyannak képzelte, amilyen máskor is — lágyan mosolygósnak.

— Még szép, hogy nem „okolsz." Mintha mindenről én tehetnék. Hisz' itt az ördög is kitöri a lábát! — kiáltotta durván, de aztán észbekapott: — Bocsáss meg kérlek, nemsokára magam sem tudom mit tegyek, én . . . én sírva fakadok.

— Még csak az hiányzik — csillapítgatta zavartan Bogdánov. — Persze, hogy nem tehetsz semmiről, csak az a baj, hogy várnak bennünket az építkezésnél; magad is tudod, hogy ott nincs minden rendben. Kirillnek pedig ki kell mennie a határba. És most itt rostokolunk, az ördög vigye el — tette hozzá bosszúsan.

— Úgy-úgy, csak hárítsatok rám mindent...

— No, jól megvígasztaltad, Bogdánov! — jegyezte meg gúnyosan Kirill és oldalt hajolt. — Jön valaki.

Már százszor megállt a munkában, nézelődött a síkság felé, hátha segítségükre jön valaki, lovakat fog az autó elé és kivontatja a kocsit az iszapból. Gyerekjáték, egy félórába sem telik. De a síkság felől senki sem közeledett és ez fölöttébb bosszantotta, gyötörte őket. A helyzet fonákságával Bogdánov volt tisztában leginkább. Tudta, hogy csak egy helytelen lépést kell tenni, csak egy óvatlan szót kell kiböknie, rögtön felpattan Kirill, dühösen kirobban Sztesa; akkor aztán aligha marad meg köztük a bizalmas barátság.

— Vajjon hol van most Plakuscsev? — vetette fel a kérdést, hogy elvonja Kirill és Sztesa figyelmét arról a fonák helyzetről, amelybe váratlanul belepottyantak.

*

Plakuscsev nevének említésére felmerült előttük a Pánikvölgyétől messzire fekvő erdei csőszház, meg a lakksötét éj. A csőszházban Bogdánov, Kirill Zsdárkin, Záhár Kátájev, Slenka, Griska Zvenkin ül az asztalnál. Kissé távolabb Sztesa gubbaszt. Várja, hogy ítélkezzenek felette Jáska kiszabadítása miatt.

Elsőnek Ilja Gurjánovot vezették be a csőszházba. Mikor belépett a világos szobába, megtörölte szemét, mintha sötét pincéből jött volna fel a napfényre; körülnézett, de kerülte az emberek tekintetét.

— Hány éves? — kérdezték.

— Mit számítanak itt az évek? — felelte Ilja.

— Milyen célból szervezték a lázadást?

Ilja kissé elmosolyodott.

— Ostoba kérdés. Soha életembe nem hallottam ostobábbat.

— Dohányzik? — kérdezte Bogdánov és egy csomag cigarettát tolt éléje.

— Köszönöm, Bogdánov elvtárs, nem élek vele.

— Miért nem akar komolyan válaszolni?

— Mert a kérdés sem komoly.

— Azt hiszem ez elég komoly kérdés: mi célból lázították fel a kulákcsürhét?

Ilja ismét elhallgatott, majd némi gondolkozás után azt mondta:

— Ne áltassák magukat... „Kulákcsürhe"!... Mögöttünk állnak a tömegek... a parasztok tömegei.

— Hisz épp a parasztok döngettek el benneteket — avatkozott be Kirill. — Vagy talán azt hiszed, hogy mi öten bunkóztuk le a bandátokat?

Ilja Kirillre nézett és megrezzent.

„Megöl" — gondolta és egészen összezsugorodott. Ezentúl egyetlen kérdésre sem válaszolt.

— Jól van — mondta Kirill. — Akkor vezessétek be Márkel Bükovot.

Márkel nem is jött, hanem csúszott befelé, mintha térdben eltörték volna a lábát. Fel-felemelkedett, sűrűn hányta a keresztet és idétlenül motyogott. Amikor meglátta az asztalnál Kirill Zsdárkint, lábához vetette magát.

— Mi lesz most, Kirill Szenafontics? Ki akartok végezni? Az embereket belekergetted a vízbe, mind belefúltak ... Engem meg kivégeztetsz? Lecsapatod ezt az ősz fejemet? ...

— Ez tény — tréfált Kirill.

— Rossz útra vezettek, elbolondítottak bennünket — hadarta Márkel.

— Hozzátok be Pjotr Kuljkovot — rendelkezett Kirill.

Pjotr Kuljkov úgy jött be, mintha bálba indulna. Ujját kabátja hajtókája alá akasztotta, sorra üdvözölt mindenkit, felvett egy cigarettát, rágyujtott és megvetően nézett a padlón fetrengő Márkelre.

— Mit hempereg itt, Márkel Petrovics? — sziszegte gúnyosan. — Hányszor megmondtam magának a völgyben, hogy szedjük össze a betyárbútort és vezessük vissza a népet a helyes útra, mert már túlságosan messzire letértünk róla.

— Megmondtad? Te?! — kiáltotta orrhangján a megdöbbent Márkel és feltápászkodott. — Te, te kancsal karvaly!

— Milyen céllal szervezték a felkelést? — kérdezte Bogdánov és Pjotr Kuljkovhoz fordult.

— Mi? Azaz, hogy én? Tőlem kérdezi? Eltévesztette a házszámot.

— Eltévesztet'em? — hökkent meg Bogdánov. — Ez a szemtelenség egy kis japán diplomatát juttat eszembe.

— Arról szó sem lehet. Ismerem a japánokat. Egyszer a következő eset történt: a határon egy szovjet diplomata és egy kis japán utazgatott. A japán megpillantott egy gyáracskát ... Tudjuk, hogy milyen gyárak vannak a határ mentén ... Azt mondja: „Nézzük meg azt a gyárat." — „Lám, milyen szemtelen ez a fickó!" — gondolta a szovjet diplomata és meglepetten mondja: „Gyárat? Miféle gyárat?" — „Itt van nem messzire." — „Miről

beszél? Nincs ott semmiféle gyár." „Dehogy is nincs. Ide látszik a füstje." — „A füstje? Nem látok én semilyen füstöt." — „Nem értem önt, hisz már a kapuját is látom." „A kapuját?" Nincs ott semilyen kapu"... Hehehe! — nevetett rekedten Kuljkov. — Talpraesett ember volt az a mi diplomatánk. Letagadta a gyárat a föld színéről.

— Te meg a lázadást akarod letagadni! — vágott közbe Kirill.

— Kérem, hogy a törvény előírásai szerint bánjanak velem. Mért tegez ön engem, ha én magázom önt? Megmondom őszintén: csakis azért mentem a völgybe, hogy szétzüllesszem a népet. Hisz nagyon jól tudják, hogy tizennyolcban én teremtettem meg a szovjet hatalmat Poldomászovóban. Én bizony.

— Nem félsz, hogy rád szakad az ég, te kancsal karvaly?! — Márkel Bükov Kuljkovra meresztette szemét, majd megint Kirill elé vetette magát: — Legyen szíved, kedves öcsém, hiszen mi mindnyájan veled vagyunk... Hát mit vétettem én, testvérek?! Hiszen én soha nem nyúltam egy ujjal se senkihez.

Griska Zvenkin a sarokban ült. A fejére csavart pólya alól vér szivárgott. Szeme úgy remegett, mint egy megsebzett csókafióké. Egész testében reszketett, gyakran homlokára tette tenyerét és Sztesához hajolva panaszkodott:

— Minden összezavarodik előttem... Tudod, most úgy elaludnék.

— Hát eredj, aludd ki magad — tanácsolta Sztesa.

— Nem lehet... Tanu vagyok.

— Nohát akkor mondja el, Zvenkin elvtárs, mi történt, hogy történt? — fordult hozzá Kirill.

Griska beszélni kezdett. Amikor a poldomászovóiak betörtek a kőház második emeletére, ő az ablakhoz rohant, ki akart ugrani, de ekkor egy széklábbal tarkón vágta valaki. Griska összekucorodott és a sarokba guggolt, mint egy beteg csirke... Aztán iszonyú lármát, bömbölést, jajgatást hallott, majd minden elcsitult és a szobák kiürültek.... Griska dermedten ült a szegletben; a homlokáról lecsurgó vérpatakokon keresztül megpillantotta, amint a szobába belép Márkel Bükov. Recés famángorló a fegyvere. A megölt kommunistákat, mind egy helyre hurcolták össze. Márkel Bükov sorra járta őket és a mángorlóval a fejükre sujtva szétzúzta koponyájukat.

— Előző este egy zsák lucernamagot vittünk oda — mondta Griska — és a sarokba állítottuk. Márkel belépett, csapott egyet-kettőt a halottak fejére, aztán a zsákhoz hajolt, kimerített belőle egy marékkal, zsebredugta és megint tovább ütötte a mángorlóval

a halott kommunistákat. Üti-üti egy ideig, aztán újból vissza a zsákhoz ... De lehet, hogy nekem csak úgy rémlik az egész ... nem állok jót, érte hogy valóban így történt.

Kirill arcán mosoly suhant végig, Márkel pedig Griska felé lendült.

— Hazudik! Hazudik! Hát kell nekem az a vacak lucernamag?!

— Fordítsd ki a zsebed! — vetette oda nyersen Kirill. — Ide az asztalra.

Márkel Bükov zsebéből néhány aranyszínű lucernamag gurult az asztalra. A gömbölyű szemek sebesen gördültek körbe-körbe az asztalon, mintha el akarnának bújni az emberek szeme elől. Márkel meg a földre rogyott, mint akit puskagolyó talált.

— Adják ide, majd én elintézem. Engedjék meg ... — szólalt meg Griska, felállt és előkapta pisztolyát.

— Megálljunk! Félrébb azzal a pisztollyal — tolta oldalt Bogdánov. — Mit szól hozzá? — fordult Ilja Gurjánovhoz.

— Ronda féreg! Ha gyilkolni tudott, akkor tudjon meghalni is.

— Áha! És mit gondol: önnel mit kell tennünk? — kérdezte Bogdánov.

Ilja sokáig nézett a lába elé:

— Nagyon jól tudom, hogy magukon nem nagyon fog a könny ... De nem is magukról van szó. — Megint elhallgatott, aztán tetőtől-talpig összerezzenve, alig hallhatóan suttogta: — Lőjenek agyon!

— És mit cselekszik ön, ha életben marad? — vetette fel a kérdést Bogdánov.

Záhár azt várta, hogy Ilja majd így felel: „Megjavulok, igyekszem jóvá tenni bűnömet."

Slenka azt várta, majd így válaszol: „Ezentúl egészen másképpen dolgozom."

Kirill azt várta, hogy Ilja megpróbál kitérni az egyenes válasz elől és csak csűri-csavarja a dolgot.

Bogdánov azt várta, hogy nem szól egy szót sem.

De Gurjánov másképp viselkedett. Gondolkozott egy darabig, külön-külön mindegyiknek nyiltan a szeme közé nézett és azt mondta:

— Nem maradt más választásom: harcolnom kell ellenetek.

— Miért? — kérdezte Bogdánov.

— Mert bábut csináltok az emberekből ...

*

— ... Mégis csak kemény legény volt az az Ilja Gurjánov — szakította félbe Bogdánov a visszaemlékezést.

— Hát igen — hagyta rá Kirill — de mikor haldoklott, mégis megtört egy kicsit: térdre esett.

— Szeretett volna még élni ...

Ismét elhallgattak, mert eszükbe jutott, hogy ugyanazon a reggelen megtalálták Jáska Csuhljávot a vasúti töltésen. Mielőtt a sinekre feküdt volna, levetette ingét, gondosan összehajtogatta és kissé odább, a földre tette. Jáska talán azt várta, hogy Sztesa utána szalad; bizonyára csak azért feküdt a vonat alá, hogy megijessze az asszonyt. Hát nem azért hajtotta olyan gondosan össze az inget? De Sztesa nem mutatkozott és Jáskát másnap reggel levágott fejjel vérbefagyva találták meg.

— Jól megfacsarintottuk őket — jegyezte meg Kirill. — Most már minden poldomászovói kolhoz a legjobbak közé lendült. De azt hiszem, még mindig nem csíptük el a főkolomposokat, a tulajdonképpeni felbújtókat ...

— Ez már túlzás. — Bogdánov a tűz mellé telepedett. — Nagyszerű időket élünk ... Eszembe jutnak a Moszkvában töltött napok. Mennyi idő is telt el azóta? ... Két év ...

— Igen, két esztendő. Azóta megint megnőtt a szakállad, már csak a nyakkendő látszik ki alóla. Úgy sejtem, azt sem igen szoktad váltani.

— Hát ez igaz ... Azért nyakkendő ...

— Jön valaki — vágott közbe Kirill és elindult az út felé.

— Hogy megokosodott ez a Kirill — súgta Bogdánov Sztesának. — Nem győzök gyönyörködni benne — tette hozzá és ő is Kirill után indult a sötétségben.

Sztesa egyedül maradt a tábortűznél.

— Milyen derék ember mind a kettő, barátom! Ez a bozontos szakállú is, meg az a másik is. Hej ha ... Hej ha ... — De nem fejezhette be, amit mondani akart: a sötétségből előbukkant egy ló. Így, homályba burkoltan óriásinak, kazalnyinak látszott. Szeme szinte világított az éjszakában. Most megint alámerült: áthaladt egy kis szakadékon. Mögötte nemsokára feltűnt a szekér. Néhány perc mulva pedig már ott állt a fakó Sztesa előtt, zihálva fujtatott és az asszony felé nyújtotta tajtékos pofáját. Aztán minden megelevenedett a ködben.

A tábortűz körül emberek, lovak nyüzsögtek. A karaván felverte a mocsár csendjét. Kiabálással, kutyaugatással és szekér nyikorgással telt meg a levegő. A tűz mellett idegen arcok tűntek elő. Sztesa csak Záhár Kátájevet és Fenya Pánovát ismerte meg.

Záhár odament az autóhoz és óvatosan megérintette a kocsiderekat. Griska Zvenkin szintén az autó körül lábatlankodott, ledobta viharkabátját és azt ajánlotta, hogy „vontassák" az útra a gépet. Záhár leintette . . .

— Nem gerenda ez, öcsém, tönkreteszitek. Én azt gondolom, hogy reggelig itt kellene hagyni. Mit szólsz hozzá Kirill Szenafontics?

Kirill töprengett egy darabig, aztán — bár maga is meglepődött döntésén — elhatározta, hogy itt marad, hiszen most úgysem lehet menni sehova, a hajnal pedig még messze van. Legalább jobban megfigyelheti az éjjel Sztesát és Bogdánovot, meggyőződhet róla: alapos volt-e gyanúja.

— Itt maradjunk? Nem bánom. Hát te hogy gondolod, Ognyeva elvtársnő?

Sztesa felrezzent. Nevetségesnek találta, hogy Kirill így szólította meg.

— Én sem bánom, Zsdárkin elvtárs — felelte bágyadt mosollyal. — Magának mindíg igaza van, Zsdárkin elvtárs.

— Mindíg maceráljátok egymást — szólt közbe tréfásan Záhár.

— Üdvözlöm, építésvezető elvtárs — köszönt Fenya, mikor Bogdánov odament a tűzhöz.

— Én is üdvözlöm a komszomolt — szólt Bogdánov és mentében megszorította Fenya kezét, de nem nézett a lányra. — Mi az újság, Záhár Vavilovics?

— Zajonganak egy kicsit — mondta Záhár és Kirill felé pillantott. — Azt mondják: nincs kalács, nincs hús . . . Nohát, mi most egy karaván ra való rakományt hozunk nekik. Hogy miért kell ennyi? Sokat zabálnak. Negyvenezer szájról kell gondoskodni... Az a tőzeges ember megkért, hogy adjam át ezt a levelet.

Záhár átnyújtotta Bogdánovnak Omszkij professzor levelét.

Sztesa fáradtan, dideregve ment a tűzhöz, lefeküdt és hallgatta, mit mond Záhár.

— A professzor valami asszonyt talált a mocsár mélyén — folytatta Záhár kuncogva. — Azt állítja, hogy ez az asszony valami hercegné. A hercegecske rajtakapta a szeretőjével és egy deszkához kötöztette . . . Rá is kötözték és a mocsárba eresztették a hercegnét. Ott lelte halálát, ott talált örök nyugodalmat. De nem rothadt el. Valami bajt jelent ez, vagy más egyebet — magam sem tudom.

Sztesa fel akart állni, hogy megdorgálja Záhárt a gúnyolódás miatt, de az álom teljesen bilincsbe verte. Óriásinak érezte kezét, lábát. A bőrkabát meg olyan nehéz volt, mint a vas. Nem ejtett hát egy szót sem, hanem mélyen elaludt.

3

Bogdánov átfektette Sztesát egy pokrócra, óvatosan betakarta a köpenyével.

„Milyen könnyű, mint egy kislány" — gondolta és visszament a kialvó tűzhöz.

Nem jött álom a szemére... Ő csak útközben tudott jól aludni: a rázástól és imbolygástól foszlányokká szakadoztak és egymásba gabalyodtak a gondolatai. Agya teljesen elveszítette hatalmát fölöttük. Ez a nyitja annak, hogy Bogdánov néha beült az autóba és száz-százötven kilométert is bekóborolt vele a sztyeppén. Az ilyen céltalan utazásokkal mindíg meghökkentette Sztesát... Most még kevésbbé tudott aludni: feszülten töprengett azon, ami ott, az építkezésnél történik.

„Hát nem mindegy? Hiszen úgysem tehetek most semmit. Egye meg a fene!" — határozatlanul legyintett és hozzáfogott, hogy elolvassa a jelentést.

„Azon a környéken, ahol tavaly június tizenhetedikén öt óra tizenkét perckor megtaláltuk az 1. sz. ősember koponyáját és sípcsontját..."

Omszkij részletesen, gondosan leírta a helyet, a környezetet és azokat az embereket, akik feltárták az ősember maradványait, de Bogdánov mindezt átugrotta.

„... Az ismételt ásatások során nagy vadmacska, vadkutya, medve, őselefánt és oroszlán maradványaira bukkantunk..."

Bogdánov pipát rajzolt a jelentés szélére és mellé írta: „barlangi oroszlán". Csendesen elmosolyodott, mert észrevette, hogy itt már ő is olyan aprólékossá, olyan szőrszálhasogatóvá válik, mint Omszkij professzor. Omszkij a továbbiakban azt írta le, hogyan találta meg a 2. sz. ősember maradványait, hogyan elegyedett vitába Kriger professzorral. Kriger, miután megvizsgálta a tetemet, kijelentette, hogy az az 1812-i francia hadsereg egyik utászának csontváza.

„Hisz ez valóságos kártevés!" — írta felháborodottan Omszkij.

Bogdánov megint elnevette magát, mert elképzelte, hogyan csapta le töltőtollát Omszkij ennél a sornál, mennyire megsértődött, amiért lebecsmérelték leleteit. Ő ugyanis szentül hitte, hogy az 1. számú és 2. számú emberek csontvázai kőkorszakbeli őslakók maradványai... Bogdánov ismét átugrotta a Krigerrel lefolyt vita leírását, de elmélyedve olvasta azokat a részeket, ahol Omszkij a természetet írja le. Nem a mostanit, hanem azt a környezetet,

amelyben az ősemberek éltek. Ezeknek az ősembereknek a vére talán a mai napig is ott csörgedez Omszkij professzor ereiben.

„E leletek alapján tudjuk, hogy azon a vidéken víziló, elefánt, Merk-féle orrszarvú és machaerodus élt, valamint számos szarvascsorda és vadménes tenyészett ... Mindezen leletek alapján megállapíthatjuk, hogy akkoriban nem jártak szigorú telek (ennek bizonyságául szolgál a szőlővenyige) és vad őseink a szabad ég alatt, a kisebb hegyek lejtőin vagy közvetlenül a folyók partján, barlangokban laktak. A folyók bőven ellátták őket hallal. Ugyanitt lesték a vadat, itt ástak mély gödröket a nagyobb állatok elejtése végett. Sokkal nehezebb volt a harc a ragadozókkal, kivált a rettenthetetlen machaerodussal. Ez a ragadozó az oroszlánhoz hasonlított, bár sokkal kisebb volt. Két tőralakú agyar nyúlt ki felső fogsorából. Mivel rendkívül nagyokat tudott ugrani még mammutra is vadászhatott. A machaerodussal vívott harcban minden bizonnyal tehetetlen volt az ember ..."

„Szegény ember — mosolyodott el Bogdánov. Megértette Omszkij bánatát, de őt most egészen más érdekelte. — Úgy bizony! Meleg éghajlat ... Szubtropikus növényzet. Ugyanilyen növényi környezetben bukkantak emberi nyomra odafent északon is. Nagyszerű lenne, ha találnánk egy kis szenet, egy kis ércet és megint egy kis szenet. Ilyen «hasznos ásványok» érdekelnek bennünket, igen tisztelt Omszkij professzor! Magát a szőlővenyige, bennünket pedig a szén meg az érc érdekel" — fejezte be és a nagy tábortűz felé nézett.

A tűznél szoros gyűrűben ültek az emberek és meleg ételt kanalaztak egy vederből. Figyelmesen hallgatták Záhár Kátájevet. Záháron, Kirillen, Sztesán és Fenyán kívül voltak itt olyanok is, akiket először látott Bogdánov. Éppen ezért érdekelték különösképpen. Amint elnézegette a tűz fényében bronzszínű arcokat, megállt egy göndörhajú muzsik mellett, akit Jakunya-Ványának hívtak. Azt hitte, hogy ez a muzsik valamelyik távoli faluba való ...

— Nohát akkor történt Filát Guszevvel az a nagy baj — mondta eközben Záhár. — Egyszer nagyon érdeklődtél iránta, Fenyuska. Ez a história negyven évvel ezelőtt, vagy még régebben esett meg vele. Attól a naptól fogva jár oldaltbillent fejjel. Akkoriban egy hőbörgős varázslónak, Kuzjmának a tőszomszédságában lakott ... Egyszer Filát éppen rudakat rakott a szín tetejére, hogy le ne fújja a szalmát a szél. Az egyik rúd átesett Kuzjma veteményes kertjébe és szétloccsantotta az ugorkákat. Kuzjma rátámadt Filátra. Ha Filát befogta volna a száját, vagy odanyomott volna Kuzjmának vagy két pud rozsot, szépszerével véget is ért

volna a dolog. De Filát nagyon sűrű vérű muzsik volt, tűzönvízen keresztülgázolt, ha megsértették hiúságát. Fogta magát és sebesen hányta a keresztet Kuzjmára — Záhár maga is ádázul vetegette a keresztet az előtte ülő Jakunya-Ványára. — Nohát így kezdődött. Filát attól a naptól kezdve szüntelen vágyódott a lólegelőre, hogy éjjel meglegeltesse a paripáját. Alig esteledett be, Filát már nem bírt magával, annyira kívánkozott a Hosszúvölgybe, mint fiatal vőlegény a menyasszonyához. Odamegy, látja hogy Kuzjma is ott legelteti a lovát. A szekere ott állt nem messzire, a szekér mellett meg ott feküdt a hám. „Új hámot vettem ... Meglegeltetem a lovamat ... Egy kis szénát kaszálok a szekérderékba" — mondta Kuzjma csalogató, nyájas hangon. Ő már csak ilyen világnyövő ember — azt mondja. Aztán megint odaszólt Filátnak: — „Nézd csak, milyen szép hámot vettem." Mihelyt Filát odanézett, roppant vágy támadt benne, hogy bebujjon a hámba és kis hiján bele is bujt. No most mit csináljon? Félrébb húzódott és keresztet vetett magára. Eltünt a hám, eltünt Kuzjma meg a lova ... Üres lett a környék. Amikor visszament a régi helyére, megint ott látta Kuzjmát, meg a lovát, szekerét, a szekér mellett meg a keményen álló hámot.

— Nyilván megbabonázta azt a helyet — szúrta közbe Jakunya-Ványa nagy komolyan.

— Úgy van. Okos ember ez a Jakunya-Ványa, azonnal kitalál mindent ... Egyszer Kuzjma a bokor mögé ment, hogy elvégezze a dolgát ... Filát most már nem bírta tovább, odaszaladt és belebujt a hámba. Egyik végén be, a másikon meg ki. Végignéz magán, hát uramfia, négy lábon szalad, a hátulján meg hosszú farok fityeg. „Jézusmária, farkassá változtam!" — akarta kiáltani, csakhogy nem volt ám emberi hangja. Erre kiugrott Kuzjma a bokor mögül és el kezdett kiabálni: „Fogd meg, csipd meg!" Nagyot üvöltött Filát és az erdőbe szaladt, mint a vérbeli farkas.

— Ez aztán a varázserő — szólalt meg Sztesa Záhár modorában, bár alig tudta visszafojtani nevetését.

— Bizony-bizony, roppant erő. Hát szóval attól fogva három esztendeig farkas alakjában csavargott Filát erdőszerte. Eleinte magánosan kóborolt, később falkához szegődött. Hej, de sok csínyt követtek el. Egyszer például szent György — mert hiszen ő a lovak legfőbb ura és parancsolója — meghagyta a farkasoknak, hogy tépjenek szét egy tarka lovat. Száz versztet rohantak a tarka ló után, megállás nélkül, végre utólérték és szétmarcangolták ... Nos hát, így élt Filát. De az emberi lélek megmaradt benne. Búsult, búsult, vágyódott haza a faluba. Néha, azt mondja, faképnél

hagyta a farkasokat, a kertek aljára szaladt és csak úgy messziről nézegette a házát. Keserű könny öntötte el a szemét... Gazda nélkül majd összeroskadt a ház, tetejéről lecsúszott a szalma, a kapuja meg oldalt roggyant... Körülnézegette gazdaságát, aztán visszatakarodott a farkasokhoz, mert szégyelt emberek szeme elé kerülni. De hiába volt farkas, azt mondja, reggelenként mindíg megmosakodott. Beleütögette pofáját a harmatba vagy a hóba — így mosakodott. Tavasszal sose lelte helyét: nagyon szeretett volna szántani.

Kirill váratlanul elkacagta magát és túlharsogta Záhár elbeszélését:

— Farkas lett és mégis szántani szeretett volna?! Hallod Bogdánov?

— Hát a muzsik olyan népség, hogy még a koporsóban is eszi a vágy a föld után — jegyezte meg Jakunya-Ványa és zavartan elhallgatott. Ezzel ő is elárulta titkos szerelmét.

— Igazad van, Jakunya-Ványa — támogatta Záhár. — Node folytatom. Ne tessék félbeszakítani az előadót... Így tekergett Filát három évig a farkascsordával. Egyszer megtámadtak egy juhnyájat. Filátot előre küldték a farkasok. Honnan, honnan nem, hirtelen ott termett a pásztor. Farkas-Filát már épp el akart inalni, amikor látja, hogy víz van ám köröskörül. Forgolódott, mint a kergebirka, nem tudta, hová legyen. A farkasok odaüvöltenek neki: „Lökd el azt a bárányt és ússzál vissza hozzánk!" Igen, ha lehetne! Csakhogy a pásztor ott áll már mellette és rákiált: „Hát hogy merted kérés nélkül elvenni? Dobd el azonnal!" Filát elhajította a kis bárányt, a pásztor meg háromszorosra hajtotta az ostort és tizenkétszer ráhúzott a tarkójára. Evvel leverte róla a farkasbőrt. Attól fogva megint muzsik lett Filát Guszev. De a pásztor megsértette egy kicsit a nyakát. No, meg a nyelve romlott el egy picikét, mert mindíg ugyanazt kiabálja: „Folyton csak mi adjunk... Hát a szegényektől mikor kérnek már?" Mulatságos, de így van!... — Most már nem tudta tovább tűrtőztetni magát, hangosan felkacagott és megrázta a kövédermedt Jakunya-Ványát: — Ej, ej Jakunya... Tejfelesszájú vagy még te: szentül elhiszel minden mesét. Lám, még a szád is tátva maradt.

4

Az Ördög-zugból hideg levegő áradt. Lassan kúszott a hideg, szétterült a földön, megimbolygatta a tábortűz lángját. Amíg

az emberek Záhár Kátájev meséjét hallgatták, eleinte észre sem vették, hogy lassankint csípni kezdi őket a hideg. De most már a mocsárbűz is megcsapta őket az Ördög-zug felől.

— Egy kis dolgom van — mondta Záhár, hirtelen abbahagyta a mesemondást és szaglászva indult a sötétségbe, mintha ki akarna szimatolni valamit. Nemsokára eltűnt.

— Meglássátok, mindjárt farkas alakjában jön vissza — mondta elragadtatással Jakunya-Ványa. Büszke volt Záhárra.

Mindnyájan várták Záhár támadását és még szorosabban lapultak a földre. Záhár hamar előbukkant a homályból. A tűz mellett ülők valami tréfát vártak és arra készültek, hogy majd kitörő nevetéssel fogadják Záhárt. Jakunya-Ványa már vihogott is. De tüstént abbahagyta.

— Árad a folyó — szólalt meg Záhár némi szünet után. — Úgy látszik, jön a zápor. Hallga csak!

Az Ördög-zugból a hideg áramlattal sajátos moraj is közelgett.

— Azonnal kötözzétek ki a lovakat, fiúk és cipeljetek fát a barlangba! — rendelkezett Záhár.

A legények a lovakhoz rohantak, a szekerekhez kötötték őket, a szekereket pedig vastag fákhoz erősítették. Néhányan rőzsét hordtak a barlangba és új tüzet raktak. A barlang egészen közel volt. Vöröskőből való, bronzszínű, tátongó torkával óriási vadállat szétnyitott szájához hasonlított a tűz világánál. Az emberek zavartan futkostak körülötte. Árnyékuk hol felugrott a hatalmas fenyők csúcsára, hol pedig összetöredezve hullt vissza a földre. Egy szekér alatt elnyújtva, felvonított Capáj ... Jakunya-Ványa elfordult és gyorsan keresztet vetett.

— Hát ez mire jó? — kérdezte Záhár, mikor észrevette Ványa mozdulatát.

Jakunya-Ványa kényszeredetten elmosolyodott.

— Ártani nem árt. Különben köpök az ilyen hókusz-pókuszokra, de hátha mégis van benne valami.

— Áhá! No, csak hányjad azt a ...

Záhár nem fejezhette be a mondatot ... Szárnyával tehetetlenül csapkodva, ferdén szállt el a tűz felett egy csóka, nyomában egy másik, majd a többi. Ijedten lesiklottak a fákról és mint fekete felhőfoszlányok, repültek tova, alacsonyan a föld felett. Hol egy-egy fatörzsnek ütődtek, hol a tűzbe pottyantak, mint a sáska. A tábortűz körül égett hús szaga terjengett. A csendet a csókák eszeveszett rikácsolása, szárnycsapkodása, közelgő moraj, lónyerítés és Capáj vonítása törte meg.

Az emberek még fel sem készülhettek a küzdelemre, máris

feltámadt a szél. Valahonnan a homályból rohant elő, mint a felriasztott fenevad. Mindenre rávetette magát: fákra, lovakra, szekerekre, emberekre és a tűzre egyaránt. A tűz millió szikrát szórt a sötétségre, a szél széttúrta és a levegőbe hajigálta a parazsat. A zsarátnokdarabok visszahulltak a földre, ádázul ropogtak; a szél meg újból felkapta, a fák közé dobálta és tüzes, lángoló korhadékká morzsolta szét őket. A szélvész nekirontott a fáknak, hajlítgatta, cibálta a vastag törzseket, mint valami dudvát, lerázta róluk a tűleveleket, ledobálta a madarak fészkét. A fák belenyögtek, de nem adták meg magukat. A szél egy pillanatra meghátrált, elszaladt, aztán még nagyobb erővel száguldott vissza, leírt egy kört és bőszen rávetette magát a fákra. Ki akarta csavarni, földre akarta dönteni mind. Hirtelen megreccsent a fák gyökere. A szél rést ütött a sűrű, zöld falon. Kidöntötte a fenyőket, játszott velük egy ideig, aztán megint továbbnyargalt, pusztított mindent, ami útjába került. Csikorgatta azokat az óriásokat, amelyek nem adták be a derekukat, gúnyosan kikacagta őket és az egész Ördög-zugban végighömpölygette morajját: a szélvész borzalmas dalát.

— Ej, de szilaj! — dörmögte Kirill és elgyönyörködött a szél játékában. — Ej, de szilaj! — ki akart szaladni az erdőbe, hogy a maga bőrén tapasztalja az orkán erejét, de a szél megragadta és bekergette egy hegypárkány alá, mint ahogy néha a tyúkot szokta zavarni az úton. „Ejnye, ejnye, nézze meg az ember" — nevetett Kirill és a fák ágaiba kapaszkodott.

Hirtelen elcsitult minden.

A szél, úgylátszik, eleget játszott a fákkal, elrohant, mint egy duhaj legény, elvitte a zajt, az összetört tűleveleket, a földről felkapott tavalyi avart és hosszú poruszályt húzott maga után.

Csend lett az erdőben.

Csak azt lehetett hallani, amint időnkint nagy ropogással dőltek testvéreik vállára a harcban halálos sebet kapott fenyők, meg amint a megpörkölődött csókák szárnyukkal verde ték a földet...

És megeredt az eső.

Eleinte egyenletesen, csendesen, vastag, szálakban hullt, aztán úgy zúdult lefelé, mint egy felhőszakadás, minden pillanatban fokozta erejét és a lapályra söpörte, amit a szél összetördelt.

Az eső nem engedte ki a barlangból a füstöt. A gomolygó, fojtó füst a földre szorította az embereket. A barlang nedves, homokos földjéhez lapulva, összeráncolt homlokkal feküdtek a tűz körül. Ha valamelyikük már nem bírta a fojtogató nyomást,

káromkodva a szabadba rohant. De a felhőszakadás leverte lábáról. Csuromvizesen ismét a tábortűzhöz mászott és elnyúlt mellette.

Bogdánov társaira tekint és elképzeli, hogy száz meg százezer évvel ezelőtt ugyanúgy bújtak meg a barlangokban az ősemberek, akik még nem ismerték a tüzet és csupán fakopjával, bunkóval rendelkeztek. Ugyanígy védekeztek az elemekkel szemben, így oltalmazták meg magukat a barlangi hiénától meg a medvétől.

„Vajjon, nem csupán egy szál bunkóval áll-e most is az ember az elemekkel szemben?" — gondolta Bogdánov.

Tekintetét elvonta a tűzről és figyelmesen nézett Fenyára.

Fenyának meredeken nyírott, vörösbe játszó szőke haja, fínom ívű, összenőtt, fekete szemöldöke van. Ajka ugyanolyan fínom és hideg. Orra különös: hosszúkás; orrlyukának széle kissé durva metszésű. Mintha a szobrász az utolsó pillanatban hanyagul végighúzta volna vésőjét az orrlyuk szélén, mikor ezt az arcot mintázta. Talán fínomabbra akarta csiszolni, de elvonták munkájától, később meg elfelejtette elvégezni az utolsó simításokat.

„Mit bámulok úgy rajta? Az orralyukát? Igen, még így is szép, jellegzetes: de különösen feltűnő a szeme. Nem is tudja az ember milyen, mert hol szürke, hol kék . . . Furcsa szem. Hogy is nevezte annakidején Pánov ezt a lányt? Á, igen-igen . . . Szeleburdi. Találó név. Nem csoda: húszesztendős . . . Én meg ötven" — sóhajtott szomorúan, mikor eszébe jutott, hogy Fenya nemrég beröppent hozzá a szobába, ujját a szájába dugta, mint egy kisgyerek, és boldogan hadarta: „Idehallgasson, nekem van itt valami, itt ni — bökdösött ujjával a szája belsejébe — itt nő valami. Mása Szivaseva azt mondja: „Bölcseségfog. Érti: bölcseségfog! . . . Szóval most már öregasszony leszek. Húszéves létemre vénasszony leszek" — mondta, leült vele szemben és ujjongva nézett Bogdánov szomorú szeme közé.

„Húszesztendős. Most nő a bölcseségfoga. Nekem meg ideje volna már újakat betétetni" — gondolta akkor Bogdánov és most Kirill Zsdárkinra meg Sztesára tekintve, halkan hozzátette: „Nagy dolog a fiatalság."

Sztesa — bár halálra rémítette a felhőszakadás — sokáig távolabb feküdt Kirilltől, aztán, mikor mindnyájan átáztak — „meghódoltak a zápor előtt" — könyökre támaszkodott, Kirill mellé kúszott és a férfi óriási karjára hajtotta fejét. Kirill elpirult és mozdulatlanná dermedt, nem mert megmoccanni, nem merte kiejteni azt a szót, amelyet most úgy szeretett volna halkan Sztesa fülébe súgni.

„Vele él — gondolta meleg érzéssel Bogdánov. — Szép pár."

HETEDIK LÁNCSZEM

1

A föld nedvedzett, gőzölgött, mint a meghajszolt ló, de az Ataka folyó völgyében még fehér köd feküdt. Mozdulatlanul hevert a köd, csak a szélén feslett szét, bele-beleakadt foszlányaival a sziklák kiszögelléseibe, mint fagyos reggelen a füst. Köd borította a mocsarakat, a szakadékokat, a folyókat, így hát még a hegyek is apró halmoknak látszottak. De most felrebbentek a ködgomolyok, mint megriasztott, óriási, fehér madarak és a magasba röppentek. Ekkor a hegyoldalon álló csoport előtt kitárult az Odribasánál — a „lófejhegynél" — egymásba ömlő folyók tájképe. Ismét megpillantották a tutajos embert. A férfi nyilván csak most ébredt fel, lebegő kék párafátyolba bugyolálva letérdelt, egy kis vödörrel vizet merített az Atakából, óvatosan a füstölgő kis szabadtűz fölé akasztotta és főzéshez látott.

A tutajos ember a felsőfolyás vidékéről, az őserdőkből haladt lefelé, onnan, ahová törzsbelijei nemrég menekültek — a medve meg a mókus nyomában — a mennydörgés, a lárma és a robbanások elől. Ő most egyedül tutajozik le ezen az egymáshoz kötött négy szál fán.

Ferdemetszésű szemével a sziklára, a vízre, a tutajra, a napra tandít, hallgatja a távoli tompa robbanásokat és az egészből nem ért semmit.

Valamikor — mikor is? — csupán egy évvel ezelőtt! — valamikor ravasz pofácskájú, fürge mókus ugrált, esetlen barnamedve bolyongott azokon a sziklákon. Ki mondta, hogy a medve esetlen? A tutajos ember nagyon jól tudja, hogy a medve ügyesen mozog, akár a legjobb vadászkutya. Olyan csend volt ezen a tájon, hogy aludni szeretett volna az ember, ha hallgatta; vagy kedve támadt, hogy a magános kuvik meg a sárgarigó rikkantására

emlékeztető, egyhangú halk dalra gyujtson. De most a mókus meg a medve a távoli hegyláncok rengetegeibe menekült. Medve, mókus helyett idejött a dinamit. Messze, az Adarla-hegy lábánál a dinamit bömböl, akár a sátán. A dinamit tépi szét az adamit-sziklákat, melyek olyan kemények, mint a rénszarvas agancsa. Barlangot, alagutat váj a hegyben, helyet csinál azoknak a hosszú vasrudaknak, meg az óriási, vakítóan fényesszemű gőzparipának. A dinamit már Temir-tau, a szent hegy felé hatol. Ezek a jövevények el akarnak jutni Temir-tau szívéig, patát akarnak olvasztani belőle a gőzparipának, ezekkel a patákkal be akarják borítani a völgyeket, a pozdorjává zúzott sziklákat, amelyeken eddig mindíg a medvéhez, meg a mókushoz vezető utat kereste az ember. Ezek az idegenek a hegyek erejével akarják legyőzni a hegyeket.

De nem, Temir-tau szívéhez ugyan nem férkőznek hozzá ... Temir-tau szívéről az egész törzsnek csupán két tagja tud, a tutajos ember, meg egy süket aggastyán, aki mozogni sem bír ... Temir-tau szívét feltárni annyit jelent, mint megölni magát, családját, népét, mert akkor Temir-tau szívéig hatolnak ezek az idegenek, hideg tüzet vezetnek ide, teleaggatják a tájat vastag dróttal, amelynek puszta érintésére összerezzen az ember ... A tutajos férfi a hegyek közé vezette népét, és országa mélyébe, járhatatlan, csendes hegyek, folyók, szakadékok és mocsarak közé vitte a titkot. De nemrégen népe új tanyájának közelében ismét meghallotta a dinamit-sátán bömbölését. Mennydörgő zaja végighömpölygött a szakadékokon, felverte a csendet. És a férfi egymáshoz kötözött négy vastag szálfát, ráült a tutajra, leereszkedett az Ataka folyón, hogy kipuhatolja, mit akarnak országával ezek az idegenek.

— Furcsa nép — mondja Bogdánov és a tutajosra mutat. — Menekülnek tőlünk, mint a dögvész elől ... Semmivel sem lehet kicsalogatni őket. Alighogy egy-egy megjelenik, máris eltűnik ...

— Úgy hallottam, hogy ott, a hegyeken túl verődtek össze — mutatott Záhár a távolba. — Sokan vannak. Nem tudják, mihez fogjanak. Papjaik arra ösztökélik őket, hogy még messzebb menjenek. Ez nyilván felderítő lesz.

— Hisz ez Iván — mondta Jakunya-Ványa és harsányan lekiáltott: — Vá-á-á-á-nya-a!

A tutajos megfordult, felnézett az idegenekre, aztán megint lehorgasztotta fejét.

— Küldtetek hozzájuk brigádot? — kérdezte Bogdánov Fenyától.

— Küldtünk. Magam is jártam ott. Alighogy megérkeztünk

végre — nehezen járható az út, arrafelé csak ösvények, csapások vezetnek — alighogy megérkeztünk, rögtön szétszaladtak, ki merre látott. Mégis sikerült beszélnünk velük. Náluk is van szovjet és van pártsejt. Szóval megvan a maguk szovjethatalma. Sokat beszéltünk Sztálinról, a moszkvai nagy emberről.

— Igen, minden eszközzel vissza kell hozni őket az emberek közé — mondta Bogdánov, Fenyára nézett és fölöttébb csodálkozott, hogy a lány maga is el mert indulni a hegyilakók közé.

Szeretett volna még egyet-mást kérdezni tőle, de a lány Kirillel beszélgetett.

— Zsdárkin elvtárs! Nagyszombaton este karnevált rendezünk: az egész ifjúság fáklyásmenettel vonul a faluba. Utaltasson ki szurkot, hogy fáklyákat készíthessünk.

— Hát mégsem akarod elhalasztani ezt a bolondságot, Fenya? Inkább írni-olvasni tanítanád meg a tőzegeslányokat, vagy előkészítenéd a silózást. Úgy bizony.

— E-e, Kirill Szenafontics már egészen puha lett szívén a burok. Már nem olyan elszánt, mint volt, pedig csak egy roham kell és nyertünk!

— Szellemes vagy — mondta Kirill. Igyekezett titkolni bosszúságát. — Én ellenzem.

— Nem akar segíteni. No ezt feljegyezzük.

— Jegyezzétek! — Kirill nyeregbe vetette izmos testét, titokban odaintett Sztesának és elindult. Súlya alatt kissé oldalt dőlt a ló.

— Miért nem adsz neki szurkot? — kérdezte Bogdánov, mikor befordultak egy hegypárkány alá. — Csak hadd indítsa meg azt az ostromot az ifjúság...

— Még te is beszélsz? Hadd rohamozzanak! És ha a karnevál alatt akad egy fickó, aki felgyujtja a falut? Akkor majd mindent az ifjúságra hárítanak és savanyú káposztává aprítják őket. Jól kitaláltátok, mikor kell rohamozni.

— Nincs igazad... Éppen te akarod besavanyítani az ifjúságot, te akarod domosztroji* szellemben nevelni, hogy csak harisnyát stoppolgasson.

Kirill és Bogdánov lóháton átgázolt az Ataka folyón; majd egy szakadék szélén haladó keskeny ösvényen felkapaszkodtak az Odribasa hegy ormára. A lapályon megint eléjük tárult az Ataka folyó, mely mint kígyózó szalag kanyargott sziklás partjai

---

* A „Domosztroj" a régi orosz irodalom egyik emléke, amely az életszabályok gyujteményét tartalmazta. — *A ford.*

közt. Még mindíg ugyanaz az ember tutajozott rajta. A hegycsúcsok, mint kis vulkánok magaslottak a tavak, mocsarak, szakadékok fölé. Csaknem mind egyforma volt. Ha óriási deszkát fektetnénk a hegyormokra, soklábú asztal lenne belőle... Kirill mégis furcsállotta, hogy itt valamikor síkság volt.

— Igen-igen, a geológusok kifejezésével élve, itt valamikor „majdnem sík vidék" volt — erősítgette Bogdánov. — Odanézz: ott a tanú — mutatott egy sziklára.

A Tanú-szikla a folyó partján emelkedett. Körülrágdosta a szél. Moha és apró cserje nőtte be. Óriási lólábhoz hasonlított. Kirill azt hitte, hogy ez az a láva, amit a vulkánok valamikor a föld felszínére okádtak. De Bogdánov tüstént meggyőzte róla, hogy ez a szikla hordalék-kőzetből rakódott le; itt valamikor tenger volt; a hordalék-kőzetek az iszonyú terhek súlya alatt összepréselődtek és palává változtak. Ezt a sziklát ezért nevezte tanúnak, mert megmutatja, milyen magasan feküdt itt a tengerfenék... Aztán a tenger eltakarodott innen. A víz, a folyó, az eső, a szél megtette a magáét: szétmosta, széttúrta a síkságot és hegyes vidékké változtatta. Aztán jöttek a gleccserek, körülmarták, lecsiszolták és vulkánalakú halmokká alakították a hegyeket. Majd újból az erózió éreztette hatását.

— Érted?

— Egyáltalán nem értem. Hát hány esztendő kellett a csendes Atakának, hogy kivájja ezt a völgyet?

— Hány? Százezer, millió esztendő... Nem erről van szó... Hanem odanézz. A palakőzetből úgy domborodik ki valami, mint a körte; az az adamit, vulkáni eredetű kőzet. Ott pedig, ahol vulkáni eredetű kőzetek vannak, feltétlen lennie kell olyasminek is, amire a mi fogunk fáj. — Bogdánov kacsintott.

— Mi az? — kérdezte Kirill.

— Erről még ráérünk csevegni — felelte Bogdánov és a lapályra ereszkedett. — Inkább segíts, hogy megnyerjük ezeket a tutajos embereket, mert ezek kitűnően ismerik a hegyeket.

— Dehogy is segítek megnyerni őket, ha folyton titkolózol előttem. Micsoda rossz szokása van ennek az embernek: örökké hallgat! — mondta Kirill bosszúsan és előre nézett: oda, ahol a hegyen túl a vasgyár alapzata terült el.

Bogdánov megigazította magán a ruhát, elkezdett izegni-mozogni a nyeregben, aztán megkorbácsolta a lovat és hanyatthomlok száguldott lefelé. Kirill utánanyargalt — bár maga sem tudott számot adni róla, miért — de a kanyarnál megfékezte lovát: a szikla mögül lófej bukkant elő. A ló szeme olyan ismerős volt,

olyan ... olyan ... nem is tudta volna megmondani, milyen ...

„A szürke" — kapott észbe. Megismerte az ügetőt, amely valamikor az övé volt.

A kiszögellés mögül előcammogott a halvány, almásderes, ösztövér ló. Alig-alig vonszolta lábát. A szekérből meg Nikita Gurjánov tekintett Kirillre. Kissé felemelte a fejét.

— Kirill Szenafontics! Édesöcsém! Látod, végre hazatér az öreg vándor a szülőfalujába — kiáltotta Nikita és keserűen nevetett önmagán. — Csak egy kazal tetűt viszek haza.

2

A meredek homlokú, nagy szügyű szibériai csődör szélvészként száguldott Bogdánovval. Tágra fújt orrlyukkal rohant, kígyózó testtel fordult be a hirtelen kanyarulatoknál és el-eltünt az árkokban. Bogdánov nem vette észre sem az árkokat, sem a szakadékokat, sem a hirtelen kanyarokat: feszülten nézett oda, ahol az Ataka folyó partján, a duzzasztógát körül csak úgy nyüzsögtek az emberek. Nem is hallotta, hogy vágtat utána Kirill Zsdárkin.

„Elkéstem. Elmamlaszkodtam a dolgot. Én hülye!" — szidta magát és megkorbácsolta a kis csődört.

— Nohát, ördöngős fickó. Garabonciás! — dörmögte Kirill. Még mindig nem értette, hogy miről van szó, azt hitte: Bogdánov megúnta a fárasztó utat és elhatározta, hogy vágtában teszi meg a hátralévő szakaszt.

De Kirill csöppet sem akart sietni. Még mindig a tábortűznél töltött éjszaka hatása alatt állt, még mindig érezte Sztesa fejének érintését, hallotta halk szuszogását, látta meleg, kedves búcsúpillantását és nagyon jól érezte magát. Boldoggá tette az enyhe reggeli nap is. Örült a ködnek, mely szerteomlott a napsugarak záporában, mint a tábortűz, ha szétveri az eső. Örült a nyálkás, ragadós útnak, meg a rövidlábú heréltnek is, amelyre vigyázni kell, mert egyetlen óvatlan mozdulattal letörheti a gerincét.

„Milyen nagyszerű emberek vannak a földön — gondolta. Rajongott Sztesáért. — Olyan termékeny az agya, mint a fekete föld ..." És megint eszébe jutott az asszony csendes lélekzése, bőrkabátjának halk ropogása, meg az egész nő, úgy, ahogy végignyújtozott mellette.

— Remek — motyogta. Úgy érezte magát, mint aki cselekedeteiben biztos, tudja, hogy maholnap elsöpör útjából minden akadályt. Nem kell hát idegeskedni, félrevonulva összeráncolni homlokát, hanem egyszerűen kemény léptekkel kell haladni a

földön. Énekelni kell nagy-nagy örömérőL, amit Sztesa, a napfény és a cupogós, nyálkás föld kelt benne, sőt minden restelkedés nélkül óbégatni kell, mint valamikor gyermekkorában óbégatott, ha szarkafészket talált az erdőben.

— Hé, mi a baj?! — ütötte meg a fülét a kiáltás. Arrafelé fordult.

Kissé tovább sziklát robbantottak. A munkások a szakadék szélén álltak és arra bámultak, amerre Bogdánov nyargalt.

— Mi a baj? — kiabálták. — Miért vágtatott olyan sebesen a vezető?

Ekkor a sziklán álló emberek izgalma Kirillre is átragadt.

— Nem tudom — felelte Kirill. Hosszú lábával átfogta a herélt derekát, mintha hozzánőtt volna és korbácsával végighúzott a kis lovon.

A herélt megriadt, felágaskodott és előre iramodott. Alig érte lába a földet. A második ütésre nagyot ugrott, még jobban nekilendült egy hirtelen kanyarban. Kirill oldalt dőlt és — később úgy emlékezett rá — először vállával, aztán fejével a sziklának ütődött. Egész testében szétömlő, kifejezhetetlenül éles fájdalmat érzett. Minden tagja elzsibbadt. Arccal a ló sörényére bukott. Félig ájultan érezte, hogy gyengül a lába és mindenestül lassan csúszik lefelé, mintha símára gyalult nyírfadeszkán siklana le...

Bogdánov elvágtatott a gyár alapzata mellett és az Ataka partja mentén a duzzasztógáthoz rohant, ahonnan emberek zsivaja, a víz zúgása és dinamit robbanása hallatszott. Mögötte meg felfelnyerítve, kelengyével csörömpölve nyargalt Kirill Zsdárkin heréltje és nyihogva szólongatta a széles szügyű csődört.

Az Ataka vize megáradt. A távoli hegyekről, dombvonulatokról belezúdult a sok esővíz. A folyó elöntötte az árteret, síkságot, a napfényben vakítóan tündöklő új tavakat alkotott, alámosta a fehér pilléreket, darabokra tépte az állványok deszkapadlózatát, szétdobálta a kompok szálfáit. Az Ataka vize egész hatalmas erejével mindenfelől rohamozta a duzzasztógátat; és a háromszázhúsz méter magas óriási gát, amelyről a víz lesöpörte az építőanyagokat, amely messziről cakkos oromzatú, régi kastélyhoz hasonlított; a tömör, hosszú gát nyögött, rengett, mint a kovácsüllő, ha rásujt a pöröly.

A gát körül emberek nyüzsögtek; éjfél óta minden erejüket megfeszítve harcoltak az elemekkel. Eddig egy percre sem csüggedtek el, de mikor a víz áttört az elzáró szerelvényen, betódult a hárítógáton, úgy ömlött az építőakna fenekére, mint a vízesés és tajtékozva pezsgett — az emberek megrettentek, végkép fejüket

vesztették és jajveszékelő, kapkodó tömeggé változtak, amely nem tudja, mit tegyen, vakon engedelmeskedik valami idegen akaratnak és ostobaságot ostobaságra halmoz. Autókon, talicskákon földet szállítottak a parthoz, lapáttal, deszkalapokon, kötőben hordták — szóval: kinek mi került a keze ügyébe — földsáncot emeltek, hogy feltartóztassák az Atakát. De amilyen gyorsan építették a sáncot az emberek, az Ataka ugyanolyan gyorsan nyalta le a földet — akár az éhes tehén egy maréknyi korpát — lesodorta a mélybe, majd zavaros, vöröses hordalék alakjában okádta vissza.

Amikor Bogdánov a gáthoz közeledett, ezt az elemi erejű, vak nyüzsgést vette észre. Mindjárt elhatározta, fel kell tartóztatni, engedelmességre kell kényszeríteni ezt a sokezres tömeget, amely ugyanolyan szilajul kavarog, mint az Ataka folyó.

— Bele lehet őrülni... meg kell bolondulni! — kiáltotta Rubin főmérnök, mikor ezüstösen csillogó fejét rázva elébe szaladt.

— Meg kell őrülni? — Bogdánov leugrott a nyeregből és mint a labda, gurult a főmérnök felé. — Nem nagyon érünk rá megbolondulni, mert sorra lőnek bennünket... és úgy is kell nekünk: potyára a vízbe dobunk jó néhány millió rubelt...

És amint nehéz pillanatokban már gyakran megtörtént, ismét eszébe jutott Sztálin, akinek kitartása mindenkit ámulatba ejtett. Egyszer megszökött a börtönből. Elfogták. Elhatározták, hogy vesszőfutásra kényszerítik. Ezt a szörnyű kínzást rendszerint senki sem bírta ki: már feleúton, halálra váltan összerogytak az áldozatok. Sztálin tudta ezt, könyvet vett a kezébe, kinyitotta és elindult a soron. Kegyetlenül ütötték, de ő csak ment és olvasott.

— Nyugalom és hidegvér — mondta Bogdánov, amikor megállt Rubin előtt.— Hol vannak az előmunkások, a sejttitkárok, a brigádvezetők és komszomoltagok? Hívja ide őket! Ide ni! — mutatott a duzzasztógátra.

De az Ataka partján eszeveszetten kapkodó sokezres tömegből nem lehetett előszólítani sem az előmunkásokat, sem a sejttitkárokat, sem a brigádvezetőket, sem a komszomoltagokat. Itt már minden olyan elemi erővel és vakon ment végbe, mint amilyen elemi erővel és vakon támadott a víz. Valakinek a parancsára — nehéz lett volna megállapítani: kinek a parancsára — teljesen szükségtelen földsáncot emeltek, amelyet tüstént elsodort a víz. A partról elsöpört föld csak feljebb nyomta a vizet a duzzasztótérben. Ez újabb veszéllyel fenyegetett. A víz könnyen átcsaphat a duzzasztógát tetején és akkor korántsem ott mér megsemmisítő csapást, ahol azok várták, akik földsáncot akartak építtetni,

hanem sokkal veszélyesebb helyen: az építőalapzat középpontjában, amerre az Ataka régi medre haladt. Ha itt tör át, akkor a vegyigyárak alapárkaiba özönlik, feltétlenül nekiront a villanytelepnek, a kokszkemencének, megostromolja a nagyolvasztókat, aztán az emberek hátába tódul, egy kis szigetre szorítja őket és akkor... Világos, hogy mi lesz akkor: hullahegyek emelkednek az építkezés helyén.

— Abbahagyni! — kiáltotta Bogdánov és igyekezett túlharsogni a tömeg ordítását. — Megállítani!

— Mit állítsunk meg? A vizet? — kérdezte zavartan Rubin.

— Az embereket! A földhordást! Már egészen elveszítette józan ítélőképességét. Hiszen a föld az építkezésre hajtja a vizet.

Csakhogy ez korántsem volt olyan egyszerű. Az emberek üvöltöttek, az autók bömböltek, recsegett, nyögött a gát és Bogdánov utasításai ebben a szörnyű zajban még Rubin mérnökig sem jutottak el. Bogdánov zavart rémületet vett észre a mérnök arcán.

— Ne vágjon ilyen savanyú pofát! — robbant ki. — Önre bíztuk a gátat, az építkezést... Ön meg... Anyámasszony-katonája! Azonnal állítsa meg ezt a kavargást! De parasztosan szervezték meg az árvízvédelmet! — kiáltotta és előrerohant, hogy testével torlaszolja el a tömeg útját.

„Rájuk kell ordítani, meg kell fékezni őket, mint a felbőszült bikát" — suhant át agyán a gondolat, de mikor mégegyszer rápillantott a sodró emberáradatra, visszahőkölt. Érezte, hogy ezzel a tömeggel szemben teljesen tehetetlen. Látta, hogy a víz és a föld e nekihevült, eszükvesztett urai közt van valami hasonlóság: a víz is, az emberek is teljesen értelmetlenül birkóznak egymással és halálos csapást akarnak mérni egymásra.

Bogdánov csak később rekonstruálta emlékezetében, hogy mi történt ezután. Jakunyin brigádvezető egy kis teherautóra ültette őt és el-elfulladó hangon, fülsértően kiabálta:

— Vezető elvtárs!... Bogdánov!... Fogadj szót!

Bogdánov a teherautóban állt. Az építő alapzat tűnt szemébe. Napfényben úszott és olyan nyugodt, csendes volt az egész terep, mint még soha, legfeljebb csak azokban a napokban, amikor még szél kószált rajta, ringatta a magas füvet, amely fölött hegyi ölyű szállt. Az egész terepen olyan nyugalom uralkodott, mintha rég elhagyták volna, akár a meddő tárnákat, ércbányákat, olajtelepeket.

De csak az első másodpercben látta így a környéket. A következő másodpercben megjelentek előtte a fundamentumokba beleépített vas, cement és kavics hatalmas halmazai. Látta az emberek ezreinek munkáját. Az ország minden erejét megfeszítette, hogy

felépítse ezt a gyárat, amely majd egymilliókétszázezer tonna nyers vasat termel évente. Eszébe jutott a tüzes gyűrűben élő ország, amely őt, Bogdánovot bízta meg a vasipar e gigászának felépítésével . . .

3

Kirill újabb ütést érzett. Ezúttal világosan tudta, hogy valaki szántszándékkal csapott rá egy tompa tárggyal. Lehempergett a szakadék lejtőjén és elterült egy kis tisztáson. Később valaki odébbcipelte és újból tarkójára sujtott azzal a tompa holmival.

Egészen későn ocsúdott fel, amikor a nap már eltűnt a távoli hegyek mögött, a kis tisztáson pedig, ahol Kirill feküdt, árnyékok kúsztak. Színüket változtatva, rezegve nyúltak mindig hosszabbra. Kirill sejtette, hogy mindez csak rémlik neki, csak a szeme káprázik. Még nem tudta, hányadán áll a dolog, nekilendült, hogy talpra ugorjon, meghajszolja a kis heréltet és megtudja, mi történt Bogdánovval. De alig moccant meg, tüstént hideg verejték ütött ki rajta: kötél szorította össze a nyakát. Keze hátra volt csavarva. Ugyancsak a hátához húzták összekötözött lábát is. Valahonnan a mélységből idegen hang úszott felé:

— Csak hadd térjen magához, hadd vergődjék és hadd fúljon meg. Ez a gazember ilyen büntetést érdemel.

„Ki ez? Ki lehet vajjon?" — erőltette meg emlékezőtehetségét Kirill és újból meglendült. A kötél még erősebben szorította nyakát, torkából hörgés tört elő és tajték verődött ajkára. Még szorosabban nyomta hátához a lábát. A kötél kissé engedett. Kirill teleszájjal nyelte a levegőt, úgy habzsolta, mint meghajszolt kutya a havat, aztán óvatosan, lassan megfordította fejét. Egy égerfatönkre sandított, amely — bármily furcsa is — valahogy Páhom Pcselkinre hasonlított. Kirillnek rögtön eszébe jutott, hogy a közelmultban ugyanígy fojtották meg Nikoláj Pirjákint.

„Lábbal annak a tönknek kell dőlni, egész testtel nyomni kell, hogy ne húzza a hurkot . . . Aztán meg kell merevedni és tűrni, míg csak nem jön valaki" — döntött Kirill és minden gondolatát erre irányítva, minden erejét összeszedve óvatosan kúszni kezdett. De a kötél a legkisebb fordulatra is keményen összeszorította a torkát. A feje mintha fojtó gőzzel telt volna meg, szeme majd kicsúszott a homlokára, gyomrában szörnyű émelygés keletkezett. Ilyenkor Kirill megdermedt, igyekezett minél közelebb húzni lábát a hátához . . . Pihent egy kicsit, aztán még nagyobb óvatossággal továbbmászott a tuskó felé. A kötél lépten-nyomon megrándult,

Kirill egész testében mohó vágyat érzett: levegőt, minél több levegőt! Ajka szinte magától habzsolta a levegőt. Teletömte vele száját, akár a vattával, de arra már nem volt ereje, hogy keresztülnyomja a torkán. Nem csoda hát, ha minden táncolt, összegabalyodott a szeme előtt, egybeolvadt a sötétséggel; az éj homályával együtt pedig rászállt a félelem. „Hiszen még csak harmincnégy éves vagyok... Csak harmincnégy." — És a 34-es számjegy elkezdett keringeni előtte, hol talpra állt, hol megint felugrott és arra kényszerítette őt, hogy szemét fájdalmasan kidüllessze. Aztán megint táncraperdült a szám az orra előtt és szökdelve futott a háta mögé. „Rémlátás" — állapította meg Kirill és csak most döbbent rá, hogy őrülten képzelődni kezd, mint az éhenhaló. Úgy rémlik, hogy valahol arrább hangok hallatszanak, jobbkéz felől pedig lámpások fénye villan fel a bokrok között. Tehát emberek széledtek szét a lápon és keresik őt, Kirill Zsdárkint... És ismét minden eltűnt szeme elől, gyomrában megint feltámadt az iszonyú émelygés, nyakán kiduzzadtak izmai... De teste tovább mozgott, óvatosan mászott előre, mintha éles kések között kúsznék. Arra tartott, ahol egy bozontos égerfatönk állt ki a földből.

A szakadék szélén, a lápon megint kiabálni kezdtek az emberek...

Óriási dörrenés... A völgyet láng világítja meg. Apró kavics és kőpor hull az égből... A kődarabok nagy csobbanással pottyannak a vízbe... Úgylátszik, sziklát robbantottak a közelben. Nyilván azoknak a hangját hallotta, akik a sziklát robbantották. Dehát ezeknek semmi dolguk sincs azon a kis tisztáson, nem is bocsátkoznak le oda, ahol nyakára szoruló hurokkal összekötve, fekszik Kirill Zsdárkin. Maguktól nem jönnek ide.

— Embere-e-ek! Nem bíro-o-om! — kiáltotta hát. Bár egész testét megfeszítette, nem jött ki hang a torkán. A „nem bírom" szavak megjelentek előtte a sötétségben, a töredezett óriási betűk táncra perdültek, árnyékot vetettek a tisztásra és a sziklán elképzelt emberekre, a robbanás helyére meg az egész világra. Ő pedig egy feneketlen mélységbe zuhant. Távoli hangokat hallott, lámpások fényét pillantotta meg, de most már igazán nem tudta, mi ez, rémlátás-e vagy ébrenlét.

4

Bogdánov késő este, szobája egyik sarkából a másikba futkosva, izgalmában még mindig meg-megremegve, nyersen vetette oda egy katonaköpenyes férfinak:

— Hol volt a szeme? Vagy talán magának csak az a dolga, hogy elcsípje a kistolvajokat, ha piacra viszik a lopott holmikat? Még nem bogoztak ki minden szálat? Hát ki a fene törődik az ön szálaival, amikor kis híján tönkretették a duzzasztógátat? Az ilyen baklövésekért falhoz kellene állítani... Igen-igen magát!... Érti? Tessék? Rubin? Szó sincs róla. Én előttem ne is gyanakodjék Rubinra, hisz maga is látta: egyedül indult el, hogy kinyissa a vészzsilipet, megmentse a zárógátat és feláldozza magát — mondta Bogdánov és eszébe jutott, amint Rubin nadrágzsebbe dugott kézzel lépked végig a gát tetején. A duzzasztógát már remegett az ütések súlya alatt, de Rubin elszántan, kissé meggörnyedve haladt és vissza se nézett. A szél meg-megtépázta deres haját. — Rubint ne bántsa, kérem. Majd én tárgyalok vele... Magam is elintézem valahogy. Maga már egészen teleduruzsolta a fülemet: ennél az építkezésnél csupa szabotálók, kártevők, egyszóval olyan emberek dolgoznak, akik valahonnan idecsődültek, akik mindent ellopnak, mindent a fejetetejére állítanak. Furcsa ember maga! Ha látja, hogy valaki elcipel egy deszkát az építőtelekről a földkunyhójába, akkor maga már ördög tudja miket gondol. Hát nem látja, hogy ezek az emberek a legnagyobb fagyok idején is kitartottak földkunyhóikban és nem hagyták abba a munkát. Maga, barátocskám, elfelejt valamit: az építkezés — egyetem. Hát nem figyelte — kiáltotta egészen nekihevülten Bogdánov — hogy védelmezték a gátat?! Ez egyetlen kapitalista vállalatnál sem történne meg. Itt pedig úgy védték a gátat, mint önmagukat, megmentették az építkezést és ez a legfőbb, ez a legfontosabb. Ebben rejlik a mi erőnk... Már itt is van Rubin elvtárs — hagyta abba hirtelen, amikor Rubin kopogtatott és belépett a dolgozószobába. — Bocsásson meg — fordult Rubinhoz és rábandzsított. — Ott nagyon goromba voltam magával szemben... De lássa... Ugye... megért engem?

— Megértem, Fjodor Vasziljevics — felelte tartózkodóan Rubin. Azóta már megfésülködött, rendbehozta ruháját. Ismét akkurátus volt mindenben: feleleteiben, mozdulataiban, járásában egyaránt. — Sajnálom, hogy miattam nem mehet szabadságra.

— Csekélység... Szamárság... Szóra sem érdemes... Most jut eszembe: hol van Zsdárkin elvtárs? Miért nem volt ott a gátnál? — kérdezte Bogdánov és megállt. Elsápadt.

Néhány perc mulva egy osztaggal végigkutatta a lápot: Kirillt kereste. Meg is találták a kis tisztáson. Ott feküdt, szorosan az égertuskónak dőlve.

Mindezt tudta, hallotta, látta Mása Szivászeva is. Ő mint

orvos, állandóan a dolgozószobában ült és figyelte Bogdánovot, mert attól félt, hogy a gátnál átélt izgalmak miatt történik vele valami. Akkor sem tágított mellőle, amikor Kirill keresésére indultak.

És most már negyedik napja tart ügyeletet a kórteremben Kirill ágyánál, feszülten nézi megdagadt, összeharapdált ajkát, bepólyált arcát és a mély ráncot homlokán. Néhány nappal ezelőtt Iljim-gorodban találkozott Kirillel. Akkor még egyáltalán nem vett észre ezüstös fürtöket a férfi halántékán. De most világosan előtűnnek, napról-napra szélesebbre terjednek, mind messzebb kúsznak felfelé, mint fagyos reggel a jégvirág az ablaküvegen.

— Mása — kérdezte akkor Kirill Iljim-gorodban — magyarázz meg nekem valamit. Hallottál a Pánik-völgyében lezajlott eseményekről. Utána bírósági tárgyalás volt az erdőcsősz-házban. Mindenkit kihallgattunk, aztán elhozattuk Boriszov mezőgazdát Poldomászovóból. Ő volt a vezérük. Amikor belépett a csőszházba, azonnal rimánkodni kezdett: „Hagyjátok meg puszta életemet... Megfogadom, hogy ezentúl én leszek a legjobb ember." Ugylátszik, már előre sejtette, hogy főbe kólintjuk. Amikor kegyelemért könyörgött, mint a két kezével beleragódzott a hajába. Igy ni! Mindnyájan megrezzentünk: a kezében maradt a haja. Ugy emlékszem rá, mintha most is látnám, ott áll és a feje fölé tartja a karját, az ujjai közül meg hajszálak meredeznek elő... A hajszálak gyökerén egy-egy darabka korpa... Ugy szedte le a hajat a fejéről, mint rég nem vedlett ló hátáról a szőrt... Mi ennek az oka? Tudom, hogy ilyenkor gyakran megőszülnek, vagy elájulnak az emberek, de ezt sehogy sem értem.

— A félelem okozza — mondta Mása. — A félelem néha kitágítja a pórusokat, hideg verítéket sajtol a bőrből. Ilyenkor már halott az ember, még ha beszél is... Boriszov hajahullását is a félelem okozta. Még ott állt előttetek, de már hulla volt. Hanem idehallgass, Kirill — hátha csakugyan jó ember vált volna belőle? — kérdezte Mása. — Hátha mégis meg kellett volna kímélni?

— Ugyan, Másenyka! — dorgálta Kirill. — Hiszen belőlünk is derék emberek válnak, pedig nem kímélnek bennünket... Tizennégy emberünket agyonverték, aztán amikor ők maguk is kézre kerültek, pityeregve könyörögtek: „Kegyelmezzetek meg, mi leszünk a legderekabbak a földön."

— Csak most veszem észre, hogy őszül — suttogja Mása a betegágynál és fínom ujjaival óvatosan megérinti a magas homlokot. Rendületlenül hiszi, hogy Kirill okvetlenül felépül.

De a hőmérséklet erős ingadozása nyugtalanította. A hőmérséklet hol negyven fokra szökkent fel, hol harmincötre csökkent.

Ilyenkor jéggé fagyott Kirill teste, kialudt benne a tűz. Mása tetőtől-talpig bedörzsölte az egész óriási testet, a bordák alatt, az oldalán dagadó izmokat. Ugy tetszett: Kirill izmai itt szorosan egymásba fonódnak, mint bőre alá rejtett zsinórfonat szálai. Lába egyenes, inas, takaros, rugalmas. Bőre nem fehér, mint a legtöbb falusi szoknyabolondé, hanem kellemes, halványbarna színű... Mása — valahányszor bedörzsölte a férfi testét — mindig az emberi test szépségére gondolt. Valami egészen furcsa, érthetetlen dolog történt Másával. Tegnap este Sztesa beszaladt a kórterembe. Amikor Mása szeme közé pillantott, visszafojtotta zokogását és megtorpant: Mása úgy nézett rá, mint az édesanya néz kisgyermeke gyilkosára.

„Mi van velem?!..." — döbbent meg Mása. Az ajtóhoz szaladt, hogy visszahívja Sztesát Kirillhez, de Sztesa már lefelé szaladt a lépcsőn, ahogy csak a lába bírta.

Bogdánov naponta többször is benézett a betegszobába. Már az ajtóban levette kalapját és zsebkendőjével megtörölte verejtékes homlokát. Rendszerint nem nézett egyenest Kirillre, csak feléje sandított.

— Nos, hogy van? — kérdezte suttogva Másától. — Az ördög vigye el azokat a piszkosokat! Milyen sok gazember tapossa a földet. Még ezt is meg merték támadni... Hogy lehet ez? Minden két órában hívjon fel telefonon. Jó? Azt mondja: őszül? Á — legyintett és eltűnt. Futtában megtörölgette arcát zsebkendőjével.

Kirill csak a nyolcadik napon, késő éjjel nyitotta fel szemét, amikor Mása csendes kábulatba süppedve ült a sarokban.

— Mása! Mása! — szólongatta Kirill.

— Juj, te! — kiáltotta Mása. Megfeledkezett arról, hogy ő a doktor, felugrott a székről és tapsolva pörgött a szobában. Aztán nyomban észbekapott és térdre omlott az ágy előtt. — Csitt, csitt, csitt, csak hallgass! Én bolond, én bolond!

— Éhes vagyok. Enni akarok! Eredj innen, mert leharapom az orrod — nevetett halkan Kirill, de megint nagy gyöngeséget érzett egész testében és újból eszméletét vesztette.

Másnap mikor újra bekötözték sérüléseit, szokása szerint tréfálni próbált, noha erős fájdalom hasogatta vállát.

— Mondd, Mása, aztán sajnáltál?

— Ne fecsegj annyit, zavarsz. Igy nem tudlak rendesen bekötözni — torkolta le Mása. Igyekezett gorombán beszélni vele. Finom ujjaival gyorsan hántotta le róla a pólyát.

— Nagyon sajnáltál?... Jaj — nyögött egyet és elsápadt. Nem bírta tovább.

Mása a kis asztalhoz rohant, egy orvosságos üvegből néhány cseppet öntött a kanálba és odaadta Kirillnek.

— Nesze, igyál!

— Mi ez?

— Macskagyökér-csepp.

— Ne tréfálj már, hisz nekem egész hordó kell belőle! De te azért csak ne cseppekkel kínozz... Téphetsz, cibálhatsz, csinálhatsz, amit akarsz.

Senki sem tudta, mennyire szeretett volna megszökni Kirill ebből a betegszobából. Senki sem tudta, hogy az ébredés pillanatában reszketni kezdett, félt mindentől, ezektől a fehér falaktól, ezektől a székektől, a tiszta, mosott nagy ablakoktól, a sziréna bömbölésétől és az építőtelepről behallatszó lármától. Néha felserkent éjjel, a karosszékben szunyókáló Mására pillantott, végigborzongott a teste. Beburkolózott a takaróba. Úgy rémlett, mintha nem Mása, hanem a bolond szerzetes ülne a székben. A hóbortos barát arca fel-felbukkan valami ködben, de megfoghatatlanul, mint egy elfelejtett álom, amelynek részleteire Kirill sehogysem tud visszaemlékezni.

„Miért éppen a barát jut eszembe?... — gondolta és annyira megerőltette agyát, hogy szinte már fájt. — Meg kellene szökni innen. Hej, csak innen kerülnék ki... Majd ott, odakint..." — Nem fejezte be gondolatát, magának sem mondta meg mit akar tenni, ha kijut a betegszobából, pedig ezekben a napokban már végkép megérett benne az a terv, amely még ott a tisztáson csírázott ki, amikor nyakára szorított hurokkal feküdt a földön.

És ez a terv, amit nem mondott ki, de ami megérett már benne, felugrasztotta az ágyból és kihajtotta a kórteremből.

Amint Bogdánovhoz indult, először ült Sztesa mellé az autóban. Igyekezett ugyanúgy mosolyogni, mint azelőtt, de mikor a főhivatal felé közeledtek, nem bírta tovább, Sztesához dőlt és halkan mondotta:

— Szédülök.

— Ülj nyugodtan... Zavarsz. Még elütök valakit — szólt rá Sztesa szigorúan, mert megijedt, hogy elengedi a kormányt, megragadja Kirill vállát és egyenesen, nyíltan, elszántan megmondja azt, ami őt is úgy kínozta ezekben a napokban.

— Mi az? Máris itt vagy? — kérdezte megdöbbenve Bogdánov, amikor Kirill belépett dolgozószobájába.

— Nem! Majd macskagyökér-cseppet iszom, meg szépen szótfogadok a doktoroknak... Mondd csak, ki foglalkozik nálad a munkaügyekkel?

— Ugyan, hagyd ezt a bolondságot! — ripakodott rá Bogdánov. — Most pedig azonnal mars vissza a betegszobába, különben...

— Erőszakkal vitetsz vissza? Nem, barátocskám, engem erővel sem lehet visszatuszkolni abba a betegszobába. Adj mellém egy embert és készülj, hogy útnak indíthass bennünket, különben gyalog szököm meg: vár a vetés.

Kirill tudta, hogy Bogdánovval ilyen esetekben gorombán kell bánni és ő eléggé goromba is volt.

— Tégy, amit akarsz — mondta végül Bogdánov és elkomorodott. Behivatta a káderosztály vezetőjét. — Azokat még mindig nem találták meg... Tudod, azokat, akik... — hirtelen észbekapott és abbahagyta.

— Azt akartad mondani: azokat, akik majd megfojtottak? Hát miért beszélsz úgy velem, mint egy kisgyerekkel?

— No, tessék! Itt a káderosztály vezetője.

Az osztályvezető térképeket, grafikonokat és jelentéseket teregetett ki Kirill előtt. Kirill mindezt csak úgy futtában nézte át és nagyot prüszkölt.

— Úgylátszik, csak nátha lakik ezekben a ti papírjaitokban.

— Mi? Micsoda?

— Mert élet nincs bennük. Én már itt sem vagyok, Bogdánov.

— Hová visz már megint a lábad?

— Ki az építkezéshez, a nép közé!

5

A meleg, büdös mocsárgőzbe burkolt föld felett, a forró tavaszi nap sugárözönben csodálatos álom-madár repdes. Kék oldala meg-megcsillan. Száll a madár felfelé, repül az áttetsző ég végtelen magasságába, átszeli a felhők fehér halmazait és játékosan kering, mint egy jóllakott erős réti héja, boldogan fürdik a verőfényben.

Napfény!

Vajjon a nyomortanyákba, vagy a felhőkarcolók kőtestébe zsúfolódott, elcsigázott, satnya és csenevész városi emberek ismerik-e a gyöngéd, lágy napot, melynek simogatására kipattannak a rügyek, erős gyantaillatot áraszt a fenyő, vakon lépremegy a fürj, és szerelmesen bolondozik a gácsér a tojóval?

Napfény!

Vajjon ismerik-e a napot a városi emberek, akik villany-

fénnyel — a nap energiájával — árasztják el az utcákat, sugárutakat, az éjjeli mulatókat, tobzódó éttermeket, a klubokat, a nap erejével hajtják a gyárak, üzemek gépeit: Tudják-e, milyen csendesen elbágyad a föld a nap simogatására?

Milyen kéjesen sütkérezik a föld koratavasszal!

Mintha bodrosszőrű, fiatal jerkévé válnék. Az ember szeretné megcirógatni, ölébe venni és szüntelen azt suttogni neki:

— Csak szülj... mert gyermeked — a gabona — most már nem a Plakuscsevek, Bükovok és Gurjánovok csűrébe kerül. A te gabonád, a te erőd ezentúl a mi erőnk, a szilárd léptekkel előrehaladó milliók ereje. Szülj föld, teremj!

És a föld okvetlenül terem.

Az idén gyönyörűen nő az őszi vetés. Most még mint hegyes kis tollacskák meredeznek a szálak, de nemsokára megboglyasodnak, növésnek indulnak, kihányják kalászukat, mindenfelé széthintik sárgás, ragadós virágjukat. Akkor majd végigfut rajtuk a szél, zizegő, szürke hullámokat ver a vetésen és rágyújt a rozs illatos dalára... A városiak nem ismerik a kalászos rozs énekét...

... Moszkvában történt. Bogdánov egy estélyen a kommunisták csoportjában ült és velük együtt énekelte az „Almácskát". Bánatosan énekelte, nyilván a polgárháború napjaira gondolt. Valahányszor elénekelte a dalt, mindig ezekkel a szavakkal fejezte be: „Úgy szeretnék teherautón kocsikázni." Egyszer Kirillhez fordult és azt mondta:

— Látod, a lány azt énekli: „Úgy szeretnék teherautón kocsikázni" — Hány meg hány lányt teherautóra, személykocsira és traktorra ültettünk!... Ha most meg akarnánk fosztani őket ettől a jussuktól, pártot ütnének.

Ekkor foxtrottra zendített a zenekar és a szomszédos szobából kiugrabugrált egy pár. Lemm átölelve tartott egy selyemruhás hölgyet, erősen magához szorította és a nő vállára hajtotta őszes fejét. Megriszálta egész öreges testét, de kivált a hátulját rázta, mint egy rühes birka.

— Mihozzánk nem jutott még el ez a hóbort? — kérdezte Bogdánov, nevetését visszafojtva?

— Egyelőre még nem — felelte Kirill.

— Nem is jut... Nálunk azt éneklik: „Úgy szeretnék teherautón kocsikázni." Itt meg ezt a vacak foxtrottot járják. Milyen ronda és lám, mégis átszivárgott ide is, mint hamú a rostélyon. Ez a tánc a burzsoá kultúra csődjét, annak az osztálynak a rothadását jelenti, amely a Marseillaise-zel jött és a foxtrottal távozik... Hallgasd ezt a zenét — szólalt meg kisvártatva és

odahajolt Kirillhez. — Hallgasd ... Az egészséges népi zenében az elnyomott nemzet sírása a legfontosabb motívum. Ehhez a burzsoázia is hozzátette a magáét: „Ihaj-csuhaj, mulassunk: utánunk az özönvíz." Az elnyomott nemzet zokogása közepette dörzsölik össze a testüket.

És Bogdánov megint rágyujtott az „Almácskára", beleharsogta a foxtrott zenébe, aztán hirtelen felkelt és egészen elsápadt. A vendégek meg Lemmre néztek és hangos nevetésre fakadtak. Amikor Lemm meghallotta a nevetést, otthagyta a selyemruhás dámát és zavartan a szomszéd szobába oldalgott.

— Vén hülye — dörmögte fojtottan Bogdánov.

*

Milyen kéjesen sütkérezik a föld a kora tavasszal.

Ilyenkor a rétek zöld bársonyába öltözik a föld, amely az urak vesszeje alatt elhullt szántóvetők csontjaival van teleszórva, amelyet verejték és a vígasztalhatatlan bánat könnypatakja öntözött.

A föld!

Milyen tarka innen, ebből a nagy magasságból! Mocsár, ingovány, sziklás hegy, cserje, tágas róna, mind-mind olyan picinynek tűnik, mint egy játékszer. Mintha szeszélyesen széthajigálták volna őket. Még a gyártelek, a villanytelep, a duzzasztógát, még a fundamentum árkai, még a vázak és a kőépület tömbök is mind olyan furcsának, laposnak látszanak az Ataka folyó pedig egészen kicsiny kanyargós szalagnak tetszik. És az emberek? A föld urai? Akkorák, mint a szúnyogok. Szaladgálnak, sürgölődnek, száguldoznak az autókon, teherautókon, vonatokon, amelyek innen csak ganajtúró bogaraknak látszanak ...

— Furcsa, furcsa — mondja Kirill és hol egyik, hol másik ablakon tekint ki. Kezét is kidugja, integet azoknak, akik odalenn a földön állnak.

A szél majd letöri a kezét. Kirill behúzza. Cédulát ír a pilótának: „Feljebb. Gyerünk az egekig, barátom. A magasból akarom látni, mit csinálunk odalenn a földünkön. Mert hiszen a föld most már a mienk."

És a gép feljebb száll. Köröket ír le, lefelé zuhan, aztán oldalt dőlve ismét hirtelen felrepül. Kirill tulajdon kiáltását sem hallja. Feszülten bámul lefelé, keresi a repülőteret ... A repülőtéren még mindig ott áll öt ember: Bogdánov, Rubin főmérnök, Sztesa,

Mása Szivaseva és Jakunyin. Amikor repülőgépre ültették Kirillt, lelkére kötötték, hogy „aztán ne rakoncátlankodjék", „ne bolondozzék", Sztesa pedig halkan odasúgta neki, mikor megigazította fején a kötést: „Nagyon kérlek, Kirill, ne tégy rossz fát a tűzre." Most odalent várják, mikor tűnik el a gép az ég végtelenjében. És amint Kirill letekint, csak egy emberre mosolyog, arra, aki titokban a fülébe súgta: „Nagyon kérlek, Kirill, ne tégy rossz fát a tűzre." Hát szokott ő pajkoskodni? „Magasabbra! Rajta, barátom még magasabbra! Égi magasságból akarok lenézni a földre, akár a héja." Lám, ez a parcellákra hasogatott föld: a szomszédos körzet mezeje. Pfű, de csúnya: mintha dühös kutyák tépték volna szét. No, dehát nem is olyan régen, mindössze két-három évvel ezelőtt még az egész végtelen ország is ugyanígy szét volt szaggatva. A szovjetek országában faekék szántották a földet. A faekék — a muzsik ábránd csontvázai — döfősek, mint a koszos kecskék. Most már a kolhozmezők széles tábláié a jövő. Igen a kolhozmezőké, mert lassanként eltűnnek a föld színéről a parasztok kis parcellái, a családi jelek, cövekek, árkok, falucskák. Mik ezek a falvak? Ősi odvak, piszkos vityillók, tehénlepénnyel telepotyogtatott udvarok. Tehéntrágyát használnak mindenre, azzal fűtenek abból csinálnak kerítést, télen amolyan ródlifélét, sőt tehéntrágyával gyógyítanak. Ezek a falvak: füstös kemencék. Ezek a falvak a svábbogarak birodalmát, a távoli, vígasztalan gyermekkort és a hajdani karácsonyokat idézik Kirill emlékezetébe... A bőjt után először jóllakott falucska még aludt, amikor Kirill egy évi távollét után hazafelé ment Sirokij Bujerákba. Lábán nadrág, gumi sárcipő, vállán balalajka. Előtte a néptelen, duzzadt, havas fehér mező... Kirill Jermoláj bácsitól a kupectől jött, akinél egy esztendeig dolgozott. Nála kereste ezt a sárcipőt és a balalajkát. „Balalajkával megyek haza, lakkozott sárcipőben, új nadrágban megyek haza" — gondolta. Eszébe jutott valami, leült az útfélen, felrántotta lábát — hát atyámfiai! — felhólyagzott a lakk a sárcipőn.

Ekkor Kirill levetette, ködmöne zsebébe dugta. Így gyalogolt huszonnyolc versztet. Csak akkor húzta fel megint, amikor elcsigázva, fáradtan Sirokij Bujerák kertjei alá ért. De micsoda öröm töltötte el a szívét! Itt az ő utcájuk, itt vannak az ismerős házak, a Grunykáéké, Máskáéké, Zinkáéké, itt van a „mi házunk", amelyet a gerincéig belepett a hó.

— Anyám! — kiáltotta, amikor belépett a házba.

— Ki az? — kérdezte apja a függőágyból.

— Kirjuska jött meg — felelte anyja.

— Áhá! — szólt elnyújtva édesapja. — Ha hazajött, hát hazajött. Csak az a baj, hogy meg sem tudjuk kínálni a bőjt után.

Pocsék világ volt. A bőjt után csak jó szót, cirógató anyai szeretetet kaphat ennivaló helyett: csak apja elbeszéléseit, a ma esti mulatságon a lányok nevetését, a legények csetepatéit meg azt élvezheti, hogy lám ő, Kirjka Zsdárkin új nadrágban, lakk sárcipőben, balalajkával megy végig az utcán. Tyű, az áldóját! Elakad a lányok lélekzete, a legények megpukkadnak az irígységtől, a menyecskék meg ujjal mutogatnak utána:

— Látjátok, Kirjka új ruhát keresett magának!

Kirill csendesen kineveti magát: azt a lakk-sárcipős legényt; sehogy sem akarja elhinni, hogy most őrá, Kirill Zsdárkinra bízták a nagy feladatot: söpörje el a föld színéről ezt a kis falut, a piszkos utcákat, a tekergős utakat, a családi jeleket, cövekeket, sasos oszlopokat, árkokat a mezőkön és új örömet: a széles táblák örömének érzését oltsa a muzsikba.

„Bennünket bíztak meg: olyan széppé tegyük a földet, hogy innen, a magasból is gyönyörűnek lássék. Nagy munka!" — gondolja amikor le-letekint.

A széles táblák, a mezsgyék, a határt átszelő hosszú árkok, szakadékok, völgyek, a traktorosok itt-ott elszórt táborai — mind- — mind ott imbolyog, himbálózik Kirill alatt, mind a meleg tavaszi napfényben fürdik. Ki foglalta dalba hajdan a szürkét, a pejt meg a sárga táltost? Ki énekelt a faekéről, „eltartó anyánkról"? Hát eltartó anyánk a faeke? A faeke olyan, mint egy döfős madárijesztő. A traktor, a háromszáznyolcvan „internacionále", „káterpiller", a negyvennyolc arató-cséplőgép — az a mi eltartónk. A nap ereje táplál bennünket, amelyet az Ördög-zugban villamossággá alakítunk át és elvezetünk mindenüvé. Ahol vannak az új városok magvai: a traktorállomások telepei! Hat telep épült a körzetben. Ezek magukhoz vonzzák az embereket, kőházakkal, klubokkal, iskolákkal bővülnek ki és elsorvasztják a piszkos kis falvakat, a svábbogarak birodalmát. Hatvankét falu helyett hét város épül. Hét! Szét kellene szaggatni ezeket a falucskákat, szét kellene tépni ezeket a lompos utcákat, mint ahogy az asszonyok a kendert tilolják, szét kellene foszlatni a muzsik-álmot: a saját portáról, saját szürkéről-pejről, saját ekéről, „eltartó anyáról" szőtt álmokat, és új terveket kell kovácsolni, új örömet kell fakasztani.

Kirill nagy izgalomban ír valamit jegyzetfüzete lapjaira. Még a ceruza is ugrál a papíron. „Gyűrkőzzetek neki, fiúk! Itt repülök felettetek. Gyűrkőzzetek neki a munkának, ez már a mi tavaszunk" és kihajítja a lapokat az ablakon. A napfényben fehéren

tündöklő cédulákat nagy erővel sodorja el a szél a géptől, felfelrepíti őket, aztán lefelé hímbálja: azokhoz, akik megállították a traktorokat, kezükkel integetnek, üdvözlik a csodamadárban ülő, ismeretlen, de kedves vendéget. Már csak tudtukra kell adni valamikép, hogy nem holmi idegen, hanem Kirill Zsdárkin igazgató: barátjuk, elvtársuk repül odafenn, aki kész megosztani velük minden bút-örömet és ha kell, velük indul a harcba, velük áldozza fel életét.

— Dolgozzatok! Szaporán! — kiáltja és hirtelen eszébe jut Szívásev, a Központi Bizottság titkára. „Vajjon, mit gondol ő, mikor az ország felett repül. Érdekes lenne vele repülni és kilesni gondolatait..."

A repülőgép oldalt dőlt. Megimbolygott, tótágast állott az erdő, a csőszház és az egész Pánik-völgy, a messzeségben pedig előtűntek a traktorállomás épületei, meg a cementgyár kéményei. De Kirillt már egészen más érdekli: alatta egy szekér döcög a kanyargós úton, a szekéren meg felfelé tartott fejjel egy ember fekszik. Kirill kezébe kapja távcsövét, szemügyre veszi a fogatot és felkiált: Nikita Gurjánov hajtja ott az almásderes ügetőt.

6

Nikita Gurjánov örök életére emlékezetébe véste azt az éjszakát, amikor „úgy vergődött, mint egy megsebzett csirke". Azon az éjszakán elbúcsúzott Capajtól, szabadjára eresztette, ő pedig a Pánik-völgybe robogott az ügetővel, mert úgy hallotta, hogy nem sokkal azelőtt Márkel Bükov is odanyargalt. A völgyben szűntelen emésztette a bánat: hazavágyott. Mikor megtudta, hogy Márkel Bükov el akarja tétetni láb alól, felkerekedett, de nem haza indult. Eszébe jutott, hogy a Volga alsó folyásánál él egy kenyerespajtása, akivel együtt szolgáltak Távol-Keleten. Nikita elhatározta, hogy meglátogatja barátját, szétnéz azon a tájon és ha látja, hogy ott nincs kollektivizálás, ott marad nála, aztán később majd felszedi sátorfáját, visszajön Sirokij Bujerákba, vagyont, feleséget hoz onnan és „a maga módján" rendezi be életét.

— Miért jöttél ide? — kérdezte a régi jó barát és ijedten tekintgetett szét. — Biztosan olyan földet keresel, ahol nyugtot lelhetsz.

— Igen. Muráviját keresem — felelte Nikita.

— Éjha! Egyébre nem fáj a fogad? Muráviját keresed? Itt csak murva akad, abba meg nem sok örömöd telik. Murávija nincs, de gondunk-bajunk van elég. Nálunk is minden a fejetetejére

állt. A minap a mezőn jártam. Majd megevett a bánat. Gondoltam magamban: megnézem a parcellákat, elbeszélgetek velük. Mit gondolsz, mi történt? Egyet se találtam: egybeszántották az egész határt.

Nikita jóltartotta az ügetőt, felült a szekérre és feddően dörmögte:

— Micsoda hitvány népség! Legalább hallattátok volna a szavatokat! Kereken meg kellett volna mondani: nem akarjuk!

— Lám, te hallattad a szavad. Mit értél vele? Te szájhős!

Néhány nap mulva Nikita már Sztálingrád környékén dolgozott egy gyárban.

Mikor megtudta, hogy a bolsevikok itt olyan gépet akarnak eszkábálni, amelyik egyszerre arat és csépel, kereken kijelentette:

— Hát csak eszkábálják össze ők maguk. Egye meg a kutya őket! Én megyek a Hoperhez.

De a Hoper egész óriási vidékén is rengett a föld: egyik ember menekült, a másik menekülni készült, a harmadik gyötrődve sóhajtozott éjszakánként, fűhöz-fához kapkodott, de sehol sem talált menedéket, a negyedik elszántan belépett a kolhozba és támadta az ingadozókat. A legelkeseredettebbek sztanyicáról sztanyicára* nyargaltak éjszakánkint titokban és az erdők vadonjába hívták a megbántottakat, de tehetetlenek voltak, nem tudtak mit kezdeni és szétszéledtek, mint a svábbogarak a forró víz elől.

— Úgylátszik, hogy a bolsevikok löktek valami koncot a népnek — állapította meg Nikita és miután belebotlott egy munkástoborzóba, vonaton elkocsikázott a Dnyeprosztrojhoz. Egy fűtött vagonban utazott lovával. A paripa egész testében remegve rágta a vasláncot, amikor a vagon résein át kancákat pillantott meg.

— Ejnye, de tüzes a véred! — zsörtölődött Nikita. — Úgylátszik, te mindenütt otthon találod maga. Te bolsevik! Ahol vagy, ott a hazád.

A Dnyeper csupa szilaj szürke hullám. A Dnyeper csupa vízcsiszolta, széles homlokú, rőt sellő. Közvetlenül Kicskász előtt emelkedik egy hatalmas kőszikla. Olyan, mint egydarabból faragott ősrégi hajó. Ezen a kőhajón tanyázott a záporozsjei szjecsj. Erre a kőre hívta össze fiait. Ezen a kövön — e vízi szörnyeteg homlokán — szétzúzódtak a ladikok, a sajkák, a hajók... Nikitának legelőször az tűnt a szemébe, miképpen vetnek az emberek vasbetonláncot a tomboló Dnyeper torkára.

---

* Kozák mezőváros. — *A ford.*

„Úgylátszik, nem olyan búták ezek a bolsevikok, nem olyan buták." — Életében először gondolt jót is a bolsevikokról. A szénásjászolhoz kötötte lovát, ő maga pedig elindult a part mentén. Szemügyre vette a símára csiszolt kőszigeteket, tamáskodva ámult-bámult és folyton kérdezősködött ... Szóval ennek a kőszigetnek most már befellegzett. Pedig — azt mondják — ezen a szigeten édelgett a kozáklegényekkel Katalin cárnő, az a híres parázna asszony. Akárki ment hozzá, mindenkinek odaadta a testét: ilyen jószívű asszony volt. Tizenhét szeretőt tartott, mégsem volt neki elég ... Ide-ideruccant a kozáklegényekhez is.

Továbbment, elnézegette a kotrógépeket, a hatalmas darukat, amelyek bele-belevágták acélfogukat a sziklatörmelékbe. Látta, hogy a mindenfelől összeszorított víz a duzzasztógát nyitott szájába tódul.

Különösen éjjelenkint szeretett itt őgyelegni, amikor az egész építkezés villanyfényben úszott, amikor dohogtak, zúgtak az exkavátorok; ilyenkor a nappal oly tompán dörrenő robbanások keményen csattantak, és keményen kopogott az őrök csizmája is. Nikita a gépek különös hangjára fülelve járt-kelt az építkezés környékén, összeszedte az ócskavasat, szögeket, ottfelejtett fejszéket, lapátokat, feszítővasakat, ezt a vagyont mind hazacipelte, szekérre rakta és pihenőnapokon a zaporozsjei piacra vitte. Ott eladta, amit éjjelente összegyüjtött, aztán visszahajtott az építkezéshez. Csöppet sem törődött azzal, hogy ezekben a napokban az egész Szovjetország háborgott, mint a partja közül kiáradt folyó. Nikita csak egyet tudott: Kosztromából, a drága Volga mellől, Permből, a messzi Uralból, Moszkva környékéről, szóval mindenünnen a Dnyeperhez tódulnak az emberek, megtöltik a munkásházakat, barakokat, a kisebb-nagyobb állomásokat és az építkezés mégis mind elnyeli őket. Mikor Nikita a duzzasztógát tetejéről nézi az építést, jóformán seholsem lát embereket, mindenütt gépek sürgölődnek, hosszúnyakú daruk vonszolják a hatalmas kőtömböket, gépek rontják le a sziklákat, a síneken gépek cipelik a kavicsot, cementet, homokot, gépek őrlik a követ, sőt még az ebédet is gépek főzik. Mindenütt csak gép meg gép. Mégis azt mondják, hogy negyvenezer ember verődött össze itt, az építkezésnél. De embereket csak a szirénaszó előtt és után lehet látni, amikor a munkásházakból az építkezés felé tartanak, meg amikor haza mennek ... És milyen furcsa világnyövő nép ez.

Az első napokban nagyon unatkozott Nikita. Nem volt senki, akihez hozzászegődhetett volna, aki előtt kiönthette volna a lelkét. De egy hét múlva, mikor a parton őgyelgett és lim-lomot szedegetett, összetalálkozott egy keskenyvállú, szélescsípőjű kis tatárasszonnyal.

A tatár nő egy vörös kövön ült és a Dnyeperre bámult, ahogy esti időben csóka szokott bámulni, ha egy-egy bokorra száll.

— Hercegné — szólította meg Nikita nyájasan, szántszándékkal kerékbetört nyelven — nekem szeretni veled ... nézni csak, mim van nekem!

Odaszaladt a szekérhez, egy kis ládából elővett egy színes kendőt, visszament, se szó, se beszéd, bebugyolálta vele a tatár asszonyt. Tenyerével megpaskolta a hátát. Érezte, hogy milyen meleg az asszony teste a szürke blúz alatt.

Valószínűleg örökre a Dnyepernél maradt volna, hisz volt asszonya, akivel esténkint sétálgathatott a parton. A kis tatár nő bús dalokat énekelt, Nikita meg hallgatta és közben rozsdás szeget, ócskavasat gyüjtött a parton. Az asszony kimosta Nikita fehérneműjét és ágyat vetett a szekér alatt. Az étteremben bőséges, tápláló élelemhez jutottak. Nikita alsónadrágja zsebében pedig egész csomó bankó dagadozott. Bizonyára örökre a Dnyepernél maradt volna, ha ... ha meg nem pillant egy szál labodát. A széleslevelű, magános laboda a sziklák közt hajtott ki. Hogy is kerülhetett ide? ... Nikitát újból megrohanta a vágy: szántani szeretett volna. Néhány nap múlva már nem volt maradása, kereket oldott és titokban, hogy a tatár asszony észre ne vegye, megint útnak indult, kereste Muráviját, ahol nincs kollektivizáció.

De a földrengés nemcsak őt, Nikitát kergette el Sirokij Bujerákból. A nagy földindulás arra kényszerítette a faluban megtelepedett ácsot, hogy leakassza a szegről a fűrészt, elővegye a fészerből a rég ottfelejtett szekercét. A döntő fordulat elszakította az orosz kemencétől a kemencerakókat. A nagy megrázkódtatás elmosta a mezőkön a mezsgyéket, eltörölte a kis parcellákat, kiszórta a falvakból, majorokból, tanyákból azokat, akik úgy belerágták magukat földjükbe, úgy hozzátapadtak portájukhoz, akár a kullancs. Útközben nem egy magaszőrű ember csatlakozott Nikitához.

— Haladunk még egy keveset és mindjárt itt lesz az a Murávija ország, ahol nincs ez az izé ... ez a kanitelizáció* — erősítgette Nikita és elszórakoztatta útitársait ezzel az eltorzított új szóval. Kétszáz fogatból álló hosszú karaván vezetett.

Lassankint sztároszta, útmutató és felderítő lett azok között, akik Murávija országot keresték. Mindenüvé befurakodott, mindent kiszimatolt. Biztatgatta az embereket, hogy közeli rokona: Márkel Bükov nem régen értesítette őt, hogy ott — ahová ő, Márkel

* Kétértelmű szó: 1. a *kollektivizáció* elferdítése; 2. hercehurca. — *A ford.*

menekült — azaz Murávija országban, nem is kell vetni a búzát, mert magától megterem, csak be kell takarítani. „Még pedig egészen elsőrendű búza! Egy amerikai találta ki . . .” Útközben mással is foglalkozott Nikita, de titkolta útitársai előtt. Ha pihentek, Nikita a tengerpartra ment és figyelte, hogyan heverésznek a meztelen emberek a vízmosta kis sziklákon. Csodálkozott, nem értette, miért égetik, barnítatják testüket a nappal. A test azért szép, mert fehér. Hát nem értik ezt ezek a pucérok? ! A nép is azt mondja: fehér a test, mint a hattyú tolla. A test puha, akár a kalács. Ők meg összeégetik. Külön vannak a férfiak és külön a nők. Külön? Dehogy is ! Alig néhány ölnyire feküsznek egymástól. Egy macska is ugrik akkorát . . . A parton is pőrén sétálgatnak, szemügyre veszik egymást. Kúráznak?! Tudjuk mi, hogy kúráznak. Párt választanak maguknak és este — sutty ! — be a bokor alá. Ez az egész kúrázás. Lám, az egyik most felemelkedett és tenyerével megdörzsöli a combját. Úgy látszik, elzsibbadt a vén kankutya combja. Nini, hogy töri a nyavalya azt a menyecskét: egy kis lepedőt terített a fara alá, végignyujtózik rajta és hol jobbra, hol balra tekergeti csínos, karcsú testét . . .

— Undok szuka ! — fakadt ki Nikita. Elfordult és a part felé közeledő férfihoz szaladt. — Adj egy pár kopeket, kedves elvtárs, egy leégett kolhoz javára gyüjtök.

— Hol égett le az a kolhoz?

— Ott, a hegyek közt . . . De tövig !

Nikita eleinte vándor szerzetes minőségében kéregetett . . . Kinevették. Ekkor egy kis lisenyec* számára koldult. Sokan elfordultak tőle, de néhányan lopva a kezébe csúsztattak egy-egy pénzdarabot. Ekkor Nikita mást talált ki: egy leégett kolhoz javára gyüjtött. Csakúgy hullt tenyerébe a réz- meg az ezüstpénz, sőt néha még a bankó is.

„Egészen jól meg lehet élni — állapította meg. — Lesz még a világon elég bolond, amíg én élek. Csak a szememet kell eltakarni, hogy ne szégyenkezzek” — gondolta magában és tovább leste a pucérokat.

Egyszer a Fekete-tenger partján véletlenül összetalálkoztam Nikita Gurjánovval.

Autón robogtunk lefelé a hegyek közül, ahová azért utaztunk, hogy megismerjük az abházok szokásait. Egy Petro nevű sofőr

---

* Választójogától megfosztott szovjet állampolgár. A kizsákmányoló osztályok felszámolása után, a Sztálini Alkotmány értelmében, a választójogi megkülönböztetést is eltörölték. — *A ford.*

vitt oda bennünket. Nagyothallott. Erősítőkészüléket viselt a mellén. Ha valami kellemetlen dolgot mondtak neki, a készülékre csapott a tenyerével és határozottan kijelentette:

— Nem működik. Nem hallok semmit.

Lefelé robogtunk a hegyek közül. Az egyik kanyarnál hirtelen az autó fénysugarába került egy nyúl.

— Aj-jaj-jaj — rikkantotta Petro, aztán előkapta puskáját és elsütötte.

A nyúl felugrott, aztán elterült az úton. Mindnyájan kiugrottunk az autóból, odaszaladtunk a nyúlhoz. Dícsértük Petrót a telitalálatért, és ekkor belebotlottunk Nikitába.

— Polgártárs-elvtársak — kiáltotta vontatottan és kinyujtotta kezét. — Lökjetek egy pár kopeket egy leégett kolhoz javára.

— Nikita! Nikita bácsi! Hát te hogy kerülsz ide? — kiáltottam fel meghökkenve.

Nikita szeme ijedten megrebbent. De aztán úgy felelt, mintha csak az imént váltunk volna el.

— A lovam... az ügető... szegény almásderes... nagy baj történt vele... megszakadt és beledöglött. Odavan szegény pára. Elpusztult.

— Hát ha megdöglött, megdöglött. Mért búsulsz annyira utána?

— Olyan ügető nem volt még a világon — mondta Nikita és mikor észrevette, hogy rá akarok gyujtani kivette kezemből a gyufaskatulyát, kihúzott belőle egy szálat, belekotort a fülébe, aztán letörölte a gyufát, visszadugta a dobozba és megkérdezte: Mondd, Fegyuska, mért égetteti itt a nép magát a nappal? Mért teszi tönkre a testét?

— Az orvosok rendelték nekik. Kúráznak.

— Ugyan, mit kúráznak? Némelyik kövér, mint egy hízódisznó.

— Akkor nyilván a kövérség miatt kúrázik.

— De némelyik meg olyan sovány, mint a szúnyog.

— Akkor nyilván a soványság miatt.

— Látom, neked egyik se tetszik: se a kövér, se a sovány... Mondd, messzire vagyunk Sirokij Bujeráktól?

— Hát vagy háromezer kilométernyire.

— Tyhüű, de messzire elcipelt ez a paripa!

Odajöttek hozzánk Nikita „barátai": ugyanolyan megviselt, elcsigázott emberek, mint ő. Nikita meg akarta mutatni, hogy „ki vagyok, én vagyok", felém intett:

— Fegyuska, a barátom. Hej, hányszor megcibáltam a fülét... Node, ne beszéljünk róla.

Petro az autóba dobta a nyulat.

— Üljenek fel — mondta.

— Ki ez? — kérdezte tőlem Nikita.

— A helyi hatóság vezetője . . .

— Áhá! — Nikita Petróhoz rohant. — Hallottuk, kedves elvtárs, hogy maga itt a legfőbb ember. Adjon tanácsot, hogy juthatnánk munkához? Bizonyisten istentelenek vagyunk. Egyikünk se visel keresztet. Meg is motozhatsz bennünket.

— Gyere később! — Petro a készülékre csapott kezével. — Nem működik. Nem hallok semmit.

— Nikita Szemjonics — súgtam halkan Nikitának — valamelyik útszéli árokban végzed, ott pusztulsz el. Fordítsd vissza a rudat.

Az autó elindult.

Nikita megdermedt egy percre, aztán utánunk rohant.

— Álljatok meg! Megálljatok! Megálljatok! — kiabálta. Úgy üvöltözött, mintha valaki szántszándékkal szakadékba akarta volna lökni. Rimánkodott, hogy várjunk néhány percig, időzzünk még egy keveset, mert mondani akar valami fontosat. Lehet, hogy ebben a pillanatban a régi Nikita lett és a világ a másik oldalával nézett feléje.

— Álljunk meg egy kicsit — fordultam Petróhoz.

— Dehogy állunk meg! — legyintett megvetően. — Annyian vannak mint a szemét. Tömegestől másznak errefelé, akár a svábbogarak . . . A völgyből is . . . maguktól is . . . — mondta és felnevetett, hogy tréfával üsse el útszéli megjegyzését.

„Kalandor — gondoltam. — A nyúl kedvéért megállította az autót, de az embert a svábbogárral hasonlítja össze."

Igen. Amint később hallottam, Petro valóban kalandor volt. Nikita lelkében pedig akkor csakugyan nagy változás ment végbe: marcangolta a honvágy. Amikor Szuhumi táján kijutott a tengerpartra és a sötétkék tenger messzeségébe bámult, szinte összezsugorodott: megijedt az óriási víztömegtől. Ellenállhatatlan kívánkozás fogta el a zöld mezők, a mocsarak, a szilaj, kanyargós Volga után — és elfogta a honvágy. De mások előtt nagyon hetykélkedett és túlzott pökhendiséggel palástolta félelmét.

— Mi a kutyának ez a sok víz? — kérdezte lépten-nyomon.

Barátai semmit sem feleltek. Ezekben a napokban ők is úgy lógatták az orrukat, mint a pestisbetegek. Nikita meg csak tekergette a fejét, mint a megsebzett nyúl, gyakran hátrafordult és nézte, mekkora utat tettek meg . . . És mindig a fukszinnal befestett, vadonatúj ablakráma jelent meg előtte.

7

Valahonnan messziről magános dal hallatszik.

A férfi egyhangúan énekel, szüneteket tart, úgylátszik, valami másra gondol. A dal szövege világosan idehallik: „*A csavargó átkozza a sorsát, koldustarisznyával kódorog.*" Aztán előbukkan az ember is. Kubikos talyigán ül, lelógatja lábát és csapkod ostorával, de csak úgy a maga szórakozására: nem a lovat akarja noszogatni. Idegen termetre szabott kabát van rajta. Ez a kabát valamikor fehér zubbony volt. Azóta kissé megsárgult, de rézgombjai fényesen ragyognak. A férfi fején tarka micisapka, lábán gacsos csizma éktelenkedik. Borotvált rőt szakálla megnőtt és tüskés lett, mint a sündisznó. Egész külsejében gépolajozóhoz vagy kiskereskedőhöz hasonlít. Most kijött a kiserdőből és abbahagyta az éneket: az út mindkét oldalán tágas kolhozbirtokok terülnek el... Borostyánkő színű kalászos rozs hullámzik a mezőn; mindenfelé széthinti fűszeres illatú, virágát... Itt hullámzik a búza is..Olyan duzzadt minden kalász, mint egy vaskos menyecske. A férfi lépten-nyomon csudákat lát. Lám, új műút szeli át a mezőt. A kanyarnál oszlop áll, rajta felírás: „A Csapájev-gépállomás felé."

— Fordított élet kezdődik itt — dörmögte és megcsapkodta sovány almásderes ügetőjét. — Gyű, gyü, te! — kiáltott rá, mert szeretett volna végigvágtatni Sirokij Bujerák főutcáján, de a ló a füle botját sem mozdította meg az ostorcsapásra. — Micsoda lajhár lett belőled — mondta a férfi és letért az útról a széles árokba, a zöld fűre. — Meghalok szégyenletemben, ha meglátják, milyen sovány gebe lettél — mondta, aztán kifogta a lovat, a fűre engedte, ő pedig lefeküdt, várta, míg leszáll a sötét éjszaka. Mikor beköszöntött az éj, ismét befogta a gebét és kihajtotta az országútra. De a ló alig vánszorgott egy fél kilométert, megállt, megimbolygott és kis híján elesett. Ekkor a férfi leugrott a kétkerekű talyigáról, megsimogatta az ügetőn a hámot és azt mondta: — Érzem, hogy nem bírod ki hazáig. No pihenj itt, én majd hazaszaladok — szólt és elindult Sirokij Bujerák utcáján.

Végighaladt a házsoron. Olyan gyorsan szedte a lábát, mintha sítalpakon mozogna. Amikor világot pillantott meg Záhár Kátájev házában, odament és szorosan az ablakhoz hajolt.

— Tyű, de megőszült ez a Záhár Kátájev, míg odavoltam. Itt van az unokaöcsém, Kirill Szenafontics is... — dörmögte kis idő mulva és megint az ablakhoz hajolt.

E pillanatban Jepiha Csáncev mászott ki az utcaajtón.

— Ki az? — kiáltotta Jepiha, mikor megpillantotta az ablakhoz tapadó férfit.

Az ismeretlen elszökkent az ablak mellől és engesztelően, mentegetőzve motyogta.

— Á-á-á! Jepiha! Aggyisten Jepiha. Éppen erre haladtam, lámpavilágot láttam, hát gondoltam: benézek.

Jepiha megerőltette a szemét és a sötétben megismerte Nikita Gurjánovot.

— Á-á-á, te vagy az? Te megrögzött csavargó?... Előkerültél?

— Előkerültem... Jepiha...

— Mit hoztál haza? Egy csomó tetűt?

Nikitában felberzenkedett a büszkeség.

— Mi az, tán te tartod számon őket a kolhozban?

— Rajtad úgyse lehetne megszámolni: annyi van rajtad, mint a tenger homokja. Már emberformádból is kivetkőztél, te kopott fejsze.

— Hát te nem kopott fejsze vagy?

— De nem ám. Jepiska Csáncev voltam, most meg a hatodik brigád vezetője vagyok. Mit szólsz hozzá?

— Díszedre válik. A bolondból is cár lesz, ha trónra ültetik.

— Az én trónomnak még a tájékára sem engedik az ilyeneket, mint te. Azért jöttél haza, hogy kárt tegyél mindenütt, ahol csak tudsz?

Ez már több volt a soknál. Nikita felüvöltött.

— Kárt tegyek? Te vagy a kártevő. Én egy országot kerestem... Nemcsak magamnak, hanem másoknak is javát akartam — mondta és már-már elindult, de Jepiha megint megszólalt.

— Miféle országot kerestél?

— Murávijját... Azt bizony.

— Mit? Mit? Murávijját? — kérdezte Jepiha nevetve. de aztán dühösen vágta oda Nikitának: — Maradtál volna ott. Könnyebb lenne az életünk, ha ti nem volnátok a nyakunkon, nyavalyások. Az ablak alá meg ne mászkálj, mert kitapossuk a beledet — fenyegetőzött és elment.

Nikita sokáig állt szótlanul. Tétován mozgatta ujjait, aztán halkan megszólalt:

— Nem valami fínoman fogadnak — és megint felberzenkedett, mint a vadkan, ha bántják, majd ugrásra lendült és ökölbe szorította súlyos kezét... Nagyott ugrott. Gyorsan és nesztelenül, akár a macska.

Háza beszögezett ablaktáblái előtt egy pléhdarabokkal, kon-

zervesdobozokkal, ócskavassal teleaggatott cingár paraszt állt és sietve feszegette az egyik ablakszárnyról a berozsdásodott vassarkot.

Nikita galléron ragadta a parasztot és roppant dühösen sziszegte:

— Gazember! Megállj csak, mindjárt kifordítalak a bőrödből — fenyegetőzött és már fel is emelte öklét, hogy a vékonydongájú muzsik arcába sújtson, de ekkor megdöbbent. — Komám! Mityka!... Hát már az én vagyonomat is pusztítod?

Mityka szörnyen megrőkönyödött, kimeresztette szemét, mint az őrült és csakúgy hányta magára a keresztet. A faluban mindenki azt hitte, hogy Nikita Gurjánov már rég alulról szagolja az ibolyát, és most tessék, itt áll egy ember — szakasztott olyan, mint Nikita Gurjánov.

— Szentisten! Szentisten, oltalmazz meg engem! Atyának, fiúnak... — hebegte Mityka sűrű keresztvetések közepette.

Nikita Gurjánov féloldalt hajolt, elmosolyodott és szinte büszkén mondta:

— Én vagyok. Én! Tetőtől-talpig Nikita Gurjánov vagyok, nem holmi kísértet.

Mityka kissé magához tért és a magára aggatott lim-lommal csörömpölve mondta:

— Hulladékokat, ócskavasat gyüjtök, Nikita Szemjonics... — hogy félelmét leplezze, fenyegetően folytatta: — de nem holmi spekuláns vagyok ám, hanem az állam embere.

Nikita krákogott egyet, leült a földhányásra és mereven Mityka szeme közé nézve kérdezte:

— Te most kik közé tartozol?

Mityka kihúzta keszeg vállát és büszkén felelte:

— A magángazdálkodók közé. De csak ketten vagyunk a faluban: Filát Guszev, a komád meg én.

E pillanatban autó suhant végig az utcán és megvilágította a házak tetejét.

— Ki ez? — érdeklődött Nikita.

— Bizonyára Kirjka Zsdárkin, az unokaöcséd, a gépállomás igazgatója.

— Hisz Kirill ott van — mutatott Nikita Záhár Kátájev házára.

— Akkor nyilván a helyettese; mert önáluk olyan is van — mondta Mityka és felpattant. — No, gyerünk... Menjünk Filát komához. Filát Guszevhez. Vagy már elfelejtetted? Furcsálnám... Ni-ni!

Összeakadozó lábbal, imbolygó léptekkel vánszorgott a kapu

elé az ösztövér gebe, megállt és halkan felnyerített. Nikita odarohant hozzá.

— Milyen jól emlékszik az útra! Három éve nem volt itthon, mégis megtalálta az udvarunkat.

— Több is volt az három évnél. Hej, Szürke, Szürke! — Mityka megölelte az ügető fejét. Mintha legjobb barátja fejét ölelte volna meg.

— Szóval még élünk egy darabig — jelentette ki határozottan Nikita és a megbarnult jászolhoz kötötte az ügetőt. — No, gyerünk, Mityka, Filát komámhoz.

8

Filát Guszev felébredt Mityka Szpirin kopogására. Úgy ugrott le a kemencéről, mint a macska, megkereste a gyufát és remegő kézzel lámpát gyujtott.

„Úgylátszik, értem jöttek. Börtönbe visznek" — gondolta ijedten. Odalépett az ajtóhoz, de nem merte kinyitni.

— Komám! Filát komám! Én vagyok, Mityka Szpirin — hallatszott odakintről.

Filát ajtót nyitott.

— Mit mászkálsz ilyen öreg éjszaka? — dörmögte.

Mityka szinte beröppent a házba és diadallal ujságolta:

— Kit hoztam, no kit? Nikita Szemjonics Gurjánovot. Úgy bizony! Ehol van, ni — kiáltotta, furcsán füttyentett egyet, ahogyan csak ő tud füttyenteni, és bevezette a szobába Nikitát.

Filát megrökönyödve hőkölt hátra.

— Mi az? Megnémultál? — förmedt rá Mityka. — Nikita Szemjonics ez, nem holmi kísértet... A Szürke is hazajött. Egyenest a kapunak tartott. Úgy bizony. Hány éve nem volt itthon és mégis megtalálta gazdája udvarát.

Ekkor Filát előre lépett és megölelte Nikitát.

— Nikita Szemjonics! Mi meg azt hittük, hogy Nikita Szemjonics már elköltözött ebből az árnyékvilágból. És lám, itt van, hazajött — mondta izgatottan kapkodva. — Szeretnélek megkínálni valamivel, de belőlünk, magángazdálkodókból kipréselnek mindent. — De aztán rögtön észbekapott. — Különben hát majd csak akad valami. Majd csak akad... Matresa! Hozz valami harapnivalót. A pincében kerül egy s más — mondta, odament a kemencéhez és még hangosabban kiáltotta: — Matresa Te hétalvó! Kelj fel már. Idenézz, ki jött hozzánk.

Matresa lemászott a kemencéről. Kendőbe burkolózva ment oda Nikitához, kerekre tágult szemmel nézett rá és kezet nyujtott.

— Isten hozott, komám. Erőt-egészséget, kedves rokon. Egyedül jöttél vissza, vagy Grunyát is hazahoztad?

Nikita fesztelenül, sőt némi cinizmussal mondta, mikor odalépett az asztalhoz és megfésülködött egy kis vasfésűvel:

— Grunya elpatkolt a Káspi-tenger partján. Egyszer csak felfordult és özvegyen hagyott. Azt mondják, Petrót agyonütötték. Zinka meg egy vasgyárba szegődött... Egyedül maradtam, mint cövek a határban.

— Hát Anka? Úgy tudom, ő is a te pereputtyodhoz tartozik — emlékeztette Nikitát fiatalabb lányára.

— Akkor mégis csak lesz, kire támaszkodnom — mondta Nikita és asztalhoz ült. Még mindíg olyan ügyesen mozgott, úgy hajladozott, mintha nem is hatvan, hanem csak tizennyolc éves, nem is muzsik, hanem városi ember lenne.

Mityka meg Filát szintén asztal mellé ült és Nikitára tekintett. Nikita pedig szétnézett a szobában.

Filát Guszev házában csupa örökidőkre szóló erős bútor: óriási tölgyfaasztal, néhány széles tölgyfapad, fenyőfából készült függőágy volt. Minden bútordarab olyan füstös fekete, mint maga Filát. Itt ül a gazda. Szurokfekete szakáll borítja állát. Karja hosszú és erős, mint a szekérrúd. Szeme mozdulatlan, mintha Filát mindíg kábán bámulna maga elé.

Matresa vodkát, káposztát, ugorkát, főtt tojást, kenyeret és sótartót tett az asztalra. Filát gyorsan pálinkát töltögetett a poharakba, koccintott Nikitával.

— Egészségedre, komám.

Kiitták. Rögtön ittak még egy másik pohárral is. Ekkor Filát Nikitához hajolt:

— No, mi volt, hogy volt? Ez érdekel bennünket.

— Mi volt, hogy volt? — Nikita kigombolta kiskabátját. — Szóval hol, merre jártam, mit csináltam? — kérdezte és szemében ravasz szikrák csillantak meg. — Keresztül-kasul bejártam Rasszeját — negyvenezer verszt oda, negyvenezer verszt vissza.

— Meg még több is — tódította Mityka. Úgy tett, mint aki már mindent tud.

— Több is bizony.

— Hát az az ország? Hogy is hívják csak? Az a Murávija? Merre van az? Mi van ott? Nagyon kíváncsi vagyok rá — mondta Mityka: még közelebb húzódott Nikitához és régi szokásához

híven megtapogatta rajta a kiskabátot. — Például hogy állnak ott a földdel?

Nikita egy pillantást vetett komáira.

— A földdel? A föld a muzsiké — mondta.

Mityka boldogan összecsattantotta tenyerét.

— Ez már beszéd!

— Hát újságok vannak ott? — kérdezte Filát, mert most ő volt soron.

— Újságok? Nincsenek.

— Itt meg halálra bosszantanak bennünket ezek az újságok, hogy a nyavalya törje ki őket! — szólt Filát. Szemében harag tüze lobbant fel. — Tanítanak, folyton tanítanak. Tanítanak az újságok, tanítanak a sejttagok. Mindenki még akar bennünket tanítani, hogy' éljünk!

Újból ittak.

— Hát milicia van? — kérdezte Mityka és összekucorodott, mint egy kis veréb a fagyban: úgy fél a miliciától, mint a tűztől.

Nikita megint széttárta kabátja szárnyát.

— Milicia? Az sincs.

— Hát rezesbanda? Egy sincs? — kérdezte Mityka hitetlenül.

— Csinnadratta sincs — válaszolta Nikita és a szájába gyömöszölt egy hatalmas ugorkát.

Mityka büszkén nézett komáira.

— Ez már beszéd! — mondta. — Ez aztán az élet!

— Hát akkor a tolvajokkal mit csinálnak? Mindent szabad: lopjon mindenki, ha nem rest? — dörmögte Filát elégedetlenül.

Nikita hozzá hajolt, intően felemelte mutatóujját és úgy magyarázta:

— Tolvaj sincs ott, komám. Senki sem tart lakat alatt semmit. Minden tárva-nyitva áll, de azért ha végigmégy az úton, mindenütt karót látsz, a karón meg koponyát. Ott az a szokás: ha elcsípnek egy tolvajt, kitekerik a nyakát, akár egy tyúkét és karóra húzzák. Karóra, karóra! Így aztán nincsenek is ott tolvajok.

— Ezt nevezem rendnek! — mondta Filát elismeréssel.

— És hogy szántanak ott?

— Hogy szántanak? — kérdezte Nikita nevetve. — Ott bizony sohasem szántják a földet: magától megterem a búza. A krumpli is. Hét évet ünnepelnek, egy évet dolgoznak. Aztán megint hét évig ünnep, egy évig munka ...

— Ez igen ... Ez az igazi élet! — kiáltotta Mityka, még fel is ugrott izgalmában, körüljárta az asztalt és visszaült a helyére.

Ekkor ismét autó száguldott végig az utcán. A fényszórók világosságot vetettek Filát házának ablakára.

— Ki ez? — kérdezte Nikita riadtan.

Filát felállt és ablakra rántotta a függönyt.

— Ki? Biztosan Kirjka Zsdárkin. Az unokaöcséd. Valóságos oroszlánszelídítő. Nem hiába kapott kitüntetést — mondta, amint eszébe jutott, hogy Kirillt nemrégen érdemrenddel tüntették ki. — Rendes jelet kapott — tette hozzá.

— Nem rendes jelet, hanem jeles rendet. Ej, ej! Még beszélni sem tudsz rendesen — igazította helyre Mityka.

— Mindenkit megtanított kesztyűbe dudálni. Azért kapta azt a jeles rendet.

Újból ittak.

— Akkor mért nem maradtál ott, Nikita Szemjonics? — kíváncsiskodott Mityka és megtapogatta Nikita micisapkáját. — Mért nem maradtál abban a Murávijában? Bárcsak bennünket is odahívtál volna!

Nikitát meghökkentette ez a váratlan kérdés. De mégsem jött zavarba, nagyot sóhajtott és előbbi fennhéjázó modorában folytatta:

— Egyszer csak, hipp-hopp, eltűnt szem elől az az ország. Hol nem jártam én?! Voltam a Hopernél, megfordultam az Uralban, jártam a Dnyeprosztrojnál. Keresztül-kasul bebarangoltam egész Oroszországot. Egyszer Batumig is eljutottam.

— Batumig? Mi az?

Nikita Mitykára bandzsított.

— Batum tengerparti város. Tudjátok, sok ilyen magamfajta ember gyűlt ám össze az úton: kétszáz fogatunk volt — Nikita szemére vígasztalhatatlan bánat fátyla ereszkedett. Hangja is megváltozott, egészen tompa lett. — Amikor Batumba értünk, letelepedtünk a tengerparton. Sötét volt az éjszaka ... Háborgott a tenger, mert felkorbácsolta a szél. A mi embereink tüzet raktak és fölé tartották ingüket, nadrágjukat. A ruhából csak úgy potyogtak a tűzbe a férgek és ropogva égtek el. Némelyik földönfutó a szekérderékben feküdt és csak sóhajtozott. — Nikita megint nekilendült, mintha valami szégyelni való terhet dobott volna le magáról, ismét régi bolondos modorában beszélt, finoman gúnyolta magát is, komáit is: — Én is sokat töprengtem ... Nos hát eljutottunk a világ végére: az országhatárhoz. A határon innen mi voltunk, túl meg a török. Vigyázz magadra, szegény Nikita, nyakoncsípnek a törökök, kiherélnek, és mehetsz a hárembe fehércselédeket őrizni. Meggondoltam magam: gyerünk vissza! — fejezte be és az asztalra tette óriási kezét.

Mindnyájan elhallgattak, mintha ravatal előtt állnának. Mityka megtapogatta Nikita kezét; először csak bütykös ujjait; aztán csuklón felül is megfogta a csontot. Fejcsóválva vizsgálgatta, mintha attól tartana, hogy nemsokára szétporlad Nikita keze.

— Mit babrálsz? — kérdezte Nikita meglepetten és elhúzta a kezét.

— A csontnak nagy keletje van: hasznos hulladék, Nikita Szemjonics — bökte ki Mityka.

— Hát aztán? Engem is hasznos hulladéknak nézel?

— Dehogy is, komám, dehogy is. Csak megszoktam, hogy mindent szemügyre veszek, felbecsülök... — mondta Mityka és szomorúan lehorgasztotta fejét. — Szóval nincs olyan ország? Nincs Murávija?

Filát felállt és öklével nagyot csapott az asztalra.

— De van! Amíg paraszt él a földön, addig lesz olyan ország. Mit mondtál az imént? A Szürke három éve nem járt itthon és mégis megtalálta a maguk udvarát... Pedig a Szürke csak ló. Még a ló is tudja, hol az otthona. Hát én ne tudnám? Tudjátok, mit csináltam? Cövekekkel megjelöltem a magam parcelláit a határban. Hadd szántsák fel, hadd töröljék el a mezsgyét! Csakhogy én — hopp — megint ott termek a magam földjén.

— Van ott ész! — mondta Nikita.

Mityka csak a magáét hajtotta:

— Nyulat kell tenyészteni. Egy szuka nyulam tizenhetet fiadzott.

A sarokból tompa hang hallatszott:

— Hallok, mindent hallok...

— Ki az? — ugrott fel riadtan Nikita.

— Anyámasszonykatonája — pirongatta Filát. Csakúgy ragyogott az arca. — Még nem is mondtam: itt van Ilja Maximics Plakuscsev nálam — mondta és a szögletbe húzta Nikitát. — Gyere csak, gyere. Szerezz neki egy kis örömet. Boldog lesz, ha látja, hogy megint szaporodtunk eggyel. — Odament az ágyhoz, férerántotta a függönyt, Plakuscsevre mutatott és úgy folytatta, mint egy múzeumi kalauz: — Idenézz! Csoda, hogy még él. Amikor te kereket oldottál, száműzték szegény Plakuscsevet. Fenn, a vad északon sínylődött három esztendeig. Bizony! Mikor hazajött, fejébe vette, hogy belép a kolhozba. Ilyen bolond gondolata támadt! Nem sokkal később elvesztette az étvágyát. Három hete egy morzsát se vett a szájába. Idenézz: csupa csont-bőr — mondta, lerántotta Plakuscsevről a durva takarót és minden teketória nélkül végigtapogatta az élő csontvázat, mint valami tárgyat.

Ebben a félhalottban alig lehetett felismerni Ilja Maximics Plakuscsevet. Szeme beesett: két mély gödör feketéllett helyén. Orcája is behorpadt, orra megnyúlt. Lába teljesen összeaszott, a hasa egészen a gerincéig süppedt s mintha odanőtt volna hozzá. Nadrág nélkül, egy szál ingben feküdt. Úgy rémlett, mintha csak hatalmas, nagy feje élne. Sűrű ősz szakálla ziláltan feküdt a mellén.

Egy ideig mind a hárman szótlanul álltak Plakuscsev előtt. Aztán Filát széles kézmozdulattal mutatott Plakuscsevre és megtörte a csendet:

— Csoda, hogy még él.

Mityka hirtelen topogni kezdett, mint a ló a jászolnál, térdre esett az ágy előtt és hangosan megszólalt:

— Megismersz még engem? Engem! Mityka Szpirint! Hé! Ilja Maximics, megismersz még? Én vagyok, Mityka!

Plakuscsev sokáig hallgatott, aztán tompán, erőlködve nyögte ki:

— Koporsót...

Mityka felugrott.

— Megismert! Megismert! — kiáltotta boldogan. — Azt akarja mondani: csinálj nekem koporsót. Hisz mindenki tudja, hogy én mestere vagyok a koporsókészítésnek — ujjongott és ismét Plakuscsevhez fordult: — Milyet csináljak, Ilja Maximics? Toboz vagy gömb legyen rajta a dísz? — kérdezte és bánatosan megcsóválta a fejét. — Milyen erős pillér dőlt itt össze!

Nikita félretolta Mitykát és Plakuscsevhez lépett.

— Igen, hatalmas fáklya aludt ki — mondta, Plakuscsev fölé hajolt és mindkét kezével integetve hívta magához, mintha Plakuscsev valami mély szakadékban feküdne. — Hé, Ilja Maximics!... Hallod? Hát engem megismersz-e? Én vagyok, Nikita Gurjánov... Mit mondasz? Hangosabban! — Plakuscsev szájához tartotta fülét és feszülten hallgatta, mit mond a beteg.

Plakuscsev szeme felcsillant.

— Az ügető... — nyögte tompán, erőlködve.

Nikita elugrott az ágytól és ujját figyelmeztetően felemelve mondta:

— Hogy emlékszik rá! Sehogysem akarja elfelejteni, hogy becsaptam azzal az ügetővel — heherészett. — Tudjátok, egyszer megbízott, hogy adjak túl a paripáján. Én meg a magam keze közé kaparintottam az ügetőt... No, rászedett Nikita? Belátom, nagyon bosszantó dolog. De éppen te tanítottál meg arra az igazságra, hogy az embernél iszonyúbb fenevad nincsen a földön.

Hátha te úgy bánsz velem, mint egy vadállat, akkor én is úgy bánok veled. Mi ? Mit mondasz ? Hangosabban, hangosabban ! Csak ki vele, ki vele.

Plakuscsev keze a takaró felé nyúlt, de erőtlenül esett vissza.

— Féllábam a sírban, ne háborgassatok ... — suttogta alig hallhatóan a beteg. Felakadt a szeme.

— Áha ? ! Szóval a végét járod ? De mit tennél velünk, ha felgyógyulnál, ha megint nyeregbe ültetnénk, melledre tűznénk a bírói érmet ? Foggal, körömmel tépnél szét mindenkit ! — üvöltötte Plakuscsev fülébe Nikita. Nem tudta tovább fékezni veszett haragját. — Engem is elkergettél a világ végére ! Miattad kóboroltam be az egész országot ! Most csak azért is belépek a kolhozba, hogy halálra bosszantsalak ... Mi? Mit mondasz ?

Filát megragadta Nikitát.

— Megháborodtál, Nikita? ! Zavaros a fejed, komám ... Az a baj.

— Hát a tiéd nem zavaros? — Nikita felkapott az asztalról egy tojást és odaadta Filátnak : — Nesze. Állítsd az asztalra.

Filát sokáig bambán forgatta a tojást.

Nikita kivette a kezéből, az asztal lapjára koccantotta és ráállította.

— Hát így én is meg tudtam volna állítani — mondta Filát.

— Tudtad *volna* ... De nem tudtad. Tudod, mit ér a kobakod? Annyit, mint egy fej káposzta. Egy tojást nem tudsz az asztalra állítani, mégis te akarod kormányozni a világot, folyton sopánkodsz, jártatod a szád.

Filát majd megpukkadt dühében. Olyan lett, mint egy bozontosszőrű kutya, Nikitához lépett és tombolva mennydörögte :

— Takarodj ! Takarodj ! Ez a föld többet nem szülőfölded.

Nikita fejébe nyomta a micisapkát, az ajtóhoz lépett, megfordult és Filátra pillantott.

— Boldogságot kell az emberek közt keresni, nem pedig valami repedést, ahová bebujjatok. Svábbogarak ! ... — kiáltotta, becsapta az ajtót és eltűnt.

— Á-á-á ! Most már tudom, hogy ki vagy — üvöltötte Filát, felkapott egy tölgyfazsámolyt és Nikita után rohant. Mityka útját állta.

— Várj, várj, Filát komám ! Állj meg. Majd kiderítem én, mi lakik benne. Majd kiderítem én. Majd ellátom én a baját ezzel a vassal — mondta és ő is kiszaladt a házból.

Filát nem tudta mihez kezdjen, letette a zsámolyt és fel akart kapaszkodni a kemence tetejére, de visszatorpant : Plakus-

csev nyögdécselve felemelkedett, felült az ágyon, lecsüngette összeaszott lábát és öklelő szemmel nézett Filátra:

— Kimutattad a fogad fehérét? Hát akkor, tessék, kötözzetek meg engem is...

Filát ijedten legyintett feléje.

— Csak feküdj, feküdj, halj meg békességben... Feküdj vissza!

— Te, te! Keveset vert az apád, nem tanított meg emberségre! Te hőbörgős! — mondta Plakuscsev; nagy erőfeszítéssel visszalendítette lábát az ágyra és ismét lefeküdt. — A függönyt!... — nyöszörögte.

Filát visszahúzta a függönyt és bárgyún maga elé bámulva motyogta:

— A sírban már a te helyed!

Az ajtón újra kopogott valaki. Filát azt hitte, hogy Mityka Szpirin jött vissza, ajtót nyitott, de rögtön hátratántorodott; a küszöbön a bolond szerzetes állt. Csakhogy most nem rongyos hacukát, hanem rendes fekete ruhát viselt. Aktatáska volt a kezében.

— Itt lakik Filát Guszev? — kérdezte.

Filát még hátrább hőkölt.

— Meghalt... Meghaltam... Itt sem vagyok... Biztosan ő hozzá jött — mutatott Plakuscsevre és addig hátrált, míg eltűnt a szomszéd szobában.

A bolond barát — Podvolockij — felrántotta a függönyt és meghajolt Plakuscsev előtt. — Üdvözlöm, Ilja Maximovics.

— Ó-ó-ó, hát te élsz? — Plakuscsev kissé felemelkedett és betakarózott.

— Igen. Élek, de földönfutó vagyok, mint az ördögszekér — mondta Bolond-Podvolockij és Plakuscsev mellé ült.

— Hogy-hogy, a te sorsod se jobb az enyémnél?

— A sors olyan, mint a gyík: ha megfogja az ember, csak a farka marad a kezében, a gyík, a sors pedig elillan.

— Most hát a farkát tartjuk a kezünkben és várjuk a jó szerencsét? — piszkálta Plakuscsev.

— Sebaj, majd elcsípjük még a fejét is. Én most a kísérleti állomáson dolgozom, Boriszov mezőgazda helyén. Emlékszik még rá? Nem tudott vigyázni a fejére az a szamár! Az a feladatunk, hogy éhínséggel, járvánnyal pusztítsuk az ellenséget, ha karddal nem sikerült elpusztítani. Közeleg már a ragály, mint a dühöngő vihar — mondta Bolond-Podvolockij, felállt, odament a lámpához és eloltotta.

— Miért oltod el? — kérdezte Plakuscsev ijedten.

— Csak úgy. Mi a sötétben is jól megértjük egymást — felelte Bolond-Podvolockij.

Odakint már pirkadt. Nikita nekihevülten, izgatottan szaladgált az utcán, vissza-visszatért Filát Guszev házához és öklével fenyegetőzve kiabálta:

— Takarodj! Ez a föld többet nem szülőfölded!

— Majd épp a te kedvedért takarodok el — rikácsolta, aztán a maga házához szaladt, inge mögül előhúzott egy földdel teletömött kis zacskót és halkan folytatta: — Három esztendeig égette szívemet ez a maréknyi föld: a szülőföldem göröngye — letérdelt, a ház tövéből félrekaparta az avas trágyát, kiszórta a zacskóból a földet, ráborult és megcsókolta: — No, most már te is a helyeden vagy... Mától fogva új életet kezdünk — mondta és felállt, hogy az udvarba fusson. De éppen ekkor jöttek ki Záhár Kátájev házából a kolhoz asszonytagjai. Talán észre sem vették volna Nikitát, elhaladtak volna mellette símán, de Jeljka, Ilja Gurjánov volt felesége hirtelen félreugrott és felkiáltott:

— Jézusmária! Hát még a sírból is visszajöttél?

Nikita felegyenesedett, megemelte sapkáját és féllábon forogva köszöngetett:

— Erőt-egészséget, mintagazdák!*

Ancsurka Kudejárova eltolta magától Jeljkát.

— Miért ijedtél meg annyira? Hisz a sírból még nem jött vissza senki — mondta. Odalépett Nikitához és elnyújtva kiáltotta: — Á-á-á, hisz' ez Nikita, asszonyok.

Nikita nem tudta, mit tegyen, feje fölé tartotta a micisapkát és bambán mosolygott.

— Ej-ha! Még a gombja is arany.

— Hát igen — felelte Nikita és kabátja ujjával megdörzsölte gombjait. — Nálunk... Murávija országban... mindenki ilyen ruhában jár... Ott térdig gázolnak az aranyban, még a szekérkerék is aranyból van...

— Lehet, hogy a szekérkerék aranyból van, de ezt a kabátot — úgy látom — nem a te testedre szabták — mondta Ancsurka.

— Ott mindent úgy varrnak, hogy még nőhessen bele az ember. Mert ott ötven-hatvan éves korában is nő mindenki... Bizony nő...

---

* Itt természetesen a szocialista mezőgazdaság élenjáró dolgozóiról van szó. — *A ford.*

— Hát rajtad ugyan nem látszik meg a növés. Olyan voltál, mint egy száraz tehéntrágya, olyan is maradtál — kacagott Jeljka.

— Jeljka! — kiáltott rá Nikita, mert elfelejtette, hogy régóta nincs hatalma volt menye felett. — Vigyázz Jeljka, mert elnáspángollak.

— Egy ilyen vén ember? ... Hallottátok, asszonyok? Még hogy elnáspángolja?! Tyű, de pattog ez a hüvelykmatyi! — kiáltotta Ancsurka és kacagásra fakadt.

Ancsurka nevetése átragadt a többi asszonyra is. Mikor elhaladtak Nikita mellett mindegyik odavetett valami gúnyos szitkot:

— Te koszos malac!

— Te pelyvászsák!

— Te rühes birka! ...

Amikor eltüntek, Nikita sokáig bámulta a falut, aztán halkan sopánkodott:

— Sárba taposnak ... Már az asszonyok is sárba taposnak ... Hiszen így tönkre megy az ember, akár a Szürke. Tönkre megy, ha a többi ellöki magától — motyogta. Elálldogált még egy darabig, aztán hirtelen felüvöltött: — Hé emberek! Hát nincsen szívetek?!

Ha ebben a pillanatban valaki odamegy Nikitához és azt mondja neki: „Ne sírj Nikita, ne sírj, neked kemény léptekkel kell járnod a földön" — Nikita csakugyan észretér és kemény léptekkel indul a holnap felé. De nem ment oda hozzá senki és ő elkeseredetten ment be az udvarba.

— Hát én nem mászkálok négykézláb előttetek — sziszegte. — Ezt már ostorral sem veritek ki belőlem. Inkább együtt döglök meg Filát komámmal.

NYOLCADIK LÁNCSZEM

1

A föld eltikkadt, mint egy asszony, aki most lép ki a forró fürdőből. A földnek melege volt. Csak kora hajnalban szállt fel belőle pára, máskülönben úgytetszett, mintha egész felületét átmelegített érdes cseréppel borították volna be.

Beköszöntött a parázs dologidő.

Ezekben a napokban kín marcangolta Nikita Gurjánovot: aratni kellene. Ha nem arat, megdől a gabona, kipereg a szem. Pedig hány parcellája van: negyvennyolc tábla, tizenkét nadrágszíjparcella. Ez mind az ő nevére van írva. A messzi mocsarak közt eldugott helyeken fekvő ékalakú kis darabokat nem is számítja...

Igen, legtöbbször így gyötrődött Nikita, de ma félredobta a bánatot és Filát Guszev udvarához lopózott. Óvatosan szétnézett és szégyenlősen le-lekushadva — mintha nadrág nélkül járna — a kerítéshez osont. Behajtott mutatóujjával, bosszús türelmetlenséggel integetett komájának:

— Komám! Komám... a kutya a vesédet, hát meddig keresselek még?! Gyere csak... Menjünk oda — a folyóra sandít és a magas ürömrengetegben kanyargó ösvényen a csűrhöz szalad. Néha előbukkan a háta.

A csűr az Aláj folyó partján emelkedik. Dohos szag árad belőle, mennyezete alatt meg muslicafelhő rajzik.

— Ez is él — dörmögi Nikita. — Akármilyen utolsó muslica is, mégis csak él és kering.

— Megint szereztél egy kis itókát? Te mindig kitalálsz valamit, de látod, én bármihez kezdek, nekem semmi sem sikerül. — Filát leült egy megfeketedett, ledöngölt kévére és a félliteres csuporra kacsingatva mosolygott.

— Szereztem egy keveset — mondja Nikita és a csupor fenekére üt kérges tenyerével. — Gyakran megtörtént. hogy együtt iddogáltunk az igazgatóval, amikor a Dnyepernél jártam — kezd. a háryjánoskodást — az ottani igazgató öles termetű ember volti Egy este bejön hozzám és azt mondja: „No, Nikita Szemjonics, szopogassunk egy kis erős szeszt." Akkor aztán reggelig szopogattuk.

— No, ne beszélj! — kételkedik Filát.

— Ejnye te hitetlen Tamás... Csak igyál minél hamarább, mert iderepül egy magva-garázdálkodó.

— Magyarázd meg, mi az a garázdálkodó, meg mi az a magva-garázdálkodó? Mondd meg, mert én ehhez hatökör vagyok...

— Hát te meg én: mi ketten. Meg még Mityka Szpirin; maga-gazdálkodóknak hívnak bennünket, de nekem jobban tetszik a magva-garázdálkodó. Mert az a csődör, amelyik elgarázdálkodta a magvát, az nagyon dühös. Hát ilyenek vagyunk mink is. Na, igyál! Ne búsulj, mint az őszi légy.

— Á-á, ti már itt vagytok? — kérdezte Mityka Szpirin és besomfordált a csűrbe. — Láttam, hogy ott szalad két ember a kert alatt, gondoltam bekukkantok ebbe a csűrbe.

— Nagy eszed van! — nevetett Nikita.

— Komám — mondta Filát és felállt, hogy fogadja Mitykát. — Ülj le, komám!

— Úgylátszik, összegyűltek a komák. Mi a fenének másztál ide, te Mityka? — dörmögte Nikita és eldugta a félliterest. — Nahát, te igazi garázdálkodó vagy. Íme, egy ember, aki világéletében mindíg szegény volt és mégis örökké dalol. Hát ez megtalálta a kulcsot a szovjet hatalomhoz.

— Majd el is felejtem! — kapott észbe Filát és elővett zsebéből néhány nyers ugorkát. — Matrena mindíg összeszid az ugorka miatt. Azt mondom neki: „Unjuk magunkat, hát ugorkával szórakozunk itt a csűrben! Hehehe!... Összeülünk és ugorkát rágcsálunk, mint a nyulak..." Erről a nedűről nem szólok egy szót se. Úgyis csak egyszer élünk; ha a szovjet hatalom nem engedi, hogy éjt nappallá téve dolgozzunk, akkor evvel az ugorkával szórakozunk.

— Te őszi légy. — Nikita hörpintett egyet, elkrákogta magát és ajkát törölgetve tette hozzá: — Nekünk öregeknek semmi sem lehet jobb, mint a kolhoz. Bizony! Lám, én sem éltem még ilyen jól soha. A vodka is jó. Jobb, mint a cáré.

— Nem! A cárok alatt sokkal erősebb volt a vodka — vetette ellene Filát.

— Hát te mit mereszted a gubód arra a rúdra ? — fordult Nikita Mitykához.

— El kellene dugni őket, Nikita Szemjonics.

— El kellene dugni ? ! Ez mindent eldugna. A minap kihúzta a boronát a hombár alól és el akarta dugni.

— Tőlem is elcipelt három szálfát a füstölő kamarából — szúrta közbe Filát. — Azt mondja : úgyis odavész ... Add oda, Nikita, azt a néhány rudat is.

— Bánom is én, ha meggazdagszik, majd odamegyünk és kuláktalanítjuk ... Egye meg a fene, vigyed ... De hozzál még egy liter pálinkát. Nekem az is elég ... Pedig ezeket a rudakat a hátamon cipeltem az erdőből ... Én hülye ! .. No lám, már itt is van a literes üveg — mondta ábrándosan Nikita, felhajtott egy félliter pálinkát, végleg megegyezett Mitykával, felkelt és kinyitotta a csűr ajtaját : — No, hova tesszük ezeket a bögréket ? Szaladj csak Mityka, te vagy a legfiatalabb. Ha a nép meglát bennünket, azt mondja : részegeskednek ; segíts rajtunk. Mondd, hogy ma kerested ezeket a rudakat. Eredj. Mi hova megyünk ? — kérdezte Filát komájától.

— Vezess, ahová akarsz, Nikita Szemjonics — felelte Filát.

— No, akkor gyerünk Bruszkiba — tanácsolta Nikita. — Kimegyünk a kísérleti mezőre, úgy hallom, hogy ott csudákat csinál az a pisis Szteska Ognyeva. Nagyon dícséri a szóját ... A szója, az valami bab ... Azt mondja : mindent lehet csinálni, még szeszt is lehet főzni belőle ... Talán még meg is kínálnak egy kis pálinkával — karonfogta Filátot — nyilván azért, hogy el ne essék — és szigorúan intette komáját : — Csak aztán vigyázz, rendesen viselkedj Szteska előtt. Csodálj, dícsérj meg mindent, ámuldozz ! Mondd, hogy csak most nyílt fel a szemed, most láttad meg az igazi világosságot ... Különben elkerget. Ha szidni próbálsz valamit, kizavarnak. Mert ott ám szigorú a rend.

A két koma kiment a kertek alá és a Balbasiha-hegy csúcsán elterülő mezőgazdasági kísérleti állomás felé indult. Még kora reggel volt. Mindenütt csend uralkodott. Ez a nagy csend azt jelezte: forró nap következik.

— Odanézz : kalangyák vannak a mezőn — mondta Filát. — Világéletemben sem láttam ilyeneket — mutatott a mezőn elszórt rozskalangyákra. — Úgylátszik, hogy az idén mind el akarják csépelni.

— Majd elbánnak ezek mivelünk — mondta Nikita elgondolkozva. — Kirill Szenafontics az unokaöcsém, majd elbánik velünk — folytatta és büszkén nyomta meg az „unokaöcsém"

szót — majd csak talál valami rést, ahová beszoríthat bennünket. Úgy bizony.

A kísérleti állomáson vendégeket vártak.

Sztesa — miután kikísérte a látogatókat — elbújt a laboratóriumban, sorra vette a kiállítási tárgyakat, mindegyiket a falra akasztotta, ellenőrzött minden apróságot, mert tudta, hogy nagyon akadékos vendég érkezik. Ha nem lesz minden rendben, akkor majd szégyenkeznie kell. Dávidka Pánov kiadta a parancsot: újból felseperni a sétányokat, meg kell tisztítani a pázsitot és rendbe kell hozni a virágágyakat.

— Szereti a virágokat — mondta Fenyának, aki reggel óta mellette forgolódott. — Csodálatos ember. Mindnyájan tiszteljük. Kirill Szenafonticsot nem nagyon szeretjük, de Bogdánovot rég a szívünkbe fogadtuk.

— Nem is bántja magukat. Mért ne fogadták volna a szívükbe.

— Hogy-hogy nem bánt ?

— Nem fricskázza meg magukat ... Kirill meg a nyakuk közé cserdít néha-néha.

— Hagyj békében, Fenyka ! Folyton piszkálódól ... Hát miért szeretnénk, mondd ... Azért, hogy basáskodik a néppel ?

— Nem a néppel, hanem csak az olyanokkal, mint te meg Barma. De megérdemlitek, mert nagyon elkanászosodtatok.

— Megmondtam, hogy hagyj békében, mit sündörögsz itt egész reggel ?

— És hányan jönnek ? — faggatta tovább Fenya.

— Azt is megmondtam már: hárman ... Mért kell mindent százszor megkérdezni ? ! — morgott Dávidka. — Három embernek kell helyet készíteni.

— Nem négynek ? — kérdezte Fenya. Dávidka észrevette, hogy lánya pajkos fintort vág.

— Miért éppen négynek ? — kérdezte meglepetten. — Vagy talán te is helyet akarsz Kirill mellett ? De nagyon bolondulsz érte ! Vigyázz, mert ha megtudok valamit ... nem nézem, hogy komszomoltitkárnő vagy, megtáncoltatom az ostort a hátadon. Meg kell értened — lágyította esdeklőre a hangját — torkig vagyok már ezzel a ti Zsdárkinotokkal.

— Úgy látom, te mindenkivel torkig vagy ... No és hol laknak majd ?

— Abban a kis fehér házban, a kísérleti állomáson ...

— Á-á — mondta Fenya és kezét idegesen tördelve lassan elindult a zöld mezőhöz vezető, tisztára söpört sétányon.

A két koma ebben a percben lépett be a kísérleti állomás udvarára.

— A mi tiszteletünkre seperték ezt fel ilyen szépen ? — kérdezte Nikita és megrántotta magán a ruhát. — Odanézz, komám, milyen nagyszerű világ tárul itt a szem elé. Amíg egyedül gazdálkodtam, nem vettem észre a világ nagyszerűségét, most meg lám, hogy felnyitotta a szememet Dávid Petrovics, burgyáskai polgártársam. Mert hiszen ez mind a te munkád, Dávid Petrovics... Nélkülünk, parasztok nélkül régen felbukfencezett, fejetetejére állt volna a világ.

Dávidka eleinte gúnynak tekintette Nikita szavait, de mikor jobban odafigyelt, észrevette, hogy Nikita komolyan beszél, megigazgatja magán a kiskabátot, igyekszik kikerülni a tisztára takarított utakat, hogy ne taposson bele a felgereblyézett homokba. Mostmár elhitte minden szavát és meghatottan mondta :

— Hát igen, szép a világ, ha megfürdetik. Csakhogy nem mindíg törődnek azokkal, akik lemossák róla a mocskot. Itt van például Sztepán Haritonics Ognyev. Hát ő nem segített tisztába tenni a születő világot?

— No és mi van vele ? — csodálkozott Nikita.

— Kérdezd meg tőle, hogy s mint éldegél a szovjet hatalom — súgta oda Filát és gyengén meglökte Nikitát.

... Dávidkából kitört a vad harag. Annyira neheztelt Kirillre, hogy nem türtőztette magát : kiöntötte szívét Nikita előtt.

— Ejnye-ejnye — csóválta fejét mély együttérzéssel Nikita. — Tehát akárhová nyúl az ember, mindenütt sebet talál.

— Pedig ha a világot megfürdetik, hozzá kell ám nyulkálni — kezdte Filát Guszev. Eszébe jutott Nikita intelme : mindíg a kolhoztagok szájaíze szerint kell beszélni. — Ha pedig megpiszkáljuk a világot, akkor...

— Hol van Ognyeva elvtársnő : Sztepanyida Sztepanovna, a híres szakértő ? — sietett Nikita a kérdéssel, mert attól tartott, hogy ez a szószátyár Filát kifecsegi szándékukat.

— Dolgozószobájában — felelte Dávidka. — De ma nem fogad... Dehát benneteket úgysem lehet visszatartani — mondta Dávidka és mivel nagyon hízelgett neki Nikita udvariassága, elvezette a két komát a laboratóriumig.

— No, látod. Így kell nyélbe ütni a dolgot. Szép szóval mindent el lehet érni... Ha nem hízelgünk sohase ereszt be ez a lőcslábú, buksifejű fickó — súgta Nikita, amikor beléptek a laboratóriumba.

— Szemfüles ember vagy — csóválta a fejét Filát.

— Nem érek rá, nem érek rá, holnap jöjjetek — mondta Sztesa és tovább bíbelődött a termésmintákkal.

— Hát mi nem is zavarjuk kegyelmedet — felelte finoman Nikita. — Mi csak itt állunk és gyönyörködünk kegyelmedben. Értse meg: mi már öregemberek vagyunk. Igaz, hogy az erőnkből futja még vagy húsz esztendőre... Igaz? — fordult Filáthoz. — Szólj hát, komám. Mégis arra kényszerítettek bennünket, hogy a házat őrizzük, meg a gyermekekkel bajmolódjunk. De mi mégis kezdeményezni akarunk, ha egyszer felszólít rá a kormány. Ma pihenő nap van, gondoltuk benézünk ide, meglátogatjuk ezt a csudatévőt és tanulunk tőle... kivált a szójáról...

A szója említésére Sztesa a két komához fordult.

— Á-á! Téged is a szója csábított ide, Nikita Szemjonics.

— Mi is érdeklődünk ám a zója iránt — szúrta közbe Filát és szigorúan nézett Nikita hátára.

— Nem zója az, hanem szója — igazította helyre Sztesa.

— Micsoda az? Már hozzánk is eljutott a híre — mondta Filát.

— A szója...

— Már hallottuk, micsoda... és a világért sem akarjuk terhelni Sztepanyida Sztepanovnát. Hanem mondd csak, lehet pálinkát főzni abból a szójából? — vágott közbe Nikita, mert tudta, hogy Sztesa most már úgysem tágít mellőlük.

— Szeszt? — kérdezte komolyan Sztesa. — Lehet.

— Szóval akkor hasznos termény az a zója — szólt elismeréssel Filát.

Nikita Filáthoz fordult és csettintett a nyelvével.

— No látod? És nem hitted el. Sehogysem akarta elhinni — magyarázta Sztesának, aztán hirtelen másra fordította a szót: — Mi vagy te most tulajdonképpen?

— Laboránsnő és sofőr.

— Lám csak, hogy felvitte isten a dolgod! Pedig ehhez a sok tudományhoz akkora fej kell, mint egy üst... Csak még azt mondd meg, van-e egy kis kóstolód abból a folyadékból? Nincs? Ejnye, hát ilyen rendetlenül kezeled a gazdaságot? Azért jöttünk ide hozzád, mi, elmaradt buta emberek, hogy tanuljunk; ha adtál volna egy-egy pohárkával abból az italból, másképpen folyna a beszélgetés is, meg aztán jobban bíznánk a szójában is.

Sztesa nem bírta tovább: hangosan elnevette magát, kituszkolta őket a laboratóriumból és kacagva kiáltotta utánuk:

— Az ilyen mákvirágokat is ki kellene állítani mintának!

— A szabadlevegőre viszel bennünket? Hogy szívjunk egy

kis jó levegőt ? — fordította tréfára a dolgot Nikita. — A szabadban, a zöld gyepen sokkal jobban ízlik majd a szójapálinka.

— Még egyet akarok kérdezni — szólt Filát hirtelen, mintha most ocsudott volna fel — mondd csak — mert nagyon érdekel bennünket — mi az a szocializmus, és mire jó az nekünk ?

Az udvarra autó futott be. Hosszú, gomolygó poruszályt húzott maga után. Elrobogott a virágágyak, az iroda meg Dávidka Pánov mellett és a laboratóriumnál állt meg.

— Fjodor Vasziljevics ! — kiáltotta Sztesa és az autó elé szaladt. — Már minden készen várja... Azt hiszem, a kis fehér házban lakunk majd.

— Melyik kis fehér házban ?

— Abban, amelyiket tőzegből építettek.

— Áha ! Mi ujság van még ?

— Semmi. Nos, mi lesz a legelső dolga ?

— Legelőször is pihenek, Sztesuha ! — mondta Bogdánov. — Megyek sétálni, hagyj magamra ! — szólt és elindult azon a sétányon, amelyen néhány perccel ezelőtt Fenya távozott el.

2

A poros sztyeppén olyan nagy a hőség, hogy csak úgy zúg az ember füle. Mintha milliárd méh dongana a levegőben a legserényebb hordás idején. Mintha az egész világból — a susogó bodros fűzfákból, a virágzó, alacsony hársfákból, a terebélyes komor tölgyekből, a füvekből, a zamatos ribizliből és a nappal kacérkodó napraforgóból, egyszóval mindenből finom ízű, meleg méz csöpögne... Az ember mégis a folyó partjára, a hűvösre vágyik, hogy nyakig a vízbe merüljön és gondtalanul üljön benne. A nap ilyenkor szélesre tátja forró száját, perzselő párát lehel a földre, öreges ráncokkal szeldeli keresztül-kasul a talajt és csípős, émelygős, fojtó szagot hajt a mocsarak felől.

— Azelőtt ilyen nagy melegben kvásszal hűtötték hasukat az urak — suttogja Nikita ábrándosan. Egy berkenyebokor tövében ült a komája mellett és az Aláj folyó völgyét, a Sirokij Bujerákon túl elterülő új városkát, a távoli cementgyárat, a Volgát, a sebesen sikló gőzhajókat, a mezei táborokat, az embereket, a tarka keszkenős asszonyokat nézegette. — Azelőtt államok pusztultak el a nő miatt — teszi hozzá. — Most meg az asszony a legelső a földeken: a férfiak szétszéledtek, ki az Ördög-zugba, ki arra a mágnes-hegyre, ki meg máshová pályázott el innen. Hogy össze-vissza turkálták azt a Ördög-zugot ? ! ... Nem győzöm csodálni.

— Azelőtt ilyenkor lélekzeni sem értünk rá, most meg itt ülünk, mint két kisgyerek és lopjuk a napot.

— Hogy nem szakadtunk bele abba a sok munkába! — kiáltotta csodálattal Nikita... — Tudja az ördög — szólalt meg kisvártatva — lehet, hogy igazuk van ezeknek a kommunistáknak: talán csakugyan új világot fedeztek fel. Azt mondják: éljetek gondtalanul, vidáman, mint a gyermekek. Odanézz, hogy serénykedik a nép a mezőn.

— Sehogysem tudom megérteni — csóválta Filát a fejét. — A minap láttam Páhom Pcselkint. Alig ismertem rá... Egészen megháborodott. Mindennap kijár a mezőre és keresi a maga mezsgyéjét. Akármit csinálnak is vele, ő mindig csak a maga mezsgyéjét keresi.

— Eltaláltad, kit említs példának. Hiszen Páhom mindig bolond volt, sőt mi is azok vagyunk — kiáltotta bosszúsan Nikita. Őt magát is meglepte ez a hirtelen kifakadás. — Gürcöltünk-gürcöltünk és most minden kicsúszik a kezünkből. Kár volt úgy hajtani magunkat, hisz az embernek nem kell egyéb, mint egy karéj kenyér.

— Úgy látom, a te fejedben már megint tótágast áll minden — mondta dühösen Filát. — Ez a...

— Csend. Fogd be a szád. Eleget hallottam már ezt a nótát. Nem az unokaöcsém hajtat ott? Az ő autója is kék.

Nikita kiugrott a berkenyebokor alól és Filát kiáltozására ügyet sem vetve, rohant lefelé, keresztül ugrálta az árkokat, gödröket, néha belegabalyodott az alacsony cserjékbe, de kitartóan szaladt, mert félt, hogy az autó elébe vág, elszáguld, és akkor talán örökre elhalnak Nikitában a csírázó, új gondolatok, mint a hajtás a kemény fagyos kéreg alatt.

— Hé-hé, megállj! — kiáltotta lábujjhegyre állva. Feltartotta a kezét és úgy állt az út közepén, mint egy kőszobor. — Állj meg, mert akkor sem térek le az útról, ha elgázolsz!

A kék autó teljes iramban robogott, hirtelen oldalt kanyarodott. Fülsértően csikorgott a fék. A kerekek alatt csakúgy ropogott az apró kavics. Nikitát porfelhő vonta be. Az autóból Kirill tekintett ki.

— Mi az, Nikita Szemjonics? — kérdezte, mikor megpillantotta a futás közben kipirult Nikitát. — Beszélj gyorsan, mert sietünk.

— Fontos dolgokról akarok beszélni — felelte Nikita és minden teketória nélkül beült a kocsiba.

— Még mindig a boldogságot keresed?

— Öhön — dörmögte Nikita.

— Gyerünk Poldomászovóba — utasította Kirill a sofőrt. — Csak gyorsan, hogy ebédre visszaérjünk a kísérleti állomásra. Nem tudod, Nikita Szemjonics, ott van már Bogdánov ?

— Megérkezett . . . A tulajdon szememmel láttam. Sztepanyida Sztepanovna fogadta.

„No látod, már megint nem tudok rád se nézni" — gondolta Kirill szomorúan. — „Fontos dolgokról akarok beszélni." Mindenki fontos dolgokról akar beszélni, ismételte Nikita szavait — mindenki a dolgok lényegét akarja tudni. — Sztesára gondolt, elhatározta, hogy még ma beszél vele. Mindent megmond, nyiltan, egyenesen. Érezte, hogy neki korántsem az az öröm hiányzik, amelyet most Nikita Gurjánov keres. Szeretem Sztesát. Igen. Igen — mondta magában. — Meg is mondom neki. Minden egyéb csak badarság . . ."

— No, indulj — fordult a sofőrhöz.

A kék autó elsiklott a kísérleti állomás mellett, tovafutott a dűlőutakon, maga mögött hagyta a táborokat, a magas, sárga kalangyákat és bátran robogott oda, ahol nemrég még olyan viharosan tomboltak a muzsikok. Az autó teljes iramban haladt, a szél majd letépte Nikitáról a színevesztett tarka inget.

— Szteska, Szteska — suttogta Kirill halkan. Összerezzent, mert megijedt, hogy Nikita Gurjánov kilesi gondolatait.

De Nikita mitsem törődött vele. Jobbra-balra forgatta fejét és elkomorodott : az út mindkét oldalán kalangyában feküdt a learatott gabona. Párhuzamos sorokban húzódik a gabonarakás vagy tizenöt kilométernyire. Nem : sokkal hosszabbra . . . Hiszen már elhagyták Nikolszkojét. Kolojárhoz közelednek, az út két oldalán a széles mezőkön pedig még mindig ugyanúgy hevernek a csépeletlen gabona csomói. Ha eső éri, kicsírázik a rozs. Akkor aztán csak szemetet szállíthatnak haza.

— Idehallgass ! Hogy a kutya faljon fel téged a vágóhídon. Te barom ! — fakadt ki Nikita és úgy reszketett, mintha a hideg rázná. — Emlékszel, azt mondtad, hogy szeressem a más lovát, a más tehenét, a más gabonáját, mert abban van az igazi öröm. Te tékozló ! Olyan, vagy mint egy részeges ember, aki az utolsó szoknyáját is lehúzza a feleségéről, elkótyavetyéli a zsibvásáron és megissza az árát.

— Mi lelt, bátyám ? Miért fakadtál úgy ki ? — kérdezte Kirill és meglepetten nézett rá, mert sehogysem értette a dolgot.

— Mért fakadtam úgy ki ? ! — ácsarkodott rá Nikita. — Tönkre tetted a termést. Ha megered az eső, elpusztul a gabonád.

Mit bámulsz úgy rám, mint borjú az új kapura? Azt kérdem, miért nem rakattad asztagba azt a rozsot? Te, te szörnyeteg! Meg kellett volna fojtani benneteket még pólyás-korotokban.

Kirill csendesen felnevetett.

— Mit röhögsz, mint egy fakutya?! Fejedre kellene húzni egy bottal. Hiszen testünk-lelkünk, az életünk az a gabona, ami itt learatva fekszik. Bolond! — kiáltotta Nikita, összeszorította a fogát és még jobban búsult saját parcellái, saját portája, saját asszonya, saját Capája miatt.

Robogtak már vagy harmincöt kilométert, de az út két oldalán még mindíg nagy gabonacsomókat láttak. A rozstáblákat helyenként napraforgó-, lucerna-, krumpli- és babvetések váltották fel, majd ismét hosszú kilométereken húzódtak sorban a gabonarakások, amelyek golyózáporban, szuronyrohamban elesett vagy fojtó gáztól megfulladt katonák hullájához hasonlítottak.

— Halált hoztok a földre, kegyetlen halált — mondta Nikita fejét csóválva. — Most már megdögölhetünk, mint Plakuscsev.

— Ez már igaz — bólogatott Kirill. Kitalálta, mi fáj Nikitának. Elhatározta, hogy ugratni fogja egy kicsit. — Ez már igaz. Kegyetlen halált hozunk a földre. Odanézz! Látod mi történik ott? — mutatott karjával arrafelé, ahol néhány szeszélyes füstgomoly támadt.

Ezek a gomolyok még nagyon messze tűntek fel. Mintha ágyúval lőttek volna a lejtőn, a tágas sztyeppén. De a füst nem szállt a magasba és nem olvadt szét, sőt ellenkezőleg, tömören kúszott előre, mintha üldözne valakit... Nikitának egy percre úgy rémlett, hogy kis sáskacsapatok repülnek lefelé a lejtőn. A sáska ugyanígy bukkan fel a látóhatár mögül, megszállja a mezőt és felfalja a gabonát... Csakhogy olyankor elébe szalad az egész falu, vasdarabokat vernek, csörömpölnek, kiabálnak, hajráznak és tűzzel égetik a sáskát. De most csend van, mindenütt a learatott gabonamezők fenséges csendje uralkodik.

— Hogy lehet ez? — kérdezte Nikita és remegni kezdett, mintha a hideg borzongatná.

— Nem tudom, mi a csuda lehet — felelte Kirill Nikita modorában.

A következő pillanatban Gurjánov felállt a kocsiderékban, hogy bármelyik pillanatban kiugorhassék és visszaszaladjon a sirokij-bujeráki mezőkre, a Balbasiha-hegyre, a bokor alatt hagyott Filát komához. A lejtőn, mint óriási, tömpeormányú tankok, hernyótalpas traktorok jöttek lefelé. Egyenest feléjük tartottak. Ferde sorban, széles fronton egyik a másik után kúszott,

elfoglalta az óriási őszibúza vetést és furcsa kibitkát húzott maga után. A kibitkából porgomolyok szálltak felfelé. A por úgy lebegett a levegőben, mint a rajzó méhek a királyné körül. A hernyótalpas, tompaorrú traktorok pedig merészen kúsztak tovább, hol eltűntek egy-egy földhát mögött, hol megint előbukkantak és recsegő, fülsiketítő üvöltéssel, motorzúgással töltötték meg a mezőt. Ugyanolyan szalmacsomókat hagytak a táblán, amilyeneket az út két oldalán látott Nikita.

— No, Nikita bácsi — kérdezte közvetlenül Kirill — halált vagy örömet hintünk-e széjjel a földön? Ez a huszonnégy gép meg negyvennyolc kombájn huszonnyolcezer hektárt aratott le huszonhárom nap alatt. Learatták, kicsépelték. Mennyi népet kellett volna munkába állítani, hogy ekkora területről betakarítsa az életet? Legalább tízezer embert! Nálunk meg mindössze hétszáz ember dolgozik két váltásban. Érted?

Nikita nem szólt semmit. A kombájnok, a gomolyok láttára, a mennydörgő zaj és dübörgés hallatára annyira megdöbbent, hogy még azt sem hallotta, amikor Jepiha Csáncev odakiáltotta neki:

— Á-á, itt a maga-garázdálkodó!

Csak akkor vette észre Jepihát, mikor felkapaszkodott a kombájnra. Csáncev valami emeltyű mellett ült és fehér fogát kivillantva nézett Nikitára. Arca csupa por, pelyva, csak a foga meg a szeme villog.

— Sajnálom, Nikita Szemjonics, hogy akkor elinaltál előlem — szólalt meg ismét Jepiha. — Emlékszel rá? Akkor éjjel kereket oldottál az ügetővel. Te, te földbirtokos!

Nikita összerezzent, mert eszébe jutott, hogy Jepiha akkoriban folyton a nyomában csúszkált. De nem mutatta, mintha megijedt volna.

— Ugyan, micsoda földbirtokosok vagyunk mi? — szólalt meg halkan — villára szúrhatsz, felhajíthatsz bennünket és szétrepülünk, mint a pelyva.

— Úgy látom, egy kicsit letörték a derekatokat... De azért még egymásnak sem adnátok semmit, egy pohár vizet sem! Ti már csak ilyen népség vagytok.

„Hát ti sem adnátok nekünk egy ital vizet!" — gondolta dühösen Nikita, de türtőztette magát és békésen mondta:

— Ami volt, elmult. Ne felejtsd el, van egy szólás-mondás: hol kerék, hol talp.

— És most *talp*, úgy-e? — szurkálta Jepiha. — Látod nekünk mindig *kerék*. Idenézz: három év alatt megváltoztattuk a világot. Én például milliomos vagyok hozzád képest. Bizony!

— Hősködni tudsz, azt látom. Nem vitatkozom veled — mondta Nikita és összehunyorította szemét. — De lám, a nadrágod folt hátán folt, miért ?

— Annyi baj legyen — vetette fel büszkén a fejét Jepiha. — Először vas kell nekünk, csak azután ruha.

— Miféle vas ?

— Hát ilyen vasmasina. A gyár csinálja, a gyár ad nekünk vasat, a másik gyár meg gépet csinál a vasból, mi pedig gabonát, húst, juhot adunk érte. Hadd egyenek munkástestvéreink.

— Miféle gyárról beszélsz ? — kérdezte Nikita és még jobban szemügyre vette Jepihát.

— Hát az ördögzugiról.

— Hisz ott még semmi sincs.

— De lesz. Sőt Magnyitkában* meg a szibériai Kuznyeckában** már van ... Node megyek, nem érek rá, hogy sokat fecsegjek veled ... Téged úgysem fogadunk be családunkba, elébb edződj meg : az edzetlen fejsze könnyen elgörbül.

Nikita most is hallgatott. Arca megnyúlt. Vörös lett, mint a főtt rák. Remegő ujjal tapogatta végig a futószalagot, azt a szíjat, amelyen egy ládába szaladt a lekaszált búza aztán bepillantott egy másik ládába, ahonnan pelyvapor csapott fel. Sokáig nézte az aratócséplőgépek munkáját és csodálkozott, hogy minden negyedórában, minden kombájnhoz odagördül egy teherautó. A kombájn menetközben megtölti szemmel és a kocsi máris száguld a távoli elevátorhoz.

— Ennyi az egész ? Máris vége az aratásnak is, a cséplésnek is ? — kiáltotta, aztán megint elhallgatott, összeszorította fogát és sokáig konokul vizsgálgatta a gépeket, az embereket. Észrevette, hogy nemcsak idegenből jött emberek, hanem sirokijbujeráki legények is dolgoznak itt. Feltámadt benne a düh, az irígység kellemetlen érzése. „Fut előlem a nép" — gondolta és ismét egy furcsa láda fölé hajolt.

Kirill világosan látta, mi történik Nikita lelkében. Nem akarta kérdésekkel zaklatni. De mikor Nikita leugrott a földre, odament hozzá és közömbösen kérdezte, mintha valami jelentéktelen apróságról csevegnének :

— Mondd, Nikita Szemjonics, miért feslenek ki a rügyek a fákon ?

— Ugratsz ? — vicsorgott rá Nikita. — Ilyen a természeted !

---

* Magnyitogorszk.
** Kuznyeck.

Gondolod magadban: megnyaggatom egy kicsit ezt a Nikitát, erre majd elveszti fejét és kalitkába zárom, mint egy cinegét... Hát én azt felelem: azért feslenek ki a rügyek, mert megjött a tavasz és nedvességtől duzzad az egész természet.

— Helyes. De mondd csak, miért bomlanak a fákon egészen új rügyek?

— Miféle új rügyek?

— Hát például Jepiha Csáncev, ez a lenézett ember, akit ti a kutyátok mellé sem ültettetek volna le enni. Miért pattant ki ez a rügy, miért hajtott virágot?

— Hagyj békét nekem — legyintett dühösen Nikita. Egy szalmacsomó fölé hajolt. Szemes kalászt keresett közte.

— Nem hiszed, hogy jól csépelünk? — kérdezte Kirill.

— Itt nincs mit kételkedni. Látom: tiszta munka.

— Hát akkor miért turkálsz a szalma közt? Vagy tán szemes kalászt keresel?

— Igazad van... Szeretnék köpni az egészre — felelte Nikita.

— A mi örömünkre? Boldogságunkra?

— Mocskos disznó! — szidta Nikita és felegyenesedett. — Kerékbetöröd az életet és úgy dicsekszel vele, mintha megejtettél volna egy szűzet?! Nekem nem édesanyám, hanem mostohám ez a ti kolhozotok. Nem ismerem el. No, és most mi lesz? Mit csinálsz velem?

— Hazudsz, bátyám. Elismered.

— Hátha mondom, hogy nem, akkor nem ismerem el. Azt hiszed, nem vagyok ura a szavamnak? Eltetted láb alól az édesanyánkat és most egy mostohát akarsz ránk tukmálni? Node mit tehetek: rendben van, beleegyezek, hiszen enni-inni csak kell.

— Hazudsz. Megint hazudsz! — vágott a szavába Kirill.

— Te egyet hajtasz, mint a talyigás: hazudsz, hazudsz. Te nem hazudsz! Folyton csak tanítgatsz, tanítgatsz és nem hazudsz. Te, te szent Kirill és Metód!

Kirill nagyot nevetett. Az autóhoz indult és csak úgy félvállról vetette oda:

— Kiabálsz, de már nincs benned harag, csak füstölögsz, mint a kombájn, de ezt a füstöt rögtön szétszórja a szél...

— Nem ismerem el! Hidd el, ha mondom! Erőszakkal akarsz a kolhozba tuszkolni? Mi a fenének nekem ez a ti kombájnotok? — kérdezte Nikita dühösen és kacskaringósat káromkodott. — Ördög tudja, mit ki nem találtok még és nekem majd négykézláb kell szaladnom utánatok, mert ti az egész világot négykézlábra kényszerítettétek.

— Ejnye, ejnye, olyan vagy mint egy kisgyerek. Most nem rólunk, hanem rólad van szó. Mi futvást futottunk előre, te pedig elmaradtál. Nem *ezentúl* jársz négykézláb, hanem *eddig* jártál. Állj fel, menjünk együtt. Ha nem jössz, eltaposnak, mint egy pondrót.

— Micsoda ? ! — fortyant fel Nikita. — Máma ilyen világ van: ha valaki nem áll kötélnek, akkor eltiporják, mint egy pókot ?

— Csak *volt* olyan világ. Milliókat tiportak el. De most mások kerülnek sarok alá.

— Hát tessék, tapossatok el ! — mondta dölyfösen Nikita.

Az autó ugyanazon a kanyargós mezei úton száguldott tova a sirokij-bujeráki rónák felé. Az út mindkét oldalán ugyanúgy feküdtek a szalmahalmok. Amint Nikita elnézegette ezeket a csomókat, időnkint elfelejtette, amit a kombájnon látott és búsan gondolta, hogy lám, ezt még mind el kellene csépelni.

„Mennyi munka lesz még ezzel ! — de aztán észbekapott: — dehogyis, hiszen mind üres, ezek a rusnya kombájnok már mind elcsépelték."

Sirokij Bujerák utcáján összetalálkoztak Mityka Szpirinnel. Mityka hazulról jött és erősen a mellhez szorítva tartott egy ficánkoló fekete nyulat.

— Itt jön a cimborád, bátyám — mutatott Kirill Mitykára és megállította az autót. — No, hogy s mind éldegél az utolsó magángazdálkodó ? — szólította meg Mitykát és megcibálta a házinyúl fülét. — Már csak egyedül maradt a faluban. Majd nyírfakeresztet állítanak a sírjára : az tart a legtovább.

— Megsebezte a pofáját ez a kis kópé — mondta Mityka, mintha nem is hallotta volna a kérdést. — Véresre sebezte. Attól félek, hogy megköpi a légy és elférgesedik. Megyek a kolhoz csizmadiaműhelyébe, bekenem egy kis szurokkal a pofáját.

— Úgy hallom, megette a farkas a lovadat, de újat szereztél.

— Nincs szerencsém, Kirill Szenafontics : a fakót megette a farkas valamelyik nyáron, a réten. Nem csodálom, ha ép farkas pusztította volna el, de ez háromlábú volt. Kicsaptam a fakót a rétre, gondoltam, hadd javuljon fel egy kicsit a lábastakarmányon. Az a háromlábú ordas megleste és végzett vele. Az idén aztán összeszedtem magam valahogy és új lovat vettem. Gyertek, nézzétek meg. Te értesz a lovakhoz, Kirill, te is, Nikita Szemjonics. — Mityka halkan dörmögve vezette vendégeit udvara felé. — Már rég el akartam mondani neked életem történetét, Kirill Szenafontics. — Meg sem várta Zsdárkin beleegyezését, gyorsan folytatta : — Ezerkilencszázkilencben megdöglött a lovunk. Apám elküldött cselédnek. Béreskedtem vagy két esztendeig, összekuporgattam egy kis

pénzt, lovat vettem rajta. Emlékszem: olyan tüzes herélt fakó volt, hogy még a gyeplővel sem lehetett hozzáérni. Karácsony táján ez a herélt fakó is megdöglött. No most, mihez fogjak? El kellett vándorolni a Káspi-tenger mellé, pedig éppen akkor vettem el az én gyönyörű Jelénámat. Megint összezsugorgattam egy kis pénzt, vettem rajta egy csődört. Nyereg alá törtem. De úgy megnyaggattam, hogy csakúgy szakadt róla a hab, a lába meg berogyott. Le kellett vágni...

Míg az udvarba értek, Mityka gyorsan elmondta azt is, hogyan pusztította el a farkas a nyolcadik lovát, a fakó kancát is.

— Jó-jó — nevetett Kirill. — Dehát te nem a magad élettörténetét mondtad el, hanem a lovaidét.

— A lovaimét? ! Hát mit csináljak, ha sohasem volt szerencsém a lovakkal. No, itt az új szerzemény.

Az udvar végében egy vedlett, tarka lovacska ógyelgett. Úgylátszik, még a három évét sem töltötte be. Egészen gyenge volt a lába, lágyékán petyhüdten lötyögtek az izmok, de nyakát, marját már feldörzsölte a hám. Ez az álmos, horpadt ló valahogy Mityka Szpirinhez hasonlított.

— Lábad, te! — szólt Kirill és szorosan a lovacska mellé állt.

— Csak ne emeld fel a lábát... Ne nyúlj hozzá — figyelmeztette Mityka. — Megrúg. Bizisten megrúg!

— Rúgós? — Kirill farkánál fogva magához húzta a lovat. — Dehogy rúg meg. Esze ágában sincs!

— Hát a te lovadat egy darabban le lehet nyelni, akár egy szem meggyet — mondta szemrehányóan Nikita. — Átkozott ez az élet. Minden vacakba úgy belekapaszkodunk, hogy nem lehet bennünket elszakítani tőle — tette hozzá kis idő múlva. Most már nem Mitykára, hanem magára haragudott.

— Dehogyis nyeled le. Csak próbáld meg lenyelni. Csak próbáld meg — fenyegette Mityka gyermeki naívsággal. Leült a ló lábához és vígasztalóan símogatta a nyúl véres pofácskáját.

— Az imént itt járt Bogdánov. Szétnézett a gazdaságban, még a ládába is beleütötte az orrát. A minap véletlenül vettem egy kis ládát. Bogdánov sokáig forgolódott a láda körül és folyton faggatott, hogy mit tartok majd benne. Mit? Hát mindenféle ringy-rongyot, mondtam. Micsoda gazda az, akinek még egy ládája sincs a házában?

Nikita Kirill szeme közé nézett.

— Nohát, fogadj be abba a kolhozba!

3

Bogdánov hajadonfőtt, találomra ment, amerre a lába vitte. Leereszkedett a hegyről, aztán megállt. A völgyből, a rét felől kacagás, dal, szilaj mulatság zaja hullámzott. Tarka színek ötlöttek szemébe. A tónál, a parton, a zöld réten, a fenyők közt, a dombon — mindenütt emberek nyüzsögtek. Énekeltek, harmónikaszóra táncoltak, a napon sütkéreztek, az árnyékban heverésztek vagy kergetőztek. Mindenütt kiabálás, zsivaj, sürgés-forgás.

„Gyönyörű!" — kívánkozott ki belőle az örömkiáltás. Szerette volna belevetni magát ebbe a vidám forgatagba, a kirándulók forgatagába, akik a tágas rónára jöttek a városka kőházaiból; a fenyőfák alá, a kesernyés illatú lóhere közé siettek a cementgyár poros falai közül; a hársfák alá futottak áporodott levegőjű hálószobáikból; otthagyták a gépet, hogy felüdüljenek a fehérszirmú erdei szikfű szőnyegén; félretették a gondot, hogy szórakozzanak, mulassanak pihenőnapjukon.

— Nagyszerű! — kiáltotta Bogdánov és már-már a tömeg közé furakodott, de megállt, mert a lányok egyik csoportjában — nem messzire — észrevette Fenya Pánovát. Fenya a zöld fűben hevert. Izgett-mozgott, kígyózott a teste. Szürkecsíkos ruhájában óriási gyíkhoz hasonlított. Bogdánov összehúzta magát és elódalgott. Még az emberek tekintetét is kerülte...

...Az éjszaka alattomosan lopózott a kirándulók felé, mint ahogy délibábos nyári napon váratlanul viharfelhő jön fel az égre. Tolvajléptekkel közelgett az éj, az Aláj folyó pázsitos völgyében elmosta az élénk színeket, fekete lepelbe burkolta a lapályt, nyirkosságot és mocsárbűzt lehelt. Elkergette az embereket a pázsitos völgyből, félbeszakította a ricsajt, a dalt, a nevetést, a szilaj mulatságot. Pedig olyan nehezükre esett elbúcsúzni ettől a víg naptól, visszamenni a kopottas ágyakhoz, visszatérni az apró-cseprő gondok világába. De jött az éjszaka, elkergette a napot, elfojtotta a harsány dalt, a csengő kacagást.

...A kitaposott erdei ösvényeken arrafelé tartottak, ahonnan a szirénabúgás hallatszott. Szótlanul mentek, feszült figyelemmel füleltek, még lélekzetüket is visszafojtották. Puhán, óvatosan lépkedtek, hogy ne csapjanak zajt. De mikor bekanyarodtak a Fehér-tónál, Sztesa nem bírta tovább és halkan, alig hallhatóan megszólalt.

— Hallod, Kirill: valahogy az erdő is egészen másképpen zúg.

Aztán megint szótlanul mentek. Siettek, mintha menekülnének valaki elől. Majd letaposták egymás sarkát. Elől Kirill, mögötte

Sztesa, Fenya Pánova, leghátul Bogdánov haladt. Nagyokat fújt, de azért nem állt meg. A könnyű pára fátyolába burkolózva, már több mint egy órája gyalogoltak. Boldog izgalom töltötte el őket, mert néha összeért a kezük, és mert új dal szállt végig az erdőn: a hegyen, az erdőrengetegen túl felzúgó motorberregés. Egyiküknek sem volt kedve csevegni. Olyan kellemes volt így haladni, megfogni egymás kezét, leereszkedni a völgyekbe, szakadékokba, segíteni egymásnak a meredek kapaszkodókon, tovasuhanni a harmatos, selymes zöld fűvön. Azt szerették volna, ha sohasem lenne vége ennek az útnak, ha sokáig így kocoghatnának még ezeken a kitaposott erdei ösvényeken.

A kísérleti állomásról, a tőzegből épült kis fehér házból jöttek. A kis fehér ház magánosan áll az erdőben. Körülötte kúszónövényekkel át- meg átfont hatalmas fenyők zúgnak. A lapályon áporodott szagot áraszt a mocsár, de a bársonyos moha fínom citromillatot lehel. A fehér házacska környékén csend van, mint egy elhagyott vadászlak táján.

Egymás kezét fogva haladtak át a Balbasiha-hegyen. Bogdánov szüntelenül Kirillre, Fenya Pánovára, magára, Sztesára meg az építkezésre gondolt — amelyet egyidőre otthagyott — és boldog volt.

Amikor átkeltek a hegyen és kijutottak az erdő szélére, földbegyökerezett a lábuk: Sirokij Bujerák kertjei alatt traktorok vonultak a mezőre, hogy felszántsák a földet az őszi vetés alá. A fényszórók sugara a magasba vetődött és végigbarázdálta az eget, a messziséget... Valahányszor a szántásra hulltak vissza a sugarak, apró fényfoltokká töredeztek. De ismét felsiklottak az égre, sűrűn keresztezték egymást, mintha játszanának. Ilyenkor mindíg igen magasnak tűnt az ég. Halvány fény világította meg Sirokij Bujerák girbe-görbe utcáit, a zilált szalmatetőket. A halvány fényhullámmal elöntött falu sötét ablakszemekkel nézett a határba. A házak csúcsán komoran álltak a lófejdíszek A halálos félelmében megdermedt falu agyagkéményei mint visszataszító szörnyetegek ágaskodtak az ég felé. Itt, a kertek alatt a motorberregés szinte egybeolvadt magukkal a traktorokkal, a mezők fekete végtelenje pedig sík tengernek tetszett, ahol a tomboló hullámok taraján csatahajók futnak egymás felé, hogy halálos harcban összecsapjanak.

— Tyű, az áldóját! — tört fel Kirill melléből a kiáltás. — Hiszen ez...

Azt akarta mondani: „Hiszen ez gyönyörű", de magáról megfeledkezve, csak annyit rikkantott:

— Tyű az áldóját! Nahát! Odanézzetek! Tudjátok mit?

Sztesa nem engedte, hogy befejezze, amit mondani akar. Előre iramodott és Kirillt is maga után húzta az utca végén álló házhoz.

— Csakugyan alusznak itt, Kirill? — kérdezte halkan, mintha félt volna belekiáltani a traktorok zúgásába.

— Megszokták a korai lefekvést... Nyilván alusznak — felelte Kirill és erősen megszorította az asszony kicsiny, erős, kérges kezét. — Bizonyára alusznak — dörmögte, mert maga sem tudta, mit mondjon. Hirtelen vágyat érzett, hogy vállára kapja Sztesát és a fényszórók világánál átfussa vele a mezőt. — Idehallgass, Sztesa — suttogta és mind közelebb húzta magához az asszonyt. — Sztesenka... Szteska.

— Ne bolondozz, Kirill — tolta el magától Sztesa. — Odanézz, odanézz, mi van ott?!

A házban egy kislány állt az ablakpárkányon. Varkocsa szétzilálódott, mintha most bukkant volna fel a vízből. Az ablaküveghez szorított orrocska furcsán szétlapult. Mögötte egy öreg ember állt mereven, mint egy jégdarab. Kezével az ablak keresztfájának támaszkodott.

— Nem alusznak — szólalt meg Sztesa. — Nem alusznak, Kirill. Minden házban ébren vannak — mondta és az erdő szélére szaladt. — Nekünk csak mások előtt szabad találkoznunk — szólt vissza, csak úgy félvállról. — Érted?... Jaj, ki ez?

Amint befordultak az erdőszél felé, egy emberbe botlottak. A férfi maga alá húzott lábbal ült egy árok szélén és figyelmesen nézett a fényszórók felé.

— Ki az? — kiáltotta Kirill.

— Én vagyok, Kirill Szenafontics. — A férfi hangja kissé rekedt volt, nyilván régóta nem beszélt. — A nyulamat keresem. Eltűnt egy nyulam...

— Á-á, az utolsó magángazdálkodó — nevetett Kirill és Sztesa után futott.

— Állj meg csak, Kirill Szenafontics. Állj meg hé, állj meg! — kiáltozta Mityka Szpirin a sötétségbe és felállt.

— Ez nagy baj... Kettesben látott bennünket — pirongatta Sztesa Kirillt és az erdő szélére szaladt. — Most aztán pletykálni fog rólunk az egész faluban.

— Kisebb gondja is nagyobb annál — felelte Kirill és megint meg akarta fogni Sztesa kezét.

Az asszony elugrott mellőle és hangosan visszakiáltott Bogdánovnak meg Fenya Pánovának.

Bogdánov és Fenya eltűnt valahová. Lehet, hogy Kirill és Sztesa nyomában haladtak, de aztán szem elől tévesztették őket és más úton mentek tovább.

— Mit akarsz velük?

— Félek.

— Mitől?

— Minden megeshet — felelte pajkosan Sztesa. — Félek a fenyőktől meg az árnyékoktól.

— Tőlem is?

— Tőled is.

— Jól van, akkor menjünk keressük meg őket. De hátha zavarnánk csak a másik párt? Én mindig mindenkit zavarok — tette hozzá tréfásan Kirill.

— Nem mindenkit, csak egyeseket. Például engem is. Ereszd el a kezemet. Csak három lépésnyire jöhetsz mögöttem.

Eleinte egy ösvényen haladtak végig a réten, megkerülték a tavat, siettek visszafelé a fehér házacskához, mert azt hitték, hogy ott találják Bogdánovot meg Fenyát. De amikor a koromsötét szakadékba ereszkedtek, utat tévesztettek és az alacsony, sűrű nyárfaligetben egyenest hegynek felfelé tartottak.

Ami ezután következett, egészen váratlanul játszódott le.

— Kirill! Fogj meg! — kiáltotta Sztesa és előreszaladt.

Kirill megállt. „Mi vagyok én, kisgyerek?" — gondolta, de a következő pillanatban már önkéntelenül Sztesa után futott. Amint teljes iramban szaladt, beleütötte a térdét egy lyukacsos vén tuskóba. Kis híján felüvöltött fájdalmában, nyögött egyet, összeszorította fogát és ismét a sötétségbe rohant. Tördelte, gázolta a nyárfacsemetéket. Nem látott semmit. Hosszú kezét előrenyújtva, tapogatózva haladt. Minden idegszála megfeszült. A bokrok gallyait félrehajtva, vakon arrafelé ment, ahonnan Sztesa lépteinek zaja hallatszott. Sztesa mindig kisiklott előle, nekirugaszkodott és úgy szökkent felfelé a lejtőn, akár egy macska. A bokrok közt néha előtűnt fehér blúza. Felkapaszkodott egy kis tisztásra, néhány pillanatig egyhelyben topogott, aztán a magas fű meg a fehérszirmú szikfű közt a sűrűbe siklott. Fel-felsikított, visongott, incselkedett Kirillel.

— Szteska, Szteska . . . Szteska — dörmögte Kirill. Nagyokat ugrott, hogy elcsípje az asszonyt és karjába ölelje. Gyöngéden, vigyázva, ahogy elaléló szeretteit öleli az ember.

Átlendült egy sötét gödrön és már majdnem utólérte Sztesát. A fehér blúz közvetlenül a szeme előtt villant meg. Még egy pillanat és hosszú karjával átfogja a remegő testet . . . De ekkor hirtelen

eltűnt az asszony. Semmi kiáltás, semmi nesz; még egy incselkedő sikitás sem hallatszott, csak az összetaposott szikfű zizegett lágyan, meg a motorok berregtek valahol messze... Kirill megállt a sűrűben. Egész testében reszketett, szeretett volna a földre rogyni, odahívni Sztesát. De ekkor, mintha hirtelen meglökték volna, ismét lerohant a lapályra. Érezte, amint lába alatt cupog az ingovány és büdös mocsárgőz csap az arcába.

„Elszökött... Hány éve szökik már előlem! — gondolta és továbbment. Mind mélyebbre süppedt a mocsárban. — Elsülylyedsz, bolond, akkor aztán majd nyelheted a hínárt. Te langaléta!" — de hiába szidta magát, a lába szinte magától lépkedett tovább.

Ekkor a hegyen, a fenyvesben nótára gyujtott Sztesa. Hangja lágy, síma, csalogató. Kirill árkon-bokron át ismét nekilendült és a hang irányába futott.

Sikerült utólérnie. Egy terebélyes vén tölgy alatt a tisztáson bukkant rá. Sztesa keze feléje nyúlt.

— Gyere... Kirill — tört fel melléből a hívó kiáltás.

... Kirill csak akkor ocsúdott fel, amikor fenyőtobozból rakott kis szabadtűz égett, ropogott mellettük.

— Nyirkos a föld... Kelj fel — mondta Sztesa.

— Sebaj... Tőlem még a föld is felmelegszik.

— Min gondolkozol?...

— Megmondom — Kirill magához húzta Sztesát és a fülébe súgta:

— Anyámnak érezlek... Igazi párom vagy...

Sztesa elpirult és várt néhány pillanatig.

— Talán csak párnád?

— Nem, a párnám Uljka volt... Otthagytam... Hogy megsértődtél akkor, amikor bogárnak neveztelek...

— Hogyne sértődtem volna meg, hiszen holmi kis féreghez hasonlítottál.

— Nem, nem féreghez, hanem szentjánosbogárhoz.

Sztesa zavartan hajtotta arcát a férfi mellére és alig rebegő ajakkal mondta:

— Te meg... te meg olyan vagy nekem, mint a nap.

Ott aludtak el, a tisztáson, a lassan kihúnyó szabadtűz mellett. Ott hált ez a két erős, egészséges ember, akinek a testétől még a nyirkos föld is átmelegszik. Szorosan összeölelkezve feküdtek egymás mellett.

— Mesélj valamit, Kirill.

Ez volt Sztesa utolsó szava, aztán elaludt.

Reggel a nap cirógatására ébredtek. Egy odvas, vén tölgy

közelében, terebélyes fenyőfa alatt hevertek a nyilt tisztáson. A nap pazar fénnyel árasztotta el őket. Először Sztesa serkent fel. Boldogan, elégedetten nyújtózott egy nagyot, széttárta karját, kieresztette öleléséből Kirill rugalmas, kemény nyakát és halkan felsóhajtott: csak most ébredt tudatára, mi történt vele. Az történt, amiről már rég ábrándozott — noha titkolta Kirill előtt — de ami most mégis megijesztette. Félkönyökre támaszkodott, elnézegette a férfi napbarnította, makacs arcát, amelyről eltűnt az örökös mosoly — és csendesen végigsimította kezével.

„Vajjon ez a szerelem is elmúlik?..." — gondolta nyugtalanul.

— Kelj fel, Kirill — szólt sietve. — Kelj fel, úgy félek...

Kirill felugrott, ölbekapta Sztesát és a sűrűbe vitte.

— Nem szabad — szökkent ki karjai közül Sztesa. — Mi csak mások előtt találkozhatunk... Min gondolkozol?

— Azon gondolkozom, hogy élünk majd együtt...

— Valami új formát akarsz kitalálni? — csipkedte Sztesa.

— Nem. Összehívjuk a rokonokat, megesküszünk, lakodalmat ülünk, poharakat törünk.

— Ej, de szilaj vagy!

— Nem a magunk kedvéért csinálok lakodalmat, Sztesa. Mi már tudjuk, hogy alszik ki, hogy sorvad el a boldogság. A tied Jáska mellett. az enyém meg Uljka mellett sorvadt el. Hát te min töröd a fejed?

Sztesa ismét elpirult és alig mozgó ajakkal, halkan suttogta:

— És ha gyermeket szülök?

— Csak szülj! Feltétlenül szülni fogsz — felelte Kirill. — No, gyerünk.

Sztesa megértette, hogy Kirill a folyón túlra, a lapályra hívja.

— Ússzunk — mondta, mikor a kis folyóhoz értek. — Gázoljunk át rajta.

— Rakoncátlankodjunk egy kicsit? Rendben van — hagyta rá Sztesa és harsány kacagással ő lépett elsőnek a folyóba. — Mássz bele te is, te elefánt!

Kirill — szétvetett lábbal — egy darabig a parton állt, aztán belelépett a folyóba, majd megint visszatorpant, mintha eszébe jutott volna valami... De csak akkor kapott észbe, amikor már melléig ért a víz.

— Tyű, a fene egye meg, okmányok vannak a zsebemben...

— Ezekre az okmányokra gondoltál az előbb is? — kérdezte Sztesa. Magasra tartotta állát, mert félt, hogy víz loccsan a szájába.

— Ezekre. No, üsse kő. Gyerünk, ha már elindultunk...

Mindkettőjükből csak úgy ömlött a víz. A nedves ruha szorosan testükhöz simult. Amikor a kis fehér ház felé közeledtek, váratlanul összetalálkoztak Bogdánovval és Fenyával.

— Á-á... Csak most jöttök? — kérdezte meglepetten Kirill. — Mi meg tűvé tettük értetek az erdőt, mindenütt kerestünk benneteket... Az imént véletlenül vízbe pottyantunk.

— Csakugyan kerestetek bennünket? Hát akkor kerestetek. Gyerünk, csapjunk lakodalmat... A kis házban világraszóló lakzit rendezünk — ajánlotta Bogdánov.

Kirill Sztesára nézett. Sztesa elvörösödött, odaszaladt hozzá, a hóna alá állt és boldogan ragyogó arccal indult Kirillel Bogdánov és Fenya után. de a kis ház lépcsőjénél váratlanul odasúgta: —

— Gyere, szökjünk el a te lakásodra, hiszen csak zavarjuk őket...

— De nekünk csak mások előtt szabad találkoznunk — ismételte Kirill tréfásan az asszony szavait.

— Ne bolondozz — mondta Sztesa és megrántotta a férfi karját.

Mihelyt Bogdánov átlépte a kis fehér ház küszöbét, Sztesáék az erdő felé szaladtak, hogy Kirill legénylakására osonjanak, de a folyónál, az útkanyarnál ismét megálltak. Először csak harsány énekszót hallottak. Aztán előbukkant egy traktor. Napraforgóval, mezei virággal feldíszített arató-cséplőgépet húzott. Mezei virággal és napraforgóval ékesítették fel magukat az emberek is. Legelől Slenka illegette magát, esetlenül ropta a „bárinya" táncot. Mellette Záhár Kátájev haladt. A kombájnon Jepiha Csáncev ült. Integetett, kiabált, még nagyobb lelkesedésre tüzelte a népet. Ügyesen vezette a masinát. A tömeg közt ott volt Jeljka és Nikita is... Kombájnosok, brigádvezetők, sofőrök, nők — mind-mind viharos szilajsággal járta a táncot és a kombájnt körülvéve haladt a folyó felé.

— Mi ez? — kiáltotta Kirill.

— Befejeztük, Kirjusenyka — Sztesenyka — kiáltotta Ancsurka Kudejárova, kivált a tömegből és kacsingatva hozzájuk futott. — De miért is mondtam én egyszerre mind a kettőtök nevét? — Még egyszer rájuk pillantott és rögtön megsejtett mindent: — Ahá, véletlenül fején találtam a szöget. No, gyertek velünk. Bevégeztük az aratást, mindnyájan megyünk fürödni. Bele a folyóba, ki-ki úgy, ahogy van! Egyúttal azt is megünnepeljük, hogy Nikita Gurjánovot befogadták a kolhozba.

Az emberek ruhástul vetették magukat a folyóba.

Kirill és Sztesa egy dombon állt. Onnan nézték, hogy lubickolnak az emberek a vízben. Harsányan kacagtak rajtuk. Ekkor a

folyóból kiúszott néhány asszony. Félreszaladtak, mintha sürgős dolguk lenne. Nagyot kerültek, majd váratlanul Kirill és Sztesa mögött bukkantak elő. Bárhogy ellenkeztek is, megragadták és a folyóba vonszolták őket.

Kis idő mulva Kirill kiugrott a vízből.

— No, a mindenségét! ... Ma már kétszer fürödtem meg.

Prüszkölve fújta ki orrából a vizet és kifacsarta nadrágja alját. Egyszercsak azt látja, hogy csuromvizesen jön a folyó felől Nikita Gurjánov is.

— No, bátyám, te is itt vagy? Nem háborog már a lelked?

Nikita Gurjánov a népre, majd Kirillre nézett és széles mosollyal mondta:

— Lecsillapodott a lelkem, kedves öcsém.

— Azt hiszem, még lesz egy kis bajunk veled ...

— Már megint kételkedsz bennem? — komorodott el Nikita.

— Nem, nem kételkedek ... Szteska! Gyere gyorsan — hívta Kirill az asszonyt és feléje indult.

Sztesa ruhájából csakúgy patakzott a víz. Belekarolt Kirillbe. Most már cseppet sem szégyenkezett, nem törődött azzal, hogy mit mondanak az emberek.

— Milyen gyönyörű reggel van ma, Kirill! — súgta.

— Gyere el hozzám — szólt Kirill és ő is karonfogta Sztesát.

KILENCEDIK LÁNCSZEM

1

A gép- és traktorállomás Sirokij Bujerák közelében, hegyekkel körülvett völgyben terült el. A zöld fenyők közül csak a hivatal épülete emelkedett ki. Körülötte a traktorpark barnára festett, alacsony, zömök épületei álltak. Jobbra a klub emelkedett. Harsogó plakátok függnek a fal vörös drapériáin. A klubon túl négyemeletes, barna házak húzódnak. Állandóan újakat is építenek: ássák az alapárkokat, lerakják a fundamentumot... Igy nőtt ki a földből — a mocsarak között, az Aláj folyó partján, a völgyben — Csapájevszk, az új város, mely mind közelebb nyomult Burgyáska felé.

Nőtt a város, mindenfelé szétterjesztette kemény kovakővel burkolt útjait, villanyvezetékeit, és magához vonzotta az ábrándozókat, a törekvőket, az alkotó lendület embereit.

— No, most lépünk be Kirill Zsdárkin birodalmába — tréfált Sztesa.

— Nem, nem. Az én birodalmam itt van — mondta Kiri'l és kinyitotta Sztesa előtt lakása ajtaját. — Tessék befáradni, kedves gazdaasszony.

A szobákban csend volt. Mintha régóta üresen állnának. Mintha sebtiben, kapkodva takarodtak volna innen el a lakók: az ágyról lecsúszott a paplan, mellette élére állított könyv púposodott a padlón. Az összegyürkölt lepedő meg a párna alá volt dugva.

A szobákban csend volt és kesernyés porszag áradt széjjel.

— Gyere, gyere — hívta Kirill Sztesát. Közben felkapta a paplant, a könyvet, a lyukas csizmát, egy darab zsemlét és egyiket egyik, másikat másik szögletbe dugdosta.

— Szoktál te mosakodni is néha, Kirill? — kérdezte Sztesa, amikor szétnézett a szobában.

— Persze, miért kérded?

— Mert itt minden a fejetetején áll... Minden piszkos... Mi ez, görögdinnye? Bogdánov is így eszi a görögdinnyét, Hány napja hever már ez itt? Pfű, de büdös — mondta és elfordult az ablakpárkánytól, amelyen félig kivájt görögdinnye állt. — És még azt mondjátok, hogy nélkülünk is megvagytok.

— Ki mondta, hogy megvagyunk nélkületek is? Hiszen ti vagytok az élet díszei. Én legalábbis így gondolom.

— Csakhogy te úgy töröd, zúzod az életnek ezt a díszét, mint ökör a csalamádét.

— Hagyjuk ezt, Sztesenka. Inkább öltözzünk át. Belőled is, belőlem is csakúgy csurog a víz.

— Te csak öltözz át. Nekem úgy sincs mit felvenni.

— De van. Tudod — kezdte Kirill és egészen elpirult — egyszer, mikor a Központi Végrehajtó Bizottság ülésén voltam, a szobatársaim hazautazás előtt elmentek az áruházba, hogy ajándékokat vegyenek feleségüknek... Nem akartam azt mondani az elvtársaknak, hogy nekem nincs senkim sem, akit megajándékozzak, hát velük mentem és vettem egy ruhát. — Kihúzta az asztalfiát, elővett egy fekete ruhát és kiterítette Sztesa előtt.

— Szerencsés véletlen. Kinek vetted?

— Amikor vettem, rád gondoltam. Becsületszavamra mondom — hadarta Kirill és gyorsan besurrant a másik szobába. Onnan bámulta Sztesát.

Sztesa az asztalra fektette a ruhát és gyöngéden megsímogatta.

— Igazat mondasz, Kirill? Vigyázz, az ilyesmiben nem értem a tréfát. Hisz nem erről a rongyról van szó...

— Igen... Rád gondoltam, Sztesa... Mindig csak rád gondoltam. Hiszen jól emlékszem rá, hogyan feküdtél előttem a csónakban meztelenül... és nem szégyenkeztél. Akkor tudtam meg, hogy szeretsz és én is szeretlek. Látod, milyen könnyen és egyszerűen mondom ki ezt a szót?... Emlékszel: akkor begomboltam a réklidet.

Sztesa levetette szoknyáját, blúzát, ingét és tenyerével dörzsölgetni kezdte testét. Félfordulatban állt. Talán nem is gondolta, hogy Kirill nézi a szomszéd szobából. Szürkésfehér, itt-ott rózsaszínű, rugalmas, csinos volt a teste, mint egy szűzlányé, csak kissé előredülledő hasa árulta el, hogy valamikor gyermeket hordott.

— Igen... akkor jó lett volna — mondta. Elgondolkozva hunyorította össze a szemét és tovább dörzsölgette testét. — De hogy gomboltad be a réklit? Erre nem emlékszem.

— Igy, ni — Kirill odament hozzá, megcsókolta a hátát a

lapocka közt és összenyomta az asszony vállát. Érezte, milyen bársonyos a bőre. — Igy, ni...

— Akkor nagyon dühös lettem: a Volgába ugrottam... sodorjon ahová akar. Később, mikor kihúztál a vízből, észrevettem, hogy nem olyan vagy, mint máskor, nem mosolyogsz, hanem mogorva vagy, mintha megijedtél volna. Mondd csak, miért mosolyogsz te örökké? Nem, nem úgy, mint most, hanem másképpen. Olyan mesterkélten...

Kirill vállatvont.

— Akkor már azt is kérdezd meg, hogy miért ravaszkodok, miért nem mondok meg mindent még a barátaimnak sem, miért nem árulom el: hogyan szoktam megverni egyik ellenfelemet a másik kezével.

— Jaj, jön hozzád valaki! — Sztesa a szomszéd szobába szaladt, de csak a ruhát vitte magával, a blúzt, a szoknyát meg a fehérneműt kint hagyta.

— Tessék! — kiáltotta Kirill és felszedte Sztesa ruháját.

Záhár Kátájev lépett a szobába. Katona-gimnasztyorka volt rajta. Magasabbnak, szélesebb vállúnak, csinosabbnak látszott benne.

— Á, jó napot Záhár Vavilovics — köszönt Kirill és zavartan forgolódott a szobában, nem tudta, hová tegye a fehérneműt. Óvatosan ráakasztotta egy szék támlájára.

— Megjöttél? — kérdezte és tetőtől-talpig végigmérte Záhárt. — De csinos lettél ebben a katonamundérban! Mintha magasabb lennél, mint én. Gyere, mérjük össze magunkat. — Záhár mellé állt. Mind a ketten hangosan elnevették magukat.

— Hát jól megtermett legények vagyunk — dörmögte Záhár. — A régi rendszer idején bizonyára a cári testőrségbe soroztak volna bennünket... Nagy Katalinnak meg még a hálószobájába is bejutottunk volna.

— Pszt — figyelmeztette Kirill. Záhár csak most vette észre a szék támlájára akasztott női fehérneműt.

— Füjüjüty — füttyentett egyet. — Szerencsét kívánok ehhez a nagy diadalhoz. Jó. Ami jó, az jó... Helyesen teszed, mert már nagyon rossz hírek keringtek felőled...

— Miért jöttél?

— Gyere az irodába... Összegyűltek ott jónéhányan... Van egy kis elintézni való...

Kirill be akart menni Sztesához, hogy elbúcsúzzék tőle, de aztán megállt. Sajnálta ezt a kellemes reggelt, sajnálta itthagyni Sztesát és néhány másodpercig töprengve állt az ajtó előtt. Nem tudta, mit mondjon...

— Csak eredj, eredj Kirill, én itt maradok és este együtt indulunk vissza a kis fehér házba — mondta Sztesa és kilépett. A fekete ruhában erélyesebbnek, szigorúbbnak tetszett.

— Á-á! — kiáltotta Záhár. — Tiszta szívből üdvözlöm. Úgy örülök, mintha magam nősültem volna meg. Nos, hol laktok ezentúl.

— Menjünk-menjünk! — sürgette Kirill és a kijárat felé vezette Záhárt.

Amint áthaladtak az utcán, Kirill gyönyörködve nézte a napfényben ragyogó, aszfaltos járdát, a sportcsarnokot, az új házakat, de még mindíg Sztesát látta maga előtt, aki olyan komoly és vonzó volt a fekete ruhában. Nem akarta elrontani kitűnő hangulatát a traktorállomás ügyeivel, jóformán nem is figyelt Záhár beszédére. Kátájev szintén nem akarta elkedvetleníteni Kirillt: csak célzásokkal, homályosan utalt arra, hogy valami kellemetlenség történt. Akkor bökte ki, miről van szó, amikor már egészen közel értek az irodához.

— Elcsípték azokat, akik téged meg akartak fojtani — jegyezte meg, csak úgy mellékesen.

— Ne mondd! Kik voltak?

— A bolond barát meg a bandája.

Kirill megállt a lépcsőn. Hirtelen elvonult szeme előtt minden: ott fekszik hátracsavart kézzel a tisztáson; nyakán hurok... Rémlátás, kórház... Mása Szivaseva...

— Régen így fojtották meg a csendőrök a foglyokat.

— Így is van — bólintott rá Záhár. — A bolond barát csendőrezredes. Résztvett Kolcsák büntető-expedícióiban. Milyen vakok is voltunk! Folyton itt lábatlankodott körülöttünk ez a zsivány, mi meg csak motyogtunk, de nem tettünk ellene semmit. A Bolond legényeit elfogták, őrá pedig Slenka vadászik. Azt ígérte, hogy feltétlenül elcsípi. Azonkívül van még egy ügyem... Nem is tudom, hogy mondjam meg... Az egész körzetben nagy lármát csaptak miatta.

2

Aszályos, poros, párás esztendőben megjelenik a csúszós, nyálkás, szürke féreg. Lassan, széles fronton, egyirányban kúszik előre. Akkora csóvákba fonódik, mint egy óriáskígyó. Felfalja a vetéseket, a selymes búzát, a zabot, az aranyszínű kölest, csak a keserű illatú ürmöt hagyja érintetlenül. Milliárdjával veti rá magát a hatalmas tölgyekre, lerágja róluk a széles, zamatos levelet. Néha

egész erdők, zord tölgyesek állnak megkopasztva, feketén, mintha tűzvész zúdult volna végig rajtuk.

A nyálkás, szürke féreg a sínekre tapad, megállítja a vonatokat, ellepi a szekérutakat és a szekérkerekek ilyenkor beleragadnak az eleven, tarka, nyüzsgő pépbe.

A kommunára úgy tört rá a csapás, mint vetésre a szürke féreg.

Bruszki kommuna baromfilegelőjén háromezer élénk, vérpiros tarajú, fehér tyúk legelészett. Messziről mindig úgy tetszett, mintha vízililiomok tenyésznének szerte a dombon.

— Micsoda kincsetérő állományt tenyésztett ki nekünk Ancsurka Kudejárova! — büszkélkedett Griska Zvenkin, a kommuna elnöke.

De egy kora reggel berontott Griska szobájába Ancsurka Kudejárova. Egész óriási teste remegett, majd megfult a zokogástól. Arcát a párnába fúrta.

— Jön a halál, Grisenyka, jön a halál, kisfiam.

Még senki sem hitte, hogy baj van, de a baj kérlelhetetlenül közelgett, kúszott a kommuna felé, mint aszályos nyáron a szürke féreg. Egyre-másra döglöttek a tyúkok. Döglöttek az etetőnél, a tojófészekben, az ülőn. Hulltak, mint a fojtógázzal megmérgezett katonák: csapatostúl estek össze ott, ahol utólérte őket a halál.

— Pestis — állapította meg a városból kihívott, tekintélyes bizottság. — Azonnal el kell pusztítani és el kell égetni minden tyúkot.

— Pestisesek maguk! Magukat kell elpusztítani, meg elégetni! Egyetlen tyúkot sem engedek megölni! — robbant ki Ancsurka.

Éjt-napot a baromfi-farmon töltött, félrerakta az elhullott tyúkokat, kézben hordozta a döglődőket, szorosan magához szorította, nyálával itatta őket: szájába vette a tyúkok csőrét. De a tyúkok tovább pusztultak, csoportosan hulltak el, mint fagyban a lepkék. Ancsurka behúzódott egy félreeső zugba, tehetetlenül gunnyasztott, rítt, hangosan jajveszékelt, mint egy sirató asszony. Néhány nap alatt lefogyott, megfeketedett, megnyúlt petyhüdt lett, átabotában, összevissza beszélt és néha szinte megmeredt a helyén.

Nikita Gurjánov meg fejszével felfegyverezve, könyökig nekigyürkőzve vagdosta egy tőkén a tyúkok élénk, vérvörös tarajú fehér fejét és nagy halomba hányta a fejetlen tyúkokat. A garmada még vergődött, ugrált, csapkodott szárnyaival, százfelé fröcskölte a vért és röpítette a pelyhet. A fehér tollak ezrével szálltak a tyúkfarm, a kommuna, a Volga felett, magasra lendültek, aztán visszaereszkedtek, belepték a régi park sétányait, feldíszítették a zord tölgyeket. A Volga partján tábortüzek égtek, a könyökig véres

kommunárkák kosárszámra cipelték a tűzhöz a lefejezett tyúkokat és beledobálták őket a lángba. A levegő megtelt a hús kesernyés, émelygős kozmaszagával.

Mityka Szpirin zsákszámra hordta haza udvarára az esett baromfit. Jeléna megtépte és a pincébe rakta őket.

— Szerencsénk van . . . Ezeken a tyúkokon feltétlenül keresek annyit, hogy vehetek egy tehenet.

Az volt a legborzalmasabb, hogy nemcsak Mityka Szpirin cipelte a tyúkokat, nemcsak az ő szemében izzott különös öröm. A kommunárok is dézsmálták az esett baromfit. Némelyikük a szó szoros értelmében agyonzabálta magát sült-főtt, párolt tyúkhússal.Ették minden formában, vodkával öblintették le, és úgy hetvenkedtek, mint aki valami értéktelen lim-lomot jó áron adott el a zsibvásárban :

— Ezt a hónapot vártuk mi ! Nesztek ! Faljatok !

Nikita Gurjánovot éppen ez döbbentette meg legjobban.

— Hogy zabálnak ! Csak Ancsurka senyved. Ezek meg falnak — dörmögte és tovább vagdosta a tyúkok fejét. Egyszer aztán nagyot lendített a fejszén és belevágta a tőkébe. A parkba húzódott. Onnan nézte a furcsán lobogó tüzeket, megleste, amint a kommunárok elcsenik a tyúkokat. — Együtt fürödtek, együtt zabálják a tyúkot is.

Ekkor a parkban összetalálkozott Filát Guszevvel. Filát egy elhagyott ösvényen sétált. Görnyedten jött és mindig csak egy irányba nézett. Nikitát valahogy arra a háromlábú farkasra emlékeztette, amelyet annak idején ő szúrt villára a Pánik-völgyében. Filát odament hozzá, könnyeit törölgetve mondta :

— Nem lelem helyem, komám : megesz a bánat. Látod, hogy pusztulnak a tyúkok !

— Mit fáj neked a más baja? — kérdezte Nikita dühösen.

Filát továbbhaladt Nikita mellett és egyre a magáét hajtotta :

— Tudod komám, én muzsik vagyok és akárkinek a vagyona pusztul el, csak fáj a szívem miatta. Hiszen a tyúknak is van lelke.

Nikita megállt, megfogta Filát vállát és komája rókaszeme közé nézve kérdezte :

— Ki csintalankodott? Mondd meg.

Ettől a pillanattól kezdve különös muzsikjáték kezdődött közöttük.

— Lehet, hogy tudom, de nem merem megmondani — felelte Filát.

— Bárdolatlan fajankó. — Nikita füttyentett egyet, recsegősen felnevetett, de szemében furcsa tűz csillant meg.

— Te bezzeg nem vagy fajankó — dorgálta Filát. — A faképnél hagytál. Hát persze: te „boldogságot" akarsz az emberek között keresni. Csakhogy én majd a körmömmel összeroppantom a boldogságodat, mint egy poloskát... Node magam sem tudom, mit fecsegek. Hiszen mi is körömre kerültünk és meg se merünk nyikkanni.

— Mondtam, hogy bolond vagy: nem úgy kell agyonroppantani a poloskát, hanem így. És még te mondod, hogy „megesz a bánat"? — Nikita erősen a mellére ütött öklével. — Mind elpusztulunk, muzsikok. Hát ez kutyafüle? Az egész vezetőség mind proletár, a kommunisták parancsolgatnak mindenkinek. Hát ez semmi?

Filát szemében furcsa fény csillant fel, akár a ragadozó farkasében. De még nem hisz Nikitának.

— Hát akkor miért mentél a kolhozba? — kérdezi, hogy próbára tegye.

— Azért, hogy fedezzem magam — vágta rá Nikita. — Hadd gondolják, hogy izig-vérig kommunista lett ez a Nikita Gurjánov... De én derékul kibabráltam velük — nevetett fel megint recsegősen. — Jól elbántam a tyúkjaikkal...

Filát izgalmában megrántotta Nikita kabátja ujját.

— Pávatollakkal ékeskedel — hadarta. — Tudod, mit?... Gyere csak, gyere Plakuscsevhez... Hivat. Ajjaj, de mennyire hivat!.... — Szinte erőszakkal hurcolta Plakuscsevhez Nikitát.

Igen, Plakuscsev már ül... Szívós a természete... Mikor Nikita belép, ágyba akar feküdni, de Filát szava visszatartja.

— Megtért a tékozló fiú.

Plakuscsev feláll és sokáig, figyelmesen szemléli az alázatos Nikitát.

— Azért jöttem, hogy bocsánatot kérjek, Ilja Maximics — mondja Nikita és úgy forgatja kezében kalapját, mint egy koldus.

— Ő már rég megbocsátott mindnyájunknak szólt Plakuscsev és hosszú, vékony, szőrös ujjával a mennyezetre mutat. — Ő már elkészítette számunkra a helyet Ábrahám kebelében.

Plakuscsev sokáig beszélt. Nikita nem értett meg mindent. Mintha kábán, félálomban hallgatta volna. Csak akkor ocsúdott fel, amikor Plakuscsev átnyújtott neki egy kis vastégelyt.

— Ebben a tégelyben nagyon hatásos szer van: kukac. Nyisd ki ezt a tégelyt és dobd a magtárba. Ez a kukac olyan, mint a pestis. Elpusztít minden szemet. Nesze. Ez lesz a próbatétel. Ezzel mindent jóvá tehetsz.

Nikita megrezzent. Elvette a tégelyt. Az ajtóhoz lépett. A küszöbről visszakiáltotta:

— Te kísértet! Te disznó! Ez kellett nekem...

Nikita kiszaladt Filát Guszev házából. Úgy rohant végig az utcán, mint a háborodott. Betekintett a gép- és traktorállomás irodájába. Kirill Zsdárkin nem volt ott. Erre Nikita Bruszkiba futott, gondolta, hogy ott találja unokaöccsét. A parkban Dávidka Pánovval találkozott.

— Tessék — mondta — tessék! — odanyujtotta Dávidkának a kukacos tégelyt.

— Mi ez? — Dávidka elvette a tégelyt és értetlenül forgatta a kezében.

— Kukac. Plakuscsevnél voltam... És most, mint öntudatos kolhoztag, feljelentem. Azt mondta, hogy ezt a kukacos tégelyt dobjam a kolhoz magtárába... Ez a kukac minden szemet elpusztít, akár a pestis. A tyúkokkal is ők bántak el — azt mondták.

Dávidka Pánov összeráncolta homlokát és finnyás fintorral a Volgába lökte a tégelyt.

— Ej-ej, már téged is vadállattá változtatott ez a Kirjka Zsdárkin. Hadd haljon meg szegény Plakuscsev a maga halálával. Ej-ej, hát ilyen emberek vagytok ti? — mondta és otthagyta Nikitát.

Nikita egy tuskóra ült... A tégely kicsiny és kerek volt mint a vadásztöltény hüvelye. Az aljára rá is volt rajzolva a vadász, amint éppen elsüti a puskát. Volt-nincs tégely. És ha Dávidka Pánov, Plakuscsev legádázabb ellensége, nem hitt Nikitának, sőt a Volgába lökte a tégelyt, akkor hogy' hisznek majd neki a többiek, akik nem is látták a bűnjelet? Talán mégis ott kellett volna maradnia Plakuscsevnél? Talán mégis csak azon az oldalon van a nagyobb erő?... Hatalmas, mindent elsöprő félelem támadt Nikita lelkében. Ez a félelem felriasztotta a tuskóról. Most már két tűz között hányódott. Először Plakuscsevhez rohant. De Matresa, Filát felesége azzal fogadta: „Elment valahová, talán az Ördög-örvényhez." Nikita odaszaladt, és néhány perc mulva kis híján megőszült. Már messziről megütötte fülét valami szívszaggató kiáltás. Így visít a disznó, amikor ölik. Végre odaért az Ördög-örvényhez, ahhoz a helyhez, ahol a Volga vize veszettül kavargott. Szörnyű kép tárult elé. Plakuscsev vezénylete alatt néhány idegen ember vasrudakkal ütötte Filát Guszev lábát és az Ördög-örvény felé kergette. Filát néha elsiklott előlük, oldalt szökdelt, igyekezett belekapaszkodni Plakuscsev lábába, és üvöltözött, mert értelmes szót már nem tudott kinyögni. Plakuscsev elrugdalta magától és keményen vezényelte:

— A Volgába vele! Hadd bűnhődjék azért a hosszú nyelvéért!... Majd elcsípjük a barátodat is...

Ekkor Nikita, mint az őrült, száguldott vissza Bruszkiba. Felkapta a fejszét és ádázul vagdosta tovább a tyúkok fejét. Mikor Kirill Zsdárkin és Záhár Kátájev odament hozzá, lecsapta egy tyúk fejét, félrelökte a lefejezett baromfit és ugyanolyan dühösen vetette oda Kirillnek.

— No, öcsém, levágom az örömöd fejét.

Késő éjjel maga mellé vette Nyurkát, nyolcéves kislányát és ismeretlen irányban eltűnt, hogy „leélje hátralévő napjait".

3

Kirill Zsdárkin és Záhár Kátájev akkor robogott ki Bruszkiba, amikor legjavában folyt a tyúkmészárlás, amikor máglyák égtek a Volga partján és a tyúkfarmtól a tüzekig mint eleven lánc húzódott a kommunárkák sorfala. A kommunárkák könyökig nekigyürkőzve, összevérezett kézzel adogatták egymásnak a lefejezett tyúkokat. Hangosan nevettek, mintha mulatságban szórakoznának. Ebben a nevetésben tulajdonképpen nem volt semmi visszataszító. Semmi káröröm. Gondtalanul, sőt pajzánul kacarásztak. A kommunárkák arca pirosra gyúlt ettől a nevetéstől. De éppen ez döbbentette meg Kirillt és Záhár Kátájevet.

— Dáridó dögvész idején — mondta tompán Záhár. — Mit tudnak vihogni ilyen komoly órában?

Az egyik szakadékból felkapaszkodott a teljesen megfeketedett Ancsurka Kudejárova. Nagyokat lépett. Egész hatalmas teste meg-megvonaglott. Odament Kirillhez. Már alig állt a lábán.

— Kirja! Kirjusenka! — üvöltötte. — Mi lesz velünk? Sorra döglenek! Megdöglik minden tyúkunk... Kirjusenka, jaj, jaj, Kirjusenka!

Kirill átölelte és halkan, lágyan mondta:

— Sebaj, Ancsurka! Majd tenyésztünk másik csapatot. Gazdagok vagyunk, csak ne add be a derekad. Ne gyötörd ennyire magad, hisz te vagy legfőbb támaszunk. Ha összeomlasz, minden a fejetetejére áll.

— Mi lesz velem? Mit mond majd a nép? Azt mondja: az a ringyó Ancsurka nem tudott vigyázni a tyúkokra. Hogy nézek majd ezentúl az emberek szeme közé. Ha jön Bogdánov, félreállít. — Ancsurka megint feljajdult és megingott, mintha össze akarna esni.

Mialatt Kirill felhajtatott a hegyre, a tehenészethez, egész

úton Ancsurka Kudejárova apró ráncokkal körülrámázott, riadt nagy szeme csillogott előtte.

A tehénfarmra menet, feleúton találkoztak Nyurkával, Zvenkin feleségével, aki a disznótenyészetet vezette. Vele volt Griska is. Nyurka el-eltakarta kezével arcát és gyermekien szégyenlős modorában mondta Kirillnek:

— Tekintsen be hozzánk, Kirill Szenafontovics... Nézze meg a mi gazdaságunkat.

— Úgy van — kapott a szón Griska. — Szerezzenek egy kis örömet a feleségemnek.

Eleinte nehéz volt kitalálni, miféle épületek állnak ott a messzeségben: kórházbarakkok-e, vagy napközi otthonok? Ezek az épületek hosszú sorban húzódtak egymás után. Vakító fehérre volt meszelve mindegyik. Körülöttük tisztára seperték és homokkal szórták fel az udvart. Az épületekből fehérköpenyes lányok, asszonyok szaladtak ki. Mindegyik épület előtt meszesláda állt. Kiderült, hogy ezek korántsem kórházbarakkok, mégcsak nem is napközi otthonok, hanem közönséges disznóólak. Amikor Kirill belépett az egyik sertésakolba, önkénytelenül lerázta ruhája ujjáról a port: olyan nagy tisztaság volt az akolban, hogy Kirill restelt poros kabáttal bemenni. Az akol belső részét két rekeszsorra osztották. Mindegyik rekeszben disznó- vagy malaccsapat hevert a selymespuha szalmaalmon. Amint Kirill, Nyurka, Griska és Záhár belépett, a malacok felugrottak és vinnyogva, kíváncsian bökdösték pofácskájukkal az ajtót. Nyurka benyitott az egyik rekeszbe, ahol egész óriási testét szétterpesztve hevert egy anyakoca. Körülötte tizennégy kismalac.

— Ez a mi büszkeségünk: tizennégyet fiadzott. Zinka, Zinka — szólongatta Nyurka, leguggolt és megvakargatta Zinka hatalmas hasát. A koca kéjesen elnyujtózva röfögött.

Amikor felvidulva kifelé indultak az akolból, Nyurka váratlanul megjelent a küszöbön; két rózsaszínű kismalacot tartott a hóna alatt.

— Szépek vagyunk, Kirill Szenafontics? — kérdezte.

— Szépek vagytok. Irígyellek benneteket — felelte Kirill és a tehenészet felé lépkedett. „Lám, mégis csak vannak emberek, akik szívvel-lélekkel dolgoznak a kolhozért. Miért? Vajjon, miért ilyen odaadóak?" — gondolta. Griska Zvenkinre tekintett és eszébe jutott, hogyan szedte fel a legényt, mikor bevert fejjel feküdt az utcán.

— Mondd, Grisa. Miért örül Nyurka annyira, ha malacait mutogatja? — kérdezte.

Grisa nem sokáig gondolkozott. Széles mosolyra húzódott az arca.

— Mert ebben látja az élet értelmét — mondta a muzsikokat utánozva. — Komszomoltagok vagyunk. Hogyan is élhetnénk máskép. Ha máskép akarnánk élni, az annyit jelentene, mintha hurkot kötnénk a nyakunkra . . . Hát azért örül annyira Nyurka.

De most egészen más látvány tárult szemük elé . . . Még oda sem értek a tehéntenyészethez, máris olyasmit pillantottak meg, ami nemcsak Kirill Zsdárkint, hanem Záhárt és Griska Zvenkint is felbosszantotta . . . A hegy mögül svájci fajbika vánszorgott elő . . . Nehézkesen, mind a négy lábára sántítva ténfergett. Csak úgy gőzölgött a háta. Azt hitték, mindjárt elbődül szegény bika, hörögve rogy le a földre és fel sem tápászkodik többé.

— Mi van evvel a bikával? — kiáltotta Kirill és elsőnek szaladt a bikához.

A tenyészet udvaráról kijött Dávidka Pánov, a tehénfarm vezetője.

— Nagyon megnőtt a körme — magyarázta higgadtan. — Lám, arasznyira megnőtt. Azért jár olyan nehezen. Mindig készülünk, hogy fejszével levágjuk, vagy kaszával lenyessük. Dehát sohasem jutunk hozzá.

Kirill durván össze akarta szidni, de fékezte magát. Felvetette fejét és elolvasta a kapura szegezett dűltbetűs felírást:

„*A PÉNZHAJHÁSZÁS NEM MÉLTÓ A KOMMUNÁRHOZ*"

— Ki találta ki ezt a hülyeséget? — kérdezte.

— Sztepán Ognyev bácsi iratta — felelte Griska — de Pánov bácsi függesztette ki. Már itt is van — mutatott Dávidka Pánovra.

— Letépni! Letépni! — kiáltotta Kirill, mert már nem tudta fékezni magát. — Letépni! Ejnye, az árgyélusát. Dávidka Pánovot pedig el kell kergetni és Nyurkát kell a helyére állítani.

Dávidka Pánov sápadtan, lábát szélesen szétvetve sziszegte:

— Lámcsak, milyen kergetőzős emberünk akadt . . . De én nem hagyom magam. Mi még ökölre megyünk. Meglásd, betörjük az orrodat.

— Állok elébe — mondta Kirill és otthagyta a tehénfarmot.

Igen, ez már mind jellegében, mind formájában egészen új, egészen más harc volt. Eddig a nyílt ellenfelekkel küszködött Kirill. Azokat megértette és gyűlölte. De most azokkal kellett „ökölre mennie", akikkel egy asztalnál ült, akikkel közös frontban támadta a közös ellenséget, akikkel együtt ábrándozott a fényes jövőről, akikkel együtt kész volt síkraszállni és meghalni a csatatéren.

Most ezek ellen kellett fellépnie. Ez nehéz, de elkerülhetetlen. Kirill máris kidolgozta a haditervet, embereket gyüjtött maga mellé, megragadott minden eszközt és — akárcsak a fronton — még „felderítőkről" is gondoskodott. Felderítői révén megtudta, hogy ellenfelei Sztepán Ognyevnál szoktak összejönni.

— Az olyan emberek mint Kirill, romlásba döntik az országot — erősítgette Sztepán, bár még alig tudta kinyögni a szavakat. — Az a baj, hogy beteg vagyok! Hát nem akad köztetek ember, aki kipenderítené ezt a Kirjkát? — suttogta legkészségesebb híveinek. Maga köré tömörítette az olyanokat, mint Ponomárjev Bárma és Dávidka Pánov. Később csatlakozott hozzájuk Lemm is, akit vidéki pártmunkára küldtek Moszkvából.

Lemm és Kirill közt látszólag jelentéktelen dolgok miatt került szakításra a sor. Lemm — mihelyt megérkezett — a régiségek megszemlélésével kezdte működését. Bejárta a falvakat, élénken érdeklődött a földesúri kastélyok maradványai és Batu kán táborhelye iránt. Kirill eleinte csodálkozott, hogy Lemm „ilyen hülyeséggel" tölti az időt, de mentegette az öreget, mert azt hitte, hogy egyszerűen pihenni akar.

De Lemmet nemsokára elkapta a vadászszenvedély. Egyszer benyitott Kirill szobájába, Zsdárkinnál akkoriban megfeszített munka folyt: a vetőmag előkészítéséről tárgyaltak. Az emberek már harmadnapja üléseztek és nagy hévvel, izgatottan készültek a tavaszi vetési hadjáratra. Ilyen szorgos napon kereste fel Lemm Kirillt. Félrehívta és titokzatosan suttogva olvasott fel egy sürgönyt: „Kettőt bekerítettünk, hová jön".

— „Kettőt" ez annyit jelent — két medvét — kezdte magyarázni. — „Hová" — hát ez korántsem *hová* . . . A távíró összekeverte a szavakat. Szép rend uralkodik a ti távírótokban! „Hová" helyett azt akarták írni „mikor", vagyis, hogy mikor megyek — mondta és gyönyörűségében csettintett egyet a nyelvével. — Ne szidj össze, fiam: van egy nagy bűnöm, szeretem a vadászatot. Máris kapcsolatot teremtettem a helyi lakossággal. Két medvét hajtottak fel. Gyere velem. Tudsz gerellyel medvére vadászni? Ejnye, ejnye, hát hogy lehet így a világon élni?!

— Nagyszerűen — sziszegte Kirill és félrevonult egy sarokba, mert szégyelte magát Lemm viselkedése miatt.

Lemm meg tovább suttogott:

— Sirokij Bujerákban van egy pompás templom: még Katalin idejében alapították. Tudod, mit jelent ez?

— Ott egye meg a fene, már rég fel kellett volna robbantani — fakadt ki Kirill.

— Micsoda? Fel kellett volna robbantani? — rökönyödött meg Lemm.

— Hát igen, mert ott lebzsel a naplopók egész serege.

— Hát te csakugyan állatszelidítő vagy.

Lemm attól a naptól fogva folyton Sztepán Ognyev körül forgolódott.

Minden este felkereste. „Kedves barátomnak", „cimbornak", „édes öregemnek" titulálták egymást és hol durákoztak, hol alsóztak, hol valami más kártyajátékkal ütötték agyon az időt. Bár arról ábrándoztak, hogy kiütik a nyeregből Kirillt, szemtől-szemben hízelegtek neki, dícsérték minden cselekedetét és biztosították, hogy most már nyugodtan halnak meg, mert tudják, hogy vannak olyan kitűnő párttagok, mint Kirill Zsdárkin; és ezek majd „a végső győzelemig folytatják ügyünket".

— Undok heréltek! — mondta Kirill, mikor tudomást szerzett ezekről az összejövetelekről. Ezentúl még jobban vigyázott magára, minden cselekedetére, mindíg mesterkélten mosolygott, ügyesen kiválogatta a megfelelő embereket, maga köré tömörítette őket, felkutatta a körzet régi frontharcosait, a gép- és traktorállomás egyes osztályainak vezetőivé, kolhozelnökökké, brigádvezetőkké tette őket. Sikerült elérni, hogy Slenkát nevezték ki a párt körzeti titkárává, Fenya Pánovot pedig a komszomol titkárává. Ettől fogva csakúgy tódultak hozzá az új fiatal munkaerők.

4

A Kirill Zsdárkin elleni harc felkavarta Sztepán Ognyevet. Lassankint kezdett felépülni, már beszélni is tudott, de csak úgy, mint a reménytelen dadogók. Sokkal vidámabbnak, energikusabbnak érezte magát. Egyáltalán nem várta volna, hogy az élet majd ilyen szörnyű csapást mér rá, felborítja és elsöpri, mint ahogy az orkán a szakadékba sodorja a fenyőfák lehullott tűleveleit. Azt remélte, hogy majd őt követi a nép, hiszen „ő kezdeményezte a kolhozmozgalmat a körzetben". Csak ismét hallatnia kell a hangját. Sejtelme sem volt arról, mennyire megváltozott a kerület és az ország képe, mialatt ő betegen feküdt. Amint kis szobájában üldögélt, emlékezetében sorravette régi ismerőseit és azt mondta Dávidka Pánovnak:

— Hányszor előfordult, hogy krumplit szereztem be Moszkvának. Berendeltem Nikita Gurjánovot, Márkel Bükovot, meg Jevsztyignyej Szilántyevet, a kereskedőt és azt mondtam nekik:

„Az államnak burgonyára van szüksége. Itt a pénz, teremtsétek elő azt a krumplit." Karavánszámra özönlött a krumpli a raktárakba. És most? Úgy tudom, egy szem krumpli sincs.

— Mert már azok sincsenek... azok a régi emberek — jegyezte meg félénken Pánov.

— Nincsenek? — kérdezte Sztepán. — No, majdcsak akadnak.

Az első komoly csapást Sztesától, lányától kapta.

Sztesa elhatározta, hogy meglátogatja apját, kislányát. Annuskát és édesanyját. Amikor beszaladt apja szobájába, egész testében remegni kezdett: kristálytiszta jellemű, méltatlanul megsértett és mellőzött embernek, a párt odaadó hívének tartotta apját, aki öntudatosan feláldozza magát másokért, a „porból felemelkedő milliókért".

Sztepán kedvesen, kissé tréfásan csipkelődve fogadta, mint annakidején, ha Sztesa valami leánymulatságról tért haza, vagy később, mikor anya lett. Látszólag semmit sem változott: ugyanolyan a hangja is, csak egy kicsit tompább. Ugyanolyan tréfás a kedve, csak az arca fancsali, meg a bal szeme merev és vízenyős... Sztesa nem bírta tovább, térdre esett apja előtt, beletemette arcát tarka ingének aljába. Sztepán levette lánya fejéről a bőr pilótasapkát.

— Hagyd ezt a különcködést, lányom. Az asszony asszony legyen, ne holmi szörnyeteg. Te meg, lám, micsoda maskarát tettél magadra: férfinadrágban, sapkában jársz!

Sztesa eleinte tréfával akarta elütni a dolgot. Azt mondta, hogy nem ülhet kalapban a volán mellett. De minél többet beszélt Sztepán, Sztesa annál gyötrőbben érezte, hogy minden összeomlik benne: szertefoszlik minden reménye, nem szereti többé apját és nem hisz nagyságában. Most már közönséges muzsikot, holmi Nikita Gurjánovot látott benne. Gurjánov is azt követelte, hogy olyan divatot kell bevezetni, „amely megfelel a paraszti éghajlatnak". Úgy borzongatta a hideg, mintha könnyű ruhában hűvös, őszi esőbe szaladt volna ki.

— Látom, Kirjka csinált ilyen bohócot belőled. Ő okozta Jáska pusztulását is. Jáska ő miatta pártolt át tőlem Plakuscsevhez. Kirjkát agyon kell taposni, mint egy svábbogarat... Elpusztult szegény Jáska. Az a feslettéletű, züllött Kirjka sodorta vesztébe. — Sztepán sokáig beszélt, nagy szüneteket tartott, alig tudta kinyögni a szavakat, eltorzította őket mint a részeg és nem vette észre, hogy minden mondatával eltaszítja magától lányát. — Csakugyan állatszelidítő az a Kirjka... Cirkuszban volna a helye.

Sztesa térden állt előtte. Fején érezte az élettelen, hideg kéz érintését. Most már tudta, hogy apja elárulja őket: Kirill Zsdárkint, Bogdánovot; tudta, hogy közvetve ő is bűnös a poldomászovói eseményekben; hogy Jáska poldomászovói gaztettei — apja gaztettei. Reszketett, nem bírt felállni, felszökkenni, hogy a szeme közé vágja ezt a vádat, apja meg folyton beszélt. Vontatottan, nyöszörögve öntötte panaszát leánya elé, leplezetlenül hencegett régi dolgaival, áldozatkészségével. Amint így dadogott, Ponomárjev-Bármát juttatta Sztesa eszébe.

— Mindenkit bele akarnak kényszeríteni a kommunizmusba... De hogy? Belőled is férfit csináltak. Hát rendjén van ez?

Sztesa elpirult szégyenletében. Ugy rémlett, mintha nagy tömeg előtt váratlanul pőrére vetkőztették volna.

Felugrott. Kapkodva, mélyen fejébe húzta a bőr pilótasapkát, összehajtotta kabátja szárnyait, szinte beleburkolózott, mintha félne, hogy csakugyan meztelennek látják. Az ajtóban megállt.

— Édesapám! Inkább haltál volna meg, apám — mondta halkan.

*

A második csapást nem sokkal később mérte Sztepánra az élet. Az egész körzetben javában folyt a kolhozok ujjászervezése: az apróbb, törpe kommunák nem álltak meg a sarat, csődöt mondtak, hátramaradtak, elsatnyultak. Elcsenevészedett, elvadult és hátramaradt Bruszki kommuna is. Kirill Zsdárkin sürgetésére megszüntették mint kommunát, egybeolvasztották a Görbe-utca kolhozával. Az új kolhoznak ugyancsak a Bruszki nevét adták. Ez a csapás ágybadöntötte Sztepánt. Ismét elvesztette beszélőképességét. Mihelyt újból felépült, makacs harcot kezdett a bruszki kommuna, a sasfészek visszaállításáért. Ugyanolyan makacssággal küzdött a kommunáért, mint annakidején Nikita Gurjánov saját parcelláiért. De ebben a harcban jóformán senki sem követte. Sztepán Ognyev egyedül maradt a sértődöttek maroknyi csoportjával. Óraszámra elüldögélt szobájában, kinézett a szabadba, az erdős hegyekre, az utakra, ösvényekre, mezőkre és látta, hogy az utakon, ösvényeken idegen emberek járnak. Beszédjük idegen, hangjuk idegen, járásuk idegen...

— Talpnyalók!... Talpnyalók! — suttogta és az ablakot kinyitva fenyegetően rázta meg ép kezét. Féktelen düh, gyűlölet töltötte el Kirillel és mindazokkal szemben, akik olyan szívesen beleegyeztek a kommuna megsemmisitésébe, Sztepán Ognyev édes-

gyermekének elpusztításába. Minél jobban gyűlölte Kirilléket, annál erősebben vonzódott Dávidka Pánovhoz, mint azok egyikéhez, akikkel együtt megteremtette a kommunát, felszántotta a földet maguk készítette, maguk húzta ekével, akikkel együtt éhezett, ábrándozott és örült az első sikereknek.

Sztepán már haldoklott. Már alig pislákolt benne az élet. Paraszti kovásszal kelesztett élet, mártír-élet volt ez, olyan emberé, aki elmaradt, de nem látta, hogy leghátul kullog és csak azt a port nyeli, melyet az előtte haladó milliók lába felvert... Kerekes székében ülve, fejét az ablakpárkányra ejtve halt meg.

Ugyanaznap este Kirill levelet kapott. Ákom-bákomos nyomtatott betűkkel csak egy szó volt felírva a papírlapra:

„Gyilkos".

Az egész körzetből, mindenfelől csakúgy özönlöttek a táviratok a traktorok, kombájnok megrongálásáról, a kolhozszérűk felgyujtásáról, tolvajlásokról, megvesztegetésekről és a kolhoz elhagyásáról beszámoló jelentések.

Kirill Sztesával együtt ült otthon, lakásán, boncolgatta a jelentéseket; rendelkezett, utasításokat adott. pedig maga is kétségek közt hányódott, mert nem értette, mi történt a kolhozokban. Egyszer késő éjjel élesen megcsörrent a telefon.

Kirill felvette a kagylót.

— Mi? Micsoda?! — kiáltotta rekedten. — Slenka? Lehetetlen Hisz az imént járt nálunk — mondta sápadtan és öt ujjával dühösen megvakarta mellét, oldalát, lábát és nyakát.

— Ne karmolászd a tested, ne hasogasd össze magad! — rohant hozzá Sztesa. — Ne vakarózz! Mi történt?

Kirill a semmibe bámult Sztesa feje fölött és tompán mondta:

— Vaszilij... Slenka... a kórházban van...

Slenkát bezúzott fejjel találták az Aláj folyó partján. Vaslapáttal mértek ütést koponyájára. Amikor visszanyerte eszméletét, magához hivatta Kirillt, de beszélni már nem tudott vele: elkábult, csak egy szót hajtogatott, azt is nagy erőfeszítéssel szorította ki magából.

— Hagyma — hörögte és bosszúsan pislogva nézett Kirillre. Haragudott, amiért Zsdárkin nem érti meg, mit akar mondani.

Kirill előtte ült, mereven nézte Slenka elcsúfított arcát, hozzáhajolt, minden figyelmét megfeszítve hallgatta, de semmit sem értett. Slenka hosszú, kínos hallgatás után végre ismét felnyitotta szemét és tisztán, hangosan mondta:

— Hagymakoszorú. — Aztán újból mély kábulatba zuhant.

— Áhá! — Kirill mindent megértett: megjelent előtte a

Bolond alakja... Látta, amint egy vesszőparipán belovagol Sirokij Bujerákba... Mellén megtépázott hagymafüzér fityeg. Őrülten nyargal a pálcán és azt kiabálja:

— Keserűt egyetek, savanyút igyatok, így parancsolta Krisztus urunk!

Másik kép: a barát a kétemeletes kőház lépcsőjén áll és vadul üvöltözi:

— Mindenki a kommunába! Igy parancsolta Krisztus és nagy tanítónk, Lenin!

Hát ő az...

5

Kirill egész éjjel hideglelősen reszketett, borzongott az ágyban. Nem tudott uralkodni magán. Nem tudta elűzni gondjait, hogy végre álomba merülhessen és kialudja az izgalmakat, mint azelőtt. Korán reggel hullafáradtan indult el hazulról. A traktorállomás udvarán át hegynek felfelé tartott.

Ugyanazon az úton haladt, amelyen Sirokij Bujerákból menekült, mikor megrémítette a völgyben, az öntözött földeken kirobbant csetepaté. Otthagyta a Rothadt-mocsárnál fekvő veteményes kertjét, a kiásott, de még el nem szállított fatönkökkel, otthagyta portáját, az ügetőt, a kicsinyes Zinkát és Plakuscsevet, otthagyta a fajtehenekben, a házacskában, a díszes névkezdőbetűkben és az erős kapuzárban megtestesült ábrándjait.

Most ugyanazon az úton lépkedett. Sarkát kifelé fordítva, lomhán cammogott és mély nyomot hagyott a homokban. Menekült az Aláj folyó tucatnyi faluval teleszórt völgyéből. Egyedül akart maradni. Feledést keresett. El akarta fojtani kétségeit, melyek szüntelen marcangolják, mióta a Volga partján megpillantotta a tyúkégető máglyákat, amikor meglátta Slenka bezúzott fejét. A lenyakazott tyúkok már figyelmeztették a fenyegető veszélyre. Ez a veszély úgy kúszik, nyomul előre mint a féreg, aláássa a kolhozokat, hogy aztán szétrombolhassa őket, visszavesse az országot és elpusztítson mindent, amit véres és vértelen, fortélyos és elkeseredett harcokban, nagy munkával teremtettek. Ez a fenyegető vihar a mérhetetlen ország területén szétszórt milliók tömegében keletkezett, akiket elfogott a vágy a piac, a *saját* szuszék, hombár, a *saját* ló és a *saját* „eltartó faeke" iránt. Kirill látta a közelgő fergeteget és nem tudta, mihez fogjon, mert mindenütt a tegnapi muzsik ellenállásába ütközött.

„Lecsillapodott a lelkem" — jutott eszébe Nikita Gurjánov

szava. Most megértette, hogy Nikita lelke csak azért csillapodott le, mert a kolhozba lépéssel ezer bajtól megszabadult. Nem kellett félnie tolvajtól, tűzvésztől, éhinségtől, jégveréstől, baromfipestistől és más csapásoktól; mert ezentúl nem az asztalnál, ülve, hanem ágyon alhat.

— Vagdosom a boldogságod fejét! — kiáltotta ádázul Nikita és dühösen lökte félre a lenyakazott tyúkot, aztán eltűnt a kolhozból.

Ilyen kétségek kerítették hatalmukba Kirillt.

Egy tuskón ült és úgy nézte az Aláj folyó völgyét, ahogy a festőművész vizsgálgatja befejezetlen képét, amellyel annyit kínlódott, amely miatt annyit tépelődött: éjszakánként titokban felugrott ágyáról és nyugtot nem ismerve, újból meg újból szemügyre vette a gyertyavilágnál. Néha olyan féktelen düh vett erőt rajta, hogy egyetlen rántással szét akarta tépni a vásznat mint használhatatlen rongyot, de mégsem tudta megtenni, mert vérével, idegeivel, gyötrő élményeivel festette meg azt a képet, beleöntött mindent; ami benne van a festményben az erősebb a halálnál, erősebb a szerelemnél.

Kirill úgy ült a tönkön, úgy nézett az Aláj folyó völgyébe mint művész a befejezetlen képre. Tudta, hogy a megfeszített munka, a kétség, a boldogság és a remény — mind-mind odalent maradt a kis falvak, a kolhozok között. Itt, a hegy tetején, csak az ő hatalmas, erős teste fekszik. A völgyből megszökni annyit jelentene, mint megszökni önmaga elől, széttiporni magát, ahogy a férget tapossák el az útfélen... Még feszültebben, még izgatottabban nézte a völgyet, végigfürkészett rajta minden egyes vonást, kereste a legfontosabbat, amit azonnal meg kell változtatni rajta.

A zuhogó reggeli napfényben fürdő Aláj völgy a távoli Volgamenti hegyek nyúlványai felé húzódott. Hol összeszűkült, hol szélesen kitárult. Rét zöldelt, napraforgó sárgállott, poros út kanyargott rajta. A Volgántúli sivatagokról ide, ebbe a völgybe jöttek hajdan az aranyásók, keresztülhatoltak a szűz rengetegek sűrűjén, irtották az erdőt, égették a cserjét, feltörték a zsíros, fekete őstalajt. Valamikor ezen a völgyön haladtak át a nehéz csatabárddal, íjjal felfegyverzett bódítók és talán éppen itt, a Sihán-hegy tövében ütköztek meg a sztyeppe-lakókkal. Ezt a völgyet néhány évvel ezelőtt még keskeny táblák, parcellák, földsávok szeldelték keresztül-kasul. Ezt a völgyet nemrég még Nikita Gurjánov, Márkel Bükov, Mityka Szpirin és ő, Kirill Zsdárkin, a föld mártírjai és rabszolgái szaggatták szét apró birtokokká... Az ősi Aláj völgy volt ez, de már nem faeke vánszorgott rajta, már nem hasogatták

szét nadrágszíjparcellákká, a parasztok már nem potyogtatták el benne *saját* kis portáikat, *saját* füstös vityillójukat, házukat... A régi völgy volt ez, de már büszkén dübörögtek végig rajta a tömpeorrú traktorok, a nagyszerű arató-cséplőgépek. Egybemosták a mezsgyéket, összeolvasztották a parcellákat és végleg a mezők urai lettek. Északon, az Aláj folyón túl pedig modern város: Csapájevszk új téglaépületei emelkednek. A városon túl a cementgyár kéménye füstöl. Kovakővel burkolt utak haladnak, villanyvezetékek húzódnak, kocsisorok vonulnak arrafelé. Ezer meg ezer ember tart a gyárba, akiket már nem a kondás tülke, hanem az átható szirénabúgás kelt fel reggelenkint. Nőtt a város, terebélyesedett. Mind hátrább szorította a lakatlan, vad vidéket, mind erősebben vonzotta magához az embereket. Hányan elmentek oda a városba, a cementgyárba, a vasgyár építő-telkére, a gépállomásra, a kombájnokhoz, a traktorokhoz! Hány bocskoros ment a városba: lomha muzsikok, duhaj legények, tűzrőlpattant, pajkos, kacér lányok. Magukkal vitték a kis piszkos falvaknak, a svábbogarak birodalmának elavult szokásait, esetlen modorát. Most pedig a pihenőnapokon ellepik a város környékét: a pázsitos völgyeket, a hársligeteket, a kis nyárfaerdőket, és új, hetyke dalokkal, a városlakók dalaival verik fel a természet csöndjét. Igy van ez az egész országban mindenütt, bárhová tekint az ember.

Az Aláj folyó régi völgye volt ez, de egészen másképpen festett, korántsem úgy, mint azelőtt.

És most teljesen ellenkező oldalról látta mindazt, ami a kolhozban történt. Egészen más szempontból nézte a Volgaparti tyúkmészárlást, a dögégető máglyákat, a kommunárkákat, akik vidám nevetéssel dobálták a tűzbe a lefejezett baromfit. Másképpen látta a fejőnőket, borjúápolókat, sertéstenyésztőket. Másképp ítélte meg a tolvajlást és a kártevést...

Nyomban — ott a tuskón — elővette zsebéből noteszét és ezt írta Sztálinnak:

„Tenni kell valamit, különben összeroppannak embereink, még az olyanok is, mint Griska Zvenkin és Záhár Kátájev. Nem bírják ki azoknak a nyomását, akik nevetve cipelik máglyára a döglött tyúkokat, akik szemet húnynak a sok lopás felett. Én gyakorlati ember vagyok, nem tudok politikai formulákat fogalmazni. De ön, a Párt vezére, mindent világosan lát. Önnek minden ütőkártya a kezében van. Ugy gondolom, be kell vezetni a természetbeni adót. Meg kell állapítani: hektáronkint hány mázsát szolgáltasson be a kolhoz az államnak. A többit teljesen a közös gazdaság rendelkezésére kell bocsátani és a vetőmag, a tartalékalap, meg a

kolhozszügségletek fedezéséhez nélkülözhetetlen mennyiség levonása után a végzett munka arányában szét kell osztani. Csak akkor lát munkához a paraszt, csak akkor ellenőrzi majd kolhozvezetőinket, akkor fejti ki rendkívüli földművelő képességeit . . . Akkor nem hisz majd a plakátnak, mely azt hirdeti: «A pénzhajhászás nem méltó a kommunárhoz». Egyéni háztartás a kolhoz, a kollektív gazdálkodás alapján — íme ma ez az egyetlen járható út. És még valamit. Azelőtt azt hittük, hogy a mezőgazdaság ezen az úton fog fejlődni: társas földművelés — szövetkezet — kommuna. A gyakorlat meggyőzött bennünket arról, hogy olyan kommunák, amilyenekről régebben ábrándoztunk, nálunk nem lesznek. A traktorállomások már magukhoz ragadták a vezetőszerepet. Ezek az állomások lettek a proletárdiktatúra szervei, az Ognyev építette kommunák pedig csupán kis, rothadt gombák a terebélyes fák, a hatalmas tölgyek: a traktorállomások tövében."

Kirill ezen az izgalmas reggelen rájött arra, hogy átlépte azt a határt, amelyen túl az ember már tudatosan gondolkodni kezd. Ezen a határon innen a magafajta ember csak ösztönösen reagál a világ hatásaira, ösztönösen töpreng vagy szenved. Így töpreng és szenved a muzsik: leleményessé, ötletessé válik, amikor a világ — a magántulajdon világa — kedvez neki, de búskomorságba esik vagy négykézláb mászik a porban, ha a világ — a magántulajdon világa — a másik oldalát fordítja felé. Kirill átlépte ezt a határt; a közönséges, mindennapi jelenségek mögött meglátta a nagy eseményeket, melyek a pezsgő élet tajtékja alatt érlelődnek, előre látta a távlatokat, a holnapot: az egész világ alapjait megrendítő ország jövőjét . . . Amikor ezt megértette, felegyenesedett, tenyerével végigsimította arcát, és újból az Aláj folyó völgyébe nézett — de most más szemmel látott mindent.

A hajnali kék páraborította völgyben most kezdődik az új nap. Kirill felugrik a tönkről és csizmája sarkát szilárdan a kemény földbe vágva, kifeszített mellel elindul. Hatalmas erő áramlik szét benne: új, döntő csapásra készül.

A fordítást átnézte: Barát Endre — Műszaki vezető: Gortvai Tivadar
Címlapot rajzolta: Csillag Vera

(189) — 2320. Franklin-nyomda N. V. Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Janka Gyula igazgató

HIBAIGAZÍTÓ

57.	old.	felülről	2.	sor:	*helyesen:*	Miért evvel az Iljkával szűrted össze a levet? Ej-ej, te asszony! Hallgass rám, nem bánod meg — mondta és megcsapkodta a paripát. A nekiszilajodott
180.	old.	alulról	2.	sor:	vonat *helyett*	vonta
237.	old.	felülről	3.	sor:	kezd.	„ kezdi
		„	4.	sor:	volti	„ volt.

Panfjorov: Megindulnak a traktorok

„Bruszki" c. művének előző kötetei:

VIRÁGZÓ ÉLET

Panfjorov regénye egyike a szovjet parasztság felszabadulása, a falusi osztályharc és a termelőszövetkezetekért folyó küzdelem nagy regényeinek, amelyeknek örökértékű példáját Solohov: „Új barázdát szánt az eke" című műve adta meg. Sirokij Bujerák, a kis Volga-melletti falu éli át ebben a műben a nagy, sorsdöntő változásokat. Amikor a falut megismerjük, abban forma szerint már megalakultak a szovjetek, működik a Párt, de a hangot mégis az öreg, tekintélyes kulákok adják meg. Karaszjuk, ez a furcsa, nihilista-parasztforradalmár bandavezér, aki szovjetellenes hordájával végigrabolja a környéket, felébreszti és kiélezi a lappangó ellentéteket és megindul a nép harca a „dagadtfejűek" ellen. Bruszki, a volt uraságí birtok felosztása körül robbannak ki az ellentétek és indul meg a harc, amely Sztyepan Ognyevnek, a kisparasztok vezérének vasakaratával, Záhárnak, a középparasztnak, ennek a vonzó embernek vezetésével, a szövetkezetlek győzelmével végződik.

NAPFÉNYES MEZŐK

A Virágzó élet-ben Panfjorov még az osztályellenességre összpontosította figyelmét és tehetségét. A Napfényes mezők-ben, miként az egész kerület életében is már a Bruszkit irányító kommunisták törnek előre, az író és olvasó érdeklődésének középpontjába. A Virágzó élet mesteri kulákportréi után, most a szegény- és középparaszt fokozatos öntudatosodásának, az újtípusú ember: a szovjetember és legmagasabb fokon, a bolsevik ember kialakulásának remek bemutatását látjuk, a szocialista realizmus eszközeivel, állandó mozgásban megrajzolt jellemképekben. A termelés nagyüzemi módszereinek bevezetésével fokozódik a jólét Bruszkin. Ebből a jólétből pedig lassan kivirágzik a tiszta, egészséges, felvilágosodott élet.

SZIKRA KIADÁS

F. PANFJOROV:

MEGINDULNAK A TRAKTOROK

c. műve a szovjet író nagy regénytetralógiájának harmadik kötete

Egy szovjet falu, Sirokij Bujerák fejlődésének az a szakasza tárul elénk, amikor a falu kollektivizálásáért folyik a harc a falu reakciósai, a kulákok és bérenceik ellen.

Míg Panfjorov a Bruszki második kötetében, a Napfényes mezők-ben megnyitja Sirokij Bujerák nagyüzemi mezőgazdaságának perspektiváját, ebben a kötetben már a kollektivizálás különböző formáin keresztül a kolhozgazdálkodás bevezetéséért folyó harcot ábrázolja.

De harcot kell folytatniok a kommunistáknak még önmaguk megerősítéséért is. Kirill Zsdárkin, az ösztönösen helyes útra térő, nincstelen paraszt is tévelyeg először, nem látja tisztán még a falu feladatait.

Életében nagy fordulatot jelent a Párttal való találkozás. Mikor egyszer kirúg a hámból s eszeveszett, szégyenletes dáridózást rendez a faluban, Moszkvába hívják a KEB elé. Szigorúan megdorgálják. Kirill meghatódik, úgy érzi, szigorúbb büntetést érdemelt volna. Találkozása a Párttal erőt ad neki további munkájához, kezd világosodni előtte feladata. Felveszi a harcot a reakciósok, konzervatívok, gyávák és a tudatos kártevők ellen. A gyakorlat rávezeti a helyes útra.

A regény legszebb részlete az a levél, amelyet Kirill Zsdárkin, a még nem öntudatos, de saját harcain keresztül egyre öntudatosuló kommunista ír Sztálinnak. Ebben megírja, hogy ő hogyan látja helyesnek a mezőgazdaság kollektivizálását annak alapján, hogy ismeri a dolgozó parasztot és szívén viseli érdekeit, s „Kirill ezen az izgalmas reggelen rájött arra, hogy átlépte azt a határt, amelyen túl az ember már tudatosan gondolkodni kezd. Amikor ezt megértette, felegyenesedett... de most más szemmel látott mindent".

SZIKRA KIADÁS

15.— Ft